

BOSNA I HERCEGOVINA
Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice
Bosne i Hercegovine
Sektor za iseljništvo

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
Министарство за људска права и избјеглице
Босне и Херцеговине
Сектор за исељеништво

BOSNIA AND HERZEGOVINA
Ministry of Human Rights and Refugees
Department for Diaspora

PREGLED STANJA BOSANSKOHERCEGOVAČKOG ISELJENIŠTVA

Sarajevo, 2014.

Izdavač:

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine
Trg Bosne i Hercegovine 1, 71 000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina
www.mhrr.gov.ba

Za izdavača: Damir Ljubić, mr.sc.

Priprema teksta:

Sektor za iseljeništvo

Jezici publikacije:

bosanski, hrvatski i srpski

Štampa: Fram Ziral d.o.o. Mostar

Tiraž:

500 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka
Bosne i Hercegovine, Sarajevo

314.743(497.6)(047.1)

PREGLED stanja bosanskohercegovačkog
iseljeništva / [priredilo] Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, Sektor za
iseljeništvo. - Sarajevo : Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 2014. -
261 str. : graf. prikazi ; 28 cm

Bibliografija i bilješke uz tekst.

ISBN 978-9958-522-24-6

1. Bosna i Hercegovina. Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice. Sektor za iseljeništvo
(Sarajevo)

COBISS.BH-ID 21168134

Sadržaj

Uvod	5
-------------------	---

Zbirni tabelarni pregled

Tabela 1. 15 detaljno analiziranih zemalja prijema	9
Tabela 2. 36 zemalja prijema (dostupni zvanični podaci).....	10
Tabela 3. Sažetak ukupno 51 zemlja prijema.....	11

Australija

1. Brojno stanje	12
2. Status	15
3. Maternji jezik	21
4. Organiziranost	25
5. Informiranje	30
6. Bilateralna saradnja	31
7. Preporuke	32

Austrija

1. Brojno stanje	33
2. Status	35
3. Maternji jezik	40
4. Organiziranost	42
5. Informiranje	46
6. Bilateralna saradnja	47
7. Preporuke	49

Crna Gora

1. Brojno stanje	51
2. Status	52
3. Maternji jezik	55
4. Organiziranost	56
5. Informiranje	58
6. Bilateralna saradnja	59
7. Preporuke	59

Danska

1. Brojno stanje	60
2. Status	62
3. Maternji jezik	69
4. Organiziranost	70
5. Informiranje	72
6. Bilateralna saradnja	72
7. Preporuke	74

Hrvatska

1. Brojno stanje	75
2. Status	79
3. Maternji jezik	83
4. Organiziranost	84
5. Informiranje	87
6. Bilateralna saradnja	88
7. Preporuke	93

Italija

1. Brojno stanje	94
2. Status	97
3. Maternji jezik	100
4. Organiziranost	101
5. Informiranje	102
6. Bilateralna saradnja	103
7. Preporuke	105

Kanada

1. Brojno stanje	106
2. Status	109
3. Maternji jezik	110
4. Organiziranost	112
5. Informiranje	114
6. Bilateralna saradnja	115
7. Preporuke	116

Nizozemska

1. Brojno stanje	117
2. Status	120

3. Maternji jezik	125
4. Organiziranost	127
5. Informiranje	128
6. Bilateralna saradnja	128
7. Preporuke	130

Norveška

1. Brojno stanje	131
2. Status	134
3. Maternji jezik	142
4. Organiziranost	145
5. Informiranje	147
6. Bilateralna saradnja	147
7. Preporuke	149

Njemačka

1. Brojno stanje	150
2. Status	151
3. Maternji jezik	155
4. Organiziranost	158
5. Informiranje	162
6. Bilateralna saradnja	163
7. Preporuke	165

Sjedinjene Američke Države

1. Brojno stanje	167
2. Status	170
3. Maternji jezik	175
4. Organiziranost	179
5. Informiranje	183
6. Bilateralna saradnja	185
7. Preporuke	186

Slovenija

1. Brojno stanje	187
2. Status	190
3. Maternji jezik	195
4. Organiziranost	197
5. Informiranje	201
6. Bilateralna saradnja	202

7. Preporuke	205
Srbija	
1. Brojno stanje	207
2. Status	210
3. Maternji jezik	213
4. Organiziranost	216
5. Informiranje	219
6. Bilateralna saradnja	219
7. Preporuke	221
Švedska	
1. Brojno stanje	222
2. Status	223
3. Maternji jezik	233
4. Organiziranost	236
5. Informiranje	238
6. Bilateralna saradnja	239
7. Preporuke	243
Švicarska	
1. Brojno stanje	244
2. Status	245
3. Maternji jezik	249
4. Organiziranost	250
5. Informiranje	256
6. Bilateralna saradnja	257
7. Preporuke	259
INDEX	261

Uvod

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine objavilo je 2008. godine publikaciju „*Pregled stanja bosanskohercegovačkog iseljništva*“, u kojoj su prvi put na sistematičan način prikupljeni i objavljeni podaci o brojnosti iseljništva iz BiH, njihovom statusu, organiziranosti, dopunskom obrazovanju i informiranju u 15 zemalja. Prvi put su, dakle, institucije i šira javnost imali priliku upoznati se o profilu iseljništva iz BiH. Publikacija je imala pozitivan odjek u javnosti. O iseljništvu se počelo više govoriti u medijima, preuzimani su objavljeni podaci, publikaciju su tražile različite institucije, organizacije, ali i iseljenici.

Publikacija koja je pred vama nastavak je napora Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH da osigura ažurirane podatke i druge značajne informacije o položaju bh. iseljenika u državama prijema. U izradi ove publikacije koristili smo se definicijom Globalnog foruma o migraciji i razvoju, koji iseljništvom/dijasporom smatra „pojedince i njihove potomke koji žive izvan zemlje porijekla i koju su, pojedinačno ili kolektivno, spremni ili bi mogli biti spremni doprinijeti razvoju zemlje porijekla“.

Cilj ove publikacije je da prikaže ogromne ljudske resurse u iseljništvu, te da različitim akterima u BiH olakša suradnju sa iseljništvom i njegovo uključivanje u ekonomski i društveni razvoj BiH. Pokušali smo, koristeći se isključivo zvaničnim izvorima za 15 zemalja prijema, predočiti jasnu sliku o broju bh. iseljenika, njihovom statusu, organiziranosti, učenju maternjeg jezika, informiranosti, te preporučiti što bi trebalo uraditi za poboljšanje, prije svega, položaja bh. iseljenika, ali i njihove suradnje sa institucijama i organizacijama u BiH. Naša iskustva govore o još prisutnim poteškoćama u prikupljanju podataka o bh. iseljništvu, čak i o onima koji sada iseljavaju. Iz kontinuirane suradnje sa bh. iseljništvom uočili smo da žele veću potporu u učenju maternjeg jezika, da su mnogi nezadovoljni što se moraju odreći bh. državljanstva, te da bi voljeli biti bolje informirani o svim važnim događanjima u svojoj matičnoj zemlji – Bosni i Hercegovini.

U publikaciji su detaljno prezentirani podaci o bh. iseljništvu u 15 zemalja, u kojima boravi većina iseljenika iz BiH. Koristili smo isključivo zvanične podatke agencija za statistiku zemalja prijema (popisi stanovništva), diplomatsko-konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine i, djelomično, Eurostata. Prilikom tumačenja objavljenih podataka treba imati na umu razlike u metodologiji popisa stanovništva 2011. godine u zemljama prijema, tako da prezentirani podaci nisu uvijek istovjetni i usporedivi.

Nadamo se da će, nakon čitanja ove publikacije, svi zainteresirani imati jasniju sliku o položaju bh. iseljenika u Australiji, Austriji, Crnoj Gori, Danskoj, Hrvatskoj, Italiji, Kanadi, Nizozemskoj, Norveškoj, Njemačkoj, SAD, Sloveniji, Srbiji, Švedskoj i Švicarskoj.

Vođenje emigracijske statistike težak je i još uvijek neustanovljen sistem u mnogim zemljama svijeta, uključujući Bosnu i Hercegovinu. Bez namjere da detaljnije elaboriramo ukupan rad u izradi ove publikacije, ne možemo ne spomenuti da su administrativni podaci o odjavi boravka, koje vodi Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH, jedini službeni podaci o broju osoba koje napuštaju BiH, odnosno o broju emigranata iz naše zemlje. Međutim, kako odjava boravka nije zakonska obaveza, boravak odjavljuje samo

manji broj osoba, te stoga ovi podaci nisu kompletni. Od 1. januara do 31. decembra 2013. godine u Agenciji je evidentirano 4.219 osoba koje su odjavile boravak u BiH, dok su stvarni podaci o broju osoba koje su napustile BiH tokom 2013. godine višestruko veći. Relevantniji podaci o broju emigranata iz BiH na godišnjem nivou mogu se dobiti iz migracijske statistike zemalja prijema, ali nažalost, nisu dovoljno ujednačeni i usporedivi.

Prema dostupnim statističkim podacima, u 51 zemlji prijema živi ukupno oko dva miliona bh. iseljenika, uključujući, u nekim slučajevima, drugu i treću generaciju, što predstavlja oko 50% u odnosu na procjenu ukupnog broja stanovnika BiH iz 2013. godine.

Status bh. iseljenika riješen je, velikim dijelom, kroz stjecanje državljanstva, stalne ili privremene dozvole boravka, radne i studentske vize. Oko 500.000 pripadnika prve generacije steklo je državljanstvo detaljno analiziranih država prijema, u šta nisu uračunati bh. iseljenici u Srbiji i Hrvatskoj, gdje ih živi najveći broj. U nekim državama je izrazito visok procenat bh. iseljenika koji su svoj status riješili kroz stjecanje državljanstva države prijema, poput Australije (95%) i Norveške (89 %).

Prema podacima Ministarstva civilnih poslova BiH¹, od 1998. do polovine novembra 2013. godine 61.752 osobe odrekle su se državljanstva Bosne i Hercegovine radi stjecanja državljanstva druge države, od čega većina radi stjecanja državljanstva Njemačke i Austrije.

Bosanskohercegovački iseljenici odavno nisu izbjeglička populacija. Prema podacima UNHCR iz 2013. godine, u svijetu živi 27.419 osoba iz Bosne i Hercegovine sa priznatim statusom izbjeglica, od čega najveći broj u Srbiji (15.296).

Također, značajno je istaknuti i podatak Europske komisije o broju tražitelja azila porijeklom iz Bosne i Hercegovine, koji je najniži na Zapadnom Balkanu 2012. godine. Naime, u 2012. godini zabilježeno je 5.830 registriranih zahtjeva za azil tražitelja sa državljanstvom BiH u zemljama Europske Unije, što našu zemlju svrstava na 19. mjesto prema broju tražitelja azila u EU te godine, odnosno na posljednje mjesto u našoj regiji.²

Informacija značajna za bh. iseljenike je da je u 2013. godini došlo do izmjene Zakona o državljanstvu, kojom je državljanima BiH omogućeno da, kod stjecanja državljanstva druge države, zadrže državljanstvo Bosne i Hercegovine. Tako je problem dvojnog državljanstva i dalje prisutan za bh. iseljenike koji stječu državljanstvo onih država koje, kod stjecanja svog, zahtijevaju odricanje od maternjeg državljanstva. Bosna i Hercegovina je bilateralne sporazume o dvojnog državljanstvu zaključila sa Kraljevinom Švedskom, Republikom Hrvatskom i Republikom Srbijom.

Posebno je za istaknuti obrazovanost i nivo integracije bh. iseljenika u državama prijema. Iako nam nisu dostupni podaci o obrazovnoj strukturi bh. iseljeničtva u svim zemljama, ipak, prema statistikama kojima raspolažemo, možemo konstatirati da su bh. iseljenici dobro obrazovani. Posebno visok procenat visokoobrazovanih iseljenika je u Australiji (54,6%³),

¹ Ministarstvo civilnih poslova BiH, akt broj: 06-30-2-4383/13, 5. 11. 2013. godine

² European Commission, Asylum in the EU (source: EUROSTAT, 4/6/2013 unless otherwise indicated)

³ Department of Immigration and Citizenship Australia. 2011. Bosnia and Herzegovina-born. Community Information Summary. [report] Canberra: Department of Immigration and Citizenship Australia, pp. 1-4

SAD (41,5% ⁴), te Švedskoj (29%). Također, visok je procenat zaposlenosti radno sposobnih iseljenika koji, u prosjeku iznosi više od 80%. Do promjene je došlo i u organiziranosti bh. iseljenika, tako da od prvobitnog okupljanja, uglavnom, u organizacijama sa vjerskim, etničkim ili nacionalnim predznakom, posljednjih godina zamjetan je trend strukovnog organiziranja, te povezivanja mladih i žena u posebne organizacije, koje su, ne tako rijetko, orijentirane na suradnju sa organizacijama i institucijama u Bosni i Hercegovini.

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH/Sektor za iseljništvo

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH/Sektor za iseljništvo, izvorno je nadležno za kreiranje politike Bosne i Hercegovine prema iseljništvu. Polazna tačka u svim aktivnostima Ministarstva je da se u iseljništvu nalaze ogromni ljudski resursi, te da postoje velike mogućnosti vezivanja iseljništva sa razvojem BiH. Imajući u vidu tu činjenicu, u zadnjih nekoliko godina napravljen je veliki pomak u korištenju ovih resursa za razvoj BiH. Danas Bosna i Hercegovina ima Strategiju u oblasti migracije i azila 2012-2015, Ministarstvo aktivno sudjeluje u regionalnim projektima o temi vezivanja migracija i razvoja, inicirana je izrada studije o finansijskim doprinosima iz iseljništva, Vijeće ministara BiH usvojilo je informaciju i preporuke o korištenju resursa naučne dijaspore u razvoju BiH, Ministarstvo sudjeluje u izradi godišnjih migracijskih profila BiH, inicirano je nekoliko projekata u okviru migracijskog partnerstva između BiH i Švicarske, među kojima je i dvogodišnji projekt „Migracije i razvoj: Uvrštavanje koncepta migracija i razvoja u relevantne politike, planove i aktivnosti u Bosni i Hercegovini“. Rezultati našeg rada u oblasti migracije i razvoja vidljivi su, prepoznatljiviji smo i u regiji i šire kada je riječ o pitanjima dijaspore i pitanjima vezivanja dijaspore za razvoj BiH, imamo partnere u institucijama i nevladinom sektoru.

Na temelju analize stanja u bh. iseljništvu, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine nadležnim institucijama naše zemlje preporučuje poduzimanje sljedećih aktivnosti koje bi doprinijele poboljšanju položaja bh. iseljenika u zemljama prijema, te efikasnijem i bržem uključivanju migrantskih potencijala u razvoj Bosne i Hercegovine:

1) Na unutarnjem planu u BiH:

- U sve razvojne programe u ili za BiH uključiti mjere za privlačenje ljudskih, socijalnih i finansijskih razvojnih resursa bh. iseljništva, jer BiH ima brojnu, relativno mladu, ekonomski samoodrživu i dobro obrazovanu dijasporu, spremnu da pomogne razvojne procese u BiH;
- Kreirati zakonska i druga rješenja za olakšani povremeni, privremeni i stalni transfer znanja i vještina iz dijaspore u BiH;
- Kreirati pogodno ekonomsko okruženje u BiH za investiranje iz dijaspore;
- Podržati projekte transfera znanja, vještina i tehnologije u BiH;
- Podržati organiziranje dopunske nastave na službenim jezicima Bosne i Hercegovine (bosanskom, srpskom i hrvatskom) u zemljama prijema bh. migranata i promociju

⁴ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates“

potrebe učenja maternjeg jezika u onim državama prijema u kojima je to omogućeno u okviru redovne nastave;

- Aktivirati i/ili ažurirati web stranice diplomatsko-konzularnih predstavništava Bosne i Hercegovine, uključujući dodavanje poveznice na web stranicu Sektora za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice, koja sadrži informacije od značaja za bh. iseljeništvo.

2) U okviru dijaloga između BiH i Europske Unije, kada je u pitanju oblast migracije i razvoja:

- Uključiti oblast migracije i razvoja u rad odgovarajućih EU-BiH pododbora i u godišnje izvještaje o progresu;
- Uključiti oblast migracije i razvoja u razvojnu pomoć EU Bosni i Hercegovini (IPA i drugi fondovi i razvojni projekti).

3) Na planu bilateralne suradnje sa zemljama prijema bh. iseljenika:

- Uključiti oblast migracije i razvoja u razvojnu pomoć zemalja prijema bh. migranata Bosni i Hercegovini;
- Zaključiti sporazume o socijalnom osiguranju sa zemljama prijema, koji bi omogućili prenosivost mirovinskog osiguranja, što ima poseban značaj za brojne bh. iseljenike koji se žele vratiti u Bosnu i Hercegovinu;
- Zaključiti sporazume o naučnoj, obrazovnoj, kulturnoj i tehničkoj suradnji sa obaveznim mjerama podrške transferu znanja i tehnologije, jer postoje velike mogućnosti i spremnost iseljeništva da pomogne razvoju zemlje;
- Zaključiti bilateralne sporazume o zapošljavanju/cirkularnoj migraciji, s obzirom na trend radnih i cirkularnih migracija, kao i zbog brojnih primjera kršenja prava radnika iz Bosne i Hercegovine.

Vjerujemo da će informacije navedene u ovoj publikaciji ohrabriti sve relevantne institucije i organizacije u Bosni i Hercegovini i šire da intenzivno rade na uključivanju ogromnih ljudskih, socijalnih i finansijskih resursa bh. iseljeništva u razvoj BiH, te dati poticaj akademskom i nevladinom sektoru za još detaljnije istraživanje tokova i efekata migracije iz BiH.

mr.sc. Damir Ljubić, ministar

Tabela 1: 15 zemalja prijema koje su detaljno analizirane u ovoj publikaciji

Zemlja prijema ⁵	Ukupan broj bh. iseljenika i njihovih potomaka ⁶	Od toga, broj osoba rođenih u BiH ⁷	Broj osoba koje imaju samo državljanstvo BiH ⁸	Broj bh. iseljenika rođenih u BiH koji su stekli (i) državljanstvo zemlje prijema ⁹	Broj priznatih izbjeglica, juni, 2013. godina ¹⁰
Australija	50.000+	25.682 ¹¹ 37.878 ¹²	1.400	24.282 (94,6%)	-
Austrija	135.406+	68.894	79.571	53.090	219
Crna Gora	21.849+	21.849	5.209	15.000+ (70%)	1.456
Danska	24.000-28.000	22.401	10.963	11.438	143
Hrvatska	381.764+ ¹³	189.039 ¹⁴	6.733	podaci nisu javno dostupni	409
Italija	40.000+	29.066+	31.972+	3.642+	119
Kanada	60.000+	39.150	28.955	33.770	-
Nizozemska	25.440–38.880	25.440	2.374	11.972	247
Norveška	16.613+	13.232	1.709	14.904	-
Njemačka	228.000+	155.000+	152.470	75.530+	791
SAD	250.000-300.000	122.529+	43.547+	78.982+	200
Slovenija	150.000+	97.142	38.836	96.744	-
Srbija	300.000+	298.835	podaci nisu javno dostupni	podaci nisu javno dostupni	15.296 ¹⁵
Švedska	80.000+	57.183	47.511	37.849	1.239
Švicarska	60.000+	41.654	34.240	25.900+	2.714
Ukupno (15 zemalja)	od 1.823.072+ do 1.890.512+	od 1.207.096 do 1.219.292+	485.490+ (bez Srbije)	483.103+ (bez Hrvatske i Srbije)	27.419¹⁶

⁵ 15 zemalja prijema obrađenih o ovoj publikaciji sa po više od 10.000 bh. iseljenika, za koje Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH ima dostupne podatke od ambasada BiH i agencija za statistiku (popis stanovništva 2011. godine i ranije), te drugih relevantnih državnih institucija

⁶ Prema podacima ambasada BiH u navedenim zemljama prijema i/ili relevantnih državnih institucija zemalja prijema

⁷ Prema podacima relevantnih institucija BiH i zemalja prijema (navedeni su različiti podaci iz više od jednog izvora, isključivo ukoliko su takvi izvori institucije zemlje prijema)

⁸ Prema podacima institucija BiH i zemalja prijema

⁹ Uključujući osobe sa dvojnim državljanstvom BiH i zemlje prijema, a isključujući osobe koje u zemlji prijema borave na osnovu radne, boravišne, studentske dozvole, statusa priznatih izbjeglica ili nekom drugom legalnom osnovu

¹⁰ Centralni ured za statistiku UNHCR Ženeva, EM od 11.2.2014. godine – stanje sredinom 2013. godine

¹¹ Agencija za statistiku Australije, Popis stanovništva 2011. godine – imigranti rođeni u BiH

¹² ERP Data- Estimated Resident Population Data (Procjena broja stalnog stanovništva), Biro za statistiku Australije, 2008. godina, *Procjena broja stanovnika Australije između dva popisa*

¹³ Zavod za statistiku Republike Hrvatske, popis 2001. godine, *Doseljeni iz BiH od 1940. i ranije do 2001. godine*

¹⁴ Zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis 2001. godine, *Doseljeni iz BiH od 1991. do 2001.*

¹⁵ Uključujući Kosovo* S/RES/1244, 1999

¹⁶ Uključujući 4.143 osobe u Francuskoj i 443 osobe porijeklom iz BiH sa statusom priznatih izbjeglica u svim ostalim zemljama prijema koje nisu navedene u ovome pregledu

Tabela 2: 36 zemalja prijema bh. iseljenika za koje su dostupni zvanični podaci

Zemlja prijema	Broj bh. iseljenika	Izvor informacije
Belgija	5.200	Ambasada BiH Brisel, 11.5.2010.
Bugarska	65	Ambasada BiH Sofija, 03.12.2012.
Češka	2.259	Ambasada BiH Prag, 20.03.2013.
Čile	1	<i>Instituto Nacional de Estadísticas</i> , Chile, 31.3.2014.
Egipat	100	Ambasada BiH Kairo, 21.04.2010.
Finska	6.044	<i>Statistics Finland</i> , 10.3.2013.
Francuska	8.174	<i>National Institute of Statistics and Economic Studies (INSEE)</i> ; Eurostat, 10.3.2014.
Grčka	500	Ambasada BiH u Grčkoj, 15.11.2012.
Indija	2	Ambasada BiH Nju Delhi, 5.12.2012.
Indonezija	20	Ambasada BiH Džakarta, 27.11.2012.
Iran	39	Ambasada BiH Teheran, 04.05.2010.
Irska	607	Ambasada BiH u Londonu, 01.02.2014.
Island	90	<i>Statistics Iceland</i> ; Eurostat, 10.3.2014.
Izrael	3.000	Ambasada BiH Tel Aviv, 21.11.2012.
Japan	45	Ambasada BiH Tokio, 21.04.2010.
Južnoafrička Republika	39	<i>Statistics South Africa</i> , 25.3.2014.
Katar	427	Ambasada BiH Doha, 25.04.2010.
Kina	36	Ambasada BiH Peking, 10.12.2012.
Kuvajt	198	Ambasada BiH Kuvajt, 18.11.2012.
Lihtenštajn	298	<i>Amt für Statistik Liechtenstein</i> ; Eurostat, 10.3.2013.
Luksemburg	5.400	Ambasada BiH Brisel, 11.5.2010.
Mađarska	330 - 350	Ambasada BiH Budimpešta, 31.1.2013.
Makedonija	75	<i>Državen zavod za statistika</i> , Skopje, 7.4.2014.
Malezija	170+	Ambasada BiH Kuala Lumpur, 20.11.2012.
Malta	204	<i>National Statistics Office Malta</i> ; Eurostat, 10.3.2014.
Novi Zeland	504	Statistics New Zealand, 2006.
Pakistan	11	Ambasada BiH Islamabad, 23.11.2012.
Poljska	167	<i>Central Statistical Office of Poland</i> ; Eurostat, 10.3.14.
Rumunija	54	Ambasada BiH Bukurešt, 16.04.2010.
Rusija	5.700	Ambasada BiH Moskva, 14.05.2010.
Slovačka	146	Ambasada BiH Prag, 04.03.2013.
Španija	1.352	Ambasada BiH Madrid, 13.12.2012.
Turska	533	<i>Turkish Statistical Institute (TurkStat)</i> , 12.12.2013.
Ujedinjeni Arapski Emirati	405	Ambasada BiH Abu Dabi, 16.6.2010.
Urugvaj	2	<i>Instituto Nacional de Estadísticas</i> , Uruguay, 19.3.2014.
Velika Britanija i Sj. Irska	6.000 - 9.000	<i>UK National Statistics</i> , 04.03.2014.
Ukupno (36 zemalja)		48.197 – 51.217

Tabela 3.	51 zemlja prijema (kolone 2 tabela 1 i 2)	Broj bh. iseljenika	Ukupno
Europa i Euroazija	AUSTRIJA	135.406	od 1.506.270 do 1.526.730
	BELGIJA	5.200	
	BUGARSKA	65	
	CRNA GORA	21.849	
	ČEŠKA	2.259	
	DANSKA	24.000 - 28.000	
	FINSKA	6.044	
	FRANCUSKA	8.174	
	GRČKA	500	
	HRVATSKA	381.764	
	IRSKA	607	
	ISLAND	90	
	ITALIJA	40.000	
	LIHTENŠTAJN	298	
	LUKSEMBURG	5.400	
	MAĐARSKA	330 - 350	
	MAKEDONIJA	75	
	MALTA	204	
	NIZOZEMSKA	25.440 - 38.880	
	NORVEŠKA	16.613	
	NJEMAČKA	228.000	
	POLJSKA	167	
	RUMUNIJA	54	
	RUSIJA	5.700	
	SLOVAČKA	146	
SLOVENIJA	150.000		
SRBIJA	300.000		
ŠPANIJA	1.352		
ŠVEDSKA	80.000		
ŠVICARSKA	60.000		
TURSKA	533		
VELIKA BRITANIJA I SJ. IRSKA	6.000 - 9.000		
Sjeverna Amerika	KANADA	60.000	od 310.000 do 360.000
	SAD	250.000 - 300.000	
Južna Amerika	ČILE	1	3
	URUGVAJ	2	
Australija i Pacifik	AUSTRALIJA	50.000	50.504
	NOVI ZELAND	504	
Azija	INDIJA	2	4.353
	INDONEZIJA	20	
	IRAN	39	
	IZRAEL	3.000	
	JAPAN	45	
	KATAR	427	
	KINA	36	
	KUVAJT	198	
	MALEZIJA	170	
	PAKISTAN	11	
	UJEDINJENI ARAPSKI EMIRATI	405	
Afrika	EGIPAT	100	139
	JUŽNOAFRIČKA REPUBLIKA	39	
Ukupno (51 zemlja prijema):		od 1.871.269 do 1.941.729	

AUSTRALIJA

Prema procjenama Ambasade Bosne i Hercegovine u Kanberi, u Australiji živi više od 50.000 bh. iseljenika i njihovih potomaka, od kojih oko 95% posjeduje državljanstvo Australije. S obzirom na to da Australija dozvoljava dvojno, pa i višestruko državljanstvo, bh. iseljenici koji steknu državljanstvo ove zemlje zadržavaju i državljanstvo Bosne i Hercegovine.

Učenje maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika sastavni je dio redovnog nastavnog programa u državnim školama Australije, uz dodatnu mogućnost izbora maternjeg jezika kao izbornog predmeta u zadnje dvije godine 12-godišnjeg školovanja. Bosanskohercegovačko iseljeničtvo organizirano je, uglavnom, na etničkoj osnovi. Bosna i Hercegovina do sada nije zaključila nijedan bilateralni sporazum sa Australijom.

1. Brojno stanje

Bosanskohercegovačko iseljeničtvo u Australiji obuhvata ekonomsku emigraciju 70-tih godina prošlog stoljeća i noviju emigraciju koja je uselila za vrijeme i poslije rata 1992 -1995. godine, a koja čini veći dio ove populacije.

Podaci o broju bh. iseljenika u Australiji su različiti u zavisnosti od toga da li se odnose samo na iseljenike rođene u Bosni i Hercegovini, odnosno prvu generaciju iseljenika ili obuhvataju i procjene o drugoj i trećoj generaciji.

Prema informacijama Ambasade BiH u Kanberi iz augusta 2013. godine, „ukupan broj iseljenika rođenih u BiH u Australiji je 34.470, a više od 50.000 sa potomcima“¹⁷.

Ured za statistiku Australije objavio je 16. 6. 2011. godine da je BiH 33. zemlja (u grupi 50 vodećih zemalja porijekla migranata) kada je u pitanju broj imigranata rođenih u BiH koji sada žive u toj zemlji.¹⁸

Broj osoba rođenih u BiH, a koji žive u Australiji, povećava se od popisa do popisa, a samo u 2011. godini je veći za 4,28% u odnosu na popis iz 2006. godine, što ukazuje na činjenicu da je iseljavanje građana iz Bosne i Hercegovine u Australiju nastavljeno i nakon velikog talasa 90-tih godina prošlog stoljeća.

Ukupno 84,9 % bh. iseljenika rođenih u BiH uselilo je u Australiju prije 2001. godine. Od ukupnog broja bh. iseljenika rođenih u BiH, na popisu stanovništva 2011. godine zabilježeno je da je 10,6 % uselilo u Australiju između 2001. i 2006. godine, a 2,5% između 2007. i 2011. godine.

¹⁷ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

¹⁸ Australian Bureau of Statistics, Migration, Australia

Tabela 1 : Broj osoba rođenih u BiH u Australiji prema popisima stanovništva

Popis stanovništva u Australiji	Broj osoba rođenih u BiH
1996.	13.610
2001.	23.910
2006.	24.630
2011.	25.682

Najveći broj (65,8% ili 16.906) bh. iseljenika u Australiju je uselio od 1991. do 2000. godine, a 18,9% (oko 5.000 iseljenika) došlo je prije 1991. godine, te 13% (3.367) od 2001. do 2011. godine.¹⁹ Većina bh. iseljenika popisanih 2011. godine uselila je u Australiju 1995. godine, kada su činili 1,9% od ukupnog broja imigranata koji su ušli u Australiju te godine.²⁰

Svi navedeni podaci o bh. iseljenicima se odnose na one koji su rođeni u Bosni i Hercegovini i doselili u Australiju, odnosno koji predstavljaju prvu generaciju imigranata u toj zemlji. Prema izvještaju pod nazivom „Ekonomski, socijalni i građanski doprinos prve i druge generacije humanitarnih useljenika“ iz juna 2011. godine, koji je Univerzitet *Adelaide* pripremio za Ministarstvo za imigraciju i državljanstvo Vlade Australije, u 2006. godini (na osnovu popisa stanovništva) broj djece rođene u Australiji porijeklom iz Bosne i Hercegovine, odnosno pripadnika druge generacije bh. iseljenika, bio je 3.614.

Prema podacima Ministarstva za imigracije i državljanstvo Australije od 25. januara 2010. godine²¹, a na osnovu procjene broja stanovnika (ERP)²² između dva popisa, ukupan broj bh. iseljenika u Australiji iznosio je 37.898.

Ured za statistiku Australije objavio je, na osnovu popisa stanovništva 2011. godine, da u ovoj zemlji borave 25.683 osobe rođene u BiH (od toga 12.652 muškaraca i 13.031 žena). Spolna struktura bh. iseljenika u Australiji je 51 posto (žene) i 49 posto (muškarci) prikazana je u tabeli 2.

¹⁹ Australian Bureau of Statistics. 2011. Census of population. Australian Census. [report] Canberra: Australian Bureau of Statistics.

²⁰ Department of Immigration and Citizenship Australia. 2011. Bosnia and Herzegovina-born. Community Information Summary. [report] Canberra: Department of Immigration and Citizenship Australia, pp. 1-4

²¹ Ambasada BiH u Kanberi, akt Ministarstva vanjskih poslova BiH od 27.1.2010, broj: 08/3-21-07-2-18794/09

²² ERP Data- Estimated Resident Population Data (Procjena broja stalnog stanovništva), Biro za statistiku Australije je 2008. godine, između dva Popisa stanovništva radilo procjenu broja stanovnika u Australiji

Tabela 2: Brojnost, starosna i spolna struktura osoba rođenih u BiH (popis stanovništva Australije 2011. godine)²³

Starost	M	Ž	Ukupno
0-4	16	11	27
5-14	178	145	323
15-24	1.718	1.700	3.428
25-44	4.017	4.354	8.371
45-54	2.950	3.229	6.179
55-64	1.997	1.946	3.943
65-74	1.259	1.047	2.306
45-84	458	530	988
preko 85	49	69	118
Ukupno	12.652 (49,3%)	13.031 (51,7%)	25.683 (100%)

Dakle, 25.683 osobe popisane 2011. godine su one koje su bile fizički prisutne u Australiji u vrijeme provođenja popisa. Osobe, koje su se tada nalazile izvan Australije (godišni odmori i drugi razlozi), propustile su mogućnost da budu popisane. Popis stanovništva u Australiji odvija se isključivo poštom.

Osim toga, 26.883 osobe na popisu stanovništva Australije 2011. godine izjavile su da im je mjesto rođenja Jugoslavija.²⁴ Pretpostavlja se da se radi o emigrantima koji su uselili u Australiju prije raspada SFRJ, s pasošima te bivše države. Izvjesno je da su neki od tih ljudi porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Na neobavezno pitanje o porijeklu, 23.415 bh. iseljenika u Australiji je na popisu 2011. godine odgovorilo: 12.871 bosansko, 6.341 srpsko i 4.203 hrvatsko, a ukupan broj odgovora koji sadrže odrednicu „bosansko porijeklo²⁵“ među svim imigrantima u Australiji je 20.247.²⁶

²³ Izvor podataka: Australian Bureau of Statistics, *2011 Census of Population and Housing* (Australijski biro za statistiku, Popis domaćinstava i stanova)

²⁴ Australian Bureau of Statistics – Ancestry Serbian, <http://www.abs.gov.au/websitedbs/censushome.nsf/home/factsheetsancserb?opendocument&navpos=450>, pregledano 10.12.2013.

²⁵ Na Popisu 2011. godine, koji je proveo Australijski ured za statistiku, bilo je moguće navesti do dva odgovora na pitanje o porijeklu, tako da ovaj broj predstavlja ukupan broj odgovora, a ne osoba

²⁶ Australian Government, Department for Immigration and Border Protection, *The Bosnia and Herzegovina-born Community*, <http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-summ/textversion/bosniaherzegovina.htm>, pregledano 10.12.2013.

Najveći broj bh. iseljenika živi u području: *Victoria* (9.163), *New South Wales* (7.718), *Queensland* (3.319) i *Western Australia* (2.814).

Prosječna starost bh. iseljenika u Australiji rođenih u BiH je 46 godina (veća od prosječne starosti svih imigranata u Australiji - 45 godina, te od prosječne starosti australskog stanovništva - 37 godina):

Tabela 3: Starosna struktura bh. imigranata rođenih u BiH (popis 2011. godine)²⁷

0-14	1,4%	350
15-24	13,3%	3.427
25-34	16,8%	4.318
35-44	15,8%	4.054
45-54	24,0%	6.176
55-64	15,3%	3.942
65 i više godina	13,3%	3.415
Prosječna starost	46 godina	
Ukupno	100%	25.682

Druga generacija bh. iseljenika rođenih u Australiji u prosjeku je stara 11 godina. Ovu grupu čini veoma mlada populacija (59,6% djece do 14 godina starosti). Prema podacima Ambasade BiH u Australiji, ukupan broj djece bh. porijekla osnovnog i srednjoškolskog uzrasta je oko 1.500 (rođenih u BiH) i između 2.500 i 3.000 (djeca rođena u Australiji).²⁸

2. Status

Status bh. iseljenika u Australiji je riješen skoro u potpunosti kroz sticanje australskog državljanstva. Procenat ukupnog broja osoba bh. porijekla koje imaju (i) australsko državljanstvo, prema popisima iz 2006. godine i 2011. godine, bio je 96,1%, odnosno 94,6% (24.282). Dakle, ukupno 5,4% bh. iseljenika prve generacije u Australiji još nema i australsko državljanstvo. U augustu 2013. godine manje od 5% bh. iseljenika boravilo je u Australiji na osnovu radne dozvole, odnosno odobrenog stalnog boravka.

2.1. Državljanstvo

Do izmjena u vezi sa pitanjima sticanja državljanstva došlo je 2007. Godine, kada je usvojen novi Zakon o državljanstvu Australije²⁹ (*Australian Citizenship Act 2007*), koji je zamijenio Zakon o državljanstvu Australije iz 1948. godine (*Nationality and Citizenship Act 1948*).

U novi Zakon uvedene su mjere u vezi sa uslovima za sticanje državljanstva, odnosno produžen je period obaveznog boravka u Australiji sa dvije na četiri godine. Zakon o dopuni

²⁷ Australian Government, Department for Immigration and Border Protection, *The Bosnia and Herzegovina-born Community*, <http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-summ/textversion/bosniaherzegovina.htm>, str. 1, pregledano 10.12.2013.

²⁸ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

²⁹[http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/36700F7A6C6BF1DCCA2575DE000D5D6D/\\$file/AusCitizenship2007.pdf](http://www.comlaw.gov.au/ComLaw/Legislation/ActCompilation1.nsf/0/36700F7A6C6BF1DCCA2575DE000D5D6D/$file/AusCitizenship2007.pdf)

Zakona o državljanstvu Australije (Test za sticanje državljanstva) uvodi nove uslove polaganja za podnositelje zahtjeva za sticanje državljanstva ove zemlje. Test se sastoji od 20 pitanja sa ponuđenim odgovorima o australskoj istoriji, kulturi i vrijednostima. Poznavanje engleskog jezika provjerava se, također, polaganjem testa. Svrha ovog testiranja je osigurati da podnositelji zahtjeva poznaju australske zakone, vrijednosti, jezik i tamošnje društvo općenito.³⁰

Svi imigranti u Australiji, koji ispunjavaju uslove za sticanje državljanstva, ohrabruju se da se prijave za australsko državljanstvo. To im omogućava da ostvaruju sva prava u Australiji, uključujući pravo na glasanje, rad u javnim službama, te da mogu napuštati zemlju i vraćati se kada to žele.

Prema Zakonu o državljanstvu (član 22), sve osobe koje se prijavljuju za državljanstvo Australije od 1. jula 2010. godine moraju ispunjavati sljedeće uslove:

- da žive u Australiji na osnovu važeće australske vize četiri godine prije prijavljivanja, uključujući jednu godinu sa trajnom boravišnom dozvolom;
- da ne smiju biti izvan Australije duže od godinu dana tokom navedenog perioda od četiri godine;
- da u godini neposredno prije prijavljivanja ne smiju boraviti izvan Australije duže od 90 dana.

Kada je u pitanju dvojno ili višestruko državljanstvo, još 2002. godine Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o državljanstvu Australije (*Australian Citizenship Legislation Amendment Act 2002*)³¹ su načinjene značajne promjene u tadašnjem Zakonu o državljanstvu. Naime, Australija dozvoljava svojim državljanima da imaju dva ili više državljanstava ukoliko to dozvoljavaju druge zemlje o čijim se bivšim, sadašnjim, odnosno budućim državljanima radi. Osobe koje imaju dvojno državljanstvo, od kojih je jedno državljanstvo Australije, treba da koriste isključivo australske pasoše kada ulaze u Australiju, odnosno izlaze iz te zemlje. Kada su van Australije, onda mogu, ukoliko žele, koristiti i druge pasoše koje posjeduju.

Dakle, u praksi, bh. državljani koji steknu državljanstvo Australije ne odriču se bh. državljanstva, odnosno postaju dvojni državljani BiH i Australije.

2.2. Zaposlenost

Stopa učešća bh. iseljenika u radnoj snazi (starost 15 i više godina) u Australiji je 57,8%, dok je stopa nezaposlenosti 6,1%³² (u odnosu na prosječnu stopu nezaposlenosti ukupnog radno sposobnog stanovništva Australije od 5,8%)³³. Zaposleno je ukupno 13.490 osoba koje čine

³⁰ http://www.citizenship.gov.au/_pdf/cit_chron_policy_law.pdf

³¹ [http://www.comlaw.gov.au/comlaw/Legislation/Act1.nsf/0/A0CC39EF25EE3638CA25722C007DCC47/\\$file/0052002.pdf](http://www.comlaw.gov.au/comlaw/Legislation/Act1.nsf/0/A0CC39EF25EE3638CA25722C007DCC47/$file/0052002.pdf)

³² Australian Government, Department for Immigration and Border Protection, *The Bosnia and Herzegovina-born Community*, <http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-summ/textversion/bosniaherzegovina.htm>, str. 3, pregledano 10.12.2013.

³³ Australian Bureau of Statistics, *Labour force survey October 2013*, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/6202.0Main%20Features2Oct%202013?opendocument&tabname=Summary&prodno=6202.0&issue=Oct%202013&num=&view=>, pregledano 10.12.2013

prvu generaciju bh. iseljenika (rođeni u BiH), od kojih 43,3% na pozicijama stručnjaka, menadžera ili u trgovinskoj industriji (australski prosjek zaposlenih u ovim oblastima je 48,4%).³⁴

Za prvu generaciju bh. iseljenika je zanimljivo istaći da je razlika u stopi nezaposlenosti 5% veća kod onih koji su u Australiju stigli stariji od 12 godina (12,1% nezaposlenih) u odnosu na one koji su nakon dolaska u Australiju bili mlađi od 12 godina (stopa nezaposlenosti 7%). Razlog za ovakvu razliku je, vjerovatno, bolje poznavanje engleskog jezika koje su bh. migranti mlađi od 12 godina stekli kroz školovanje u Australiji, što im olakšava pristup tržištu rada.

Naime, prema rezultatima popisa 2011. godine, bh. iseljenici prve generacije u Australiji o poznavanju jezika izjasnili su se na sljedeći način: 6% (1.530) govore engleski samo kod kuće; 71,1% (18.248) govore još neki jezik osim engleskog (uključujući maternji jezik), ali također govore i engleski vrlo dobro ili dobro; dok 22,1% (5.672) govore engleski loše ili ga uopće ne poznaju.

Prema rezultatima popisa stanovništva, domaćinstava i stanova u Australiji 2011. godine, stanje zaposlenosti bh. iseljenika u toj zemlji bilo je sljedeće:

Tabela 5: Zaposlenost bh. iseljenika u Australiji, 2011. godina

Zaposleni s punim radnim vremenom	60%	8.624
Zaposleni s nepunim radnim vremenom	26,2%	3.760
Ukupno zaposleni (puno i nepuno radno vrijeme)	86,2%	12.384
Trenutno nezaposleni	7,7%	1.103
Nezaposleni duži period	6,2%	885
Ukupno nezaposlenih (na kraći i duži period)	13,9% (prosječna stopa nezaposlenosti za Australiju bila je 5,8% u oktobru 2013. godine ³⁵)	1.988
Stanje zaposlenosti bh. iseljenika prema broju radnih sati sedmično (popis 2011. godine):		
1-15 sati sedmično	9,4%	1.272
16-24 sata	8,1%	1.094
25-34	10,3%	1.392
35-39	22,9%	3.094
40 i više sati	41%	5.529
Ukupno		12.381

³⁴ Australian Government, Department for Immigration and Border Protection, *The Bosnia and Herzegovina-born Community*, <http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-summ/textversion/bosniaherzegovina.htm>, str. 3, pregledano 10.12.2013.

³⁵ Australian Bureau of Statistics, Labour force survey October 2013, <http://www.abs.gov.au/ausstats/abs@.nsf/Latestproducts/6202.0Main%20Features2Oct%202013?opendocument&tabname=Summary&prodno=6202.0&issue=Oct%202013&num=&view=>, pregledano 10.12.2013.

Prosječna starost zaposlenih bh. iseljenika na poslovima sa punim radnim vremenom je 41, a za zaposlene na nepuno radno vrijeme 39 godina.

Također, određen broj osoba spada u kategoriju onih koji su angažirani u pružanju volonterskih usluga, dobrovoljnog rada i obavljanju kućnih poslova.

U vezi sa strukturom zanimanja, bh. iseljenici u Australiji rade u sljedećim oblastima:

Tabela 6: Bh. iseljenici prema strukturi zanimanja u Australiji, 2011. godina³⁶

Tehničari ili zanatski poslovi	21,7%	2.929
Građevinski radnici	17%	2.297
Visokoobrazovani uposlenici	14,7%	1.987
Administracija	10,8%	1.451
Prijevoznici ili vozači	9,4%	1.266
Socijalni radnici	8,8%	1.188
Prodavci/trgovci	8,2%	1.104
Menadžeri/upravitelji	6,8%	922
Ukupno	97,4%	13.144

Prema popisu stanovništva 2011. godine, bh. iseljenici u Australiji zaposleni su u sljedećim oblastima:

Tabela 7: Bh. iseljenici prema oblasti zapošljavanja, 2011. godina

Građevinske usluge	7,6%	1.026
Građevinsko čišćenje, deratizacija i vrtlarske usluge	5,3%	720
Stambena izgradnja	4,2%	562
Bolnice (zdravstveni sektor)	3,1%	416
Uslužni sektor (kafići, restorani i usluge prehrane)	2,9%	388
Ukupno	23,1%	3.122

Prema podacima Ambasade BiH u Australiji iz augusta 2013. godine, najveći procenat zaposlenih bh. iseljenika je sa srednjom stručnom spremom (oko 65%), dok je više od 21% zaposlenih sa visokom stručnom spremom.

Tabela 8: Zaposlenost bh. iseljenika prema obrazovnom profilu³⁷

NK (nekvalifikovana radna snaga)	< 1%
SSS (srednja stručna sprema)	> 65%
VSS (visoka stručna sprema)	21,3%
(ostalih 12,7% nisu dali potpune odgovore, nezaposleni su ili su u penziji)	

³⁶ Australian Bureau of Statistics. 2011.

³⁷ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

Na popisu iz 2011. godine, utvrđeno je da prosječna lična sedmična primanja bh. iseljenika u Australiji iznose 430 australskih dolara (AUD) ili 559 BAM³⁸ (prosjeak za sve imigrante je 538 AUD sedmično, a 597 AUD za domicilno stanovništvo). Prosječna lična sedmična primanja za ukupno stanovništvo Australije iznose 577 AUD (750 BAM). Prosječna sedmična primanja jedne porodice bh. porijekla u Australiji su 1.337 EUR, a jednog domaćinstva bh. porijekla 1.224 AUD (1.592 BAM):

Tabela 9: Primanja bh.iseljenika u Australiji, 2011. godina

	Prosječna lična sedmična primanja	Prosječna sedmična primanja po domaćinstvu
Bh. iseljenici	430 AUD (559 BAM)	1.224 AUD (1.592 BAM)
Prosjeak za sve imigrante rođene van Australije	538 AUD (670 BAM)	N/a.
Prosjeak za domicilno stanovništvo	597 AUD (776 BAM)	N/a.
Prosjeak za ukupno stanovništvo Australije	577 AUD (750 BAM)	1.234 AUD

Većina muških (18,7%) i ženskih (21,6%) radno sposobnih bh. iseljenika zarade po 200 do 299 AUD sedmično, odnosno 10.400 \$ - 15.599 \$ godišnje.³⁹

U prosjeku, 10,2% bh. iseljenika rođenih u BiH zarađuju više od 1.000 australskih dolara sedmično. Kod druge generacije bh. iseljenika procenat onih koji zarađuju više od 1.000 dolara je veći (16,9%), dok je veći broj (61%) onih koji zarađuju između 250 i 1.000 AUD sedmično. Iz ovoga proizlazi da je druga generacija bh. iseljenika, odnosno oni rođeni u Australiji, bolje situirana, odnosno da pripadnici te generacije rade poslove koji su bolje plaćeni u odnosu na njihove roditelje i zarađuju približno kao i prosječno stanovništvo Australije (odgovarajući procenti za stanovništvo Australije su 19,3% za sedmičnu zaradu veću od 1.000 AUD i 57% za sedmičnu zaradu između 250 i 1.000 AUD).

Bosanskohercegovački iseljenici u Australiji, prema popisu 2011. godine, stanuju u kućama i stanovima u privatnom i tuđem vlasništvu, kako slijedi:⁴⁰

Tabela 10: Struktura stanovanja bh. iseljenika rođenih u BiH, 2011. godina⁴¹

Vlasništvo 1/1	16,1%
Vlasništvo s hipotekom (prosječna mjesečna rata za hipoteku je	49,4%

³⁸ Centralna banka BiH, Kursna lista na dan 10.12.2013. (srednji kurs 1AUD=1.300505 BAM), <http://www.cbbh.ba/index.php?id=4&lang=bs>, pregledano 10.12.2013.

³⁹ Australian Bureau of Statistics. 2011. Census of population. Australian Census. [report] Canberra: Australian Bureau of Statistics.

⁴⁰ Australian Bureau of Statistics. 2011. Census of population. Australian Census. [report] Canberra: Australian Bureau of Statistics.

⁴¹ 2011 QuickStats Country of Birth, People in Australia who were born in Bosnia and Herzegovina, *Dwellings – mortgage & rent*, p. 8, pregledano 11.12.2013. godine

1.733 AUD ili 2.254 BAM)	
Ukupno vlasništvo	65,5%
Iznajmljuju kuću ili stan putem privatne agencije za nekretnine	12,4%
Iznajmljuju kuću ili stan u državnom vlasništvu	11%
Iznajmljuju kuću ili stan (kategorija „ostalo“)	7,6%
Nije naveden tip zakupa kuće ili stana	3,1%
Ukupno iznajmljivanje (prosječna mjesečna renta 250 AUD ili 325 BAM)	34,1%

Činjenica da 65,5% bh. iseljenika stanuju u kućama i stanovima u svom vlasništvu govori o tradicionalnom odnosu bh. iseljenika prema „vlastitom krovu nad glavom“. Dakle, umjesto da plaćaju najam kuće ili stana, bh. iseljenici se opredjeljuju za otplatu kredita.

2.3. Obrazovanost

Procenat bh. iseljenika rođenih u BiH, koji su prije dolaska u Australiju završili više ili visoko školovanje u BiH, prema popisu iz 2006. godine iznosio je 51,8% (u poređenju s 52,5% za australsko stanovništvo), a 54,6% prema popisu iz 2011. godine (u poređenju sa 55,9% za australsko stanovništvo).⁴²

Ministarstvo za imigraciju i zaštitu granice Vlade Australije, u dokumentu „Zajednica rođena u Bosni i Hercegovini“ na str. 2 navodi: kada su u pitanju bh. iseljenici u Australiji rođeni u BiH (25.682 osobe), prema podacima Ureda za statistiku Australije (popis 2011. godine), obrazovanje koje su stekli, odnosno stiču nakon doseljenja u Australiju predstavljeno je ovako:⁴³

Tabela 11: Popis 2011. godine, obrazovna struktura bh. iseljenika rođenih u BiH

Nivo/tip obrazovanja	Rođeni u BiH	%	Svi imigranti u Australiji rođeni van Australije, uključujući bh. iseljenike rođene u BiH	%
Predškolsko	4	0,0%	21.003	0,4%
Osnovna škola	110	0,4%	167.232	3,2%
Srednja škola	659	2,6%	175.726	3,3%
Univerzitetsko/tercijarno obrazovanje	1.568	6,1%	310.820	5,9%
Tehničko/ više obrazovanje	743	2,9%	144.143	2,7%

⁴² Department of Immigration and Citizenship Australia. 2011. *Bosnia and Herzegovina-born. Community Information Summary*. [report] Canberra: Department of Immigration and Citizenship Australia, pp. 1-4

⁴³ Brza statistika po zemlji rođenja“ Ureda za popis Australije, naslov „People in Australia who were born in BiH“ (Lica u Australiji rođena u BiH), www.censusdata.abs.gov.au/census_services/getproduct/census/2011/quickstat/, pregledano 7.1.2014. godine

Ostalo	201	0,8%	67.731	1,3%
Pohađa obrazovnu instituciju (nije naveden tip institucije)	804	3,1%	164.034	3,1%
Ne pohađaju bilo koju obrazovnu instituciju	21.593	84,1%	4.243.461	80,2%
Ukupno	25.682	---	5.294.150	---

Dakle, od ukupnog broja osoba rođenih u BiH (25.682), koje sada žive u Australiji, ukupno 15,9% (4.089 osoba) pohađalo je 2011. godine neku obrazovnu instituciju u Australiji, od čega 0,4% osnovnu školu, 2,6% srednju školu, a 9% univerzitetsko/tercijarno obrazovanje ili više tehničko obrazovanje. Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine, školuje se 7,1% imigranata starih 15 i više godina, koji su rođeni u BiH, dok je procenat ukupnog australskog stanovništva koje se školuje 8,6%.⁴⁴

Srednju školu (12 godina obrazovanja) završilo je 73,4 % bh. iseljenika (9.514 osoba). Procenat za ukupno stanovništvo Australije je za oko 25% manji i iznosi 49,2%, dok je 670 (5,2%) bh. iseljenika završilo 11. razred ili ekvivalent, 811 (6,3%) 10. razred ili ekvivalent – zanatsku školu, 157 (1,2%) 9. razred (zanat), 1.101 (8,5%) 8. razred (osnovna škola), dok se 239 osoba (1,8%) nije nikada školovalo, a 474 (3,7%) nije navelo podatke o školovanju na popisu 2011. godine.

Veliki procenat bh. iseljenika je pohađao školu u vrijeme popisa 2011. godine, i to prva generacija uzrasta 15-19 godina (81,6%), a druga generacija istog uzrasta 72,7%, dok je taj prosjek za australsko domicilno stanovništvo starosti od 15 do 19 godina 71%. S obzirom na to da je ovo srednjoškolski uzrast, može se zaključiti da djeca bh. porijekla procentualno više pohađaju srednju školu nego što je to prosjek u Australiji.

Mladi bh. iseljenici uzrasta 20-24 godine, također se, u velikom broju školuju i to 43,6% prva generacija, a 32,1% druga generacija, dok je australski prosjek za ovaj uzrast 28,5%.

Osim toga, broj studenata bh. porijekla u Australiji je između 2.500 i 3.000 (rođenih u BiH) i između 4.000 i 5.000 (rođenih u Australiji, čiji su roditelji bh. porijekla). Također, oko 1.000 bh. iseljenika rođenih u BiH pohađa druge vrste obrazovnih institucija u Australiji (nije precizirano koje).⁴⁵

3. Maternji jezik

Učenje maternjeg jezika je sastavni dio redovnog školskog programa u državnim školama Australije (časovi stranog jezika ili dopunske nastave⁴⁶), uz mogućnost izbora maternjeg jezika kao izbornog predmeta u zadnje dvije godine dvanaestogodišnje osnovne i srednje

⁴⁴ Australian Government, Department for Immigration and Border Protection, The Bosnia and Herzegovina-born Community, <http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-summ/textversion/bosniaherzegovina.htm>, str. 2, pregledano 10.12.2013.

⁴⁵ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

⁴⁶ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

škole. U australskoj državi Viktorija nastava se na ovaj način neprekidno odvija od 1994. godine. Bosanski, srpski i hrvatski jezik u Australiji su tretirani na isti način kao i drugi predmeti, odnosno kao i drugi jezici imigranata u toj zemlji.

Osim mogućnosti učenja maternjeg jezika u redovnim australskim školama (*Community Language Schools* program koji pomaže Vlada Australije), dopunska nastava na maternjem jeziku za djecu iz BiH organizirana je u svim zajednicama bh. iseljenika, a izvodi se u sklopu državnih škola ili bh. zajednica i udruženja.

Prema podacima Ambasade BiH u Kanberi iz augusta 2013. godine, ukupan broj djece porijeklom iz BiH koja pohađaju dopunsku nastavu na maternjem jeziku je između 500 i 1.000. Australske škole (16) koje organiziraju dopunsku nastavu su:⁴⁷

Tabela 12: Državne škole u Australiji koje organiziraju dopunsku nastavu za djecu bh. iseljenika

NSW (Sydney) ⁴⁸	VIC (Melbourne) ⁴⁹	SA (Adelaide) ⁵⁰
Liverpool GHS	North Geelong	South Australia
Arthur Phillip HS	Noble Park (Carwatha)	Government School of Languages
Kogarah HS	Werribee (S Cory HS)	-
Liverpool BHS	Brimbank	-
Strathfield GHS	Altona North	-
Randwick	Keilor Downs	-
Smiths Hill HS	Keysboug (Haileybury)	-
-	Dandenong	-

U bolje organiziranim zajednicama i klubovima postoji želja da nastavom bude obuhvaćen što veći broj djece, dok se u manje organiziranim zajednicama interesovanje roditelja u velikoj mjeri izgubilo. Podučavanje vrše, uglavnom, roditelji i rođaci koji imaju nastavno obrazovanje stečeno u Bosni i Hercegovini.

Djeca iseljenih Srba i Hrvata iz Bosne i Hercegovine pohađaju nastavu na srpskom i hrvatskom jeziku koja je organizirana pri udruženjima Srbije i Hrvatske u Melburnu, Geelongu, Pertu i Sidneju. Nastava se odvija prema nastavnom planu i programu ovih država, a organizirana je, uglavnom, subotom.

Također, organizirana je nastava na maternjem jeziku pri vjerskim zajednicama bh. naroda u Australiji. Sve navedene vidove dopunske nastave, odnosno učenja maternjeg jezika, podržava, odnosno finansijski pomaže Vlada Australije.

⁴⁷ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

⁴⁸ Sve informacije, uključujući kontakt informacije za Novi Južni Vels (NSW) dostupne su na <http://www.schools.nsw.edu.au/gotoschool/types/communityschools.php>

⁴⁹ Sve informacije, uključujući kontakt informacije za Viktoriju (VIC) dostupne su na <http://www.vsl.vic.edu.au/>

⁵⁰ Sve informacije za Južnu Australiju (SA) dostupne su na <http://www.schooloflanguages.sa.edu.au/>

Tabela 13: Pregled bh. dopunskih škola na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku – prema informacijama Ambasade BiH u Kanberi⁵¹

<p>Škola bosanskog jezika Sydney</p> <p>205 Bringelly Road Leppington NSW 2179 Maida Kulić-Vugdalić, predsjednica Odbora skolabosanskog@gmail.com http://www.bes.org.au http://omladina.ning.com</p>	<p>Central Council of Croatian Ethnic Schools NSW</p> <p>70 Douglas Rd Blacktown, NSW http://www.croatianshool.com.au</p>
<p>Srpska pravoslavna crkva, časovi srpskog jezika</p> <p>5 Wilson Ave Ingleside NSW 2101</p>	<p>Škola bosanskog jezika Melbourne</p> <p>Sada Makaš Msada.ssh@hotmail.com http://www.bhskola.com.au</p>
<p>Hrvatska etnička škola „Bartol Kasić“</p> <p>798-808 Springvale Road Braeside VIC 3195 Fra Ivo Zlatunić zlatunic@alphalink.com.au</p>	<p>Bosnia and Herzegovina Ethnic School of SA</p> <p>Henley HS Cudmore Terrace, Henley Beach SA 5022 Saha Bajraktarević T 0434 352 506</p>
<p>Bosnia and Herzegovina Muslim Society – Škola bosanskog jezika</p> <p>1 Frederic Road Royal Park SA 5014 Larisa Kaljić T 0433 883 010 http://bhmzsa.com.au</p>	<p>Bosniaks' Association of SA Bosniaks' Masjed Adelaide</p> <p>1 Frederick Road Royal Park SA 5014 Ramiza Gačo T 0411 744 474</p>
<p>Croatian Ethnic School</p> <p>The Croatian Club 15 Wood Avenue Ridleyton SA 5008 Bernadica Bakota T (08) 8261 5178</p>	<p>Croatian Language School</p> <p>State Sports Park Main North Rd, Gepps Cross SA 5094 Ana Lučić T (08) 8261 5178</p>
<p>Free Serbian Orthodox Church Comm School St. Sava</p> <p>Orthodox Church Mary Street, Hindmarsh SA 5007 Jelica Marjanović T (08) 8338 7764</p>	<p>Serbian Ethnic School „Saint Sava“</p> <p>675 Port Road Woodville Park SA 5011 Goranka Pilja T (08) 8347 7146</p>
<p>Croatian Ethnic School ACT</p>	<p>Serbian School</p>

⁵¹ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

McCaughey & David Streets Turner ACT Marija Frketić T 61 2 6242 75753 cesactinc@live.com.au	59 Lambrigg Street Farrer ACT Sveštenik Goran Čečez T 0423 539 552 gorancross@yahoo.com
Škola bosanskog jezika „Musa Ćazim Ćatić“ Brisbane QLD	Croatian Community Centre Škola hrvatskog jezika 164 Dunn Road Rocklea QLD 4108 T (07) 3875 1163

U državi Viktorija dopunske škole se nude na četiri lokacije, od čega su tri u sklopu državnih dopunskih škola u kojima se nastava odvija pod pokroviteljstvom *Victorian School of Languages*, a jedna škola je u sklopu bh. zajednice:

Australian Bosnian Centre P.O.Box 620; St. Albans 3021 VIC	Brimbank škola (program Vlade Viktorije)
Geelong škola (program Vlade Viktorije)	BH Centar Springvale P.O.Box 897, Noble Park 3174 VIC
Lyndaleg škola (program Vlade Viktorije)	BH zajednica – Noble Park (Vlada Australije finansira nastavnike)

U državi *Queensland* nastava se odvija na dvije lokacije pri bh. udruženjima. Vlada Queenslanda finansira nastavnike:

Queensland Bosnian Association Gold Coast P.O.Box 1863, Southport B.C. 4215 QLD The Bosnian Fellowship Inc. "Behar" 42 Swanfield Str. McGregor 4109 QLD

U državi West Australia dopunska nastava se održava u sklopu bh. zajednice:

West Australia Australско-bosansko kulturno i sportsko društvo "Zlatni Ljiljan" 3 Olin Rise, Lockridge 6054 WA Bosnian Society Perth Inc. P.O.Box 514, Mirrabooka 6941, WA
--

U državi Novi Južni Vels dopunska nastava se odvija na osam lokacija, a nastavnike finansira Vlada Novog Južnog Velsa. Od osam dopunskih škola dvije su pri organizacijama bh. zajednica:

Bosnian Resource and Advisory Centre 10/251 Macquarie St. Liverpool NS New South Wales	Bosnian Information and Welfare Centre 2A/36A John Street, Lidcombe NSW 2141
Auburn Migrant Resource Centre 17 Macquarie Rd, Auburn NSW 2144	Blacktown Migrant Resource Centre 125 Main Street, Blacktown, NSW 2148
Fairfield Migrant Resource Centre McBurney Road&Railway Pd, Cabramatta NSW 2166	Baulkham Hills, Holroyd&Parramatta Migrant Resource Centre 15 Hunter Street, Parramatta NSW 2150
New Castle and Hunter Region Migrant Resource Centre 8 Chaucer Street, Hamilton NSW 2303	St. George Migrant Resource Centre 554-556 Princes Highway Rockdale NSW 2216
Bosniaks' Association of South Australia P.O.Box 10151, Adelaide 5000, SA	Bosnian Ethnic School (članica Udruženja etničkih škola Južne Australije, Community Language Schools program) ⁵²

4. Organiziranost

Bosanskohercegovačka dijaspora u Australiji je prilično dobro organizirana i posvećena promociji interesa BiH, očuvanju jezika, kulture i identiteta, te održavanju veza sa matičnom zemljom. Također, ova dijaspora je jedina bh. dijaspora koja je Bosni i Hercegovini poklonila zgradu ambasade.

Postoji mnoštvo kulturnih, sportskih i vjerskih organizacija, škola, klubova i društava širom države. Oni, uglavnom, djeluju nezavisno, ali postoji i nekoliko primjera uspješnog organiziranog djelovanja. Naprimjer, AU BH fudbalski kup već gotovo 20 godina periodično okuplja više od 1.000 bh. iseljenika na jednom mjestu. Također, više od pet bh. organizacija u Saveznoj državi Novi Južni Vels (NSW) od 2013. godine djeluje ujedinjeno kao *Koordinaciono tijelo*, te sve koriste prostorije i logistiku ABHCA u *Leppingtonu*. Većina bh. organizacija rado se odaziva pozivima Ambasade BiH za zajedničko djelovanje na pojedinim projektima, poput skupljanja potpisa za Sporazum o socijalnom osiguranju, podršku uvrštavanju bh. zastave na Aveniji zastava *Coomi* i sl.

Značajan broj iseljenih Srba i Hrvata porijeklom iz BiH uključen je u rad organizacija Srbije i Hrvatske. Najdominantniji oblik organiziranja iseljenika porijeklom iz BiH u Australiji je u okviru vjerskih i nacionalnih zajednica. Drugim riječima, kako je navedeno u zvaničnom pregledu o iseljenicima iz BiH u Australiji, koji objavljuje Ministarstvo za imigraciju i

⁵² Udruženje etničkih škola Južne Australije, Godišnji izvještaj 2008/2009, <http://www.esasa.asn.au/AnnualReport/tabid/61/Default.aspx>, pregledano 22.7.2010.

⁵² U školskoj 2008/2009. godini ovu školu pohađalo je ukupno 16 djece (dvoje predškolskog uzrasta i 14 uzrasta osnovne škole)

državljanstvo Australije, „društvena organizacija iseljenika iz BiH u Australiji u najvećoj mjeri zavisi od njihovog etničkog, odnosno vjerskog identiteta“.⁵³

Saradnja Ambasade BiH sa zajednicama, kako etničkim tako i multietničkim, je na izuzetno visokom nivou. Sve više je primjetna saradnja različitih etničkih zajednica, pogotovo u vezi sa pitanjima od zajedničkog interesa, kao i jačanje multietničkog karaktera zajednica.⁵⁴

Slijedi spisak bh. organizacija u Australiji, prema informacijama Ambasade BiH u Kanberi iz augusta i decembra 2013. godine⁵⁵ i Sektora za iseljenišтво Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH:

Tabela 14: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Australiji

<p>Australska unija bosanskohercegovačkih asocijacija (AUBHA), krovno tijelo koje okuplja 27 bh. udruženja u Australiji</p> <p>Sead Omerović, koordinator (Melbourne) Safet Alispahić, sekretar (Sydney) Aida Haverić, blagajnik (Geelong) Almir Alispahić, portparol (Adelaide)</p> <p>Tel: +61415 508 841 bhbilten@yahoo.com.au alispahic.almir@electranet.com.au</p>	<p>Australian – Bosnian and Herzegovinian Cultural Association</p> <p>205 Bringelly Road Leppington NSW 2179 Enes Smajović, predsjednik T +0414 331 597 Panter517_955@hotmail.com</p>
<p>Australian – Bosnian and Herzegovinian Community Association</p> <p>Canberra ACT Hasan Morić, predsjednik T +0401 875 015</p>	<p>BH Centre Springvale</p> <p>482 Springvale Rd Springvale VIC 3172 Šaban Borić, predsjednik T + 0422 668 944</p> <p>http://www.heathertonutd.com.au https://www.facebook.com/groups/282697081800302/</p>

⁵³ Australian Government, Department of Immigration and Citizenship, Community Information Summary, Bosnia and Herzegovina-born, http://www.immi.gov.au/media/publications/statistics/comm-sum/_pdf/bosnia-herzegovina.pdf, p. 1

⁵⁴ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

⁵⁵ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine i akt EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-1152/13 od 2.12.2013. godine

<p>Bosnian and Herzegovinian Elderly Citizens' Club</p> <p>Hazim Huzejrović, predsjednik 18 Leonard Ave Dandenong VIC 3175 T + 03 9546 9201</p>	<p>Australian – Bosnian and Herzegovinian Cultural and Recreational Centre</p> <p>Muhamed Merđanić, predsjednik Lot 289 Beechboro Rd Beechboro WA 6063 T +08 9377 7133 Rusty.2@bigpond.com</p>
<p>Bh. ribarski klub „Bistro“ Sydney</p> <p>Hazim Ljubljanac T 0421 704 235 Hazim29@hotmail.com</p>	<p>Bosanski hor „Modra rijeka“</p> <p>Slađana Hodžić, voditeljica T +0404 489 69 22</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo (KUD) „Zambak“</p> <p>Suada Smajović, voditeljica 205 Bringelly Road Leppington NSW 2179 T +0414 920 581</p>	<p>Hor „Sevdalinka“ Melbourne</p> <p>Amir Bukić sevdalinka@live.com.au</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo (KUD) „Bosančice“</p> <p>Geelong VIC kudbosancice@live.com.au</p>	<p>Bosanski hor „Behar“ Dunja Obad, sekretar 5 Essex St Dandenong North VIC 3175 T 03 9701 1942 Dunob2004@yahoo.com.au</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo (KUD) Dandenong</p> <p>Ross Reserve, Memorial Drive Noble Park VIC 3174</p>	<p>Fudbalski klub „Stari most“</p> <p>Brisbane QLD Muharem (Hama) Kovačić, predsjednik T 0418 197 828 lotos@tpg.com.au</p>
<p>FC Gazy Lansvale</p> <p>Safet Alispahić, predsjednik 21 Shortland Street Canley Vale NSW 2166 T 02 9727 22888 S_d_alispahic@yahoo.com.au</p>	<p>Labrador United (sportsko uduženje)</p> <p>Birmingham Road Carrara QLD Šemsudin Malagić, predsjednik T +0406 420 005 gabrielamalagic@hotmail.com</p>
<p>Fudbalski klub FC Bossy Liverpool, Sydney 205 Bringelly Road Leppington NSW 2179 Ibrahim Ademović, predsjednik http://fcbossy.com/home</p>	<p>FK Drina (Brisbane United) Brisbane QLD</p>

<p>FK Corio Cloverdale (Bosna Geelong)</p> <p>Geelong VIC</p>	<p>FK Balmoral (Đerzelez)</p> <p>Balmoral Park Windsor Boulevard Drrimut VIC 3030 Elvir Malkić, predsjednik T 0413 715 895</p>
<p>FK Heatherton United</p> <p>BH Centre Springvale 482 Springvale Rd Springvale VIC 3172 Šaban Borić, predsjednik T 0422 668 944 http://www.heathertonutd.com.au</p>	<p>FK BH United</p> <p>1 Frederick Road Royal Park SA 5014 http://bhmzsa.com.au T 0433 216 037 bhunited@bhmzsa.com.au</p>
<p>FK Maribyrnong Greens</p> <p>Skinner Reserve Churchill Ave Braybrook VIC 3019</p>	<p>FK Springvale City</p> <p>Ross Reserve, Memorial Drive Noble Park VIC 3174</p>
<p>Islamska zajednica u BiH Ured za bošnjačku dijasporu</p> <p>Jedna od 12 centrala u svijetu nalazi se u Australiji, a džemati Islamske zajednice Bošnjaka u Australiji (7) nalaze se u Sidneju, Brizbenu, Melburnu, Pertu i Adelaidi http://www.rijaset.ba/images/stories/Za-download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf</p> <p>https://sites.google.com/site/bosanskidzematiu-stralija/mesihat-australije</p>	<p>Australian – Bosniak Broadcasting Cultural Association „The Bridge“ (Australsko-bosansko udruženje za kulturu „Most“)</p> <p>Hasan Bišević T 0425 616 333 radio.bih@hotmail.com</p>
<p>Australsko-bosansko udruženje Podrinja, Sydney</p> <p>205 Bringelly Road Leppington NSW 2179 Bihboy11@hotmail.com</p>	<p>Bosniak Society of Australia</p> <p>PO Box 696 Sydney NSW 1835 T 0421 044 392 http://bosniaks.ccint.org.au media@ccint.org.au</p>
<p>Udruženje Podrinje-Srebrenica Melbourne http://www.srebrenica.org.au</p>	<p>BHMZSA</p> <p>1 Frederick Road Royal Park SA 5014 T 08 8447 3259 http://bhmzsa.com.au</p>

<p>Australian and Herzegovian Community Club Brčko Melbourne (Udruženje Brčaka u Melburnu)</p> <p>40 Grattan Gradens Prahran PRAHRAN, 3181 VIC City of Stonnington</p> <p>3181 Melbourne VIC Australija Tel: 061 (0)3 9367 2676 Fax: 03 9367 2646 http://www.multicultural.vic.gov.au/resources/community-directory/australian-and-herzegovian-community-club-brcko-melbourne</p>	<p>Bosanskohercegovačka zajednica „Gold Coast Inc- BHAGC“</p> <p>PO Box 1863 Southport BC 4215 QLD Australija</p> <p>https://www.facebook.com/pages/Bosnia-Herzegovina-Association-Gold-Coast/204999746197894</p>
<p>Centar suvremenih inicijativa Sydney Att. E. Kulauzovic PO Box 696, Auburn, NSW 1835, Sydney Australija</p> <p>Tel/fax: +61 451 157 163 E-mail: info@ccint.org.au www.ccint.org.au http://www.facebook.com/ccisyd</p>	<p>Bosnian Islamic Society Perth WA Inc.</p> <p>PO BOX 514, Mirrabooka, WA, 6941 Tel: 0402 962 231 http://www.bosnianislamicsocietyperth.com.au/</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo „Drina“ Geelong (Geelong Bosnian Dance Group KUD „Drina“ Inc.)</p> <p>https://www.facebook.com/kud.geelong</p>	<p>Hrvatski katolički centri u Australiji (Croatian Catholic Centres)</p> <p>HKC Sydney, Summer Hill, St Johns Park, Clifton Hill, Braeside, Ardeer, Brisbane, Adelaide, Perth, Canberra, Geelong, Wollongong, Hobart, Newcastle http://www.hkc.com.au/</p>
<p>Australian-Croatian Association „Hercegovina“</p> <p>PO Box 5047 Geelong North VIC 3215 Mladen Kordić, sekretar T 03 5278 3944</p>	<p>Franjevačka provincija Bosna Srebrena Hrvatski katolički centar Canberra</p> <p>http://bosnasrebrena.ba/v2010/pastoral/misije/australija.html</p>
<p>Srpska pravoslavna crkva Mitropolija australijsko-novozelandska</p> <p>http://www.soc.org.au/index.php?lang=en (uključuje informacije o parohijama i manastirima u svim većim gradovima Australije)</p>	<p>Association of Camp Inmates of <i>Republika Srpska</i></p> <p>Novica Aleksić, predsjednik Silos9296@hotmail.com</p>

5. Informiranje

Širom Australije uspostavljen je radio program na službenim jezicima naroda BiH, a na državnom nivou u Australiji informiranje se redovno odvija putem SBS-a, kao posebnog radio servisa koji emitira program na više od 60 jezika. Program finansira država i uređuju ga profesionalni novinari. SBS emitira program po jedan sat sedmično na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku. Program ove radio stanice može se pratiti i na web portalu <http://www.sbs.com.au/yourlanguage/bosnian/>.

Također, kao najveća etnička stanica, *Radio 3zzz* emitira program na hrvatskom jeziku pet puta po jedan sat sedmično, na bosanskom tri puta sedmično po jedan sat i dva puta sedmično po jedan sat na srpskom jeziku. Osim toga, postoje i radio programi na nižem nivou - lokalne radio stanice u zajednicama sa većom koncentracijom imigranata porijeklom iz BiH.

Bosanskohercegovački iseljenici se redovno informiraju i putem štampe, a od štampanih medija namijenjenih bh. iseljenicima najvažniji su magazini koji izlaze sedmično na bosanskom jeziku - Magazin *Bosna*, na srpskom jeziku *Srpski glas*, te *Hrvatski vjesnik* na hrvatskom jeziku. Osim ovih, štampa se jedan broj mjesečnika, polugodišnjaka ili godišnjaka, različitih brošura i informatora u zavisnosti od manifestacija, odnosno obilježavanja značajnih datuma koje organiziraju bh. iseljenici.

Također, bh. iseljenici se informiraju i putem web portala, uključujući sljedeće:

- www.bosnia.com.au – web portal sa informacijama o Bosni i Hercegovini;
- www.centrelink.gov.ba – portal Vlade Australije sa informacijama bitnim za stanovništvo (formulari, socijalno osiguranje i sl.) na bosanskom jeziku;
- <http://www.sbs.com.au/yourlanguage/bosnian/> - SBS radio na bosanskom jeziku, ponedjeljkom od 14:00 do 15:00 sati.

Informiranje bh. iseljenika odvija se putem radio stanica, štampanih medija i interneta, odnosno web stranica bh. institucija, bh. medija i iseljeničkih organizacija u Australiji.

Tabela 15: Najvažniji digitalni mediji bh. iseljenika u Australiji⁵⁶

SBS nacionalni radio program na bosanskom jeziku http://www.sbs.com.au/yourlanguage/bosnian/ EM bosnian.program@sbs.com.au	SBS nacionalni radio program na hrvatskom jeziku http://www.sbs.com.com.au/yourlanguage/croatian/
SBS nacionalni radio program na srpskom jeziku http://www.sbs.com.au/yourlangugae/serbian/	Radio 4EB Brisbane (zasebni programi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://www.4eb.org.au

⁵⁶ Akt Ambasade BiH u Kanberi broj EMB-AU-CBR broj 102-1-01-05-819/13 od 26.7.2013. godine i akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 8.8.2013. godine

Radio 2000 Sydney (zasebni programi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://www.2000fm.com	Radio Vox Wollongong (zasebni programi na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku) http://www.voxfm.org.au
Radio CMS Canberra (zasebni programi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://www.cmsradio.org.au/index.shtml	Radio 2MNO Cooma (program na bosanskom jeziku) Alija Bašić http://www.2mno.org.au
Radio ZZZ Melbourne (zasebni programi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://www.3zzz.com.au	Radio 5EBI Adelaide (bosanski program) http://www.5ebi.com.au
Radio 6EBA Perth (zasebni programi na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://www.6eba.com.au	Džemati Australije http://www.dzematiaustralije.com
Hrvatski katolički centri u Australiji http://www.hkc.com.au	Srpska pravoslavna crkva – Australija i Novi Zeland http://www.soc.org.au
Bošnjačko oko http://www.bosnjackooko.com	

6. Bilateralna saradnja

Australija je priznala Bosnu i Hercegovinu u maju 1992. godine. Bosna i Hercegovina je uspostavila diplomatsko predstavništvo u Australiji krajem 1994. godine (na nivou otpravnika poslova), a prvi bh. ambasador u Australiji predao je akreditive 2000. godine. Prvi ambasador Australije, smješten u Beču, predao je akreditive u Sarajevu u novembru 1995. godine. Australija je u januaru 2005. godine otvorila počasni konzulat u Sarajevu. Australija ima ambasade u Zagrebu i Beogradu, te i dalje iz Ambasade u Beču nerezidentno pokriva Bosnu i Hercegovinu.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Australija je od 1993. godine finansirala humanitarnu pomoć za zemlje naše regije, uključujući BiH, u iznosu od 17 miliona AUD (oko 11,3 miliona eura). Najveći dio ovih sredstava plasiran je putem međunarodnih agencija poput UNHCR-a, Svjetskog programa hrane i Međunarodnog komiteta crvenog krsta/krži.

Ambasada Australije u Beču trenutno ima manji program direktne pomoći Bosni i Hercegovini, koji je namijenjen humanitarnim aktivnostima civilnog sektora, posebno potrebama najranjivijih kategorija stanovništva (djece, žena i dr.).

Trgovinska razmjena između BiH i Australije je skromna. Naime, ukupna vrijednost uvoza i izvoza 2012. godine bila je 3,9 miliona AUD – oko 2,6 miliona eura (1,5 miliona AUD izvoz iz Australije i 2,4 miliona AUD uvoz iz BiH). Uvoz iz BiH u Australiju 2012. godine činili su, uglavnom, obuća, odjeća i namještaj, a BiH je iz Australije uvozila životinje, meso (osim govedine) i inženjersku opremu.⁵⁷

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Australije

Bosna i Hercegovina nije zaključila niti jedan bilateralni sporazum sa Australijom. Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH, između BiH i Australije na snazi je ukupno sedam bilateralnih sporazuma, koji su preuzeti sukcesijom od bivše SFRJ⁵⁸, uključujući i Sporazum o kulturnoj saradnji između Jugoslavije i Australije potpisan u Kanberi 14. 9. 1976. godine (Sl. list SFRJ broj 02/78).

Na inicijativu Ambasade BiH u Kanberi, krajem 2012. godine Vlada Australije potvrdila je da će početi pregovore o zaključivanju bilateralnog sporazuma o socijalnom osiguranju između BiH i Australije. Australija trenutno limitira iznos penzija koje primaju povratnici u BiH, što onemogućava ili otežava većini bh. iseljenika da se nakon penzionisanja u Australiji vrate u matičnu državu.

Također, na inicijativu Ambasade BiH u Kanberi, od 1. 3. 2013. godine počela je primjena Sporazuma o priznavanju bh. vozačkih dozvola u Australiji.⁵⁹

7. Preporuke

1. Zaključivanje bilateralnog Sporazuma o socijalnom osiguranju.
2. Inicirati zaključivanje bilateralnog sporazuma o obrazovnoj, naučnoj, tehničkoj i kulturnoj saradnji, uključujući opcije koje će olakšati transfer znanja, vještina i tehnologija.
4. Inicirati pregovore o zaključivanju sporazuma o razmjeni informacija o migrantima.
5. Na web stranicu Ambasade BiH u Kanberi postaviti link na Sektor za iseljenišтво Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, kao institucije neposredno nadležne za iseljenišтво BiH.

⁵⁷ Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade, Country brief: Bosnia and Herzegovina, http://www.dfat.gov.au/geo/bosnia_herzegovina/b_h_brief.html, pregledano 12.12.2013.

⁵⁸ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni sporazumi – po državama, Australija, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1094&id=7660, pregledano 12.12.2013.

⁵⁹ Ambasada BiH u Kanberi, <http://www.bih.org.au/nz/common/news/2013/03/01/Vozacke%20dozvole%20implementacija%20ot pocela%20BA%20HR%20SR.pdf>, pregledano 14.5.2013. godine (bh. vozačke dozvole priznate su u sljedećim saveznim državama Australije od 1.3.2013. godine; New South Wales, South Australia, Tasmania, Victoria, Western Australia, Australian Capital Territory i Northern Territory. Implementacija u Queenslandu očekuje se do sredine 2013. godine.

AUSTRIJA

Republika Austrija je, nakon Njemačke, druga država u Evropi prema brojnosti iseljenika porijeklom iz Bosne i Hercegovine. Iseljenici iz Bosne i Hercegovine su među četiri najbrojnije useljeničke grupe u Republici Austriji. Najveći broj bh. iseljenika živi u Beču, Štajerskoj i Gornjoj Austriji. Prema podacima UNESCO-a, Austrija je među vodećim državama prema broju studenata iz Bosne i Hercegovine. Sa najvećom stopom zaposlenosti u odnosu na ukupnu stopu zaposlenosti svih imigrantskih grupa, bh. iseljenici su odlično integrirani na austrijskom tržištu rada. Veliki broj bh. državljana se odrekao državljanstva Bosne i Hercegovine radi sticanja austrijskog državljanstva, s obzirom na to da austrijski Zakon o državljanstvu, u principu, ne dozvoljava dvojno državljanstvo. Austrija spada u države sa najbolje organiziranom nastavom maternjeg jezika za djecu stranog porijekla u okviru redovnih škola, tako da je nastava za bosanski, hrvatski i srpski jezik organizirana na većem broju lokacija u ovoj državi.

1. Brojno stanje

Iseljenici iz Bosne i Hercegovine su, prema brojnosti, treća imigrantska grupa, odmah iza Nijemaca (2,1%) i Turaka (1,9%), sa učešćem od 1,8% u ukupnom broju stanovništva Republike Austrije. Prema podacima Agencije za statistiku Austrije (*Statistik Austria*)⁶⁰, 1. 1. 2012. godine u ovoj zemlji je registrirano 135.406 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Tabela 1: Broj osoba bh. porijekla u Republici Austriji 2002-2012.

Godina	2002.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj osoba porijeklom iz BiH sa i bez bh. državljanstva	119.825	128.804	131.170	132.122	132.895	133.585	133.500	134.098	135.406

Iako je prosječna dužina boravka bh. iseljenika u Austriji 16,3 godine, još uvijek veliki broj iseljenika posjeduje državljanstvo Bosne i Hercegovine.

Zaključno sa 1.1.2012. godine, ukupan broj iseljenika sa državljanstvom Bosne i Hercegovine u Austriji bio je 85.173⁶¹. Ovo ukazuje na zaključak da, iako je značajan broj bh. iseljenika odavno ispunio uslove za sticanje državljanstva Austrije, iz određenih razloga ne uzimaju državljanstvo ove države.

⁶⁰ Eurostat, *European Commission's key to European statistics* (online), <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/population/data/database> accessed on 28/5/2010

⁶⁰ Statistik Austria www.statistik.at, „Publikationen und Services“, „Bevölkerungsstand 1.1.2011 (Standardpublikationen)“, PDF: [bevoelkerungsstand_1%2e1%2e2011\[1\]](#)“

⁶¹ Table 7: Population by citizenship (Stanovništvo po državljanstvu) 2002-2012, BEVÖLKERUNGSSTAND, Herausgegeben von STATISTIK AUSTRIA, 2012.

Tabela 2: Broj osoba sa bh. državljanstvom u Republici Austriji

Godina	2002.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj osoba koje posjeduju samo državljanstvo BiH	95.488	90.913	88.285	86.162	84.995	84.587	84.291	84.185	85.173

Mada ne u mogućem obimu, broj bh. državljana u Austriji se iz godine u godinu smanjuje jer se određen broj onih koji su stekli uslove za sticanje državljanstva odlučuje za uzimanje državljanstva Austrije.

Prema periodu useljavanja, skoro polovina bh. iseljenika, njih 49% uselilo je u Austriju od 1991. do 1997. godine, dok je prema starosnoj dobi useljavanja njih 36% uselilo u Austriju u dobi između 15 i 24 godine. Tabela 3 prezentira raspoređenost bh. iseljenika u pokrajinama i ukazuje da većina iseljenika, njih više od 57%, živi u velikim gradovima.

Tabela 3: Raspoređenost bh. iseljenika u pokrajinama u Republici Austriji

Pokrajina	Gradišće	Koruška	Donja Austrija	Gornja Austrija	Salzburg	Štajerska	Tirol	Forarlberg	Beč
Broj osoba porijeklom iz BiH	1.704	10.575	15.347	29.368	13.716	16.000	8.800	5.102	34.714

Iz tabele 1 vidljivo je da se broj bh. iseljenika u Austriji iz godine u godinu povećava i da se iseljavanje građana Bosne i Hercegovine u Austriju nastavlja, što potvrđuju podaci Agencije za statistiku Austrije o dolascima i odlascima bh. državljana na godišnjem nivou.

Naime, prema podacima Agencije za statistiku Austrije, migraciono kretanje državljana BiH između BiH i Austrije od 2002. do 2012. godine izgledalo je ovako:

Tabela 4: Broj imigranata iz BiH u Austriji, 2002-2012. (podaci lokalnih zajednica u Austriji)⁶²

2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	ukupno
4.949	5.492	5.493	4.770	3.398	3.218	3.085	2.579	2.699	4.003	4.236	43.992

Tabela 5: Bh. državljanima koji su napustili Austriju 2002-2012. (podaci lokalnih zajednica)

2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	ukupno
2.445	2.636	2.883	2.369	2.310	2.452	2.325	2.306	2.174	2.798	2.780	27.478

⁶² Statistik Austria, Stats cube – statistical database of Statistics Austria, International migrations and migrations within Austria according to communes, Data on international migration, Country of origin: Bosnia and Herzegovina, <http://statcube.at/superwebguest/login.do?guest=guest&db=debevwan010>, pregledano 17.1.2014.

Tabela 6: Ukupno registrirani ulasci i izlasci iz Austrije (državljeni BiH), 2002-2012.

Ukupan broj državljana BiH koji su <u>emigrirali u Austriju</u> 2002.-2012.	Ukupan broj bh. državljana koji su <u>napustili Austriju</u> 2002.-2012.	Neto migracija - saldo (bh. migranti u Austriji) 2002.-2012.
43.992	27.478	+16.514

Broj državljana Bosne i Hercegovine, koji podnose zahtjev za azil u Republici Austriji, smanjuje se iz godine u godinu.

Tabela 7: Broj zahtjeva za azil državljana BiH u Republici Austriji

2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
96	162	212	214	198	188	231	80	110	50	68	64

2. Status

Status iseljenika porijeklom iz BiH u Republici Austriji u potpunosti je riješen kroz sticanje državljanstva te zemlje, te dozvole trajnog ili ograničenog boravka.

Na osnovu raspoloživih podataka, procjenjuje se da je oko 40% bh. iseljenika u Austriji riješilo status sticanjem austrijskog državljanstva.

Tabela 8: Stanovništvo bh. porijekla (01.01.2012. godine)⁶³

Ukupno austrijskog stanovništva bh. porijekla	Državljeni BiH		Državljeni Austrije rođeni u BiH
	Rođeni u BiH	Rođeni u Austriji	
132.661	68.894	16.279	47.488

Agencija za statistiku Austrije navodi mnogo podataka o stanovništvu bh. porijekla u ovoj zemlji, osim podataka o osobama bh. porijekla koje su rođene u Austriji i koje su (ujedno) državljani Austrije. Prema Federalnom zakonu o državljanstvu Austrije, dijete rođeno u ovoj zemlji ima pravo na austrijsko državljanstvo ukoliko mu je jedan roditelj državljanin Austrije.

Dakle, osim 16.279 državljana BiH koji su rođeni u Austriji i koji predstavljaju drugu generaciju bh. iseljenika u toj zemlji, tačan broj druge generacije bh. iseljenika nije moguće utvrditi s obzirom na značajan broj onih koji su odmah po rođenju stekli austrijsko državljanstvo, a nemaju (i) bh. državljanstvo.

⁶³ Mr.sc. Mirza Emirhafizović, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, "Demografske i socio-ekonomske karakteristike bh. migranata u Austriji", Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Centar za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka: Sarajevo, 2013. godina, str. 17 (izvor: Statistik Austria, 2012. godina), str. 12, 13.

Prema podacima Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a, sredinom 2013. godine u svijetu je registrirano ukupno 27.419 priznatih izbjeglica porijeklom iz Bosne i Hercegovine, od čega je 219 sa ovim statusom u Republici Austriji.⁶⁴

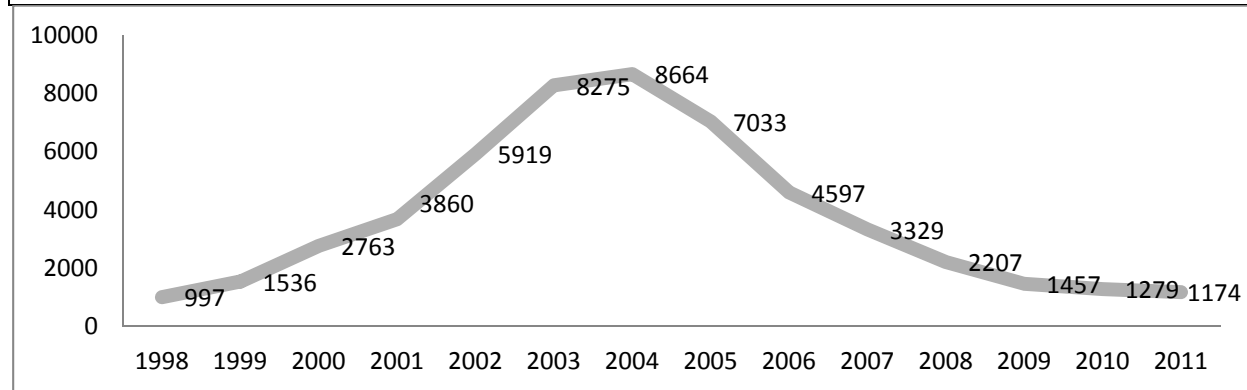
2.1. Državljanstvo

Uslovi za naturalizaciju, odnosno dobivanje državljanstva Republike Austrije, regulirani su Federalnim zakonom o austrijskom državljanstvu⁶⁵ - članovima od 10 do 24. Sticanje austrijskog državljanstva uslovljeno je neprekidnim boravkom u ovoj zemlji minimalno 10 godina, stalnim zaposlenjem i poznavanjem njemačkog jezika.

U oktobru 2009. godine Parlament Austrije je usvojio izmjene i dopune ovog Zakona, kojima je, osim ispunjavanja ostalih uslova za sticanje državljanstva Austrije, predviđeo i dostavljanje dokaza o redovnim primanjima podnositelja zahtjeva. Također, osoba koja se prijavljuje za državljanstvo ne smije tri godine prije prijavljivanja koristiti socijalnu pomoć. Od uvođenja polaganja testa za sticanje državljanstva 2006. godine, Zakon predviđa izuzetke, odnosno slučajeve kada podnositelji zahtjeva nisu obavezni polagati taj test (starije osobe, maloljetnici i slično). Ovim izmjenama uvedeni su izuzeci i za osobe koje su pohađale srednju školu u Austriji.⁶⁶

Tabela 9: Broj bh. iseljenika koji su stekli austrijsko državljanstvo 1998-2011. godine⁶⁷

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
997	1536	2763	3860	5919	8275	8664	7033	4597	3329	2207	1457	1279	1174
Ukupno izdatih austrijskih državljanstava bh. iseljenicima u Austriji od 1998. do 2011. godine: 53.090													

⁶⁴ Centralni ured za statistiku UNHCR-a Ženeva, e-mail odgovor od 11.2.2014. na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH od 16.1.2014.

⁶⁵ *Federal Law Concerning the Austrian Nationality – Nationality Act 1985*, (Federal Law Gazette of the Republic of Austria, FLG No. 311/1985, amended by FLG No. 386/1986, FLG No. 685/1988, FLG No. 521 /1993, FLG No. 505/1994, FLG I No. 109/1997, FLG I No. 30/1998, FLG I No. 123/1998 and FLG I No. 124/1998), <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6579> accessed on 20 August 2010

http://www.coe.int/t/e/legal_affairs/legal_cooperation/foreigners_and_citizens/nationality/documents/national_legislation/AUSTRIA-En.pdf accessed on 28 May 2010

⁶⁶ <http://eudo-citizenship.eu/docs/CountryReports/recentChanges/Austria.pdf>

⁶⁷ Statistik Austria www.statistik.at, "Eingebürgerte Personen seit 2001 nach bisheriger Staatsangehörigkeit", PDF

Zakon o državljanstvu Republike Austrije ne dozvoljava dvojno državljanstvo, te određuje da:

“Podnositelj zahtjeva mora poduzeti korake kako bi se odrekao prethodnog državljanstva ukoliko je to moguće i opravdano potrebno, osim u slučaju da je taj podnositelj osoba bez državljanstva” (Dio 10(3)).

Ova odredba se, nakon izmjena Zakona iz 1998. godine, odnosi i na osobe u izbjegličkom statusu koje su do tada bile izuzete od obaveze da se odreknu državljanstva zemlje porijekla. Kako bi im pomogli pri odricanju od prethodnog državljanstva, austrijske vlasti podnositeljima izdaju potvrdu (*Zushicherung*) kojom im garantiraju da će za najviše dvije godine dobiti austrijsko državljanstvo, ukoliko dostave dokaz da su se odrekli prethodnog državljanstva.⁶⁸

Međutim, dvojno državljanstvo može biti dozvoljeno u slučaju da podnositelj dokaže da nije moguće da se odrekne svog državljanstva (jer mu to ne dozvoljava zemlja porijekla⁶⁹) ili ukoliko dokaže da je odricanje od prethodnog državljanstva uslovljeno plaćanjem koje nije proporcionalno (Dio 20(4)).⁷⁰

Prema zvaničnim podacima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH dobivenim od Ministarstva civilnih poslova BiH⁷¹, 61.752 osobe su se, od 1998. godine do novembra 2013. godine, odrekle bosanskohercegovačkog državljanstva. Od ukupnog broja osoba koje su se odrekle bosanskohercegovačkog državljanstva, više od polovine odnosi se na bh. državljane koji su stekli državljanstva Republike Austrije i SR Njemačke.

Jedina zemlja s kojom Austrija ima potpisan sporazum o dvojnem državljanstvu je Izrael.

Izvjerno je da će Austrija i dalje biti jedna od najčešćih useljeničkih destinacija za bh. građane. To potvrđuje i promjena imigracione politike ove zemlje kroz uvođenje programa koji olakšavaju useljavanje i zapošljavanje visokokvalificiranih radnika iz trećih zemalja. Naime, Vlada Austrije je 2011. godine pokrenula program Crveno-bijelo-crvena karta koji definira deficitarna zanimanja na austrijskom tržištu rada i olakšava useljavanje u Austriju imigrantima sa takvim zanimanjima. Cilj programa je da visokokvalificiranoj radnoj snazi iz trećih zemalja i članovima njihovih porodica omogući trajno useljavanje u Austriju na osnovu kriterija i potreba austrijskog tržišta rada. Program je dizajniran tako da zainteresirane osobe same traže poslodavca, bez posredovanja u zapošljavanju. U okviru ovog programa ustanovljene su dvije mogućnosti: Crveno-bijelo-crvena karta koja se izdaje na period od godinu dana i važi samo za jednog određenog poslodavca, dok se nakon godinu dana, uključujući najmanje deset mjeseci rada, uspješnim kandidatima izdaje Crveno-bijelo-crvena karta plus koja podrazumijeva slobodan pristup tržištu rada i mogućnost doseljavanja porodice.⁷² Federalno ministarstvo rada Austrije naglašava da ovaj program ne predstavlja otvaranje tržišta rada niti regrutiranje nekvalificirane radne snage. Cilj je, dakle, pružanje

⁶⁸ Country Report Austria, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory, April 2010, <http://eudo-citizenship.eu/country-profiles/?country=Austria>, accessed on 25 Avgust 2010

⁶⁹ Naprimjer, Grčka i Maroko ne dozvoljavaju odricanje od državljanstva svojim državljanima

⁷⁰ Country Report Austria, Robert Schuman Centre for Advanced Studies, EUDO Citizenship Observatory, April 2010, <http://eudo-citizenship.eu/country-profiles/?country=Austria>, accessed on 25 Avgust 2010

⁷¹ Akt Ministarstva civilnih poslova BiH broj 06-30-2-4383/13 od 5.11.2013. godine

⁷² Vlada Austrije, <http://www.migration.gov.at>, pregledano 21.1.2014.

kontrolirane mogućnosti pristupa austrijskom tržištu rada samo određenim kategorijama radnika. Proces prijavljivanja odvija se u okviru sistema bodovanja i ograničen je na visokokvalificirane radnike, radnike sa zanimanjima koja se u Austriji smatraju deficitarnim i ključnu radnu snagu. Zainteresirani podnose zahtjev direktno austrijskim diplomatsko-konzularnim predstavništvima u BiH, pri čemu moraju priložiti i potvrđenu ponudu poslovnog ugovora u Austriji, odnosno potvrdu austrijskog poslodavca.⁷³

Od uvođenja Crveno-bijelo-crvene karte (juli 2011. godine) do 31.12.2013. godine ukupno je 1.361 zahtjev osoba iz BiH upućen Zavodu za zapošljavanje Austrije na provjeru, od čega su odobrena 733 zahtjeva, a odbijeno 628 zahtjeva⁷⁴, navodi se u informaciji koju je Austrijska ambasada u BiH dostavila Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH 6. 3. 2014. godine.

Od 733 osobe iz BiH, koje su dobile Crveno-bijelo-crvenu kartu, 343 su, najvećim dijelom, električari, vodoinstalateri i bravari, 236 su tehničari, direktori/rukovodioci, ljekari, farmaceuti i njegovatelji, 135 su diplomirani studenti, posebno ljekari i farmaceuti, arhitekti, pravnici/ekonomski savjetnici, dok je 14 osoba sa izuzetno visokom školskom spremom (ljekari, farmaceuti i arhitekti) dobilo Crveno-bijelo-crvenu kartu. Također, Crveno-bijelo-crvenu kartu dobilo je i pet osoba iz BiH, koje su imale Plavu kartu EU.

Austrija je, također, jedna od čestih destinacija i za studente iz Bosne i Hercegovine, čiji se broj u ovoj zemlji iz godine u godinu povećava. Prema podacima koje je objavio UNESCO institut za statistiku, ukupan broj bh. studenata koji studiraju u inostranstvu u školskoj 2011/12. godini iznosio je 12.452, što čini 11,8% svih upisanih studenata u BiH.⁷⁵ Austrija je među vodećim državama prijema bh. studenata. U školskoj 2011/12. godini ukupno 3.061 student porijeklom iz BiH upisan je na austrijske univerzitete.⁷⁶

Prema podacima Ureda za statistiku Austrije iz 2012. godine, u zimskom semestru akademske 2010/2011. godine, na državnim univerzitetima u Austriji studirala su 2.523 državljana BiH (4,3% od svih redovnih studenata), od kojih 63% (1.606) s mjestom studiranja u Beču, a 28% (708) u Gracu. Studenti iz BiH najbrojniji su studenti iz bilo koje zemlje bivše Jugoslavije u Austriji, s tim da su, prema brojnosti stranih studenata u Austriji, na prvom mjestu državljani Njemačke, potom Italije, pa Turske.⁷⁷

⁷³ Federalno ministarstvo rada i socijalne politike Sarajevo, Crveno-bijelo-crvena karta za visokokvalifikovane radnike sa konkretnom ponudom radnog mjesta, 23. april 2013. godine, http://fmrsp.gov.ba/S/index.php?option=com_content&task=view&id=369, pregledano 21.1.2014.

⁷⁴ Akt Austrijske ambasade u BiH, dostavljen Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, 6. 3. 2014. godine

⁷⁵ Ministarstvo sigurnosti BiH, Migracioni profil BiH za 2012. godinu, (Emigracija)

⁷⁶ <http://www.uis.unesco.org/Education/Pages/international-student-flow-viz.aspx>

⁷⁷ Mr.sc. Mirza Emirhafizović, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, "Demografske i socio-ekonomske karakteristike bh. migranata u Austriji", Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Centar za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka: Sarajevo, 2013. godina, str. 17 (izvor: Statistik Austria, 2012. godina), str. 17

2.2. Zaposlenost⁷⁸

Bosanskohercegovački iseljenici su dobro integrirani na austrijskom tržištu rada. Od svih stranaca u Austriji, oni rođeni u Bosni i Hercegovini imaju najveću stopu zaposlenosti (ukupno 79,3%), što znači da njih 8 od 10 ima redovan posao. Sljedeća grupa imigranata prema stopi zaposlenosti su iz Njemačke (67,6%), a zatim Srbije (66,1%) i Turske (60,1%).

Zanimljivo je da je stopa zaposlenosti osoba rođenih u Austriji, također, niža od stope zaposlenosti bh. iseljenika u toj zemlji (75,7%). Prosječna stopa zaposlenosti za cijelu Austriju iznosi 72,3%. Kada posmatramo samo državljane BiH u Austriji, odnosno onu grupu bh. iseljenika koji nisu primili austrijsko državljanstvo, njihov procenat zaposlenosti je nešto niži i iznosi 76,5%, ali je i dalje veći od stope zaposlenosti ostalih imigrantskih grupa u toj zemlji.

Stopa zaposlenosti bh. iseljenika, razvrstana prema spolu, potvrđuje da i muškarci i žene imaju visoku stopu zaposlenosti u odnosu na druge imigrantske skupine.

Žene porijeklom iz Bosne i Hercegovine, sa stopom zaposlenosti od 73,5%, su druge, iza žena njemačkog porijekla (77%), prema zaposlenosti na austrijskom tržištu rada. Bosanskohercegovačke migrantice u Austriji imaju čak i veću zaposlenost od žena rođenih u Austriji.

Muškarci iz Bosne i Hercegovine imaju najvišu stopu zaposlenosti u odnosu na sve muškarce između 15 i 64 godina u Austriji. Stalni posao u Austriji ima 85,1% muškaraca rođenih u Bosni i Hercegovini, što je za 4,1% više nego kada je u pitanju sljedeća imigrantska grupa po redu iz Njemačke i za 6,1% više od muškaraca rođenih u Austriji.

Od ukupnog broja bosanskohercegovačkih iseljenika, 74,2% zaposleni su kao radnici, a 25,8% kao službenici.

Visok udio zaposlenih osoba iz BiH, naročito žena, obavlja poslove koji ne odgovaraju njihovoj stručnoj spremi (*brain waste*).

Respektabilna visina zaposlenosti bh. migranata ne ispoljava se i na kvalitativnom planu, jer u značajnom procentu zauzimanju manje atraktivna radna mjesta⁷⁹.

2.3. Obrazovanost

Bosanskohercegovački iseljenici u Republici Austriji, u odnosu na druge strance porijeklom iz zemalja izvan EU, imaju procentualno najmanji broj osoba sa završenom samo osnovnom

⁷⁸ Arbeits- und Lebenssituation von Migrantinnen und Migranten in Österreich 2008, Statistik Austria, http://www.statistik.at/web_de/dynamic/services/publikationen/3/publdetail?id=3&listid=3&detail=534, pregledano 2.3.2013.

⁷⁹ Mr.sc. Mirza Emirhafizović, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, "Demografske i socio-ekonomske karakteristike bh. migranata u Austriji", Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Centar za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka: Sarajevo, 2013. godina, str. 17 (izvor: Statistik Austria, 2012. godina)

školom (32,4%), dok su, poređenja radi, ti procenti za osobe porijeklom iz Srbije (47,7%) i Turske (66,2%) dosta veći.⁸⁰

Završen zanat ima oko 44,7% bh. iseljenika, a ukupno 17,3% svih bh. iseljenika u Austriji rade na rukovodećim pozicijama.

Tabela 10: Raspoređenost učenika/ca sa bh. državljanstvom prema tipovima austrijskih škola u školskoj 2010/2011.⁸¹

Odabrani tipovi škola									
Ukupno	Niža osnovna škola	Viša osnovna škola	Specijalna škola	Politehnička škola	Nova srednja škola	Općeobrazovna viša škola (gimnazija) (AHS)	Zanat-ska škola	Srednja stručna škola (BMS)	Viša stručna škola (BHS)
12.824	3.792	3.056	195	374	675	1.200	1.260	830	1.442
Od toga učenice									
6.064	1.777	1.410	67	144	332	680	401	452	801

3. Maternji jezik

Prema informacijama Ambasade BiH u Beču iz decembra 2011. godine⁸², učenje maternjeg jezika za djecu imigranata u Republici Austriji organizirano je u okviru redovnog obrazovnog sistema. Naime, u okviru austrijskog obrazovnog sistema postoji mogućnost za učenike, kojima njemački nije maternji jezik, da pohađaju nastavu maternjeg jezika. U skladu s tim, Savezno ministarstvo za obrazovanje, umjetnost i kulturu Republike Austrije utvrđuje program nastave maternjeg jezika, odobrava udžbenike, te zapošljava i plaća nastavnike za izvođenje ove nastave.

U školskoj 2011/2012. godini u Austriji je oko 11.000 djece pohađalo nastavu na BKS (Bosnich-Kroatisch-Serbisch) jeziku, koji je Austrija označila kao zajednički za djecu porijeklom iz BiH, Hrvatske, Srbije i Crne Gore. Kako austrijske vlasti ne razlikuju djecu prema zemlji porijekla, već prema jeziku (koji su nazvali BKS), nema preciznih podataka o tome koliko djece bh. porijekla pohađa ovu nastavu. Procjenjuje se da se radi o oko 4.100 djece bh. porijekla, od kojih se najveći broj nalazi u Beču i Linzu. Ambasada BiH u Beču nema

⁸⁰ Arbeits - und Lebenssituation von Migrantinnen und Migranten in Österreich 2008, Statistik Austria, http://www.statistik.at/web_de/dynamic/services/publikationen/3/publdetail?id=3&listid=3&detail=534, str. 42, pregledano 2.3.2013.

⁸¹ Mr.sc. Mirza Emirhafizović, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, "Demografske i socio-ekonomske karakteristike bh. migranata u Austriji", *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Centar za društvena istraživanja Fakulteta političkih nauka: Sarajevo, 2013. godina, str. 17 (izvor: Statistik Austria, 2012. godina)

⁸² Akt Ambasade BiH u Beču broj 103-4-33-2490-1/11 od 23.12.2011. godine

precizne podatke o ukupnom broju bh. djece školskog uzrasta u Austriji, odnosno o dopunskoj nastavi u Austriji na jezicima naroda Bosne i Hercegovine.⁸³ Procjenjuje se, na osnovu ukupnog broja državljana BiH koji legalno borave u Austriji, da se radi o oko 21.000 djece porijeklom iz BiH u toj zemlji.

Osim učenja maternjeg jezika u okviru redovnih austrijskih škola, dopunska nastava na maternjem jeziku, odnosno na službenim jezicima BiH - bosanskom, srpskom i hrvatskom, organizirana je i u okviru organizacija iseljenika iz BiH, kao i pri vjerskim zajednicama. Također, treba naglasiti da je značajan dio djece Srba i Hrvata porijeklom iz Bosne i Hercegovine uključen u dopunsku nastavu koju organiziraju Srbija i Hrvatska.

4. Organiziranost

Kao i u skoro svim drugim državama, tako je i u Republici Austriji bh. iseljeničtvo organizirano najvećim dijelom na nacionalnoj i etničkoj osnovi. Postoji određen broj udruženja koja su registrirana kao multietnička. Na inicijativu, i uz vodeću ulogu Ambasade BiH, u Beču je 2008. godine osnovan Savez udruženja i građana Bosne i Hercegovine u Republici Austriji, kao krovna, multietnička organizacija iseljenika iz Bosne i Hercegovine u čiji rad su bili uključeni bh. iseljenici iz svih konstitutivnih i manjinskih naroda koji žive u Austriji. Međutim, mišljenje Ambasade BiH⁸⁴ u Beču je da Savez nije ispunio očekivanja, jer se njegov rad sveo na koordinirajuću ulogu bez jače veze sa klubovima i udruženjima širom Austrije, kojih je u Austriji veliki broj i koja su fragmentirana nacionalno i regionalno. Unatoč ovakvoj ocjeni, samo osnivanje Saveza, kao krovne organizacije bh. iseljeničtva, potvrdilo je da aktivnosti koje vode institucije BiH, odnosno Ambasada BiH, imaju podršku organizacija bh. iseljenika i da je njihova spremnost za saradnju u ovakvim slučajevima znatno veća nego kada takve aktivnosti vodi bilo koja organizacija dijaspore.

Tabela 11: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Austriji⁸⁵

<p>Austrijsko-bosanskohercegovačko društvo Linz</p> <p>Pfarrplatz 13, A-4020 Linz T 0043 676 4652 152 office@oebih.com www.oebih.com</p>	<p>Bosnisch-Österreichische Kulturzentrum „Der gerade Weg“</p> <p>Forstbergstr.3, A-4470 Enns T/F 0043 676 6015308 salihovicmirzet@hotmail.com www.dzemat-enns.at</p>
<p>Bosansko-austrijski kulturni centar „Džemat Wels“</p> <p>Eferdingerstr. 140b, 4600 Wels T/F 0043 7242 570 66 www.dzematwels.at</p>	<p>Centar savremenih inicijativa Austrije „CSI“</p> <p>Stockhofstraße 40, A-4020 Linz T/F 0043 732 302 734 info@zzi.at; damirs@zzi.at www.zzi.at</p>

⁸³ Ibid

⁸⁴ Akt Ministarstva vanjskih poslova BiH broj EMB AT-VIE broj 103-03-1109/10 od 6. maja 2010. godine

⁸⁵ Prema podacima kojima raspolaže Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH (Sektor za iseljeničtvo) i prema podacima Ambasade BiH u Austriji

<p>Centar savremenih inicijativa za Beč i Donju Austriju</p> <p>Roseggerweg 6, 2340 Mödling T/F 0043 (0)650 5800365 zzi_wien@hotmail.de</p>	<p>Društvo bh. pisaca u Gornjoj Austriji</p> <p>Waldegg str.92, A-4020 Linz T/F 0043 650 396 42 26 office@gbsooe.at; ismet.veladzic@liznet.at; ismet.veladzic@gbsooe.at</p>
<p>Hrvatsko kulturno-umjetničko i sportsko društvo „Leopold Mandić“ Klagenfurt</p> <p>Waidmansdorfer str.11, 9020 Klagenfurt T/F 0043 660 3051193 www.kud-klagenfurt.at</p>	<p>Klub radnika i građana Bosne i Hercegovine „7. april“ Steyr</p> <p>Schuhbodengasse 5, A-4400 Steyr Omer Karić, predsjednik T 0043 (0) 7252 72953; +43725262935 info@bih-klub-steyr.org; Dachverband_ooe_bih@hotmail.com</p>
<p>Klub Petar Kočić Zmijanje - Fügen</p> <p>Pankratzberg 369, 6263 Fügen T 0043 6506347467; T/F 0043 6506163114 uprava@kskpetarkocic www.kskpetarkocic.at</p>	<p>Kulturverein „Ars Poetica“ - Innsbruck</p> <p>Franz Baumann weg 20, 6020 Innsbruck</p> <p>T 0043 (0)512 235 464 j.letic@tsn.at; ivm.dolly.bell@chello.at www.jovicaletic.com</p>
<p>Kulturno umjetničko društvo „Most“-Horbranz</p> <p>Lindauerstr. 61, 6912 Hörbranz T 0043(0)5573/82770 T/F 0043(0)6643217201 kud.most@gmx.at http://kudmost.jimdo.com/</p>	<p>Kulturno udruženje „Orient Okzident Express“ - Innsbruck</p> <p>Franz Fischer Strasse 44, 6020 Innsbruck T/F 00436805558584 worldwidemusic@inode.at</p>
<p>Kulturno umjetničko društvo brčanskih Hrvata „Rubina“ Beč (Kultur Sport Verein „Brčko distrikt“)</p> <p>Perfektastraße 81, 1230 Wien office@kud-bh-rubina-bec.at http://www.kud-bh-rubina-bec.at</p>	<p>Sportsko kulturno umjetničko društvo „Zlatni ljiljani“ Innsbruck</p> <p>An der Lan Straße 18/57, 6020 Innsbruck</p> <p>klub@zlatni-ljiljani.net http://www.zlatni-ljiljani.at/</p>
<p>Srebrenica-Wien-Plattform Bosnien-Österreich</p> <p>Matznergasse 16/2, 1140 Wien T/F 0043 650 583 65 srebrenica-wien@hotmail.com</p>	<p>Udruženje građana Bosne i Hercegovine „BiH“ Linz</p> <p>Helmholtzstrasse 48, A-4020 Linz / Wegscheid T/F 0043 (0) 732 386 701 bihlinz@utanet.at; klub.bh.linz@utanet.at www.bihlinz.at</p>

<p>Udruženje građana BiH „Džemal Bijedić“ Enns</p> <p>Forstbergstr. 3, A-4470 Enns T/F 0043 7223 82841 klub.dzemaal@aon.at http://www.klub-enns.at/</p>	<p>Udruženje Bošnjaka NUR – Linz (Verein der Bosniaken NUR)</p> <p>Glimpfingerstraße 1, A-4020 Linz T/F 0043 (0) 732 918239 office@nur-linz.com www.nur-linz.com</p>
<p>Udruženje bosanskohercegovačkih studenata „Collegium Bosniacum“ u Beču</p> <p>Gymnasiumstr. 85, A-1190 Wien office@collegium-bosniacum.org http://www.collegium-bosniacum.org http://www.cbnetwork.at</p>	<p>Udruženje nastavnika maternjeg jezika u Pokrajini Gornja Austrija</p> <p>T/F 0043 664 433 19 19 mustafa.selimspahic@liwest.at; muttersprachen.lehrer@slooe.at</p>
<p>Zajednica bh. klubova u Gornjoj Austriji</p> <p>Helmholzstrasse 48, A-4020 Linz T/F 0043 676 6908535 dachverband@ooe bih@hotmail.com</p>	<p>Askö Fc Diamant – Linz</p> <p>Zeppelinstraße 28b, 4030 Linz T/F +43 69910251515 klub@fc-diamant.info http://www.fc-diamant.info</p>
<p>Udruženje Bošnjaka Štajerske</p> <p>Gmein Strasse 22a, 8055 Graz udruzenjebosnjakastajerske@gmail.com http://www.dzematbosnjak.at</p>	<p>HKD Napredak – Wien (Kroatischer Kulturverein – HKD) Canisiusgasse 16, A-1090 Wien Tel: 0043 (0) 66 415 64713 Fax: 0043 (0 1 602 4561 12 office@napredak.at www.napredak.at facebook.com/napredak.at</p>
<p>Klub Sarajevo – Wien</p> <p>Wiedner Gürtel 54, A-1040 Wien T 0043 (0)504 68 16 restaurant.sarajevo@chello.at http://www.sarajevo.at/</p>	<p>Kultur Verein Ljiljan – Wien</p> <p>Dammstrasse 7-9, A-1200 Wien T 0043 69910021248 kv.ljiljan-wien@hotmail.com Facebook: kultur verein ljiljan-wien http://kvljiljan.at.ua/</p>
<p>Austrijsko-bosanskohercegovačko kulturno udruženje „Kulturni centar“</p> <p>Hahngasse 6/2/19 1090 Wien T 0043/407.87.04/0 www.balkan-dialog.org</p>	<p>LINE IN Regionalno udruženje za organizaciju kulturno-umjetničkih manifestacija iz oblasti filma, pozorišta, muzike, književnosti, primijenjene umjetnosti i arhitekture</p> <p>Mag. Michael Podgorac, predsjednik Mag. Melisa Slipac, potpredsjednica www.linein.at</p>
<p>Centrala Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori (jedna od ukupno 12)</p> <p>http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85:centrale-iz-e-bosnjaka-u-dijaspori&catid=60</p>	<p>Hrvatske katoličke misije u Austriji (ukupno 8): u Beču, St. Pöltenu, Linzu, Salzburgu, Innsbrucku, Feldkirchu, Grazu i Klagenfurtu</p> <p>http://www.kroatenseelsorge.de/VODIC/HKM-</p>

<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Austriji http://www.izba.at/</p> <p>Džemati Islamske zajednice Bošnjaka u Austriji (ukupno 38): Amstetten, Aschbach, Wels. Salzburg, Klagenfurt, Spittal/drau, Villach, Bludenz, Feldkirch, Wien, Graz, Braunau, Linz, Krems, Stayer, Gmunden, St. Polten, Innsbruck, Dornbirn, W. Neustadt, Kapfenberg, Tulln, Kufstein, Liezen, Mdling, Enns, Ried, St. Veit/Glan, Vklabruck, Wolfsberg</p> <p>http://www.izba.at/dzemati.html</p>	<p>Europa/HKMeuropa-A-.html</p> <p>Hrvatska katolička misija Be http://www.hkm-wien.at/joomla/index.php</p> <p>Hrvatska katolička misija Graz http://www.hkm-graz.org/web/guest/o-nama</p>
<p>Srpska pravoslavna crkva u Austriji (8 parohija)</p> <p>Hram Sv. Save Veithgasse 3, 1030 Wien Hram Uspenja Presvete Bogorodice Steinergasse 3, 1170 Wien</p> <p>Hram Vaskrsenja Hristova Engerthstrasse 158, 1020 Wien</p> <p>Parohija Sv. irila i Metodija Triesterstrasse 164, 8020 Graz</p> <p>Parohija Prepodobne Paraskeve Kaufmanngasse 11, 9020 Klagenfurt</p> <p>Hram Sv. Aspostola Tome Hanuschplatz 1, 3100 St. Plten Hram – Kapela Sv. Nikolaja Scheunengasse 25-33, Stiege 3/23, 3430 Tulln</p> <p>Hram Sv. Svetomuenika Platona Banjalukog, Messenhausergasse 4, 2700 Wiener Neustadt</p>	<p>Serbischer Bildungs und Kulturverein „Prosvjeta“ – SKPD Prosvjeta</p> <p>T +43 660 355 6554 office@prosvjeta.at http://www.prosvjeta.at</p>
<p>HKK Busovača Effingergasse 25, 1160 Wien</p>	<p>Serbische Gesselchaft in sterreich (Savez Srba Austrije)</p> <p>Zoran Aleksi, predsjednik T: 0699 199 9999 10 savez.srba.austrija@gmail.com</p>

<p>Gemeinschaft der Serbischen Vereine in Wien (Zajednica srpskih klubova u Beču)</p> <p>Borislav Kapetanović, predsjednik 1100 Wien, Wielandgasse 2 T/F 01 606 22 83; 0664 450 30 85 dachiverband@serben.at www.wien.serben.at</p>	<p>Serbische Gemeinschaft aus Niederösterreich (Savez Srba Donje Austrije)</p> <p>Vukan Joldžić, predsjednik 2601 Sollenau, Stiftergasse 2 T 0664 430 08 95 Serben-noe@gmx.at</p>
<p>Verein „Jedinstvo“ (Klub „Jedinstvo“)</p> <p>Zlatko Miloradović, predsjednik 1020 Wien, Pratestrasse 9 T 0664 443 66 65 office@jedinstvo.at http://www.jedinstvo.at</p>	<p>Serbischer Kulturverein „Branko Radičević“ (Srpsko SKD „Branko Radičević“)</p> <p>Milan Basarić, predsjednik 1100 Wien, Wielandgasse 2 T 0699 194 36 460</p>
<p>Serbischer Kulturverein (SKD) „Vidovdan“</p> <p>Petar Peričević, predsjednik 4030 Linz, Kiefernweg 6 T/F 0732 377 512; 0676 707 22 98 Vidovdan.linz@gmail.com</p>	<p>KSD „Ozren“</p> <p>Stefan Vasić, predsjednik 6845 Hohenems, Shurestrasse 1 T 0650 767 68 45 dejanvasic@gmx.net</p>
<p>Fudbalski klub „Sutjeska“</p> <p>Dragan Gašović, predsjednik 6923 Lauterach, Wälderstrasse 42 T 0699 111 599 69 Stijepovic.mmsa@gmail.com www.sutjeska.at.tc</p>	<p>Gemeinschaft der Serbischen Vereine in Wien (Zajednica srpskih klubova u Tirolu)</p> <p>Milorad Torlaković, predsjednik 6166 Fulpmes, Bischof Knausweg 10 T 0664 281 80 90</p>
<p>Bratstvo</p> <p>Mirko Đurić, predsjednik 6020 Innsbruck, Hutterweg 1a T 0664 434 67 86</p>	<p>Kulturverein (KUD) „Mladost“</p> <p>Radiša Todić, predsjednik 2514 Treiskirchen, Kapelengasse 772/5 T 0664 630 08 95</p>
<p>SK „Krajina“</p> <p>Branko Goncin, predsjednik 3150 Wilhemsb, Peknerstrasse 19/2/1 T 0664 393 21 98 Kud.krajsnik@gmx.at</p>	<p>KSK „Kozara“</p> <p>2700 Wiener Neustadt, Postfach 55 T 0676 578 10 90 Serbe-neu@gmx.at</p>
<p>Gemeinschaft der Vereine von BiH Voralberg (Zajednica klubova BiH Voralberg)</p> <p>Ermin Salkić, predsjednik Ferid Grošić, sekretar Bundesstrasse 21 a, 6923 Lauterach T 0664 617 17 67 ferid.grosic@vol.at</p>	<p>Verein (klub) „Bošnjak“ Gmunden</p> <p>Munib Kulašin, predsjednik 4810 Gmunden, Olhsdorferstrasse 42B T 0664 478 7931</p>

<p>Bosnich-Herzegowinisches Bildungs und Kulturzentrum „Mostovi“</p> <p>Adis Slipac, predsjednik Zieglergasse 44/16, A-1070 T +43 (0) 681 816 082 97 office@mostovi.at www.mostovi.at</p>	<p>STUDIRAJeu – Verein Bosnich – herzegowinischer und Akademiker in Europa</p> <p>Fikret Rifatbegović, predsjednik Promenadegasse 28/4/1, 1170 Wien T +43 (0) 664 656 7954 http://www.studiraj.eu admin@studiraj.eu</p>
<p>AUSTROBIH Verein für österreichisch-bosnichherzegowiniscche Zusammenarbeit Linz Linz, Oberösterreich T +43 650 974 6049 info@austrobih.at www.austrobih.at</p>	<p>Kultur und Kunstverein „Divanhana“ Klagenfurt</p> <p>Hamdija Hajrudinović, predsjednik Johann Hiller Strasse 20/7 9020 Klagenfurt T 0650 521 11935 hamdi.ha@hotmail.com kud-divanhana.jimdo.com</p>

Također, značajno je naglasiti da udruženja Republike Srbije i Republike Hrvatske, osim iseljenih Srba i Hrvata iz Srbije odnosno Hrvatske, okupljaju i iseljene Srbe i Hrvate porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

5. Informiranje

Bosanskohercegovačka dijaspora u Republici Austriji informira se putem satelitskih programa iz Bosne i Hercegovine, kao i satelitskih programa susjednih država, te inostranih štampanih izdanja i web portala brojnih bh. glasila (Oslobođenje, Dnevni avaz, Nezavisne novine, Dnevni list i dr.).

Osim web portala iz Bosne i Hercegovine, Ambasade BiH u Beču (<http://www.bhbotschaft.at>), bh. iseljenici mogu pristupiti i web portalu www.becka-raja.at koji je informativno-zabavnog karaktera i pruža informacija o aktuelnostima u BiH, Hrvatskoj i Srbiji.

Na austrijskoj televiziji (ORF 2) jednom sedmično emitira se polusatna emisija za strance „Heimat, fremde Heimat“, koja ponekad daje priloge i na hrvatskom, srpskom i bosanskom jeziku.

Ured grada Beča redovno ažurira pregled korisnih informacija za integraciju migranata i to, osim na njemačkom, i na engleskom, bosanskom, hrvatskom, srpskom i turskom jeziku.⁸⁶ Zahvaljujući ažurnoj administraciji Beča, na ovim stranicama vrlo je jednostavno pregledati informacije o školovanju, državljanstvu, zapošljavanju, mogućnostima finansiranja projekata fokusiranih na integraciju migranata, zatim o položaju žena, sprječavanju nasilja u porodici, zdravstvenoj zaštiti migranata i dr.

⁸⁶ Ured grada Beča, Informacije za imigrante na B/H/S I turskom jeziku, <http://www.wien.gv.at/bh-hr-sr/>

Tabela 12: Mediji bh. iseljeničtva u Austriji

Kosmo http://www.kosmo.at/	Bum magazin (besplatna novina namijenjena svim čitaocima sa prostora bivše Jugoslavije koji žive u Austriji) http://www.bummagazin.com/
Naša riječ (list Hrvatskih katoličkih misija u Austriji) http://www.hkm-wien.at/nasa_rijec/zajednicki_brojevi/broj8_1_dio.pdf	Bečki glasnik (mjesečnik Bečkog fonda za integraciju)
Baština (mjesečnik Udruge Hrvata u Gornjoj Austriji)	Portal Bečka raja www.becka-raja.at http://www.becka-raja.at/radio/
Hrvatski internet portal u Austriji http://www.kroata.at/	Srpski kulturni forum http://www.skforum.at/

6. Bilateralna saradnja

Austrija je priznala Bosu i Hercegovinu i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 8. aprila 1992. godine.⁸⁷

6.1. Razvojna i druga pomoć

Prema podacima Ureda za razvojnu pomoć Austrije (ADA) iz 2013. godine⁸⁸, Austrija je od 1992. godine pomagala BiH dostavom humanitarne pomoći za vrijeme rata, potom, od 1996. do 2004. godine davanjem pomoći za obnovu, te pomoći u područjima univerzitetskog obrazovanja, povratka izbjeglica, upravljanja vodom i otpadnim vodama, promoviranja malih i srednjih preduzeća, ljudskih prava i demokracije, te reforme javne uprave. Nakon 2005. godine Austrija aktivno podržava proces pristupanja BiH Evropskoj Uniji. Ukupna vrijednost austrijske razvojne pomoći Bosni i Hercegovini od 1995. do 2010. godine iznosila je oko 531 milion eura, uključujući:

- bilateralnu pomoć putem Austrijske agencija za međunarodnu pomoć (oko 66 miliona eura) i
- zvaničnu razvojnu pomoć Austrije BiH⁸⁹ (oko 465 miliona eura).

⁸⁷ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 26.5.2010.

⁸⁸ Donor Coordination Forum Bosnia and Herzegovina, Austrian Development Cooperation (ADC) with Bosnia and Herzegovina 1996-2013 by Managing Director Brigitte Öppinger-Walchshofer, Austrian Development Agency, the operational unit of Austrian Development Cooperation, http://www.donormapping.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=303, pregledano 20.1.2014.

⁸⁹ Official Development Assistance – ODA, uključujući pomoć koju su dala sva austrijska ministarstva, općine i agencije partnerima i korisnicima pomoći u BiH

Naime, 1992. godine BiH je bila prioritetna zemlja korisnica razvojne pomoći Austrijskog ureda za razvojnu pomoć. U Sarajevu je 1996. godine otvoren Ured za koordinaciju tehničke saradnje Austrije i BiH, koji je zatvoren u junu 2011. godine. Od polovine 2011. godine ADA je najavila tzv. „novu eru saradnje“ sa BiH putem održavanja stalnog dijaloga i saradnje sa institucijama BiH, civilnim društvom i drugim donatorima prisutnim u BiH, kako bi bili ostvareni sljedeći ciljevi:

- Usklađivanje programa razvojne pomoći Austrije sa Strategijom razvoja BiH;
- Usklađivanje doprinosa Austrije u odabranim prioritetnim područjima intervencije u BiH i
- Korištenje potencijalne sinergije i komplementarnosti u okviru međunarodne razvojne pomoći Bosni i Hercegovini.

ADA je, između ostalog, pomogla implementaciju Bolonjskog procesa u BiH putem:

- razvoja novih i inovativnih nastavnih planova u BiH;
- finansiranja gostujućih predavanja univerzitetskih profesora koji su emigrirali iz BiH⁹⁰;
- uvođenja metoda studije slučaja u nastavu i uspostave nacionalnog koordinatora za EU FP programe.

Glavni cilj razvojne pomoći Austrije je poboljšanje okruženja za investiranje u BiH i promoviranje malih i srednjih preduzeća koja mogu donijeti nova radna mjesta i prihod, odnosno osiguravanje boljih životnih uslova za građane BiH, održiv ekonomski razvoj BiH i približavanje BiH Evropskoj Uniji.

Vlada Austrije vjeruje da efikasna i svrsishodna integracija BiH u EU može biti postignuta jedino ukoliko BiH ima jake državne institucije.

Vlada Austrije smanjuje razvojnu pomoć BiH „zbog napretka koji je BiH postigla u procesu evropskih integracija i dostupnosti brojnih pretprijetnih instrumenata EU“⁹¹.

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Austrije

Nakon 1992. godine BiH i Republika Austrija potpisale su ukupno 15 bilateralnih sporazuma, od ukupno 105 kojih, prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH⁹², naša zemlja ima s Austrijom⁹³, uključujući one koji su posebno važni za bh. iseljništvo:

⁹⁰ World University Service Austria, Brain Gain Program 2002-2011, http://www.wus-austria.org/files/docs/BGP_2002-2011.pdf, pregledano 21.1.2014

⁹¹ Donor Coordination Forum Bosnia and Herzegovina, Austrian Development Cooperation (ADC) with Bosnia and Herzegovina 1996-2013 by Managing Director Brigitte Öppinger-Walchshofer, Austrian Development Agency, the operational unit of Austrian Development Cooperation, http://www.donormapping.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=92&Itemid=303, pregledano 20.1.2014.

⁹² Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Sporazumi – prema državama, Austrija, http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1095&id=7661, pregledano 14.5.2013. godine

- Ugovor s Republikom Austrijom o zajedničkim mjerama i aktivnostima na dobrovoljnom povratku državljana BiH koji su prognani usljed rata (potpisan 3.11.1994. godine);
- Protokol o provođenju Sporazuma o socijalnom osiguranju između BiH i Austrije potpisan u Sarajevu 12.12.1999. godine, objavljen u Sl. glasniku BiH broj 02/01, ratificiran 14.05.2001. godine;
- Sporazum između BiH i Austrije o socijalnom osiguranju (potpisan 12.2.1999. godine, objavljen u Sl. glasniku broj 02/01, ratificiran 14.05.2001. godine);
- Protokol o razmjeni ratifikacionog instrumentarija o socijalnom osiguranju između Republike Austrije i BiH (potpisan 28.9.2001. godine – ne podliježe ratifikaciji);
- Sporazum o readmisiji između BiH i Republike Austrije (potpisan u Beču 5.5.2006. godine - nije ratifikovan);
- Konvencija između Republike Austrije i Bosne i Hercegovine o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u pogledu poreza na dohodak i imovinu (Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori, broj 7/11).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

Bilateralni sporazumi koje je BiH sukcesijom preuzela od SFRJ, a koji su od značaja za iseljništvo:

- Sporazum o saradnji u oblasti kulture, nauke i prosvjete između Jugoslavije i Austrije (objavljen u Sl. listu broj 07/74);
- Sporazum između SFRJ i Vlade R Austrije o ekvivalenciji svjedočanstava o završnom ispitu za srednje škole (objavljen u Sl. listu 06/77);
- Program primjene Sporazuma između Vlade SFRJ i SV R Austrije o saradnji u oblasti kulture, nauke i prosvjete (objavljen u Sl. listu 15/78);
- Sporazum između Vlade SFRJ i R Austrije o ekvivalencijama u univerzitetskim oblastima (objavljen u Sl. listu 03/80);
- Četvrti program primjene Sporazuma između SIV-a SFRJ i Vlade R Austrije o saradnji u kulturi, nauci i obrazovanju (objavljen u Sl. listu SFRJ 13/90).

7. Preporuke

1. Mogućnost izmjene Zakona o državljanstvu Republike Austrije u pravcu liberalizacije dvojnog državljanstva ili mogućnost zaključivanja sporazuma o dvojnog državljanstvu:

Ovo pitanje je veoma značajno budući da u Republici Austriji živi značajan broj osoba porijeklom iz BiH, koje su u Austriju stigle kao prisilni migranti početkom 1990-tih godina prošlog stoljeća, kao obaveze odricanja bh. državljanstva prilikom sticanja austrijskog državljanstva.

⁹³ Ibid - Bilateralni odnosi – Međunarodni ugovori,
http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1095&id=7661 accessed on 26/5/2010

2. Zaključivanje bilateralnih sporazuma iz oblasti kulturno-prosvjetne i naučne saradnje:

Bosna i Hercegovina nije zaključila niti jedan sporazum u oblasti kulturno-prosvjetne saradnje s Republikom Austrijom. Naprimjer, Republika Hrvatska je s Republikom Austrijom zaključila ukupno 56 sporazuma od januara 1992. godine do maja 2010. godine, uključujući 7 sporazuma i akata o kulturnoj, znanstvenoj, prosvjetnoj, odnosno znanstveno-tehničkoj suradnji potpisanih od 1997. do 2009. godine⁹⁴.

3. Putem DKP BiH među bh. iseljenicima promovirati važnost učenja maternjeg jezika s ciljem korištenja mogućnosti koje pruža austrijski obrazovni sistem djeci stranaca radi uključivanja što većeg broja djece bh. porijekla u integriranu nastavu maternjeg jezika u okviru redovnih austrijskih škola.
4. Inicirati zaključivanje bilateralnih sporazuma o zapošljavanju i/ili cirkularnoj migraciji.
5. Putem nadležnih institucija, inicirati pregovore o uključivanju oblasti migracije i razvoja u zvaničnu razvojnu pomoć Austrije BiH.
6. Inicirati projekat mapiranja bh. dijaspore u Austriji.

⁹⁴ Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske – Zbirka međunarodnih ugovora – Popis međunarodnih ugovora i akata potpisanih između R Hrvatske i R Austrije, http://www.mvpei.hr/CustomPages/Static/HRV//templates/_fr_bilateralni_odnosi_po_d... accessed on 4 June 2010

Prema popisu stanovništva, domaćinstava i stanova, provedenom u Crnoj Gori 2011. godine, u ovu zemlju se iz BiH uselilo 21.849 migranata, od čega ih je 5.209 sa državljanstvom BiH, što BiH stavlja na drugo mjesto (iza Srbije sa 55.560) prema broju migranata u Crnoj Gori. Bosanskohercegovački iseljenici imaju riješen status u Crnoj Gori kroz sticanje državljanstva ove zemlje, privremeni boravak radi zapošljavanja, sezonskog rada ili obrazovanja, te stalni boravak.

1. Brojno stanje

Zavod za statistiku Crne Gore navodi da je, na popisu stanovništva, domaćinstava i stanova provedenom 2011. godine, registrirano da se najveći broj migranata u Crnu Goru, nakon Srbije (55.560), uselio iz Bosne i Hercegovine (21.849).⁹⁵

Prema objavljenim statističkim podacima ovog popisa stanovništva, u Crnoj Gori živi 5.209 bh. iseljenika koji imaju državljanstvo BiH. Međutim, nisu nam dostupni precizni podaci o statusu i strukturi migranata iz BiH, odnosno precizniji podaci o iseljenicima iz BiH i njihovim potomcima.

Mada je bila u sastavu Državne zajednice Srbije i Crne Gore u vrijeme provođenja popisa 2002. godine, Crna Gora nije učestvovala nego je organizirala poseban popis stanovništva 2003. godine.

Prema rezultatima popisa 2011. godine, osoba koje čine stanovništvo Crne Gore, a državljani su druge države ima 28.258 ili oko 5% ukupnog stanovništva. Stanovnici Crne Gore koji imaju državljanstvo druge države najčešće imaju državljanstvo Srbije (56%), zatim Bosne i Hercegovine (18%), Hrvatske (5%) itd.⁹⁶

Dakle, prema popisu 2011. godine, u Crnoj Gori živi ukupno 5.209 građana sa državljanstvom Bosne i Hercegovine, od čega 1.245 u Herceg Novom, 1.110 u Podgorici, Budvi 593, Nikšiću 548 i Baru 452.⁹⁷

Tabela 1: Stanovnici Crne Gore sa državljanstvom druge države po općinama, popis 2011.

	Ukupno	Državljanstvo BiH
Crna Gora	28.258 (100%)	5.209 (18.4%)
Andrijevica	192	7
Bar	4.110	452
Berane	1.120	61

⁹⁵ Crna Gora, Zavod za statistiku, Saopštenje broj 108 od 15.5.2012. godine, Migracije stanovništva, str. 5

⁹⁶ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje broj 142 od 17.10.2011. godine, *Stanovništvo prema državljanstvu po opštinama u Crnoj Gori 2011. godine*, str. 1

⁹⁷ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje broj 142 od 17.10.2011. godine, Tabela (dio) broj 4, Stanovništvo prema državljanstvu po opštinama u Crnoj Gori 2011. godine, str. 5

Bijelo Polje	488	60
Budva	3.184	593
Cetinje	168	25
Danilovgrad	806	144
Herceg Novi	3.376	1.245
Kolašin	207	32
Kotor	1.284	234
Mojkovac	61	12
Nikšić	1.350	548
Plav	259	27
Pljevlja	575	160
Plužine	27	20
Podgorica	8.099	1.110
Rožaje	375	6
Šavnik	25	6
Tivat	1.628	376
Ulcinj	891	84
Žabljak	33	7

Popisom stanovništva Crne Gore obuhvaćeni su državljani Crne Gore i strani državljani, osobe bez državljanstva, koje imaju prebivalište (stalno ili privremeno) u ovoj zemlji, bez obzira na to da li se u vrijeme popisa nalaze u Crnoj Gori ili u inostranstvu, bez obzira na to da li u vrijeme popisa posjeduju lična identifikaciona dokumenta i bez obzira na to da li žive u stanu, drugim objektima ili na javnim površinama. Stanovništvo Crne Gore predstavljaju osobe sa uobičajenim mjestom boravka u ovoj zemlji. Uobičajeno mjesto boravka predstavlja mjesto gdje osoba uobičajeno provodi dan, bez obzira na privremenu odsutnost iz razloga rekreacije, odmora, posjete prijateljima ili rođacima, poslovne odsutnosti, kao i odsutnosti usljed medicinskog tretmana ili religijskog hodočašća, kao i mjesto u kojem osoba boravi neprekidno, najmanje od 1. aprila 2010. godine ili je stigla u to mjesto kasnije, ali ima namjeru tu ostati najmanje jednu godinu.⁹⁸

2. Status

U Crnoj Gori živi 5.209 bh. iseljenika koji imaju državljanstvo Bosne i Hercegovine.

Zavod za statistiku Crne Gore objavio je, također, da od ukupnog broja migranata u ovoj zemlji, 70% njih ima državljanstvo Crne Gore, a 20% državljanstvo zemalja iz kojih dolaze, dok je 10% u proceduri dobijanja državljanstva Crne Gore ili bez državljanstva.

Prema podacima Ambasade BiH u Podgorici⁹⁹, koja prenosi notu Ministarstva vanjskih poslova i evropskih integracija Crne Gore¹⁰⁰, 2.273 državljanina BiH imaju odobren privremeni boravak u Crnoj Gori na osnovu člana 41 Zakona o strancima (privremeni boravak radi zapošljavanja i rada, obavljanja poduzetničke ili druge aktivnosti), 168 državljanina BiH imaju odobren privremeni boravak radi sezonskog zapošljavanja na osnovu člana 42 Zakona

⁹⁸ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje broj 142 od 17.10.2011. godine, Stanovništvo prema državljanstvu po opštinama u Crnoj Gori 2011. godine, str. 6

⁹⁹ Akt broj 146-03-273-1/13 od 24.4.2013. godine

¹⁰⁰ Akt broj 09/14-50/106-4 od 18.4.2013. godine o bh. iseljeništvu u Crnoj Gori

o strancima, a 33 državljana BiH imaju odobren privremeni boravak radi srednjoškolskog obrazovanja ili studiranja na osnovu člana 43 Zakona o strancima.

U Zakonu o manjinskim pravima i slobodama Crne Gore¹⁰¹, manjina je definirana kao „svaka grupa državljana Republike, bročano manja od ostalog preovlađujućeg stanovništva, koja ima zajedničke etničke, vjerske ili jezičke karakteristike, različite od ostalog stanovništva, istorijski je vezana za Republiku i motivisana je željom za iskazivanje i očuvanje nacionalnog, etničkog, kulturnog, jezičkog i vjerskog identiteta”. Navedeno je i da pripadnici manjina mogu ostvarivati prava i uživati slobode pojedinačno ili u zajednici sa drugima. Nakon donošenja Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Vlada Crne Gore je usvojila Pravila za sazivanje prve elektorske Skupštine, koja su obavezivala sve manjinske zajednice u toj zemlji na formiranje nacionalnih savjeta - vijeća.

Tabela 2: Stanovništvo prema nacionalnoj i etničkoj pripadnosti, 2003. i 2011. godine

Popis	2003. godine ¹⁰²		2011. godine ¹⁰³	
	Broj popisanih	Procenat	Broj popisanih	procenat
Ukupno stanovništvo CG	620.145	100%	620.029	100%
Crnogorci	267.669	43,16%	278.865	44,98%
Srbi	198.414	31,99%	178.110	28,73%
Crnogorci - Srbi	-	-	1.833	0,30%
Srbi - Crnogorci	-	-	2.103	0,34%
Albanci	31.163	5,03%	30.439	4,91%
Bošnjaci	48.184	7,77%	53.605	8,65%
Muslimani	24.625	3,97%	20.537	3,31%
Bošnjaci - Muslimani	-	-	181	0,03%
Muslimani Bošnjaci	-	-	183	0,03%
Muslimani - Crnogorci	-	-	257	0,04%
Crnogorci - Muslimani	-	-	175	0,03%
Bosanci	-	-	427	0,07%
Jugosloveni	-	-	1.154	0,19%
Makedonci	-	-	900	0,15%
Rusi	-	-	946	0,15%
Romi	2.601	0,42%	6.251	1,01%
Hrvati	6.811	1,10%	6.021	0,97%
Ostali/Ostalo	6.346	1,02%	3.358	0,54%
Neizjašnjeni i neopredijeljeni	26.906	4,35%	30.170	4,87%
Regionalna pripadnost	1.258	0,20%	1.202	0,19%
Nepoznato	6.168	0,99%	-	-

¹⁰¹ „Službeni list Republike Crne Gore”, br. 31/2006 od 12. 05. 2006. godine

¹⁰² Zavod za statistiku R. Crne Gore, Saopštenje br. 44, 21.9.2004.godine

¹⁰³ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje br. 83, Popis 2011. godine, Tabela 4, str. 6-9

Tabela 3: Stanovništvo prema vjeroispovijesti, 2011. godina¹⁰⁴

Ukupno Crna Gora	620.029	100%
Pravoslavna	446.858	72,1%
Katolička	21.299	3,43%
Islamska	99.038	15,97%
Muslimanska	19.439	3,13%
Adventist	894	0,14%
Agnostik	451	0,07%
Ateista	7.667	1,24%
Budist	118	0,02%
Hrišćani	1.460	0,23%
Jehovini svjedoci	145	0,02%
Protestanti	143	0,02%
Ostale vjeroispovijesti	6.337	1,02%
Ne žele da se izjasne	16.180	2,61%

U julu 2013. godine u Crnoj Gori je registrirano ukupno oko 16 hiljada izbjeglica, od čega 11.000 sa Kosova (UNSCR1244), a pet hiljada iz BiH i Hrvatske. Od ovog broja izbjeglica iz BiH i Hrvatske, oko 3.300 njih steklo je status stranaca sa stalnim nastanjenjem u Crnoj Gori. Također, izvjesno je da je određen broj osoba iz BiH i drugih zemalja, koje su ranije imale izbjeglički status, u međuvremenu stekao crnogorsko državljanstvo. Vlada Crne Gore namjerava riješiti status većine preostalih izbjeglica integracijom - prijemom u državljanstvo ili izdavanjem boravišnih dozvola za strance, odnosno podrškom povratku u zemlje porijekla. Centralni ured za statistiku UNHCR-a objavio je da je sredinom 2013. godine u Crnoj Gori bilo registrirano 1.456 priznatih izbjeglica porijeklom iz BiH.¹⁰⁵

Sektor za izbjeglice iz BiH i raseljene osobe i stambenu politiku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH¹⁰⁶ navodi da je u okviru Regionalnog programa za zbrinjavanje izbjeglica, od ukupno 9.392 primljenih zahtjeva za povratak u regiju bivše Jugoslavije, u Srbiji i Crnoj Gori zajedno zabilježeno ukupno 3.375 zahtjeva, od čega se oko 100 zahtjeva odnosi na osobe porijeklom iz BiH u Crnoj Gori koje traže pomoć za povratak u BiH.

2.1. Državljanstvo

Prema Zakonu o državljanstvu Crne Gore (Sl. Crne Gore, br. 13/08 od 26. 02. 2008, 40/10 od 22. 07. 2010, 28/11 od 10. 06. 2011), crnogorsko državljanstvo se stiče:

- porijeklom;
- rođenjem na teritoriji Crne Gore;
- prijemom u državljanstvo Crne Gore;
- prema međunarodnim ugovorima i sporazumima.

Osoba, koja je podnijela zahtjev za prijem u državljanstvo, mora ispunjavati sljedeće uslove:

- najmanje 18 godina starosti;
- otpust iz državljanstva druge države;

¹⁰⁴ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje broj 83 od 12.7.2011. godine, str. 14

¹⁰⁵ EM Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a, Ženeva, 11.2.2014. godine

¹⁰⁶ Sektor za izbjeglice iz BiH i raseljene osobe i stambenu politiku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, oktobar 2013. godine, www.mhrr.gov.ba, EM odgovor na upit od 11.2.2014.

- da u Crnoj Gori zakonito i neprekidno boravi 10 godina prije podnošenja zahtjeva za prijem u crnogorsko državljanstvo;
- da ima obezbijeden smještaj i stalni izvor prihoda u Crnoj Gori u iznosu koji omogućava materijalnu i socijalnu sigurnost;
- da nije pravosnažno osuđivana na bezuslovnu kaznu zatvora u trajanju dužem od jedne godine za krivično djelo za koje se goni po službenoj dužnosti ili da su prestale pravne posljedice presude;
- znanje crnogorskog jezika u mjeri koja omogućava osnovnu komunikaciju;
- nepostojanje smetnji iz razloga bezbjednosti i odbrane Crne Gore;
- izmirivanje dospjelih poreskih i drugih zakonskih obaveza.

Prema ovom zakonu, osobi koja je podnijela zahtjev za prijem u crnogorsko državljanstvo, a nema otpust iz državljanstva druge države, može se, na njen zahtjev, izdati garancija da će steći crnogorsko državljanstvo ako ispunjava uslove iz člana 8 stav 1 ovog zakona. Garancija se izdaje sa rokom važenja od dvije godine uz uslov da osoba do isteka roka ispunji uslove za prijem. Postupak prijema u crnogorsko državljanstvo obustavlja se, ako osoba u roku od dvije godine od dana izdavanja garancije ne podnese dokaz iz člana 8 stav 1 tačka 2 ovog zakona.

Crna Gora nema ratificiran sporazum o dvojnomo državljanstvu ni sa jednom državom na području bivše Jugoslavije.

3. Maternji jezik

Kada je su u pitanju maternji jezici stanovništva Crne Gore (ukupno 620.029 stanovnika), prema rezultatima popisa iz 2011. godine, oko pola miliona stanovnika izjasnilo se da su im maternji jezici crnogorski i srpski, oko 33.000 da im je maternji jezik bosanski, oko 2.800 hrvatski, oko 12.500 srpskohrvatski, a oko 25.000 stanovnika odbilo se izjasniti.

Tabela 4: Izjašnjavanje stanovništva Crne Gore o maternjem jeziku, 2011. godina¹⁰⁷

crnogorski	229.251	36,97%
srpski	265.895	42,88%
bosanski	33.077	5,33%
hrvatski	2.791	0,45%
albanski	32.671	5,27%
srpskohrvatski	12.559	2,03%
bošnjački	3.662	0,59%
crnogorsko-srpski	369	0,06%
hrvatsko-srpski	224	0,04%
srpsko-crnogorski	618	0,10%
romski	5.169	0,83%
ostali	2.917	0,47%
regionalni jezici	458	0,07%
maternji jezik	3.318	0,54%
ne žele se izjasniti	24.748	3,39%

¹⁰⁷ Zavod za statistiku Crne Gore, Saopštenje broj 83 od 12.07.2011. godine, Stanovništvo Crne Gore prema polu, tipu naselja, odnosno etničkoj pripadnosti, vjeroispovijesti i maternjem jeziku po opštinama u Crnoj Gori, str. 10, 11, 12

Osim crnogorskog, kao službenog jezika, i ćirilicnog i latiničnog pisma koji su ravnopravni prema Ustavu Crne Gore, u službenoj upotrebi su srpski, bosanski, albanski i hrvatski jezik.¹⁰⁸

Bošnjačko vijeće/savjet u Crnoj Gori organiziralo je 30. 03. 2013. godine u Podgorici naučni skup „Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori“, u čijem radu je učestvovalo dvadesetak eksperata iz Crne Gore, BiH i Srbije. Na ovom skupu je, između ostalog, zaključeno da „dosadašnji nivo implementacije bosanskog jezika i književnosti Bošnjaka u školstvu nije zadovoljavajući, pa tražimo od nadležnih institucija da, kroz izmjene nastavnih planova i programa, adekvatno povećaju kvantitativnu i kvalitativnu zastupljenost jezika i književnosti i u programima obrazovnog sistema Crne Gore“.¹⁰⁹

Nisu nam dostupni podaci o organiziranosti niti broju škola i učenika koji pohađaju nastavu na bosanskom niti na srpskom jeziku u Crnoj Gori.

Od 2004. godine u Kotoru i Tivtu izvodi se hrvatska dopunska nastava. Dopunska nastava hrvatskog jezika i kulture, prema programu Ministarstva znanosti, prosvjete i sporta Republike Hrvatske, izvodi se još uvijek izvaninstitucionalno, ali se održava u prostorijama osnovnih škola u Tivtu i Kotoru. U školskoj 2012/13. godini hrvatsku nastavu u Crnoj Gori pohađalo je oko 50 učenika. Djelimično, razlog tako nepovoljnoj situaciji nalazi se u nedovoljnom angažmanu hrvatskih udruga, ali i preopterećenosti djece školskim programom i izvannastavnim aktivnostima.¹¹⁰

Srbi u Crnoj Gori traže ravnopravnu zastupljenost srpskog jezika u crnogorskim školama i, s obzirom na njihov ukupan broj, odbijaju da budu tretirani kao nacionalna manjina u toj zemlji.

4. Organiziranost

Iseljenici iz Bosne i Hercegovine organizirani su u Crnoj Gori u okviru udruženja sa političkim, građanskim, nacionalnim i vjerskim predzakom. Treba naglasiti da ova udruženja okupljaju pripadnike manjinskih naroda u Crnoj Gori u širem smislu, uključujući i zainteresirane osobe porijeklom iz BiH.

Tabela 5: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Crnoj Gori

Bošnjačko vijeće/savjet u Crnoj Gori**	Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore
Ulica Maršala Tita bb, 84310 Rožaje T +382 (0)51 271 015 bosnjackisavjet@gmail.com http://www.bosnjaci.org.me/	Tivat, Donja Lastva – Obala b.b. T/F +382 (0) 32 662 068 hmv@hmv.me www.hmv.me

¹⁰⁸ Ustav Crne Gore, član 13 – „Jezik i pismo“, <http://www.skupstina.me/images/dokumenti/ustav-crne-gore.pdf>, pregledano 7.2.2014.

¹⁰⁹ Bošnjačko vijeće u Crnoj Gori, Naučni skup „Jezik Bošnjaka u Crnoj Gori“, održan 30.3.2013. godine, <http://www.bosnjaci.org.me/novosti/naucni-skup-jezik-bosnjaka-u-crnoj-gori>, pregledano 7.2.2014. godine

¹¹⁰ Hrvatska nacionalna manjina u Crnoj Gori, Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatska-manjina-u-crnoj-gori/5>

<p>Hrvatsko građansko društvo Crne Gore Kotor</p> <p>http://hrvaticg.com/</p> <p>Klub mladih Hrvatskog građanskog društva Crne Gore</p> <p>http://mladihgd.wordpress.com/</p>	<p>Hrvatska građanska inicijativa (HGI)*</p> <p>http://www.hgi.co.me/</p> <p>Općinski odbor HGI Podgorica Općinski odbor HGI Bar</p> <p>http://www.hgi.co.me/content/odluke-o-osnivanju</p>
<p>Katolička crkva u Crnoj Gori</p>	<p>Katolička crkva u Hrvata (Biskupski ordinarijat u Kotoru i Nadbiskupski ordinarijat u Baru)</p>
<p>Srpska pravoslavna crkva Pravoslavna mitropolija crnogorsko-primorska</p> <p>http://www.mitropolija.com/</p>	<p>Crnogorska pravoslavna crkva</p> <p>Gruda b.b. 81250 Cetinje, Crna Gora T +382 41 240 010 crkva@cpc.org.me vladika@cpc.org.me www.cpc.org.me www.moc.org.me</p>
<p>Nova srpska demokratija</p> <p>Vojislava Grujića 4, 81000 Podgorica T/F +382 (0)20 651 903 +382 (0)20 652 147 centar@nova.org.me http://www.nova.org.me/</p>	<p>Demokratska srpska stranka</p> <p>Radnička 33, 81000 Podgorica T +382 81 206 120 F +382 81 206 121 M +382 68 810 201 dss@cg.yu http://dssc.com/</p>
<p>Bošnjačka stranka Crne Gore</p> <p>PC „Sofico” Rožaje T +382 (0) 51 270 164 F +382 (0) 51 270 165 info@bscg.me http://www.bscg.me/</p> <p>Klub poslanika Bošnjačke stranke Skupština Crne Gore</p> <p>Bulevar Svetog Petra Cetinjskog 10 kancelarija 13. T/F +382 (0) 20 247 618 klub.poslanika@bscg.me</p>	<p>Mešihat Islamske zajednice Crne Gore http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=232</p> <p>https://www.facebook.com/pages/Odbor-Islamske-zajednice-Podgorica/131821273554729</p> <p><i>Lokalne organizacione jedinice, odnosno odbori Islamske zajednice u: Podgorici, Ulcinju, Baru, Ostrosu, Dinošu, Tuzima, Rožaju, Beranima, Petnjici, Bijelom Polju, Pljevljima, Plavu i Gusinju (ukupno oko sto džamija u kojima službu obavlja sedamdeset imama).</i></p>

Nakon donošenja Zakona o manjinskim pravima i slobodama 2006. godine, Vlada Crne Gore je usvojila Pravila za sazivanje prve elektorske skupštine, koja su obavezivala sve manjinske zajednice u toj zemlji na formiranje nacionalnih savjeta/vijeća.

Hrvatska građanska inicijativa (HGI)* prerasla je u političku stranku 24. 05. 2003. godine, kada je održan Osnivački odbor HGI. To je prva politička stranka s hrvatskim nacionalnim

predznakom koja se u Crnoj Gori pojavljuje nakon 65 godina. Elektorska skupština Hrvatskog nacionalnog vijeća održana je 21.12. 2007. godine u Tivtu. Skupštini su prisustvovali i predstavnici Ministarstva za zaštitu ljudskih i manjinskih prava Crne Gore.¹¹¹

Na osnovu čl. 79 Ustava Crne Gore i čl. 33 Zakona o manjinskim pravima i slobodama, Bošnjačko vijeće/savjet u Crnoj Gori**, na sjednici održanoj 07. juna 2008. godine u Rožajama, donijelo je Statut, kojim je ova organizacija definirana kao „tijelo nacionalne samouprave izabrano na osnovu principa dobrovoljnosti, demokratičnosti i slobodnog izbora identiteta. Vijeće je najviše zastupničko tijelo bošnjačkog naroda u Crnoj Gori u oblastima očuvanja nacionalnog identiteta, a njegovi članovi vrše funkciju u interesu bošnjačkog naroda koji živi u Crnoj Gori, u skladu sa Ustavom i zakonima ove zemlje, te Statutom Bošnjačkog vijeća“. Bošnjačko vijeće/savjet ustanovilo je nacionalne simbole, praznike i nagrade u Crnoj Gori.¹¹²

Pripadnici srpskog naroda u Crnoj Gori žele ravnopravnu političku zastupljenost u institucijama ove zemlje, u skladu sa činjenicom da su drugi najbrojniji narod u toj državi (28,73% ukupnog stanovništva Crne Gore prema podacima sa popisa 2011. godine). U Crnoj Gori djeluju tri političke partije sa srpskim predznakom. Patrijaršija Srpske pravoslavne crkve, sa sjedištem u Beogradu, navodi da se u Crnoj Gori nalazi Pravoslavna mitropolija crnogorsko-primorska.¹¹³

5. Informiranje

Informiranje bh. iseljenika u Crnoj Gori, kao i svim ostalim državama regije, specifično je u odnosu na bh. dijasporu u drugim državama, prije svega jer ne postoje jezičke barijere. Dakle, javni i privatni elektronski, te pisani i *online* mediji iz BiH dostupni su u Crnoj Gori, tako da bh. iseljenici u toj zemlji imaju mogućnost sami izaberati izvore informiranja iz Bosne i Hercegovine.

Osim toga, važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na maternjem jeziku, te publikacije udruženja manjina i bh. iseljenika na službenim jezicima Bosne i Hercegovine.

Bez obzira na veliki broj bh. iseljenika u ovoj zemlji, Ambasada BiH u Podgorici nema svoju web stranicu, putem koje bi ova populacija bila informirana o svim važnim aktivnostima institucija u BiH.

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore izdaje glasilo Hrvata Crne Gore pod nazivom „Hrvatski glasnik“. U interesu očuvanja identiteta, promoviranja povijesti i kulturne baštine Hrvata u Crnoj Gori Hrvatska krovna zajednica *Dux Croatorum* osnovala je jedini manjinski radio u Crnoj Gori - „Radio Dux“.¹¹⁴

¹¹¹ Hrvatsko nacionalno vijeće Crne Gore, <http://hmv.me/content/o-vije%C4%87u>

¹¹² Bošnjačko vijeće – Bošnjački savjet u Crnoj Gori, <http://www.bosnjaci.org.me/statut>

¹¹³ Srpska pravoslavna crkva, Linkovi eparhija Srpske pravoslavne crkve, Mitropolija crnogorsko-primorska, http://www.spc.rs/sr/linkovi/linkovi_eparhija

¹¹⁴ Radio Dux, www.radiodux.me

6. Bilateralna saradnja

Savezna Republika Jugoslavija, u čijem sastavu je bila Crna Gora, priznala je Bosnu i Hercegovinu 14.12.1995. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 14. 09. 2006. godine.¹¹⁵ Naime, Savezna Republika Jugoslavija je, osim Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, jedna od strana potpisnica Međunarodnog okvirnog sporazuma za mir u BiH.¹¹⁶

Nakon održanog referenduma, Crna Gora je 03. 06. 2006. godine proglasila nezavisnost Deklaracijom o nezavisnosti Crne Gore. Bosna i Hercegovina je zvanično priznala Crnu Goru 21. juna 2006. godine. Nakon proglašenja nezavisnosti Crne Gore, diplomatski odnosi između BiH i te države uspostavljeni su 14. septembra 2006. godine. Ambasada BiH u Crnoj Gori otvorena je 10. decembra 2007. godine.

6.1. Bilateralni sporazumi između BiH i Crne Gore

Sporazum o obrazovnoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Crne Gore („Službeni glasnik BiH“, br. 8/09).

6.2. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

Sporazum o pitanju sukcesije bivše SFRJ („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/2001) potpisale su sve ranije republike SFRJ (danas suverene države) u Beču 29. juna 2001. godine. Pitanja koja se odnose na nasljedstvo SFRJ svrstana su i regulirana kroz ukupno sedam aneksa ovog sporazuma: Aneks A o pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini; Aneks B o diplomatskoj i konzularnoj imovini, Aneks C o finansijskim potraživanjima i dugovanjima, Aneks D o arhivskoj građi, Aneks E o penzijama, Aneks F o ostalim pravima, koristima i dugovanjima, te Aneks G o privatnoj svojini i stečenim pravima.

7. Preporuke

- 1) Jačati regionalnu saradnju između BiH i Crne Gore, uključujući saradnju u oblasti vezivanja migrantskih resursa migranata iz BiH i Crne Gore sa razvojem zemalja porijekla.
- 2) Inicirati zaključivanje bilateralnih sporazuma o zapošljavanju, socijalnom osiguranju, izbjegavanju dvostrukog oporezivanja, te saradnji u oblasti nauke i sporta.
- 3) Radi bolje informiranosti bh. iseljeničtva uspostaviti *web* stranicu Ambasade BiH u Podgorici i na nju dodati poveznicu na *web* stranicu Sektora za iseljeničtvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

¹¹⁵ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 4.2.2014.

¹¹⁶ Dayton Peace Accords, http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/daymenu.asp, pregledano 4.2.2014.

Procjenjuje se da u Kraljevini Danskoj živi između 24.000 i 28.000 bh. iseljenika i njihovih potomaka, uključujući osobe koje su Dansku stigle prije rata. Prema podacima Ureda za statistiku Danske iz 2013. godine, ukupan broj osoba porijeklom iz BiH u toj zemlji je 22.401, od kojih je 11.438 (51%) steklo dansko državljanstvo. Iseljenici iz BiH žive širom Danske, a najveći broj njih živi u Alborgu, Odensu, Kopenhagenu, te općinama Kolding, Horsens, Vejle, Esbjerg, Niborg i Slagelse. Zakon o repatrijaciji, koji je u Danskoj stupio na snagu 2000. godine, omogućio je finansijsku pomoć izbjeglicama koje se žele vratiti u zemlju porijekla. Prema podacima danske institucija za 2012. godinu, 86 osoba porijeklom iz BiH iskoristilo je ovaj program. Dansko vijeće za izbjeglice objavilo je analizu, prema kojoj je od 2003. do polovine 2013. godine 520 osoba iskoristilo dansku finansijsku pomoć za dobrovoljni povratak u BiH.

1. Brojno stanje

Najbrojnije imigrantske grupe u Danskoj su porijeklom iz Njemačke, Turske i Bosne i Hercegovine. Prvi talas migracije iz bivše Jugoslavije u Dansku bio je šezdesetih godina. Tada je Danska, od zemlje koja se isključivo bavila poljoprivredom, počela intenzivno da se bavi i industrijskom proizvodnjom, zbog čega im je nedostajala radna snaga. Drugi veliki talas migracije dešava se početkom devedesetih godina prošlog stoljeća, kad se u Dansku, koja je tada imala veoma otvorenu migracionu politiku, sliva veći broj imigranata, odnosno tražitelja azila iz ratnih područja bivše Jugoslavije, posebno iz BiH (registrirana su ukupno 18.383 zahtjeva za azil koje su podnijeli državljani BiH nadležnim institucijama Danske). U slučaju izbjeglica iz BiH, radilo se o dolasku najveće grupe izbjeglica u Dansku nakon 2. svjetskog rata. Treći, prema procjenama veoma skroman talas takozvane „intelektualne migracije“ iz BiH, karakterističan je za prvu deceniju ovog milenija, kada u Dansku dolazi jedan broj stručnjaka iz BiH i šire regije, i to iz onih oblasti koje su u toj zemlji deficitarne (ljekari, inženjeri, stručnjaci za informaciono-komunikacijsku tehnologiju, itd.).

Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, na osnovu dostupnih zvaničnih podataka institucija BiH i Danske, procjenjuje da u Danskoj živi između 24.000 i 28.000 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine, uključujući osobe koje su stigle u tu zemlju prije rata u BiH ranih devedesetih godina prošlog stoljeća i njihove potomke, te osobe koje su stigle na osnovu zahtjeva za spajanje porodica.

Agencija za statistiku Danske navodi da je, u januaru 2013. godine, u Danskoj živjela ukupno 22.401 osoba porijeklom iz BiH, od kojih je 11.438 ili 51% steklo (i) dansko državljanstvo. Broj Srba u Danskoj je oko 4.000 (uključujući Srbe iz Srbije, BiH i drugih zemalja regije), a broj Hrvata oko 1.000 (uključujući Hrvate iz Hrvatske, BiH i drugih zemalja regije), iz čega proizlazi zaključak da su većina bh. iseljenika u Danskoj Bošnjaci. Većina Hrvata u Dansku je doselila 60-ih, manji broj 80-ih, te 90-ih godina prošlog stoljeća (tada pretežno Hrvati iz Bosne i Hercegovine). Najveća grupa Hrvata nalazi se u Kopenhagenu i okolini, zatim u većim gradovima Aarhus i Aalborg, na poluotoku Jutland.

Tabela 1: Stanovništvo Danske bh. porijekla prema spolu, starosti i državi rođenja, 1.1.2013.¹¹⁷

	Ukupno	Od 0 do 15 godina starosti	Od 16 do 74 godine starosti	Stariji od 74 godine
Imigranti porijeklom iz BiH (državljeni Danske)	8.126 M: 3.940 Ž: 4.186	30 M: 18 Ž: 12	8.074 M: 3.911 Ž: 4.163	22 M: 11 Ž: 11
Potomci imigranata porijeklom iz BiH (državljeni Danske)	3.312 M: 1.715 Ž: 1.597	2.578 M: 1.326 Ž: 1.252	734 M: 389 Ž: 345	0 M: 0 Ž: 0
Ukupno državljana Danske rođenih u BiH i njihovih potomaka	11.438 (51%) M: 5.655 Ž: 5.783	2.608 M: 1.344 Ž: 1.264	8.808 M: 4.300 Ž: 4.508	22 M: 11 Ž: 11
Stranci u Danskoj koji imaju samo bh. državljanstvo	9.291 M: 4.761 Ž: 4.530	150 M: 84 Ž: 66	8.502 M: 4.412 Ž: 4.090	639 M: 265 Ž: 374
Potomci stranaca u Danskoj koji imaju samo bh. državljanstvo	1.672 M: 851 Ž: 821	1.363 M: 702 Ž: 661	309 M: 149 Ž: 160	0 M: 0 Ž: 0
Ukupno bh. iseljenika u Danskoj (samo bh. državljanstvo)	10.963 (49%) M: 5.612 Ž: 5.351	1.513 M: 786 Ž: 727	8.811 M: 4.561 Ž: 4.250	639 M: 265 Ž: 374
Ukupno bh. iseljenika u Danskoj (sa i bez danskog državljanstva) s potomcima	22.401 (100%) M: 11.267 Ž: 11.134	4.121 M: 2.130 Ž: 1.991	17.619 M: 8.861 Ž: 8.758	661 M: 276 Ž: 385

¹¹⁷ Danmarks Statistik, Population and elections, Population in Denmark, Folk2 – Population as of 1 January 2013 by sex, age, ancestry, country of origin and citizenship, 1980-2013, Country of origin: Bosnia and Herzegovina, Year: 2013, www.statistikbanken.dk, <http://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1067>, pregledano 29.11.2013.

Imigrantska grupa iz BiH predstavlja 4,2% svih imigranata u Danskoj¹¹⁸. Prema starosnoj dobi, 79% bh. iseljenika spada u starosnu grupu od 16 do 74 godine, 19% u grupu do 15 godina, a samo 3% u grupu od 74 godine i više. Spolna struktura bh. iseljeničtva u Danskoj je 51% (muškarci) i 49% (žene).

2. Status

Državljeni Bosne i Hercegovine u Danskoj su od 1992. do 1995. godine podnijeli 14.771 (od ukupno 18.383 koliko je registrirano od 1992. do kraja trećeg kvartala 2013. godine) ili 81% svih zahtjeva za azil. Većina zahtjeva iz ratnog perioda riješena je pozitivno na način da je tražiteljima dodijeljen status izbjeglica u Danskoj.

Tabela 2: Broj tražitelja azila sa državljanstvom BiH od 1992. do 2013. godine¹¹⁹

Period	Ukupno registriranih zahtjeva	Zahtjevi registrirani u Danskoj	Zahtjevi registrirani u inostranstvu
1992.	4.805	4.797	8
1993.	8.329	8.329	0
1994.	591	400	191
1995.	1.046	484	562
Ukupno 1992-1995.	14.771 (81% svih zahtjeva)	14.010 (77% svih zahtjeva)	761
1996.	518	309	209
1997.	337	218	119
1998.	252	201	51
1999.	193	167	26
2000.	740	731	9
2001.	1.006	1.005	1
2002.	215	215	0
2003.	116	116	0
2004.	39	39	0
2005.	18	18	0
2006.	25	25	0
2007.	21	21	0
2008.	19	19	0
2009.	27	27	0
2010.	19	19	0
2011.	18	18	0
2012.	40	40	0
2013. (prva tri kvartala)	9	9	0
Ukupno (1992-2013)	18.383 (100%)	17.207 (93,6%)	1.176 (6,4%)

¹¹⁸ Euro-islam, Islam in Denmark, <http://www.euro-islam.info/country-profiles/denmark/>, pregledano 4.12.2013.

¹¹⁹ Statistics Denmark, Asylum seekers by citizenship and type of asylum, Bosnia and Herzegovina, <http://www.statbank.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp>, pregledano 4.12.2013.

Centralni ured za statistiku UNHCR-a navodi da su sredinom 2013. godine u Danskoj registrirane 143 osobe porijeklom iz BiH sa priznatim statusom izbjeglice.¹²⁰ Nakon ispunjavanja uslova za podnošenje prijave za dansko državljanstvo, izbjeglice porijeklom iz BiH su, uglavnom od 2000. godine nadalje, sticale državljanstvo odlukama Parlamenta Danske. Ukupan broj odobrenih državljanstava od 1992. do 1.1.2013. godine osobama bh. porijekla u Danskoj je 11.438 (51% od ukupnog broja bh. iseljenika i njihovih potomaka u Danskoj prema evidenciji Agencije za statistiku Danske). Ostalih 49% iseljenika iz BiH u Danskoj i njihovih potomaka rođenih u Danskoj (ukupno 10.963 osobe) još imaju samo državljanstvo Bosne i Hercegovine.

Prema informacijama Agencije za statistiku Danske, od 1992. do 2012. godine dinamika promjene iz državljanstva Bosne i Hercegovine u državljanstvo Kraljevine Danske, bila je sljedeća¹²¹:

Tabela 3: Broj bh. državljana koji su stekli državljanstvo Danske prema periodu sticanja i starosti, 1992.-2012. godina¹²²

Godina	Ukupno	0-15	16-30	31-43	44-55	56-65	66-74	74+ godina
1992.	0	0	0	0	0	0	0	0
1993.	0	0	0	0	0	0	0	0
1994.	2	1	0	1	0	0	0	0
1995.	2	2	0	0	0	0	0	0
1996.	1	1	0	0	0	0	0	0
1997.	0	0	0	0	0	0	0	0
1998.	4	2	2	0	0	0	0	0
1999.	19	4	6	6	3	0	0	0
2000.	469	130	126	152	54	6	1	0
2001.	708	199	173	232	92	11	1	0
2002.	2.480	807	592	734	310	34	3	0
2003.	974	215	506	179	65	5	1	3
2004.	3.358	995	972	836	490	58	7	0
2005.	1.337	393	354	339	205	37	9	0
2006.	519	135	165	121	82	14	2	0
2007.	224	53	60	61	39	10	1	0
2008.	270	67	83	58	48	9	5	0
2009.	265	52	128	57	23	4	1	0
2010.	131	39	48	36	7	1	0	0
2011.	110	21	54	28	6	0	1	0
2012.	73	16	34	19	4	0	0	0
Ukupno	10.946	3.132	3.303	2.859	1.428	189	32	3
%	100%	28,61%	30,17%	26,12%	13,04%	1,73%	0,29%	0,03%
Ukupno %	100%	Ukupno 98% za osobe od 0 do 55 godina starosti				Ukupno 2% za osobe od 56 godina i više		

¹²⁰ Centralni ured za statistiku Kraljevine Danske, e-mail odgovor od 11.2.2014. godine na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice od 6.2.2014.

¹²¹ Statistics Denmark, People, who changes into Danish citizenship by former citizenship, age and time, <http://www.statbank.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp>, pregledano 5.12.2013.

¹²² Statistics Denmark, People, who changes into Danish citizenship by former citizenship, age and time, <http://www.statbank.dk/statbank5a/selectvarval/saveselections.asp>, pregledano 5.12.2013.

Najveći broj državljanstava Danske dodijeljen je iseljenicima porijeklom iz BiH od 2000. do 2006. godine (ukupno 9.845 ili 98% od ukupnog broja danskih državljanstava dodijeljenih osobama iz BiH od 1992. do 2012. godine).

Kada su u pitanju starosne grupe bh. iseljenika kojima je dodijeljeno dansko državljanstvo, ukupno 98% su osobe starosti do 55 godina, dok je samo 2% državljanstava dodijeljeno osobama starijim od 56 godina.

Iako danske vlasti procjenjuju da su iseljenici iz BiH među najbolje integriranim imigrantskim grupama, oko 5% muškaraca porijeklom iz BiH ženi partnerice iz Danske, dok je taj procenat kod žena bh. porijekla još manji.¹²³

Međutim, dok se generalno može reći da su bh. imigranti u Danskoj uspješno integrirani u dansko društvo, oni se ne mogu posmatrati kao „najbolji model integracije manjine“. Nažalost, velika grupa bh. imigranata u Danskoj još je izolirana od danskog društva zbog postratne traume, nedovoljnog poznavanja danskog jezika, prepreka za ulazak na radno tržište, kulturoloških razlika i iskustva „autsajdera“ u prvih nekoliko godina boravka u Danskoj. Dalje, dok socijalna pomoć Danske zaista pomaže mnogim bh. imigrantima da napreduju u školovanju, za manji broj njih upravo to oslanjanje na socijalnu pomoć predstavlja prepreku za uspješnu integraciju. Postoje ogromne socijalne razlike u bh. zajednici u Danskoj, koje su mnogo veće nego socijalne razlike koje bi bile moguće u grupi autohtonih Danaca približno iste veličine.¹²⁴

2.1. Državljanstvo

Prema odredbama Zakona o državljanstvu Danske¹²⁵ dopunjenog 2004. godine, procedura za sticanje danskog državljanstva naturalizacijom dosta je duga i kompleksna.

U oktobru 2011. godine Vlada Danske najavila je da će početi proceduru izmjene Zakona o državljanstvu, kako bi olakšala sticanje dvojnog državljanstva. Mada je većina članova Parlamenta Danske podržala ovaj prijedlog u julu 2012. godine, na spisku zakona koje razmatra Parlament 2013. godine nije se našao novi Zakon o državljanstvu. Postoji široka javna podrška kako Danaca tako i imigranata da dvojno državljanstvo treba da bude omogućeno ne samo kao izuzetak, kao što je to sada slučaj.¹²⁶

¹²³ <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/16209/indv.pdf>, str. 33, pregledano 5.12.2013. godine

¹²⁴ Dijana Dmitruk, Selma Hadzic, Rebecca Sherman, *The Barriers Can be Overcome: The Integration Experience of Bosnian Refugees in Denmark*, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/233-the-barriers-can-be-overcome-the-integration-experience-of-bosnian-refugees-in-denmark>, pregledano 6.12.2013.

¹²⁵ Ersboll, Eva, *Naturalisation Procedures for Immigrants - Denmark* (February 2013), Eudo-Citizenship Observatory, Migration Policy Group in collaboration with Robert Schuman Centre for Advanced Studies <http://eudo-citizenship.eu/admin/?p=file&appl=countryProfiles&f=CITIMP-Denmark.pdf>, pregledano 2.12.2013. godine

¹²⁶ Immigration & Denmark, Law Allowing Dual Citizenship Likely to Pass in Parliament, <http://cphpost.dk/news/law-allowing-dual-citizenship-likely-to-pass-in-parliament.5049.html>, pregledano 3.12.2013.

Zakonom o državljanstvu Danske regulirano je da se državljanstvo ove zemlje stiče rođenjem, porijeklom, naturalizacijom, a postoje i malobrojni izuzeci u kojima vlasti mogu odobriti dvojno državljanstvo. Također, na snazi su mjere za dobrovoljno odricanje od državljanstva Danske, kao i za poništavanje državljanstva danskim državljanima po sili zakona u određenim slučajevima.

Ukoliko se ne radi o djetetu bez roditelja, državljanstvo djece rođene u Danskoj ne stiče se automatski. Naime, dijete čiji je barem jedan roditelj državljanin Danske, bez obzira na mjesto u kojem je rođeno, ispunjava uslove da se prijavi za sticanje državljanstva. Također, ukoliko se radi o djeci nevjenčanih roditelja, dijete čiji je otac Danac ima pravo na sticanje danskog državljanstva samo ukoliko je rođeno na teritoriji Danske ili ukoliko se roditelji vjenčaju do momenta dok dijete ne napuni 18 godina i ukoliko nije stupilo u brak.

Za sticanje danskog državljanstva naturalizacijom (procedura obrade zahtjeva traje oko osam mjeseci), podnositelj mora ispunjavati sljedeće uslove:¹²⁷

- boravak u Danskoj osam godina uzastopno (za izbjeglice);
- dokaz o odricanju od prethodnog državljanstva (ukoliko ne ispunjavaju uslove za izuzeće);
- potvrda o nekažnjavanju;
- potvrda o položenom testu poznavanja danskog jezika i društvenog uređenja - test za dansko državljanstvo (koji je moguće polagati samo dva puta godišnje);
- plaćene takse od 1.000 danskih kruna (oko 133 eura) uz svaki zahtjev (u slučaju odbijanja zahtjeva nema povrata sredstava).

Parlament Danske dva puta godišnje glasa o usvajanju Ukaza o dodjeli danskog državljanstva (u aprilu i oktobru).

Kada je u pitanju dvojno državljanstvo, postoje izuzeci od pravila da ono u Danskoj nije dozvoljeno zakonom. Naime, ukoliko državljanin Danske stupi u brak sa osobom koja nije državljanin Danske i time stekne državljanstvo supružnika ne mora se odreći državljanstva Danske. Dalje, djeca danskih državljanina koja su rođena u inostranstvu mogu zadržati dvojno državljanstvo do 22. godine. Prije nego što napune 22 godine starosti te osobe moraju se ponovo prijaviti danskim vlastima kako bi zadržale (i) dansko državljanstvo. Ukoliko se ne prijave, gube dansko državljanstvo.

Danski državljanin mogu izgubiti dansko državljanstvo dobrovoljnim ili nedobrovoljnim odricanjem. Dobrovoljno prijavljivanje za sticanje stranog državljanstva ili davanje eksplicitne saglasnosti za sticanje stranog državljanstva uzroci su automatskog gubitka danskog državljanstva. Dalje, sve osobe koje dobrovoljno steknu bilo koje strano državljanstvo na način da se zaposle u državnoj službi druge države, automatski gube dansko državljanstvo. Neudato ili neoženjeno dijete do 18 godina starosti, koje stekne strano državljanstvo jer njegovi ili njeni roditelji dobrovoljno steknu strano državljanstvo, osim ukoliko jedan od roditelja ne zadrži dansko državljanstvo, gube dansko državljanstvo. Svaki danski državljanin koji je rođen u inostranstvu i nije nikada živio u Danskoj, u slučaju da do svoje 22. godine ne podnese molbu za zadržavanje danskog državljanstva ministru za izbjeglice, imigraciju i

¹²⁷ Consolidation Act No. 422 of 7 June 2004, Consolidated Act on Danish Nationality, pregledano 3.12.2013.

integraciju Danske, može automatski izgubiti dansko državljanstvo, osim ukoliko bi odricanjem postao apatrid. Djeca osoba koje izgube dansko državljanstvo također ga gube, osim u slučajevima kada bi zbog toga postali apatridi.

Zakon o državljanstvu Danske predviđa izuzetke od zabrane posjedovanja dvojnog državljanstva koji se, između ostalog, odnose na osobe kojima je Danska dodijelila status izbjeglica (*flygtninge*). Dakle, osobe bh. porijekla, čije je prethodno državljanstvo bosanskohercegovačko, a dobile su dansko državljanstvo, ne moraju se prethodno odreći bh. državljanstva. Također, osobe rođene u Danskoj, čiji roditelji imaju različito državljanstvo, ne moraju se odreći svog prethodnog državljanstva kako bi dobili dansko.¹²⁸ Međutim, prilikom popunjavanja prijave za dodjelu danskog državljanstva, većina bh. državljana na pitanje broj 8 („da li biste, ukoliko biste to morali učiniti, bili spremni da se odreknete prethodnog državljanstva“) odgovara pozitivno jer se plaše da ga na drugi način neće dobiti. Međutim, moguće je na ovo pitanje odgovoriti i negativno, nakon čega treba dati dodatno pojašnjenje policiji zbog čega. Neki bh. iseljenici koji su odgovorili da nisu spremni odreći se prethodnog (bh.) državljanstva ipak su dobili i dansko državljanstvo.

2.2. Zaposlenost

Podaci Agencije za statistiku Danske iz 2011. godine pokazuju da je procenat zaposlenih bh. iseljenika u Danskoj 51%, što predstavlja visok procenat u odnosu na neke značajne imigrantske grupe u toj zemlji. Samo 3% bh. iseljenika su samozaposleni, odnosno imaju vlastite firme (*selvstaendige*), dok ostali imaju status zaposlenika u javnim i privatnim firmama.¹²⁹

Tabela 4: Zaposlenost bh. iseljenika u Danskoj, 1.1.2011. godine

Zaposlenost bh. iseljenika u Danskoj – prema broju i procentu u odnosu na ukupan broj radno sposobnih iseljenika (16-64 godine) – stanje 1.1.2011. godine		
	Broj	Procenat
Muškarci	7.849	50%
Žene	8.022	52%
Ukupno zaposlenih	15.871	51%

Procenat zaposlenosti najveći je kod imigrantskih grupa iz Ukrajine (67%), Tajlanda (63%), Vijetnama i Šri Lanke (po 60%), Kine (57%), Turske (52%) i Rusije (52%). Imigrantske grupe iz Irana i Indije imaju isti procenat zaposlenosti radno sposobnog stanovništva (16-64 godine) kao i imigrantska grupa iz BiH (51%). Niže procenat zaposlenosti od navedenih imaju imigrantske grupe koje Agencija za statistiku Danske vodi pod sljedećim nazivima: Jugoslavija (49%), Pakistan (48%), Maroko (47%), Afganistan (46%), Filipini (40%), Irak (36%), Liban (35%) i Somalija (31%).

¹²⁸ Nova pravila o sticanju danskog državljanstva, Bosanska pošta, 2013. godina, http://www.bosanskaposta.no/vise.php?article_id=1242&category_id=5, pregledano 6.12.2013.

¹²⁹ Danmarks Statistik, *Invandrere i Danmark 2011*, <http://www.dst.dk/pukora/epub/upload/16209/indv.pdf>, str. 55, pregledano 6.12.2013. godine

Međutim, puni potencijal za radnu i sveobuhvatnu integraciju bh. iseljenika nije omogućen, jer bh. diplome nisu priznate u Danskoj. Manje od 20% bh. imigranata u Danskoj i dalje prima socijalnu pomoć.¹³⁰

Nezaposleni bh. iseljenici koji primaju socijalnu pomoć (20%) morali su dokazati da nisu sposobni raditi. Većina se nije mogla integrirati na radno tržište zbog nedovoljnog poznavanja danskog jezika. Međutim, neki rade „na crno“ (uglavnom na pozicijama nekvalificiranih radnika). Većina bh. iseljenika koji su nezaposleni i nastavljaju primati socijalnu pomoć imali bi ozbiljne poteškoće da sami zarađuju, jer pate od posttraumatskog stresa prouzrokovanog ratom u BiH ili imaju poteškoće da se prilagode danskoj kulturi, jeziku i tržištu rada.¹³¹

Udio bh. iseljenika koji ispunjavaju uslove za prijevremeno penzionisanje zbog traume i posttraumatskog stresnog poremećaja je najveći u poređenju sa svim drugim izbjegličkim grupama u Danskoj. Radi se o ljudima starim između 25 i 59 godine koji su, uglavnom, izolirani, usamljeni i nisu radno sposobni:

Tabela 5: Procenat prijevremeno penzionisanih osoba bh. porijekla u Danskoj

Procenat prijevremeno penzionisanih osoba između 25 i 59 godina, koje koriste danske fondove za prijevremenu penziju ¹³²			
Muškarci danskog porijekla (25-59)	Muškarci bh. porijekla (25-59)	Žene danskog porijekla (25-59)	Žene bh. porijekla (25-59)
6%	20%	7%	22%

Dakle, procenat prijevremeno penzionisanih osoba između 25 i 59 godina je za 14,5% veći kod osoba bh. porijekla nego kod domicilnih Danaca. Priličan broj bh. iseljenika u Danskoj imaju ozbiljne socijalne i psihološke probleme u svakodnevnom životu. Ti problemi su rezultat nedostatka poboljšanja mentalnog stanja (PTSP i slično), kao i nedostatak stabilnosti i sadržaja života u egzilu.¹³³

¹³⁰ Dijana Dmitruk, Selma Hadzic, Rebecca Sherman, *The Barriers Can be Overcome: The Integration Experience of Bosnian Refugees in Denmark*, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/233-the-barriers-can-be-overcome-the-integration-experience-of-bosnian-refugees-in-denmark>, pregledano 6.12.2013.

¹³¹ Dijana Dmitruk, Selma Hadzic, Rebecca Sherman, *The Barriers Can be Overcome: The Integration Experience of Bosnian Refugees in Denmark*, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/233-the-barriers-can-be-overcome-the-integration-experience-of-bosnian-refugees-in-denmark>, pregledano 6.12.2013.

¹³² Danish Refugee Council, *Integration in Denmark or Back to the Homeland – a clarification project for severely traumatised refugees from Bosnia and Herzegovina*, a pilot project carried out by the Danish Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs, November 2009, page 5 (Dansko vijeće za izbjeglice, *Integracija u Danskoj ili povratak u domovinu – pojeekat o ozbiljno traumatiziranim izbjeglicama iz BiH*, pilot projekat koji je implementiralo Ministarstvo za izbjeglice, imigraciju i integraciju Danske, novembar 2009. godine, str. 5)

¹³³ Ibid, str. 4

2.3. Obrazovanost

Danska NVO Casa u izvještaju „Integracija bosanskih izbjeglica na danskom tržištu rada“ navodi da su iseljenici iz BiH dobro obrazovana imigrantska skupina. Naime, bh. iseljenici u Danskoj imaju u prosjeku 11,5 godina završenog školovanja i nivo obrazovanja im je veći od nivoa obrazovanja drugih izbjegličkih grupa. Međutim, taj potencijal nije iskorišten u dovoljnoj mjeri, s obzirom na to da većina kvalifikacija stečenih u BiH nije priznata u Danskoj.¹³⁴

Većina bh. imigranata stigli su u Dansku sa prethodnim radnim iskustvom (oko 80% njih – 90% muškaraca odnosno 70% žena ranije je radilo u BiH).

Bosanskohercegovački imigranti bili su veoma aktivni u Danskoj – više od 90% njih pohađali su kurseve danskog jezika i stručnu obuku za različita zanimanja. U većem broju žene porijeklom iz BiH uspješno su završavale kurseve jezika, dok su muškarci češće odustajali i bavili se poslovima za koje im nije bila neophodna ta vrsta znanja.

Međutim, prema istraživanju koje je uradila navedena NVO u Danskoj, iseljenici iz BiH imaju lošija radna mjesta u toj zemlji nego što su imali u BiH. Razlozi su, navjerovatnije, lošije poznavanje danskog jezika, posebno kada je u pitanju prva generacija bh. iseljenika, te nepriznavanje bh. kvalifikacija u Danskoj.

2.4. Novčana pomoć za dobrovoljne povratnike u BiH

Zakon o repatrijaciji, koji je u Danskoj stupio na snagu 2000. godine, omogućio je finansijsku pomoć izbjeglicama koje se žele vratiti u svoju domovinu. Ova pomoć 2012. godine iznosila je 125.262 danske krune (ili 16.803 eura) za odrasle osobe, a 38.202 danske krune (5.125 eura) za djecu. Novac se isplaćuje u dva dijela – prvi dio prilikom napuštanja Danske, a drugi (do 106.532 krune za odrasle, a do 31.960 kruna za djecu) godinu dana nakon povratka u domovinu. Druge mogućnosti podrške dobrovoljnim povratnicima uključuju troškove prijevoza, transport lične imovine (do zapremine od 2 kubna metra), privredne mašine, jednogodišnje zdravstveno osiguranja i lijekove za godinu dana. Osobe koje imaju najmanje 55 godina starosti i koje najmanje pet godina imaju dozvolu boravka u Danskoj mogu dobijati stalnu mjesečnu novčanu pomoć iz Danske od 2.000 danskih kruna (oko 266 eura) do 3.000 danskih kruna (oko 400 eura).

Također, prema odredbama Zakona o repatrijaciji, dobrovoljni povratnici imaju pravo da se predomisle u roku od godinu dana od povratka (tzv. „period pokajanja“) i vrate se u Dansku.

Interesantno je da je broj korisnika pomoći za repatrijaciju od 2003. do 2012. godine najveći za korisnike iz Iraka i BiH, a slijede korisnici iz Afganistana, Turske, Indonezije, Libana, Crne Gore, Rusije, Srbije, Somalije, Šri Lanke, Sudana, Sirije, Tajlanda, Vijetnama.

Prema podacima danskih institucija za 2012. godinu, 86 osoba porijeklom iz BiH iskoristilo je ovaj program. Dansko vijeće za izbjeglice objavilo je analizu, prema kojoj je od 2003. do

¹³⁴ Center for Alternative Societal Analysis, *Integration of Bosnian Refugees in the Labour Market*, June 2000, <http://www.casa-analyse.dk/default.asp?Action=Details&Item=712>, pregledano 6.12.2013.

polovine 2013. godine 520 osoba iskoristilo dansku finansijsku pomoć za dobrovoljni povratak u BiH.

*Tabela 6: Broj korisnika danske finansijske pomoći za dobrovoljnu repatrijaciju u BiH od 2003. do 2013 godine.*¹³⁵

2003.	23	Ukupno korisnika od 2003. 30.6.2013. godine (dobrovoljna repatrijacija u BiH): 520
2004.	59	
2005.	21	
2006.	18	
2007.	14	
2008.	15	
2009.	24	
2010.	96	
2011.	122	
2012.	86	
2013. (1.1.2013. do 30.06.2013. godine)	42	

Nije nam dostupna informacija da li/koliki broj dobrovoljnih povratnika je iskoristio pravo da se predomisli u roku od godinu dana od povratka u BiH i ponovo se vrati u Dansku.

Dansko vijeće za izbjeglice objavilo je u novembru 2009. godine da je od 1994. godine pomoglo savjetovanjem i na druge načine da se ukupno 1.700 bh. izbjeglica, nakon niza godina provedenih u egzilu u toj zemlji, dobrovoljno vrati u svoju domovinu.¹³⁶

3. Maternji jezik

Na početku rata devedesetih godina prošlog stoljeća u BiH, Danska je primila oko 17.000 tražitelja azila iz naše zemlje. Oni su bili smješteni u izbjegličke centre širom zemlje, te godinama premješteni po nekoliko puta iz jednog u drugi centar. Ovim izbjegličkim centrima, u kojima je bilo smješteno i po 2.000 osoba, upravljali su Dansko izbjegličko vijeće i Crveni krst/križ Danske. Međutim, danske vlasti u to vrijeme nisu bile planirale zadržati ove ljude, nego su ih smatrali privremenim stanovnicima koji će biti poslani nazad u BiH što prije. Iz tog razloga, Vlada Danske nije odobrala tražiteljima azila iz BiH status izbjeglica nekoliko godina, što nije bilo u skladu sa Međunarodnom konvencijom o zaštiti izbjeglica.

¹³⁵ Dansko vijeće za izbjeglice (Danish Refugee Council), O repatrijaciji 2013. godine – informacije izbjeglicama i doseljenicima o dobrovoljnom povratku kući, http://flygtning.dk/fileadmin/uploads/pdf/Saadan_hjaelper_vi_PDF/repatriering_PDF/Pjecer/Folder_2013_-_BOSNISK.pdf, str. 2; Tal og Fakta 2012-2013, http://www.nyidanmark.dk/NR/rdonlyres/2934917B-F967-4EDF-BEDF-753D190BA6C2/0/tal_og_fakta_2012.pdf, str. 68, pregledano 5.12.2013.

¹³⁶ Danish Refugee Council, Integration in Denmark or Back to the Homeland – a clarification project for severely traumatised refugees from Bosnia and Herzegovina, a pilot project carried out by the Danish Ministry of Refugee, Immigration and Integration Affairs, November 2009, page 4 (Dansko vijeće za izbjeglice, Integracija u Danskoj ili povratak u domovinu – pojeekat o ozbiljno traumatiziranim izbjeglicama iz BiH, pilot projekat koji je implementiralo Ministarstvo za izbjeglice, imigraciju i integraciju Danske, novembar 2009. godine, str. 4)

Dakle, godinama su svi uzrasti bh. tražitelja azila boravili u izbjegličkim centrima bez mnogo sadržaja, bez prava na rad i školovanje. Crveni krst/križ Danske i Vijeće za izbjeglice pokušavali su im pomoći organizirajući improvizirane škole u izbjegličkim centrima (prema nastavnom planu i programu BiH). Predavači u ovim školama bili su volonteri iz reda bh. imigranata (tada još uvijek u statusu tražitelja azila). Zbog neadekvatnog budžeta i osoblja, nije bilo moguće da takve škole zadovolje potrebe djece iz BiH u izbjegličkim centrima. Naime, Vlada Danske imala je kontradiktoran stav u to vrijeme: djeca iz BiH trebalo je da budu upućena u danske škole, ali bi njihova eventualna integracija stvorila neutemeljeno očekivanje da mogu da ostanu u Danskoj. Vlada Danske željela je pomoći djeci da lakše nastave školovanje nakon povratka u BiH i iz tog razloga je nastava u izbjegličkim centrima bila izvođena na bosanskom jeziku i uz korištenje bh. nastavnog plana.

Prošlo je nekoliko godina dok Vlada Danske nije zvanično odobrila upis bh. iseljenika u danske škole. Do tada su samo rijetki sretnici uspjeli da se integriraju u danski školski sistem. Međutim, nivo integracije na radno tržište i u obrazovni sistem Danske, posebno uzevši u obzir teška iskušenja s kojima su niz godina bili suočeni bh. imigranti nakon dolaska u tu zemlju, sada je veoma dobar.¹³⁷

Općine u Danskoj, mada imaju mogućnost prema zakonu, nisu dužne obezbijediti dopunsku nastavu iz maternjeg jezika imigrantima u toj zemlji. Ukoliko u nekoj danskoj općini grupa od najmanje 12 djece želi pohađati nastavu maternjeg jezika, moguće je podnijeti takav zahtjev na razmatranje općinskim vlastima.

Danas veoma male grupe djece pohađaju nastavu bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika u Danskoj. Jedna od škola u kojima je organizirana nastava bosanskog jezika je Privatna škola Vejle. Ove škole, uglavnom, su organizirane uz pokroviteljstvo crkava i vjerskih zajednica koje okupljaju iseljenike iz BiH u Danskoj.

4. Organiziranost

U Danskoj djeluje niz klubova, udruženja i organizacija iseljenika iz Bosne i Hercegovine. Neki od njih, uključujući i vjerska i druga udruženja, osim iseljenika iz susjednih država, okupljaju i iseljenike iz Bosne i Hercegovine. Aktivnosti ovih organizacija usmjerene su, najvećim djelom, na oblast njegovanja kulture i tradicije bh. naroda, posebno važnosti učenja maternjeg jezika, te na humanitarne aktivnosti. Od 2009. godine u Danskoj djeluje i Bosanskohercegovačko-danski akademski klub, osnovan radi umrežavanja stručnjaka, umjetnika, naučnika bh. ali i danskog porijekla.

¹³⁷ Dijana Dmitruk, Selma Hadzic, Rebecca Sherman, *The Barriers Can be Overcome: The Integration Experience of Bosnian Refugees in Denmark*, <http://www.humanityinaction.org/knowledgebase/233-the-barriers-can-be-overcome-the-integration-experience-of-bosnian-refugees-in-denmark>, pregledano 6.12.2013.

Tabela 7: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Danskoj

<p>Bosanskohercegovačko-danski akademski klub (BIHDAK), osnovan 2009. godine na inicijativu Ambasade BiH u Kopenhagenu Bredgade 36B, 1260 København, Denmark T 0045 2588 7606 bektovic@comxnet.dk</p>	<p>Bosansko-dansko udruženje „BIHDAN“ osnovano 1998. godine u mjestu Hobro Blaabaervej 11, 9500 Hobro, Denmark T/F 0045 985 12866 info@bihdan.dk http://www.bihdan.dk</p>
<p>Dansko-bosansko prijateljsko udruženje/BiH DANSK-BOSNISK VENSKABSFORENING THY – MORS, osnovano 1995. godine Fmd. Kemal Alispahic Ringvej 21, 7700 Thisted T 97 92 26 46 info@bih-klub.dk http://www.bih-klub.dk/</p>	<p>Udruženje Bonus Aarhus (bivše Udruženje studenata i omladine „Bonus“) https://www.facebook.com/bonusaarhus</p>
<p>Bosansko-dansko kulturno udruženje „Naš svijet“ (Dansk-Bosnisk Kulturforening „Vores Verden“), osnovano 2009. godine https://www.facebook.com/pages/Naš-svijetVores-verden/204300319660307 http://nassvijet.dk/</p>	<p>Bosanskohercegovačko-dansko udruženje (BHDF) „Ljiljan“ Udruženje se sastoji od sljedećih sekcija: Fudbalski klub (F.C.) „Ljiljan“, Džemat, Klub „Školarac“ i Folklor. Enggårdsgade 70, 9000 Aalborg http://ljiljan.dk/</p>
<p>Humanitarna organizacija Bošnjaka Danske „Most-Bro“ Brande osnovana 2004. godine, djeluje pod patronatom Islamske zajednice Bošnjakla Danske mostbro@gmail.com http://www.most-bro.dk/ https://www.facebook.com/pages/Most-Bro/199607473432661?sk=info</p>	<p>Bosanski kulturni centar (BKC) i Džemat Kopenhagen (u sastavu BKC-a radi Udruženje bh. studenata i omladine u Danskoj - UBS, osnovano 2007. Godine) http://bkckopenhagen.ucoz.com/</p>
<p>Jedna od 12 centrala Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori: Danska Džemati IZ Bošnjaka (16) u Danskoj: Aalborg, Kopenhagen, Brande, Tonder, Esbjerg, Randers, Vejle, Horsens, Nakskov, Slagelse, Kolding, Nyborg, Odense, Thysted, Svendborg http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=category&id=60 Islamska zajednica Bošnjaka u Danskoj http://dzematfredericia.com/index.html</p>	<p>Hrvatska kulturna udruga u Danskoj / Den kroatiske kulturforening i Danmark osnovana 2012. godine hkuud@hkuud.dk http://www.hkuud.dk/</p>

<p>Katoličke mise na hrvatskom jeziku vodi voditelj Hrvatske katoličke misije (HKM) iz švedskog Malmea, i to:</p> <p>u crkvi Srca Isusovoga / Jesu Hjerter Kirke, Stenosgade 4, 1616 København V (mjesečno) i u crkvi Svetog Mihovila /Sxt. Michaels Kirke, Sct. Michaels Gade 2, 6000 Kolding (četiri puta godišnje)</p> <p>www.sct-michaels-kerke.dk</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva Eparhija britansko-skandinavska Parohija sv. Velikomučenik Georgije za Kraljevinu Dansku (bogoslužnja na srpskom jeziku u crkvama u Kopenhagenu, Odensi i Silkeborgu) Blågård's Plads 6A, 2200 København N T +45 21 51 13 04 svestenik@svetigeorgije.dk</p> <p>Skt. Hans Kirke, Sct. Hans Plads 1, 5000 Odense C</p> <p>Alderslustskirke, Tulipanvej 13 8600 Silkeborg</p>
<p>Srpski kulturni centar Sv. Georgije</p> <p>Tomsgardsvej 9, 4 th floor, Denmark ahajder@gmail.com</p>	<p>Srpsko Udruženje/ Serbisk Forening „Đerdap" Nestved</p> <p>Grønnegade 10 4700 Næstved T +45 24 40 44 96 info@djerdap.dk http://www.djerdap.dk https://www.facebook.com/Djerdap.Dk</p>

5. Informiranje

Kao i u drugim razvijenim zemljama prijema, bh. iseljenici u Danskoj informiraju se putem bh. radio i tv satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH i država regiona, te putem novina, časopisa i biltena koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Danskoj, kao i posjećivanjem različitih *web* portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na maternjem jeziku.

Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH, uključujući, između ostalog, Bilten Humanitarne organizacije „Most-Bro“¹³⁸, Magazin Udruženja bh. studenata i omladine u Danskoj „Bonus“¹³⁹, te glasilo bh. građana u Danskoj „Bh. glas“¹⁴⁰.

6. Bilateralna saradnja

Danska je priznala Bosnu i Hercegovinu 7.4.1992. godine, a diplomatski odnosi između BiH i Danske uspostavljeni su 2.6.1992. godine.¹⁴¹

¹³⁸ <http://www.most-bro.dk/index.php>

¹³⁹ <http://archive.is/ywUWX>

¹⁴⁰ www.bhglas.com

¹⁴¹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa po državama, <http://www.mvp.gov.ba>, pregledano 30.1.2014.

U Sarajevu postoji samo Počasni konzulat Kraljevine Danske, dok Ambasada Danske u Ljubljani nerezidentno pokriva BiH. Ambasade Danske u našoj regiji nalaze se u Ljubljani, Beogradu, Tirani, Ankari i Zagrebu. Ambasada Danske u Sarajevu zatvorena je 1. septembra 2011. godine, a Počasni konzulat je otvoren u Kasindolskoj ulici broj 33 u Sarajevu 2012. godine¹⁴².

U novembru 2013. godine Ministarstvo vanjskih poslova, Ministarstvo pravde, Ministarstvo odbrane i Ministarstvo za razvojnu pomoć Danske objavili su dokument pod naslovom „Integrirano učešće Danske u stabilizaciji ranjivih i konfliktom pogođenih područja u svijetu“. Ovim dokumentom, između ostalog, predviđena je pomoć od 68 miliona danskih kruna (9,1 milion eura) za regionalne programe u Evropi, a Bosna i Hercegovina se ne spominje eksplicitno.¹⁴³

U okviru programa međunarodne razvojne pomoći, Vlada Danske, putem Ministarstva za razvojnu pomoć (DANIDA), finansirala je i određene programe u BiH, uglavnom one koji su implementirani putem zajedničkih fondova Evropske Unije, te programe razvoja mikrokreditnih organizacija u BiH. Nažalost, prema izjavi DANIDA službenika za BiH¹⁴⁴, oblast migracije i razvoja još nije planirana kao dio danske razvojne pomoći BiH. Ključni dio ove pomoći Vlada Danske i dalje plasira u BiH putem IPA programa EU. U toku je proces planiranja narednog kruga danske razvojne pomoći za period od 2014. godine nadalje. Danska ima trgovinske misije u Sloveniji, Srbiji, Albaniji i Hrvatskoj, ali ne i u Bosni i Hercegovini.

Moguća su i potrebna poboljšanja u komunikaciji institucija Danske i BiH kada su u pitanju programi i sporazumi kojima bi bio poboljšán položaj bh. iseljenika u Danskoj na dobrobit Danske, BiH i samih iseljenika. Naime, BiH je s Danskom potpisala samo dva bilateralna sporazuma, a Sporazum o socijalnom osiguranju, koji je trenutno na snazi, preuzet je od bivše Jugoslavije.

6.1. Bilateralni sporazumi između BiH i Danske

- Sporazum o unaprjeđenju i zaštiti investicija između BiH i Kraljevine Danske („Sl. glasnik BiH“, broj 06/05).¹⁴⁵

6.2. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Konvencija o socijalnom osiguranju s Danskom, s Protokolom („Službeni list SFRJ – Dodatak MUIDS“, br. 5/80). Konvencija je stupila na snagu 01.02.1979. godine;

¹⁴² Royal Danish Consulate, <http://bosnienhercegovina.um.dk/>

¹⁴³ Denmark's integrated stabilisation engagement and fragile and conflict-affected areas of the world, 2013, str. 23, http://um.dk/en/~media/UM/Danish-site/Documents/Danida/Nyheder_Danida/2013/Stabiliseringspolitik_UK_web.pdf, pregledano 9.12.2013. godine

¹⁴⁴ Telefonski razgovor s DANIDA uredom u Kopenhagenu (Sektor za iseljništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH)

¹⁴⁵ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, *Vanjska politika, Međunarodni ugovori – prema državama, Danska*, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1115&id=7679, pregledano 5.12.2013.

- Sporazum o kulturnoj saradnji između Jugoslavije i Danske („Sl. list SFRJ“, broj 49/71);
- Sporazum između SFRJ i Kraljevine Danske o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja dohotka i imovine („Sl. list SFRJ“, broj 15/81);
- Sporazum o privrednoj, industrijskoj i tehničkoj saradnji između SIV SFRJ i Vlade Kraljevine Danske („Sl. list SFRJ“, broj 06/82).

7. Preporuke

1. Inicirati pregovore za zaključivanje bilateralnog sporazuma o socijalnom osiguranju (za omogućavanje prijenosa penzije i drugih socijalnih primanja bh. iseljenika sa danskim državljanstvom nakon povratka u BiH).
2. Inicirati pregovore o zaključivanju bilateralnog sporazuma o cirkularnoj migraciji/legalnom privremenom zapošljavanju.
3. Inicirati pregovore o bilateralnom sporazumu o obrazovnoj, naučnoj, tehničkoj i kulturnoj saradnji.
4. Inicirati uključivanje oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć Danske Bosni i Hercegovini.
5. Na *web* stranici Ambasade BiH u Kopenhagenu¹⁴⁶ postaviti link Sektora za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH¹⁴⁷.

¹⁴⁶ Ambasada BiH Kopenhagen, Danska, http://www.embassybh.dk/viewpage.php?page_id=1, pregledano 5.12.2013. godine

¹⁴⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Sektor za iseljeništvo, Aktuelnosti, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=128&pageIndex=1, pregledano 5.12.2013. godine

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine, u Republici Hrvatskoj registrirane su 6.733 osobe koje imaju samo državljanstvo Bosne i Hercegovine. S obzirom na to da Bosna i Hercegovina i Republika Hrvatska imaju zaključen Ugovor o dvojnog državljanstvu, postoji veliki broj dvojnih državljana. Međutim, nije nam dostupan precizan podatak o broju osoba sa dvojnim, odnosno hrvatskim i bh. državljanstvom koje trenutno žive u Hrvatskoj. Statistički podaci Republike Hrvatske sa popisa iz 2001. godine prikazuju i stanovništvo doseljeno iz Bosne i Hercegovine u Republiku Hrvatsku od 1991. do 2001. godine. U ovom periodu iz BiH u Hrvatsku doselile su 189.093 osobe. Republika Hrvatska je na popisu stanovništva 2001. godine utvrdila da 201.572 njena stanovnika (od čega 189.015 Hrvata) „imaju prebivalište u Bosni i Hercegovini“.

1. Brojno stanje

Vrlo je teško dati tačan broj iseljenih bh. građana u Republici Hrvatskoj iz više razloga, a prvenstveno zbog nedostupnosti podataka o broju dvojnih državljana Hrvatske i Bosne i Hercegovine, kao i promjene metodologije popisa stanovništva Hrvatske 2001. i 2011. godine. U ukupan broj stanovnika Republike Hrvatske od 4.259.476 osoba uključene su i osobe sa dvojnim državljanstvom BiH i Hrvatske. Iz podataka sa popisa stanovništva iz 2011. godine moguće je jedino precizno utvrditi da u Republici Hrvatskoj žive 6.733 osobe sa bh. državljanstvom, kojima je to jedino državljanstvo. Od ukupnog broja Hrvata, Srba, Bošnjaka i drugih narodnosti, te od ukupnog broja osoba koje su se izjasnile samo u smislu vjerske pripadnosti, iz objavljenih podataka nije moguće utvrditi koliko ih je porijeklom iz Bosne i Hercegovine, bez obzira na njihov sadašnji status u Republici Hrvatskoj.

Tabela 1: Stanovništvo Hrvatske prema državljanstvu, 2011. godine

Stanovništvo Hrvatske prema zemlji državljanstva – detaljna klasifikacija, popis 2011. godine (dio Tabele 5) ¹⁴⁸	
Zemlja državljanstva	Ukupno
Hrvatska	4.284, 889 ¹⁴⁹
Bosna i Hercegovina	6.733
Srbija	2.888
Slovenija	1.999
Njemačka	1.609
Italija	1.420
Kosovo	1.188
Makedonija	1.034
Bez državljanstva	749
Nepoznato	2.137

¹⁴⁸ Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. 1469: Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, Statistička izvješća, ISSN 1333-1876, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Zagreb, 2013. godine, p. 15, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf, pregledano 1.7.2013. godine

¹⁴⁹ Uključuje i osobe s dvojnim državljanstvom (hrvatskim i drugim), dakle i osobe koje imaju dvojno hrvatsko i bh. državljanstvo

Međutim, na popisu stanovništva 2001. godine u Hrvatskoj su registrirana 381.764 doseljenika iz Bosne i Hercegovine.

Tabela 2: Podaci o migracijskim obilježjima stanovništva Hrvatske, 2001.

Stanovništvo prema državljanstvu u gradovima, općinama, popis 2001. godine ¹⁵⁰						
Državljanstvo	Ukupno	hrvatsko		Strano	Bez državljanstva	Nepoznato
		Svega	hrvatsko i drugo			
Republika Hrvatska	4.437.460	4.399.364	44.340*	17.902	9.811	10.383
Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, u gradovima/općinama, popis 2001. ¹⁵¹						
Republika Hrvatska	Ukupan broj stanovnika	Od rođenja stanuje u istom naselju	Doseljeno iz inozemstva			Nepoznato
			svega	od toga		
				iz BiH	Iz SRJ	
	4.437.460	2.298.045	519.915	381.764	80.020	10.707

Može se pretpostaviti da 44.340 osoba popisanih 2001. godine, koje imaju hrvatsko i još neko državljanstvo ili državljanstva, uključuju i osobe koje imaju dvojno hrvatsko i bh. državljanstvo. Precizan broj tih osoba nije moguće utvrditi na osnovu objavljenih podataka Državnog zavoda za statistiku Hrvatske u vezi sa popisima stanovništva 2001. i 2011. godine. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske u julu 2013. godine navodi da se „podaci o broju stanovnika prikupljeni popisom 2011. godine ne mogu neposredno uspoređivati s podacima popisa 2001. godine zato što je u međuvremenu došlo do promjene u statističkoj definiciji ukupnog stanovništva. Kako bi bila osigurana međunarodna uporedivost podataka, metodologija primijenjena u popisu 2011. usklađena je s Preporukama Konferencije evropskih statističara za popise stanovništva i stanova 2010. godine, odnosno uredbama 763/2008 i 1201/2009 Evropskog parlamenta i Vijeća Evropske Unije kojima se reguliraju popisi stanovništva i stanova u EU.“¹⁵²

Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske objavio je podatke sa popisa stanovništva Hrvatske 2001. godine¹⁵³, koji se odnose na strukturu stanovništva prema narodnosti. Prema ovim podacima, 201.572 državljanina Hrvatske (od čega 189.015 Hrvata) „imaju prebivalište u Bosni i Hercegovini“.

¹⁵⁰ Popis stanovništva Republike Hrvatske 2001. godine, 11. Stanovništvo po državljanstvu po gradovima, općinama, <http://www.dzs.hr/>, pregledano 15.7.2013. godine

¹⁵¹ Popis stanovništva Republike Hrvatske 2001. godine, 7. STANOVNIŠTVO PREMA MIGRACIJSKIM OBILJEŽJIMA, PO GRADOVIMA/OPĆINAMA, POPIS 2001, <http://www.dzs.hr/>, pregledano 15.7.2013. godine

¹⁵² Priopćenje za javnost u povodu objave rezultata Popisa stanovništva, kućanstava i stanova u Republici Hrvatskoj 2011. godine, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Zagreb, 12.7.2013. godine, <http://www.dzs.hr/>, pregledano 12.7.2013. godine

¹⁵³ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis stanovništva 2001. godine, 13. Stanovništvo prema prebivalištu za vrijeme Popisa 1991. i narodnosti, po županijama, <http://www.dzs.hr/>, pregledano 12.7.2013. godine

Tabela 3: Struktura stanovništva Hrvatske prema nacionalnoj pripadnosti i prebivalištu, 2001. godine

	Ukupno	Hrvati	Nacionalne manjine ¹⁵⁴				Ostali – nisu se izjasnili u smislu nacionalne pripadnosti		Nepoznato
			Ukupan broj	Srbi	Bošnjaci	Romi	Ukupno	Regionalna pripadnost	
Republika Hrvatska	3.951.410	3.521.581	311.126	193.050	18.932	6.304	82.296	8.866	16.819
Prebivalište na području Hrvatske	3.692.420	3.293.190	297.700	190.419	14.966	6.001	78.264	8.830	7.789
Prebivalište u inozemstvu	242.142	220.439	12.939	2.382	3.926	263	840	N/a.	N/a.
Od toga na području bivše Jugoslavije	232.648	214.531	10.525	2.311	3.915	252	3.506	22	774
Na području BiH	201.572	189.015	5.905	1.427	3.849	263	3.821	4	680
Na području SRJ (i bez oznake specifičnog područja)	26.084	22.380	3.002	809	48	68	503	5	73
Nepoznata država prebivališta	16.848	7.952	487	249	40	40	192	3	8.171

Popis iz 2001. godine, također, bilježi statističke podatke o doseljenom stanovništvu u Republiku Hrvatsku prema području odakle se doselilo, spolu i vremenu doseljenja. Slijede detaljni podaci prema godinama doseljenja i spolu doseljenika iz BiH od 1940. godine i ranije do 2001. godine.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Prema Ustavnom Zakonu o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj (NN, br. 105/2000.).

¹⁵⁵ Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Popis 2001. godine, „4. Doseljeno stanovništvo u županiju stanovanja prema području odakle se doselilo, spolu i vremenu doseljenja, Popis 2001. godine“, http://www.dzs.hr/Hrv/censuses/Census2001/Popis/H01_03_04/H01_03_04_RH.html, pregledano 20.2.2014. godine

Tabela 4: Doseljeno stanovništvo iz BiH prema području, spolu i vremenu doseljenja, od 1940. i ranije do 1990. godine

Spol	Periodi doseljenja iz BiH u Hrvatsku							
	Doseljeni iz BiH u R Hrvatsku	1940. i ranije	od 1941. do 1945.	od 1946. do 1960.	od 1961. do 1970.	od 1971. do 1980.	od 1981. do 1985.	od 1986. do 1990.
Ukupno za period od 1940. (i ranije) do 1990. godine	187.490	2.096	4.023	32.760	50.682	52.667	22.204	23.058
m	87.996	848	1.709	16.507	25.243	24.170	9.546	9.973
ž	99.494	1.248	2.314	16.253	25.439	28.497	12.658	13.085

Statistički podaci Republike Hrvatske sa popisa iz 2001. godine prikazuju i stanovništvo doseljeno iz Bosne i Hercegovine u Republiku Hrvatsku od 1991. do 2001. godine (ukupno 189.093 osobe, od čega 91.399 muškog i 97.640 ženskog spola).

Tabela 5 (prvi dio): Doseljeno stanovništvo iz BiH u Hrvatsku od 1991. do 1996. godine

Spol	Periodi doseljenja iz BiH u Hrvatsku						Ukupno doseljenih iz BiH od 1991. do 1996. godine
	1991.	1992.	1993.	1994.	1995.		
Ukupno	8.038	52.585	21.623	14.948	23.719	120.913	
M	3.797	24.102	10.835	7.461	11.709	57.904	
Ž	4.241	28.483	10.788	7.487	12.010	63.009	

Tabela 5 (drugi dio): Doseljeno stanovništvo iz BiH u Hrvatsku od 1996. do 2001. godine

Spol	Periodi doseljenja iz BiH u R. Hrvatsku					
	1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.
Ukupno	14.828	17.719	18.122	9.190	7.107	1.160
M	7.486	8.813	8.840	4.429	3.361	566
Ž	7.342	8.906	9.282	4.761	3.746	594
Ukupno	68.126 (od čega 33.495 muškog i 34.631 ženskog spola) doseljenih od 1996. do 2001.					

Dakle, u Republiku Hrvatsku su, od 1940. godine (i ranije) do 2001. godine, doseljene ukupno 381.764 osobe iz BiH (od čega 181.948 muškog i 199.816 ženskog spola), od čega od 1991. do 2001. godine ukupno 189.039 osobe.

Tabela 6: Ukupno doseljenika iz BiH u Hrvatsku, 1940. (i ranije) do 2001. godine

Ukupno doseljenih osoba iz BiH u Republiku Hrvatsku u periodu od 1940. i ranije do Popisa stanovništva Republike Hrvatske obavljenog 2001. godine	Period najintenzivnijeg doseljenja stanovništva iz Bosne i Hercegovine u Republiku Hrvatsku (od 1991. do 1995. godine)
381.764 (od čega 181.948 muškog i 199.816 ženskog spola)	120.913 (od čega 57.904 muškog i 63.009 ženskog spola)

2. Status

S obzirom na to da BiH i Hrvatska imaju zaključen Ugovor o dvojnem državljanstvu, status iseljenika iz Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj je riješen, u najvećem broju slučajeva, kroz sticanje hrvatskog državljanstva. Na popisu stanovništva 2011. godine registrirane su ukupno 6.733 osobe koje imaju samo bosanskohercegovačko državljanstvo. Prema podacima UNHCR-a iz februara 2014. godine, u Hrvatskoj je sredinom 2013. godine registrirano ukupno 409 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine koje imaju priznati izbjeglički status.¹⁵⁶

Za vrijeme rata u Bosni i Hercegovini, od 1992. do 1995. godine, Republika Hrvatska primila je 117.875 osoba iz Bosne i Hercegovine. Neke od ovih osoba nastavile su živjeti u Republici Hrvatskoj, neke su iz izbjegličkih centara u Hrvatskoj (Karlovac i dr.) izmještene u treće zemlje, a neke su se vratile u prijeratna mjesta stanovanja u BiH.

Ukupno 4.503 osobe porijeklom iz BiH, koje su privremeno nastanjene u Hrvatskoj, prijavile su se Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH za pomoć u obnovi stambenih jedinica i povratak u prijeratna prebivališta u BiH u okviru Regionalnog programa zbrinjavanja izbjeglica i raseljenih osoba.¹⁵⁷

Ukupan broj državljana Republike Hrvatske (4.259.476) uključuje i osobe s dvojnim državljanstvom (hrvatskim i drugim), ali, kako je navedeno, na osnovu objavljenih rezultata popisa iz 2011. godine, nije moguće utvrditi koliki broj osoba sa dvojnim bh. i hrvatskim državljanstvom živi u toj zemlji.

S obzirom na to da Hrvati, te ostali iseljenici iz BiH koji žive u Republici Hrvatskoj, uglavnom, imaju i hrvatsko državljanstvo, oni ostvaruju prava kao i svi ostali državljanji Hrvatske.

Jedan od posebno značajnih zakona za iseljništvo iz Bosne i Hercegovine u Hrvatskoj je novi Zakon o prebivalištu Republike Hrvatske. Samo od 1991. do 2001. godine u Republiku Hrvatsku iz Bosne i Hercegovine doselilo je 189.039 osoba. Moguće je pretpostaviti da izvjestan broj tih osoba još ima prijavljeno prebivalište i na prijeratnoj adresi u BiH, kao i na adresi u Republici Hrvatskoj. Zakonom o prebivalištu Republike Hrvatske predviđeno je, između ostalog: „prema građanima Republike Hrvatske za koje policijska uprava ili postaja u postupanjima iz svoje nadležnosti utvrdi da ne žive u mjestu i na adresi prijavljenog prebivališta ili ako o tome dobiju obavijest od tijela javne vlasti ili zainteresiranih pravnih ili

¹⁵⁶ E-mail Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a Ženeva od 10.2.2014. godine

¹⁵⁷ EM Sektora za izbjeglice, raseljene osobe, readmisiju i stambenu politiku Minsitarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, 11.2.2014. godine

fizičkih osoba, pokretati će postupke odjave po službenoj dužnosti iz zbirke podataka o prebivalištu i boravištu. Postupci odjave pokretat će se prema osobama za koje se ispostavi da na prijavljenoj adresi nisu nikad živjele kao i prema osobama koje su živjele na adresi prijavljenog prebivališta, ali su odselile u neko drugo mjesto u Republici Hrvatskoj, ili su iselile iz Republike Hrvatske, a nisu prijavile promjenu prebivališta, odnosno odjavile prebivalište u Republici Hrvatskoj.¹⁵⁸

Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske objavilo je vrlo detaljne informacije, obaveze građana i rokove kada je u pitanju primjena novog Zakona o prebivalištu (Narodne novine, broj: 144/2012), koji je stupio na snagu 29.12.2012. godine.¹⁵⁹

U Hrvatskoj studira određen broj studenata iz Bosne i Hercegovine. Prema podacima koje je objavio UNESCO institut za statistiku u oktobru 2011. godine, oko 12.500 studenata porijeklom iz BiH studiralo je u inostranstvu 2009. godine. Od tog broja, oko 36% potencijalne bh. studentske populacije studira u BiH, a oko 4% u inostranstvu. Broj bh. studenata 2009. godine, u odnosu na 2008. godinu, porastao je u Austriji, Njemačkoj, Turskoj, Italiji, Sloveniji, Češkoj, a smanjen je u Hrvatskoj, Srbiji, SAD i Norveškoj.

Tabela 7: Studenti iz BiH koji studiraju u Hrvatskoj, 2008. i 2009. godine

Zemlja prijema	Broj bh. studenata 2008. godine	Broj bh. studenata 2009. godine
Hrvatska	3.060	435 (2.625 studenata manje nego u 2008. godini) ¹⁶⁰

2.1. Državljanstvo

Prema Zakonu o hrvatskom državljanstvu (NN, br. 53/91, 28/92 i 113/93), državljanstvo Republike Hrvatske se stiče porijeklom, rođenjem na teritoriju Hrvatske, prirodjenjem i prema međunarodnim ugovorima, a prestaje otpustom iz državljanstva, odricanjem i prema međunarodnim ugovorima.¹⁶¹

Zahtjev za sticanje hrvatskog državljanstva prirodjenjem¹⁶² mogu podnijeti stranci (osobe koje nemaju hrvatsko državljanstvo), i to osobno policijskoj upravi, odnosno policijskoj stanici, osim ako je riječ o osobi s invaliditetom, kada se može podnijeti putem zakonskog zastupnika ili ovlaštenog opunomoćenika. Također, podnositelj može podnijeti zahtjev za državljanstvo diplomatskoj misiji ili konzularnom uredu Republike Hrvatske. Postupak sticanja hrvatskog državljanstva provodi Ministarstvo unutarnjih poslova u sjedištu.

¹⁵⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Novi Zakon o prebivalištu, <http://www.mup.hr/147483.aspx>, pregledano 12.7.2013. godine

¹⁵⁹ Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Hrvatske, Novi Zakon o prebivalištu, <http://www.mup.hr/147483.aspx>, pregledano 12.7.2013. godine

¹⁶⁰ Može se pretpostaviti da je izvjestan broj studenata bh. porijekla odlučio odjaviti prebivalište u BiH i zadržati prijavu prebivališta u Hrvatskoj kako bi bili izbjegnuti veći troškovi studija za strane studente u R Hrvatskoj, u skladu sa novom legislativom vezanom za državljanstvo, boravište i prebivalište Republike Hrvatske.

¹⁶¹ Migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2011. Godini, Priopćenje Državnog zavoda za statistiku RH broj 7.1.2. od 29.6.2012. godine, ISSN 1330-0350, str. 15, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/07-01-02_01_2012.htm, pregledano 21.6.2013. godine

¹⁶² Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zahtjev za stjecanje hrvatskog državljanstva, <http://www.mup.hr/39.aspx>, pregledano 24.2.2014.

Hrvatskim državljaninom postaje se danom uručenja pozitivnog rješenja. Nakon uručenja pozitivnog rješenja stranka se upisuje u knjigu državljana u nadležnom matičnom uredu. Domovnica se izdaje u nadležnom matičnom uredu.

Uz propisani obrazac zahtjeva za sticanje hrvatskog državljanstva s upitnikom prilaže se:

- Biografija;
- Izvod iz matične knjige rođenih;
- Uvjerenje o državljanstvu;
- Uvjerenje o nekažnjavanju nadležnog inozemnog tijela države čiji su podnositelji zahtjeva državljani te države u kojoj imaju stalni boravak original ili propisno ovjerenu kopiju s prijevodom na hrvatski jezik ne starijeg datuma od 6 mjeseci;
- Važeća identifikacijska isprava, ovjerena kopija;
- Administrativna taksa od 20.00 kuna;
- Ako se zahtjev podnosi i za malodobnu djecu, prilaže se izvod iz matične knjige rođenih, uvjerenje o državljanstvu i saglasnost djeteta starijeg od 14 godina.

Za različite osnove sticanja hrvatskog državljanstva treba priložiti i druge isprave, naprimjer:

- za sticanje na osnovu boravka u Republici Hrvatskoj – isprave kojima se dokazuje regulirani boravak i dužina trajanja boravka u Republici Hrvatskoj (lična karta za stranca, uvjerenje o boravku, putna isprava s unesenim podacima o boravku). Kao dokaz o poznavanju hrvatskog jezika i latiničnog pisma, potrebno je priložiti potvrdu o položenom ispitu poznavanja hrvatskog jezika i latiničnog pisma na fakultetu, srednjoškolskoj ustanovi ili ustanovi za obrazovanje odraslih, koje na osnovu odobrenja ministarstva nadležnog za obrazovanje izvode programe iz hrvatskog jezika; svjedočanstvo inostrane obrazovne ustanove kojom se potvrđuje da je obrazovanje provedeno prema programu na hrvatskom jeziku ili svjedočanstvo o završenom kursu najmanje B1 stepena znanja hrvatskog jezika;

- za sticanje na osnovu rođenja u Republici Hrvatskoj – isprave kojima se dokazuje regulirani boravak i dužina trajanja boravka u Republici Hrvatskoj (lična karta za stranca, uvjerenje o boravku, putna isprava s unesenim podacima o boravku);

- za sticanje na osnovu braka sa hrvatskim državljaninom – isprava kojom se dokazuje status stalnog boravka, vjenčani list koji nije stariji od šest mjeseci, uvjerenje o državljanstvu bračnog druga;

- pripadnici hrvatskog naroda trebaju dostaviti isprave kojima dokazuju nacionalno izjašnjenje u pravnom prometu - ovjerena kopija radne knjižice, vojne knjižice, svjedočanstva, indeksa, izvoda iz matične knjige rođenih, vjenčanih i dr., ili originale ovih dokumenata, ukoliko je u njima upisan podatak o nacionalnosti. Pripadnost hrvatskom narodu dokazuje se i dostavljanjem dokaza o zaštiti prava i promoviranju interesa hrvatskog naroda i dokaza o aktivnom učesovanju u hrvatskim kulturnim, naučnim i sportskim udruženjima u inostranstvu. Ukoliko se stranke pozivaju na pripadnost hrvatskom narodu njihovih roditelja, uz zahtjev dostavljaju dokaze kojim potvrđuju nacionalno opredjeljenje roditelja. U zahtjevima za sticanje hrvatskog državljanstva podnesenim do 1. januara 2012.

godine, tj. do stupanja na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o hrvatskom državljanstvu (NN 130/11), pripadnost hrvatskom narodu dokazuje se u skladu sa odredbama Zakona o općem upravnom postupku;

- iseljenici – isprave kojima dokazuju iseljenje s područja Republike Hrvatske, a ako se radi o potomcima iseljenika treba dokazati i rodbinsku povezanost sa iseljenom osobom do 3. stepena srodstva u ravnoj liniji (djeca, unuci, praunuci);
- stranac, čije bi primanje u hrvatsko državljanstvo predstavljalo interes za Republiku Hrvatsku, mišljenje nadležnog ministarstva o postojanju interesa za prijem u hrvatsko državljanstvo;
- osobe otpuštene iz hrvatskog državljanstva – dokaz o sticanju stranog državljanstva i prestanku hrvatskog državljanstva.

U slučaju pozitivnog rješenja, naplaćuje se upravna taksa od 1.500 kuna (oko 383 KM) u Republici Hrvatskoj, a u diplomatskoj misiji ili konzularnom uredu Republike Hrvatske u inostranstvu u iznosu koji je u skladu sa konzularnim taksama.

Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o dvojnem državljanstvu¹⁶³ predviđa, između ostalog, sljedeće:

- „Državljanin Republike Hrvatske, koji posjeduje ili je stekao državljanstvo Bosne i Hercegovine na način i u postupku utvrđenom propisima Bosne i Hercegovine, neće, kao rezultat ovog posjedovanja ili sticanja, izgubiti državljanstvo Republike Hrvatske, niti će se od njega tražiti da podnese zahtjev za prestanak državljanstva Republike Hrvatske. Državljanin Bosne i Hercegovine, koji posjeduje ili je stekao državljanstvo Republike Hrvatske na način i u postupku utvrđenom propisima Republike Hrvatske, neće, kao rezultat ovog posjedovanja ili sticanja, izgubiti državljanstvo Bosne i Hercegovine niti će se od njega tražiti da podnese zahtjev za prestanak državljanstva Bosne i Hercegovine“ (član 2);
- „Ugovorne strane saglasne su da će dvojni državljanin aktivno i pasivno biračko pravo ostvarivati u skladu s unutarnjim zakonodavstvom ugovornih strana“ (član 6);
- „Dvojni državljanin u trećim zemljama uživa diplomatsku i konzularnu zaštitu ugovorne strane čiju zaštitu traži...“ (član 7);
- „Dvojni državljanin će, u slučaju repatrijacije iz treće države, biti repatriran u državu posljednjeg prebivališta, ukoliko se ugovorne strane, na zahtjev repatriranog, drugačije ne dogovore“ (član 8);
- „Ugovorne strane će sarađivati u razmatranju pitanja koja se odnose na primjenu i tumačenje ovog Ugovora. U tu svrhu se osniva Komisija sastavljena od stručnjaka nadležnih tijela ugovornih strana. Komisija će se sastajati prema potrebi, na zahtjev jedne od ugovornih strana, a najmanje jednom godišnje“ (član 9);

¹⁶³ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine broj 10/11

- „Ugovorne strane saglasne su da njihova nadležna tijela razmjenjuju obavještenja koja sadrže lične podatke o dvojnim državljanima, u skladu sa njihovim unutarnjim zakonodavstvom koje se odnosi na zaštitu ličnih podataka“ (član 10).

Dakle, prema navedenom Ugovoru o dvojnog državljanstvu između BiH i Hrvatske, osobe koje su državljani bilo koje od ove dvije države i steknu državljanstvo druge nisu obavezne odreći se prethodnog državljanstva.

3. Maternji jezik

Popis stanovništva Republike Hrvatske iz 2011. godine pokazao je da se 4.096.305 osoba (96,60%) izjasnilo da im je maternji jezik hrvatski, 16.856 bosanski, 52.879 srpski, a 3.059 popisanih izjavilo je da im je maternji jezik hrvatsko-srpski, 7.822 srpskohrvatski, te 14.369 romski.¹⁶⁴

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske navodi sljedeće o obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj:

„Pravo za odgoj i obrazovanje na svom jeziku i pismu pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju u skladu s Ustavom Republike Hrvatske, Ustavnim zakonom o pravima nacionalnih manjina, te Zakonom o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Pripadnici nacionalnih manjina imaju mogućnost obrazovati se na maternjem jeziku na svim nivoima obrazovanja, od predškolskog do visokoškolskog. Jezici na kojima se izvodi nastava mogu se svrstati u dvije grupe na tzv. teritorijalne ili manjinske jezike i neteritorijalne, a prema Evropskoj povelji o regionalnim ili manjinskim jezicima, odnosno Odluci o ratifikaciji Zakona o potvrđivanju evropske povelje o regionalnim ili manjinskim jezicima.

Pripadnici nacionalnih manjina ustavno pravo na odgoj i obrazovanje ostvaruju prema tri osnovna modela:

1. Model A – nastava na jeziku i pismu nacionalnih manjina;
2. Model B – dvojezična nastava;
3. Model C – njegovanje jezika i kulture;

Također, prema sljedećim posebnim oblicima školovanja, pripadnici nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj imaju pravo na odgoj i obrazovanje:

- Oblik nastave u kojem se jezik nacionalne manjine uči kao jezik sredine;
- Posebni oblici nastave: ljetna škola, zimska škola, dopisno-konsultativna nastava;
- Posebni programi za uključivanje učenika romske populacije u odgojno-obrazovni sistem.

Pripadnici nacionalne manjine sami predlažu i odabiru model i program u skladu s postojećim zakonima i svojim mogućnostima za realizaciju programa.

¹⁶⁴ Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011. 1469: Stanovništvo prema državljanstvu, narodnosti, vjeri i materinskom jeziku, Statistička izvješća, ISSN 1333-1876, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske: Zagreb, 2013. godine, p. 16, Tabela 6 – Stanovništvo prema materinskom jeziku, http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/SI-1469.pdf, pregledano 1.7.2013. godine

Svi modeli i oblici školovanja u redovnom su odgojno-obrazovnom sistemu Republike Hrvatske. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta provodi Nacionalni program za Rome iz svog djelokruga.¹⁶⁵

Dakle, za pripadnike manjina, koji to traže, Republika Hrvatska će omogućiti obrazovanje na njihovom maternjem jeziku, i to od predškolskog do visokoškolskog nivoa unutar redovnog odgojno-obrazovnog sistema te zemlje, u skladu s postojećim zakonima i mogućnostima za realizaciju programa.

Tako je, Odlukom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske o dodjeli sredstava udruženjima nacionalnih manjina, koja provode posebne oblike nastave za učenike pripadnike nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, u školskoj 2012/2013. godini Srpskom kulturnom društvu „Prosvjeta“ za projekat „Ljetna škola za učenike/ice pripadnike/ice srpske nacionalne manjine“ dodijeljeno 158.000 kuna (40.368 KM).¹⁶⁶

4. Organiziranost

U Republici Hrvatskoj su, osim drugih organizacija, aktivna i udruženja koja djeluju kao podružnice organizacija čije je sjedište u BiH, poput KUD „Napredak“, KUD „Preporod“ i dr. Također, određen broj Srba porijeklom iz BiH organiziran je u okviru Srpske pravoslavne crkve i ostalih udruženja koja okupljaju Srbe iz Republike Srbije i šire regije. Prema podacima koji su nam dostupni, većina bh. iseljenika u Republici Hrvatskoj organizirana je u klubove i udruženja sa vjerskim i etničkim predznakom.

Tabela 8: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Republici Hrvatskoj

<p>Udruga bosanskih Hrvata „Prsten“ Zagreb</p> <p>Ulica grada Vukovara 235, 10 000 Zagreb Tel: +385 1 6133 788 Fax: +385 1 6133 797</p> <p>Mob: +385 99 60 50 056 prsten@udruga-prsten.hr http://www.udruga-prsten.hr</p> <p>Predsjednik: prof. dr. sc. Ivan Lovrinović Dopredsjednik: Pavo Zubak Član predsjedništva - Glavni tajnik: Marjan Bikšić Savjetnica za pravne poslove: Anita Ivkić</p>	<p>Podružnice HKD „Napredak“ u Republici Hrvatskoj</p> <p>http://hkdnapredak.com</p> <p>Zagreb Dr. Miran Martinac, predsjednik Bogovićeve 1/I, HR-10000 Zagreb Tel: +385 1 4811 361, 4811 492 Napredak.zagreb@gmail.com</p> <p>Dubrovnik Zeljarica 1, HR-20000 Dubrovnik M +385 98 618 943 Marinko Marić, predsjednik marinko@maric.com.hr hkdnapredak-dubrovnik@du.t-com.hr</p>
---	---

¹⁶⁵ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Obrazovanje nacionalnih manjina, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=3154>, pregledano 5.7.2013. godine

¹⁶⁶ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Odluka o dodjeli sredstava udrugama nacionalnih manjina koje provode posebne oblike nastave za učenike pripadnike nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj, u školskoj godini 2012./2013. godine, 20. juni 2013. godine, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=12532&sec=3154>, pregledano 10.7.2013. godine

	<p>Split Mihovilova širina 1, HR – 21000 Split Vinka Bratulić, predsjednica Branka Šamadan, tajnica T/F: +385 21 349 349, M +385 98 583 111 Hkd-napredak@st.t-com.hr</p> <p>Zadar Ivana Mažuranića 1, HR-23000 Zadar M +385 98 332 668, T +385 23 235 030 Mate Ljubičić, predsjednik hkd.napredak@zd.t-com-hr mateljubicic@gmail.com</p> <p>Knin Krbavska bb, HR – 22300 Knin T/F +385 22 661 649, M +385 91 3369 000 Tomislav Vrdoljak, predsjednik hkd.napredak.knin@si.t-com.hr tvrdoljak@net.hr</p> <p>Varaždin Jalkovečka 160 g, HR – 42000 Varaždin Tel: +385 42 310 253, F +385 40 310 982 M +385 91 2305 961 Prof. Ivan Bošnjak, predsjednik Ivan.bosnjak@ets.hr, ivan.bosnjak@vz.t-com.hr</p>
<p>KDBH Preporod</p> <p>Vukovarska 235, 10000 Zagreb T (003851)4833635 http://www.kdbhpreporod.hr</p> <p>Kulturno društvo Bošnjaka (KDB) „Preporod“ Dubrovnik</p> <p>Obala Pape Ivana Pavla II.35, 20000 Dubrovnik T/F +020 485 443 M +095 908 5477 info@kdb-preporod-dubrovnik.hr http://www.kdb-preporod-dubrovnik.hr</p>	<p>Sabor bošnjačkih asocijacija Hrvatske (SABAH)</p> <p>http://sabah.hr/</p>
<p>Omladinski klub muslimana Zagreb</p> <p>http://www.islamska-zajednica.hr http://www.okm.com.hr/?m=kontakti&i=0</p>	<p>Islamska zajednica u Hrvatskoj</p> <p>http://www.islamska-zajednica.hr/</p> <p>Medžlis IZ Zagreb Prilaz Safvet-bega Bašagića 1, 10 000 Zagreb T 01/613-71-62 F 01/613-7 1-59 aliliaziz@gmail.com, hfazizefalili@yahoo.com</p>

<p>Islamska gimnazija dr. Ahmeda Smajlovića</p> <p>Gavellina 40, 10 000 Zagreb T/F + 385 1 613 10 57 E-mail: info@islamska-gimnazija.hr http://ss-drasmajlovic-zg.skole.hr/</p>	<p>Zbor zagrebačke džamije „Arabeske“</p> <p>http://www.arabeske-zagreb.com/</p>
<p>Medžlisi Islamske zajednice Islamski centar i džamija Rijeka Ante Mandica 50, 51000 Rijeka T +385 51 317 059 F +385 51 212 833 mizrijeka1@gmail.com mizrijeka@net.hr www.medzlis-rijeka.org</p> <p>Medžlis IZ Pula L. Da Vinci br. 11, 52 100 Pula T 052/211-175 F 052 388 255 medzlis@medzlis.org, http://medzlis.org</p> <p>Medžlis IZ Sisak Petrijnska br. 64, 44 000 Sisak T 044/535-657 F 044 535 657 medzlis.islamske.zajednice.sisak@gmail.com, http://www.medzlis-sisak.net</p> <p>Medžlis IZ Split Dominisova br. 1, 21 000 Split T 021 360 651; 021 345 581 F 021 345 581 medzlis.split@st.t-com.hr http://medzlis-split.org</p> <p>Medžlis IZ Gunja M. M. Dizdara br. 37, 32 260 Gunja T 032/881-138, 032 881 205 idriz.besic@vu.t-com.hr</p> <p>Medžlis IZ Dubrovnik Miha Pracata br. 3, 20 000 Dubrovnik T 020/323-799 F 020 323 886 mekteb@du.t-com.hr</p> <p>Medžlis IZ Karlovac Maksimilijana Vrhovca br. 21, 47 000 Karlovac Haris Bošnjaković, imam T 047/423-176, T 047/423-176 medzlis.karlovac@gmail.com,</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva</p> <p>Mitropolija zagrebačko-ljubljanska http://www.mitropolija-zagrebacka.org/</p> <p>Manastir Lepavina T/F +385 48 661 032 M +385 92 100 1336 E-mail: info@manastir-lepavina.org http://www.manastir-lepavina.htnet.hr/</p> <p>Srpska pravoslavna opšta gimnazija <i>Kantakuzina Katarina Branković</i> Sv. Duh 122, 10000 Zagreb Tel: +385(0) 1 48 52 871 Fax: +385(0) 1 48 52 871 E-mail: gimnazija@srpskagimnazija-zg.org Zagreb http://www.srpskagimnazija-zg.org/</p> <p>Eparhija gornjokarlovačka http://www.eparhija-gornjokarlovačka.hr/</p> <p>Pravoslavni manastir Pr. Bogorodice Trojeručice Donji Budački broj 6 47242 Krnjak, Republika Hrvatska T/F +385 47 718 206 manastir.trojerucica@gmail.com</p> <p>Eparhija slavonska http://eparhija-slavonska.com/index2.html</p> <p>Eparhija dalmatinska Eparhijski upravni odbor Težačka 8, 22000 Šibenik T +385 22 216 701 F +385 22 200 170 eparhijadalmatinska@optinet.hr</p> <p>Arhijerejski namesnik splitski protojerej –stavrofor Nikola Škorić</p> <p>http://www.eparhija-dalmatinska.hr/</p>

<p>Medžlis IZ Labin Vinež br. 61 C, 52 230 Labin T 052/853 166 F 052/858-143 becirovicha@hotmail.com</p> <p>Medžlis IZ Osijek Zagrebačka br. 35, Osijek T 031/207-780</p> <p>Medžlis IZ Poreč Dekumenova br.1, 52 440 Poreč T 052 433 426 F 052 433 426 ismetefporec@hotmail.com</p> <p>Medžlis IZ Slavonski Brod Zajčeva br.1, 35 000 Slavonski Brod T 035/411-326 F 035/411-326 husret@nrt.hr</p> <p>Medžlis IZ Umag 8. ožujka br. 3, 52 470 Umag T 052/463-662 F 052/463-662 medzlis_umag@hotmail.com</p> <p>Medžlis IZ Varaždin Frana Kurelca br. 20, 42 000 Varaždin T 042/203-148 F 042/203-148 medzlis.varazdin@gmail.com</p> <p>Medžlis IZ Zadar Skročini 27 A, 23 000 Zadar T 023 220 086 camilbasic@hotmail.com</p>	
---	--

5. Informiranje

Informiranje bh. iseljenika u Hrvatskoj, kao i drugim zemljama regije, specifično je u odnosu na druge države prijema, prije svega jer ne postoje jezičke barijere. Kablovska i digitalna mreža pokriva skoro sve televizijske programe privatnih i javnih emitera u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini i drugim zemljama regije. Također, izdanja dnevnih i sedmičnih novina iz BiH i drugih zemalja regije moguće je kupiti u maloprodaji u Republici Hrvatskoj. Pokrivenost Republike Hrvatske internet operaterima je odlična, pa svi iseljenici iz BiH mogu pratiti brojne portale i elektronska izdanja bh. medija i na taj način.

Nažalost, Ambasada BiH u Republici Hrvatskoj¹⁶⁷ nema *web* stranicu, tako da je informiranje bh. iseljenika u toj zemlji putem web stranice zvanične institucije BiH u Hrvatskoj na ovaj način onemogućeno.

6. Bilateralna saradnja

Republika Hrvatska priznala je Bosnu i Hercegovinu 7. 4. 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 21. 7. 1992. godine.¹⁶⁸ Također, Republika Hrvatska je, osim Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije (u vrijeme potpisivanja jedne, a sada dvije države - Srbije i Crne Gore), strana potpisnica Okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini.¹⁶⁹ Između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, kao i između BiH i drugih zemalja bivše Jugoslavije, postoje snažne historijske veze, intenzivna migracija stanovništva, te brojne lingvističke i druge sličnosti.

Hrvatska je pružila pomoć za zbrinjavanje prisilnih migranata iz Bosne i Hercegovine za vrijeme rata ranih devedesetih godina prošlog stoljeća u našoj zemlji i kontinuirano dostavlja razvojnu pomoć Bosni i Hercegovini iz svog budžeta.

6.1. Razvojna i druga pomoć

U izvještaju Službene razvojne pomoći (SRP) Hrvatske inostranstvu za 2011. godinu, između ostalog je navedno kako je ova pomoć usmjerena na postizanje održivog i uključivog razvoja utemeljenog na zaštiti ljudskih prava, posebno najranjivijih grupa (žena, djece, te ostalih diskriminiranih grupa, poput LGBT zajednice i dr.), s posebnim naglaskom na sveobuhvatni pristup za zemlje pogođene sukobom. Kako bi SRP bio što djelotvorniji, inicirano je njegovo strateško usmjeravanje u nekoliko ključnih zemalja partnera u prioritetnim regijama: 1) Jugoistočna Europa (primarno Bosna i Hercegovina); 2) Južni Mediteran, te 3) Afganistan i nekoliko ključnih sektora SRP poput: obrazovanja (prevencija konflikta, konfliktna i postkonfliktna demokratska tranzicija), javnog zdravstva, društveno-ekonomskog razvoja i razvoja civilnog društva.

¹⁶⁷ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ambasada BiH u R Hrvatskoj, http://www.mfa.gov.ba/HTML/Ambasade/Ambasade/Amb_Hrvatska.htm, pregledano 5.7.2013. godine

¹⁶⁸ Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine, Bilateralni odnosi, Datumi priznavanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 24.2.2014.

¹⁶⁹ Yale Law School, Dayton Peace Accords, http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/daymenu.asp, pregledano 24.2.2014.

Grafički prikaz ukupne službene razvojne pomoći Republike Hrvatske prema geografskim prioritetima, 2011. godine:

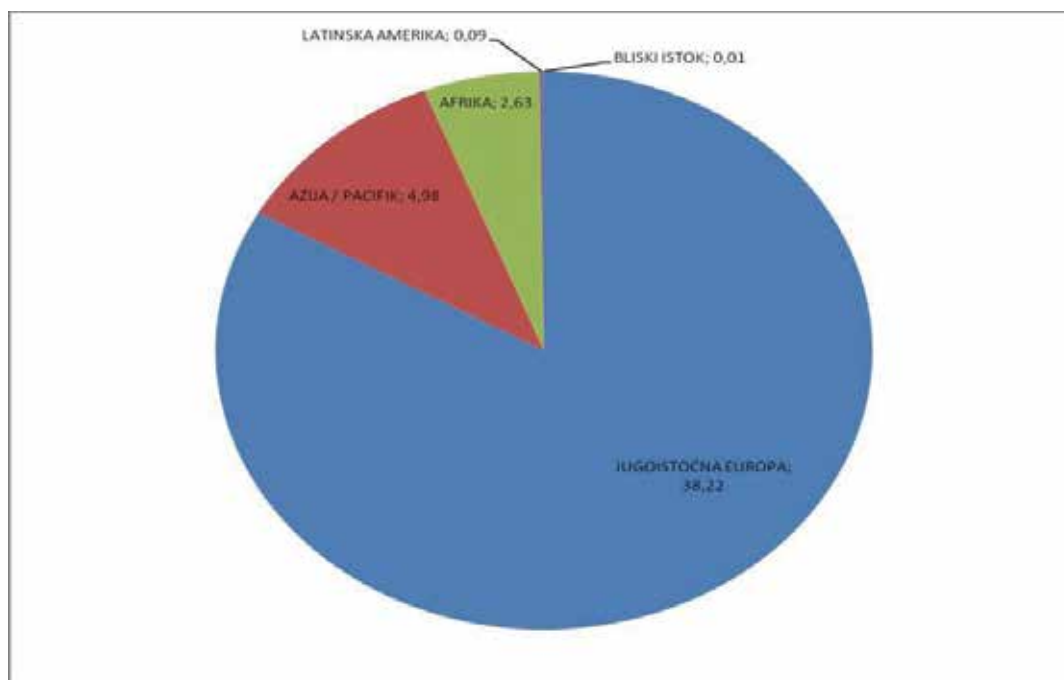

Tabela 9: SRP Republike Hrvatske, 2011. (ukupno 45.93%)¹⁷⁰

Ciljna regija	Procenat službene razvojne pomoći Republike Hrvatske
Jugoistočna Europa	38,22 % (od toga za BiH 35,88%, za Republiku Srbiju 0,90% itd.)
Azija/Pacifik	4,98%
Afrika	2,63%
Latinska Amerika	0,09%
Bliski istok	0,01%

Bosna i Hercegovina je i u 2011. godini bila najveći primalac razvojne pomoći Republike Hrvatske. Pomoć Bosni i Hercegovini iznosila je 38.976.319,46 kuna (oko 9.941.000 bosanskih konvertibilnih maraka – BAM¹⁷¹) ili 35,88% ukupnog SRP-a. Provedeno je ukupno 379 projekta u različitim sektorima. Pomoć Bosni i Hercegovini fokusirana je na prenošenje iskustava iz političke i ekonomske tranzicije, procesa pristupanja Evropskoj Uniji, reforme zdravstva, razvoja civilnog društva i procesa usklađivanja društva sa standardima Evropske Unije. Prenošena su hrvatska iskustva proizašla iz specifičnih ratnih i poslijeratnih okolnosti (deminiranje, stambeno zbrinjavanje izbjeglica, sudska medicina, rehabilitacija i pomirenje). Nastavljen je višegodišnji program doniranja osnovnog građevinskog materijala za obnovu i

¹⁷⁰ „Izveštje o provedbi službene razvojne pomoći (SRP) Republike Hrvatske inozemstvu za 2011. godinu“ Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, str. 13, http://www.mvep.hr/files/file/2014/140124izvjesce_za_2011_s_dodatkom.pdf, pregledano 24.2.2014.

¹⁷¹ Prema srednjem deviznom kursu Centralne banke Bosne i Hercegovine (100 HRK = 25.512046 BAM) na dan 24.2.2014. godine, <http://www.cbbh.ba/?id=4>, pregledano 24.2.2014.

izgradnju oštećenih ili uništenih kuća u iznosu od 16,9 miliona kuna (ili 4.310.300 BAM). Nastavljeno je višegodišnje finansiranje značajnih projekata, poput obnove Kliničke bolnice Mostar i projekta razvoja Sveučilišta Mostar. Izgrađeni su, obnovljeni te opremljeni brojni vjerski i kulturni objekti, uključujući škole, pozorišta, muzeje i domove kulture, te sanirana infrastruktura u određenim područjima.

U sklopu aktivnosti Poticaja za obrazovanje, kulturu, nauku i zdravstvo u Federaciji Bosne i Hercegovine, koje se provode na osnovu Sporazumaa o posebnim odnosima između Republike Hrvatske i Federacije Bosne i Hercegovine, tokom 2011. godine utrošeno je 16 miliona kuna ili oko četiri miliona KM za finansiranje obrazovnih, kulturnih, naučnih i zdravstvenih programa i projekata u Bosni i Hercegovini. Provedeni su brojni projekti namijenjeni kućnoj njezi starih i bolesnih, te djeci s poteškoćama u razvoju, domovima zdravlja, domovima za starije i nemoćne, te programima rehabilitacije. U sektoru nauke, obrazovanja i sporta nastavljena su ulaganja u razvoj Sveučilišta u Mostaru, opremanje obrazovnih ustanova, izgradnju i očuvanje medija i jezika. U sektoru poduzetništva nastavljen je rad Regionalnog centra za razvoj poduzetničkih kompetencija zemalja Jugoistočne Evrope (*South East European Centre for Enterpreneurial Learning - SEECEL*), koji je osnovan kao neovisna institucija 2009. godine. Model partnerstva putem Ministarstva poduzetništva i obrta i poslovnog sektora pohvalila je Evropska komisija. Na osnovu preporuka Evropske komisije i Glavne uprave za proširenje, uz prvobitno 7 zemalja (Albanija, BiH, Crna Gora, Hrvatska, Kosovo, Makedonija i Srbija), SEECEL-u je pridružena i osma članica, Turska. Ujedno, Ministarstvo poduzetništva i obrta Republike Hrvatske koordiniralo je program „Podrške razvoju konkurentnosti“, uključujući razvoj klastera zajedno s Ministarstvom financija Baden-Wurttemberga u okviru EU Strategije za dunavsku regiju. Dunavska strategija je program za mikroregiju u kojem učestvuje osam članica EU, te šest nečlanica Unije: Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Ukrajina i Moldavija u kojima je značajno iskustvo Hrvatske koja prednjači u poticanju saradnje i razmjene znanja u području malog i srednjeg poduzetništva, te jačanju poduzetništva i konkurentnosti ruralnih područja.

U području razvoja civilnog društva organizirana je razmjena i prijenos znanja i iskustava zemljama u regiji i šire. Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva (NZRCD) i DEŠA – Dubrovnik (humanitarna i mirotvorna organizacija) provodili su projekt „Znanjem do bolje budućnosti“ s ciljem pružanja razvojne pomoći organizacijama žena u području održivog razvoja, te jačanja veza među predstavnicima lokalnih zajednica.

Najveći pad SRP-a Republike Hrvatske dogodio se upravo u Bosni i Hercegovini. Razloge za ovaj pad potrebno je potražiti u značajnom smanjivanju budžetskih sredstava, odnosno u nerazmjeru između planiranih sredstava i njihove realizacije. Naprimjer, Ministarstvo zdravstva i socijalne skrbi kroz poticaj za zdravstvo u Federaciji BiH u okviru nabavke i isporuke informatičko-komunikacijske opreme i izvođenja radova na kompletiranju infrastrukture novoizgrađene KB Mostar, planiralo je provedbu projekta u vrijednosti od 22.641.686 kuna (5.774.700,20 BAM), dok je tokom 2011. godine utrošeno samo 3.741.134,96 kuna (954.166,26 BAM).

Grafički prikaz službene razvojne pomoći Republike Hrvatske Bosni i Hercegovini, 2011.¹⁷²

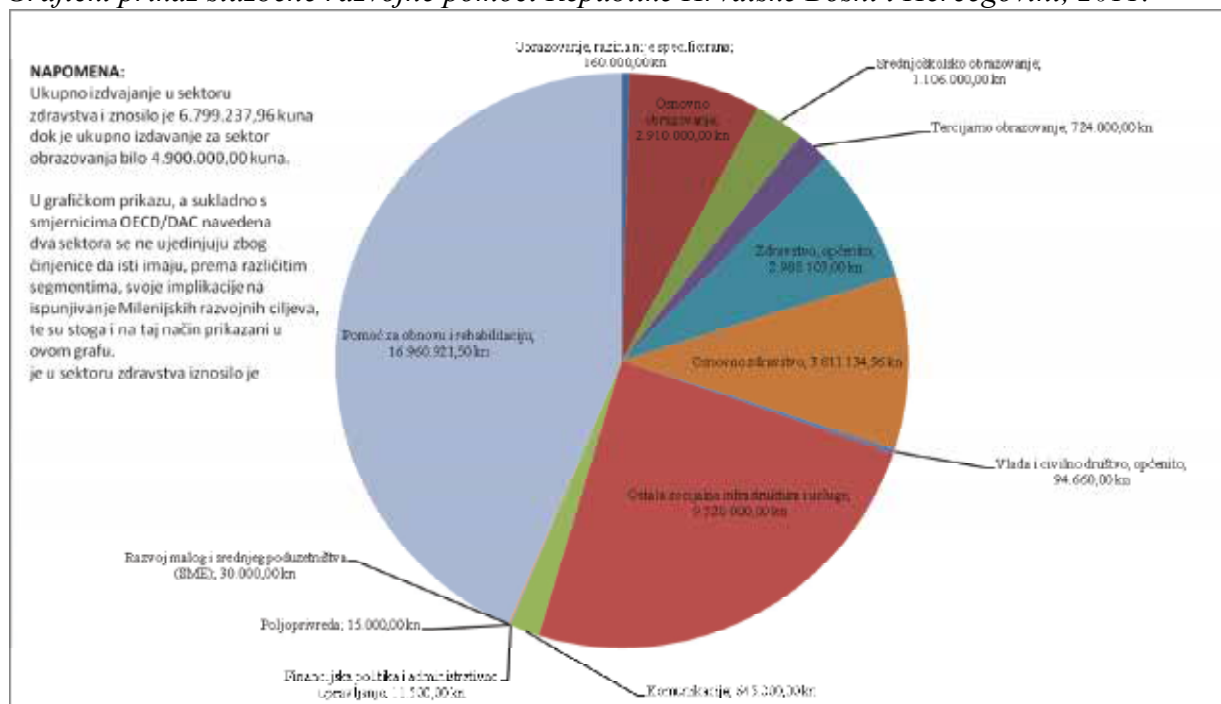

Tabela 10: Službena razvojna pomoć Republike Hrvatske Bosni i Hercegovini, 2011. godine

Sektor	Iznos u HRK	Ekvivalent u BAM (zaokružen iznos – bez decimala) ¹⁷³
Ukupno svi sektori	38.976.319,46	9.940.804
Pomoć za obnovu i rehabilitaciju	16.960.921,50	4.325.837
Obrazovanje (razina nije specificirana)	160.000	40.807
Osnovno obrazovanje	2.910.000	742.188
Srednjoškolsko obrazovanje	1.106.000	282.082
Tercijarno obrazovanje	724.000	184.654
Ukupno SRP za sektor obrazovanja u BiH	4.900.000	1.249.732
Zdravstvo, općenito	2.983.103	760.832
Osnovno zdravstvo	3.811.134,96	972.020
Ukupno za sektor zdravstva	6.799.237,96	1.734.127
Vlada i civilno društvo, općenito	94.660	24.143
Ostala socijalna infrastruktura i usluge	9.520.000	2.428.050
Komunikacije	645.000	164.505
Financijska politika i administrativno upravljanje	11.500	2.933
Poljoprivreda	15.000	3.826
Razvoj malog i srednjeg poduzetništva (SME)	30.000	7.651

¹⁷² „Izvešće o provedbi službene razvojne pomoći (SRP) Republike Hrvatske inozemstvu za 2011. godinu“ Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, str. 13, http://www.mvep.hr/files/file/2014/140124izvjesce_za_2011_s_dodatkom.pdf, pregledano 24.2.2014.

¹⁷³ Prema srednjem deviznom kursu Centralne banke Bosne i Hercegovine (100 HRK = 25.512046 BAM) na dan 24.2.2014. godine, <http://www.cbbh.ba/?id=4>, pregledano 24.2.2014.

Također, prijevod pravne stečevine Evropske Unije u vrijednosti od 8 miliona eura Vlada Republike Hrvatske donirala je: Bosni i Hercegovini, Srbiji, Makedoniji, Crnoj Gori, Kosovu (UNSCR1244) i Albaniji.¹⁷⁴

6.1. Bilateralni sporazumi između BiH i Hrvatske

- Odluka o ratifikaciji Ugovora između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o dvojnomo državljanstvu („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/11);
- Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o izmjeni Ugovora između Vlade RBiH i Vlade RH o poticanju i uzajamnoj zaštiti ulaganja („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 07/03);
- Ugovor o socijalnom osiguranju između BiH i R. Hrvatske („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 06/01);
- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Vlade R. Hrvatske o saradnji u predaji i prihvatu osoba čiji je boravak nezakonit („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 04/04);
- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Hrvatske o povratku izbjeglih osoba iz BiH i RH („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/05);
- Sporazum o uspostavljanju međudržavnog vijeća za saradnju između BiH i RH („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 20/99);
- Ugovor između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o naučnoj i tehnološkoj suradnji („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 16/03);
- Ugovor između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Hrvatske o kulturnoj, prosvjetnoj i sportskoj saradnji („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 16/03);
- Ugovor između Vlade RBiH i Vlade RH o poticanju i uzajamnoj zaštiti investicija („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 06/96);
- Ugovor između Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i imovinu („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 05/05).

6.2. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

Sporazum o pitanju sukcesije bivše SFRJ („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/2001) potpisale su sve ranije republike SFRJ (danas suverene države) u Beču 29. juna 2001. godine. Pitanja koja se odnose na nasljedstvo SFRJ svrstana su i regulirana kroz ukupno sedam aneksa ovog sporazuma: Aneks A o pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini; Aneks B o diplomatskoj i konzularnoj imovini, Aneks C o finansijskim potraživanjima i dugovanjima, Aneks D o arhivskoj građi, Aneks E o penzijama, Aneks F o ostalim pravima, koristima i dugovanjima, te Aneks G o privatnoj svojini i stečenim pravima.

¹⁷⁴ „Izveštje o provedbi službene razvojne pomoći (SRP) Republike Hrvatske inozemstvu za 2011. godinu“ Ministarstva vanjskih i europskih poslova Republike Hrvatske, http://www.mvep.hr/files/file/2014/140124izvjesce_za_2011_s_dodatkom.pdf, pregledano 24.2.2014.

7. Preporuke

1. Jačati regionalnu saradnju i nastaviti regionalni dijalog u oblasti vezivanja migrantskih resursa sa razvojem zemalja porijekla migranata.
2. Inicirati uključivanje oblasti migracije i razvoja u zvaničnu razvojnu pomoć Republike Hrvatske Bosni i Hercegovini.
3. Zbog ogromnog broja iseljenika porijeklom iz BiH u Republici Hrvatskoj, potrebno je poboljšati mogućnosti njihove komunikacije sa Ambasadom BiH u Zagrebu - u što skorijem roku pokrenuti *web* stranicu Ambasade BiH u Zagrebu i dodati link na Sektor za iseljništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

U Republici Italiji živi oko 40.000 bh. iseljenika. Od 2002. do 2011. godine imigriralo je više od 14.000 osoba. Najveći broj bh. imigranata raspoređen je u pokrajinama: Veneto (9.307), Lombardija (5.168), Friuli Julijska Krajina (3.957), Lacio (3.333), Emilija Romana (2.885) i Piemont (2.122). Podaci o broju stečenih državljanstva Italije su nepotpuni i neprecizni. Prema nepotpunim podacima EUROSTAT-a, od 1991. do 2011. godine 3.642 državljanina BiH stekli su italijansko državljanstvo. U Italiji nema organizirane nastave na maternjem jeziku.

1. Brojno stanje

Prema procjenama Ambasade BiH u Rimu iz 2006. godine, ukupan broj bh. iseljenika u Italiji, uključujući državljane BiH i državljane Italije porijeklom iz BiH, bio je oko 40.000.¹⁷⁵ Ambasada BiH u Rimu¹⁷⁶ navodi da su 1. januara 2011. godine u Italiji legalno boravila 31.972 državljanina BiH, od čega 17.916 muškaraca i 14.056 žena. Ovaj broj odnosi se na državljane BiH koji u Republici Italiji borave na osnovu više vrsta boravišnih dozvola. Izvor ove informacije je Nacionalni institut za statistiku Italije, koji vodi evidenciju u saradnji sa italijanskim policijskim stanicama koje izdaju dozvole boravka u Italiji za strance. Također, poznato je da najmanje 3.642 osobe porijeklom iz BiH imaju italijansko državljanstvo. Radi se o parcijalnim podacima Eurostat-a koji se odnose samo na neke godine, tako da je pretpostavka da se radi o znatno većem ukupnom broju.

Tabela 1: Raspoređenost bh.iseljenika u regijama i spolna struktura na dan 1.1.2011. godine

Regija	Imigranti u Italiji porijeklom iz BiH (stanje 1.1.2011. godine) ¹⁷⁷				% promjene u odnosu na prethodnu (2010.) godinu
	Ukupno	Žene	Muškarci	%	
Veneto	9.307	3.904	5.403	29,1%	-0,1%
Lombardija	5.168	2.235	2.933	16,2%	+4,5%
Friuli Venecija Đulija	3.957	1.637	2.320	12,4%	+0,2%
Lacio	3.333	1.525	1.808	10,4%	+10,0%
Emilija Romanja	2.885	1.256	1.629	9,0%	+2,0%
Piemont	2.112	1.026	1.086	6,6%	+1,1%
Trento Alto Adiđe	1.495	692	803	4,7%	-7,1%
Toskana	1.050	497	571	3,3%	+5,6%
Marke	760	357	403	2,4%	-5,8%
Sardinija	582	294	288	1,8%	+2,1%
Kampanija	359	186	173	1,1%	+7,5%
Ligurija	270	117	153	0,8%	0,0%

¹⁷⁵ Podaci Generalnog konzulata BiH u Milanu Akt br: 301-01-1157-02/06 od 09. 11. 2006. godine

¹⁷⁶ Italian National Institute for Statistics, <http://www.istat.it/> accessed on 31.05.2011

Akt Ministarstva vanjskih poslova BiH MFA-BA-RPZ broj 08/3-31-50-2-38952/12 od 13.12.2012. godine – odgovor na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice broj 01-42-4056/12 od 29.10.2012. godine, odnosno akt Ambasade BiH u Rimu EMB-IT-ROM 112-3-1063-1/12 od 11.12.2012. godine

¹⁷⁷ <http://www.tuttitalia.it/statistiche/cittadini-stranieri/bosnia-erzegovina/>, pregled 6.1.2014. godine

Abruco	177	89	88	0,6%	-7,8%
Pulja	165	86	79	0,5%	+55,7%
Umbrija	162	76	86	0,5%	-6,4%
Sicilija	123	67	56	0,4%	+127,8%
Kalabrija	27	15	12	0,1%	-10,0%
Vale da Osta	27	9	18	0,1%	-6,9%
Molize	7	5	2	0,0%	0,0%
Bazilikata	6	1	5	0,0%	-33,3%
Ukupno u Italiji	31.971	14.056	17.916		+2,0%

Nacionalni institut za statistiku Italije¹⁷⁸ objavio je da je, zaključno s januarom 2009. godine, u Italiji živjelo ukupno 29.066 bh. državljana.

Kada su u pitanju državljani BiH koji žive u Italiji, brojno stanje u regijama prijema, te u cijeloj Italiji (20 regija i 106 pokrajina) na dan 1. januara od 2005. do 2011. godine bilo je sljedeće: najveći broj ih živi u Venetu (9.307), Lombardiji (5.168), Firlaniji - Julijskoj krajini (3.957), Laciju (3.333), Emilija Romanji (2.885) i Piemontu (2.122).

Tabela 2: Raspoređenost bh. iseljenika u regijama 2005.-2011. godine

Regija/područje	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Veneto	6.904	7.571	8.240	8.525	9.206	9.314	9.307
Lombardija	3.761	4.002	4.451	4.531	4.708	4.945	5.168
Firlanija-Julijska krajina	2.603	2.849	3.140	3.409	3.814	3.951	3.957
Lacio	1.381	1.452	1.602	1.626	2.560	3.029	3.333
Emilija Romanja	1.984	2.133	2.300	2.396	2.702	2.828	2.885
Piemont	1.688	1.798	1.844	1.942	2.018	2.090	2.112
Trento - Južni Tirol	1.306	1.382	1.474	1.553	1.599	1.609	1.495
Toskana	763	818	854	905	968	994	1.050
Marke	764	788	834	857	837	807	760
Sardinija	292	397	485	521	584	570	582
Kampanija	251	220	270	308	288	334	359
Ligurija	223	221	232	231	258	270	270
Abruco	138	144	163	159	178	192	177
Pulja	111	113	104	126	119	106	165
Umbrija	155	137	158	145	156	173	162
Sicilija	44	44	53	42	48	54	123
Kalabrija	35	32	45	44	41	30	27
Vale da Osta	14	18	18	24	25	29	27
Molize	2	2	5	5	6	7	7
Bazilikata	17	21	26	7	9	9	6
Ukupno bh. državljana koji borave u Italiji	22.436	24.142	26.298	27.356	30.124	31.341	31.972

¹⁷⁸ Italian National Institute for Statistics, <http://www.istat.it/> accessed on 31.05.2011

Prema podacima Eurostat-a, ukupan broj osoba koje su od 2002. do 2011. godine emigrirale iz BiH u Italiju je 14.354, a po godinama doseljavanja to izgleda ovako:

*Tabela 3: Imigracija iz BiH (bh. državljani koji su imigrirali) u Italiju od 2002 do 2011.*¹⁷⁹

2002.	1.167
2003.	2.017
2004.	2.091
2005.	1.378
2006.	1.375
2007.	1.146
2008.	1.959 (procjena)
2009.	1.435 (procjena)
2010.	997
2011.	789
Ukupno od 2002. do 2011. godine	14.354

Nacionalni institut za statistiku Italije objavio je 1. januara 2009. godine dobnu i spolnu strukturu 29.066 registriranih državljana BiH:

Tabela 4: Dobna i spolna struktura državljana BiH na dan 1.1.2009. godine

Bh. državljani koji legalno borave u Italiji (1.1.2009.)	Ukupno (Σ)	M	Ž	Ukupno (%)
do 17 godina	7.663	4.089	3.574	26,4%
18-24	3.133	1.699	1.434	10,8%
25-29	2.857	1.579	1.278	9,83%
30-34	3.318	1.946	1.372	11,41%
35-39	3.396	2.055	1.341	11,7%
40-44	3.291	2.144	1.147	11,32%
45-49	2.399	1.520	879	8,25%
50-54	1.495	997	498	5,14%
55-59	836	494	342	2,87%
60-64	327	184	143	1,12%
>65 godina	351	146	205	1,21%
Ukupno	29.066	16.853 (57,98%)	12.213 (42,2%)	100%

Iz tabele 4 vidljivo je da u Italiji boravi 23.658 bh. iseljenika starosne dobi do 44 godine, što čini 81,3% od ukupnog broja, te da se radi o mladoj dijaspori.

¹⁷⁹ EUROSTAT, Immigration by sex, age group and citizenship (last update 23 Dec 2013), Citizen category: Bosnia and Herzegovina, Host country: Italy, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, pregledano 6.1.2013. godine

2. Status

Status građana bosanskohercegovačkog porijekla riješen je, uglavnom, putem legalnih dozvola boravka, sticanjem italijanskog državljanstva ili na neki drugi legalan način. Većina bh. iseljenika u Italiji još nema italijansko državljanstvo i boravi u Italiji na osnovu izdatih stalnih i privremenih boravišnih dozvola¹⁸⁰, i to uglavnom na osnovu rada (oko 46%) i spajanja porodica (oko 52% svih boravišnih dozvola za bh. državljane).

Tabela 5: Ukupan broj izdatih boravišnih dozvola za državljane BiH na osnovu izdavanja

Boravišne dozvole izdate državljanima BiH u Italiji po osnovu za izdavanje boravišne dozvole (1.1.2009. godine) ¹⁸¹ :	Ukupan broj izdatih boravišnih dozvola bh. državljanima (stanje 1.1.2009.)	Procenat
Ukupno	29.066	100%
Rad	13.239	45,85%
Spajanje porodice	15.000	51,60%
Religija	6	0,02%
Studiranje	212	0,72%
Boravak na osnovu odobrenog zahtjeva za azil (izbjeglički status)	45	0,15%
Zahtjev za azil (period do donošenja odluke)	3	0,01%
Humanitarna osnova	74	0,25%
Zdravlje/liječenje	101	0,34%
Ostalo	386	1,32%

Prema podacima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, ukupan broj studenata (državljana BiH) koji su 2011. godine studirali u Italiji na osnovu privremene boravišne dozvole za studij bio je 413.

Tabela 6: Broj bh. državljana koji studiraju u Italiji od 2007. do 2011. godine

Broj bh. državljana koji su upisani na visokoškolske ustanove u Italiji (boravišna – studentska viza) ¹⁸²	
2007.	365
2008.	374
2009.	402
2010.	403
2011.	413

¹⁸⁰ Italian National Institute for Statistics, <http://www.istat.it/> accessed on 31.05.2011

¹⁸¹ Ibid.

¹⁸² OECD Statistics, Dataset: Foreign/international students enrolled (Strani/međunarodni studenti upisani na visokoškolske ustanove, zemlja porijekla: Bosna i Hercegovina, temlja prijema: Italija), pregledano 20.11.2013. godine

Agencija za razvojnu saradnju Italije navodi da je „Italija finansirala brojne školarine za bh. studente koji studiraju na univerzitetima u Italiji“.¹⁸³

Bošnjaci koji žive u Italiji koncentrirani su, uglavnom, u sljedeća tri grada: Piacenza (Piačenca), Biella (Bijela) i Brescia (Breša).¹⁸⁴ Procjenjuje se da je na početku 2011. godine u Italiji boravilo i radilo, na osnovu boravišnih dozvola, 52.954 Srba, uključujući Srbe porijeklom iz BiH. Raspoređeni su na cijeloj teritoriji Italije, a najviše na ekonomski najrazvijenijem sjeveru. Procjenjuje se da se samo u pokrajini Veneto školuje i radi 19.075 Srba.¹⁸⁵ U Italiji, prema procjenama, živi oko 60.000 hrvatskih iseljenika¹⁸⁶, uključujući Hrvate porijeklom iz BiH.

Ukupan broj italijanskih državljana bh. porijekla donekle ilustruje podatak Eurostat-a da je od 2008. do 2011. godine ukupno 3.505 bh. državljana steklo italijansko državljanstvo:

Tabela 7: Broj bh. državljana koji su stekli državljanstvo Italije od 2008. do 2011. godine

Broj bh. državljana koji su stekli italijansko državljanstvo ¹⁸⁷	2008.	2009.	2010.	2011.
Ukupno od 2008. do 2011. godine	3.505			
Po godinama	919	1.143	830	613

Eurostat navodi i podatke o broju bh. državljana koji su stekli italijansko državljanstvo od 1991. do 2008. godine:

Tabela 8: Broj državljana BiH koji su stekli državljanstvo Italije 1993., 1995. i 2003. godine

Broj bh. državljana koji su stekli italijansko državljanstvo	1993.	1995.	2003.
Po godinama	1	25	111
Ukupno od 1993. do 2003. godine	137		
Ukupno od 1991. do 2011. godine prema podacima koje objavljuje EUROSTAT ¹⁸⁸	3.642		

Eurostat ne navodi podatke o državljanima BiH koji su stekli državljanstvo Republike Italije 1991.-1992, 1994, 1996.-2002, te 2004.-2008. godine.

¹⁸³ Italian Cooperation in Bosnia and Herzegovina,

http://www.utlsarajevo.org/index.php?akcija=partner_detail&cat=&id=5&lang=3, pregledano 7.1.2014. godine

¹⁸⁴ Islamska zajednica u BiH, Ured za bošnjačku dijasporu: *Prva zvanična posjeta Bošnjacima u Italiji*, 8.10.2012. godine, http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=9902:ured-za-bd-prva-zvanina-posjeta-bonjacima-u-italiji&catid=201&Itemid=458, pregledano 6.1.2014. godine

¹⁸⁵ Svetionik, *Srbi sedma nacija od pet miliona stranaca u Italiji*, 18.3.2013. godine, <http://www.svetionik.it/aktuelno/32-srbi-sedma-nacija-od-pet-miliona-stranaca-u-italiji>, pregledano 6.1.2014. godine

¹⁸⁶ Republika Hrvatska, Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, *Hrvatska manjina u Republici Italiji*, <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatska-manjina-u-republici-italiji/7>, pregledano 6.1.2014. godine

¹⁸⁷ EUROSTAT, Acquisition of citizenship by sex, age group and former citizenship [migr_acq]

Last update: 23-12-2013, Former citizenship: Bosnia and Herzegovina, host country: Italy, Time: 1991 to 2011, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, pregledano 6.1.2013. godine

¹⁸⁸ EUROSTAT, Acquisition of citizenship by sex, age group and former citizenship [migr_acq]

Last update: 23-12-2013, Former citizenship: Bosnia and Herzegovina, host country: Italy, Time: 1991 to 2011, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>, pregledano 6.1.2013. godine

2.1. Državljanstvo

Budući da Italija ima tzv. „familijarni“ model¹⁸⁹ Zakona o državljanstvu¹⁹⁰ (Act No. 91/92, as amended by Act No. 124/06), prema kojem su italijansko državljanstvo i prava koja iz njega proističu rezervirana za pripadnike zajednice prema porijeklu, imigrantima i njihovim potomcima je teško steći pravo na italijansko državljanstvo.

Naime, uslovi za sticanje italijanskog državljanstva za strance su sljedeći (član 9 Zakona o državljanstvu):

- legalan boravak na teritoriji Republike Italije najmanje 10 godina;
- posjedovanje dozvole za stalni boravak;
- pohađanje jednogodišnjeg kursa iz oblasti italijanske i evropske istorije i kulture, kao i iz poznavanja Ustava Italije, kako bi se podnositelji zahtjeva pripremili za polaganje testa „put ka državljanstvu“ (*path to citizenship*);
- da su podnositelji zahtjeva u značajnoj mjeri socijalno integrirani, da poštuju zakone Italije, te osnovne principe Ustava;
- da podnositelji zahtjeva redovno plaćaju porez;
- da posjeduju dovoljno sredstava da se mogu izdržavati.

Drugi način sticanja italijanskog državljanstva je brak sa italijanskim državljaninom. Naime, stranac/strankinja može podnijeti zahtjev za sticanje italijanskog državljanstva nakon dvije godine legalnog boravka u Italiji, ukoliko je u braku sa državljaninom Italije (član 5 Zakona o državljanstvu).

Djeca koja su rođena u Italiji, ukoliko im roditelji nisu italijanski državljani, stiču pravo na italijansko državljanstvo nakon punoljetnosti, i to pod uslovom da su sve vrijeme boravili i pohađali školu u Italiji (član 4 Zakona o državljanstvu).

Kada je u pitanju mogućnost dvojnog i/ili višestrukog državljanstva, Zakon o državljanstvu Italije ne navodi eksplicitno da li je ono dozvoljeno ili ne. Međutim, budući da za podnošenje zahtjeva za sticanje državljanstva Italije nije navedeno da je uslov odricanje od prethodnog državljanstva, može se zaključiti da je dozvoljeno zadržati (i) prethodno državljanstvo, odnosno državljanstva. Dakle, mada nam egzaktni podaci nisu dostupni, možemo pretpostaviti da su osobe bh. porijekla, koje su stekle italijansko, zadržale i prethodno (bh.) državljanstvo.

Centralni ured za statistiku UNHCR-a objavio je da je sredinom 2013. godine u svijetu bilo registrirano 27.419 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine sa priznatim statusom izbjeglice, od čega 119 osoba s tim statusom boravi u Italiji.¹⁹¹

2.2. Zaposlenost

Bosanskohercegovački iseljenici najviše su zaposleni u proizvodnji (oko 40%), zatim građevinskom sektoru (oko 22 %), prodaji (7,5%) i uslužnim/ugostiteljskim djelatnostima - hotelima i restoranima (6,11%).

¹⁸⁹ Italy Country Report 2010 <http://eudo-citizenship.eu/docs/CountryReports/Italy.pdf>

¹⁹⁰ [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/IT%20Act%2091%201992%20\(consolidated%20%20English\).pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/IT%20Act%2091%201992%20(consolidated%20%20English).pdf)

¹⁹¹ E-mail odgovor Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a Ženeva, 11.2.2014.

Ukupna stopa nezaposlenosti bh. građana u Italiji iznosi 10,21%, što je više od prosječne stope nezaposlenosti za Italiju (7,8%)¹⁹².

Stopa nezaposlenosti žena bh. porijekla sa tercijarnim obrazovanjem veća je nego stopa nezaposlenosti muškaraca (16,30% nezaposlenih žena: 6,32 nezaposlenih muškaraca bh. porijekla sa završenim tercijarnim obrazovanjem).

Tabela 9: Stopa nezaposlenosti bh. iseljenika prema stručnoj spremi

Završeno tercijarno obrazovanje	10,94% nezaposlenih
Završeno srednjoškolsko (sekundarno) obrazovanje	8,77% nezaposlenih
Završeno osnovno obrazovanje	11,28% nezaposlenih

Ovi podaci potvrđuju da bh. iseljenici sa završenim osnovnim obrazovanjem imaju najlošiju stopu zaposlenosti.

2.3. Obrazovanost

Prema podacima OECD-a, procenat visokoobrazovanih bh. državljana koji žive u Republici Italiji je 7,84% (ISCED 5/6)¹⁹³, dok je procenat bh. iseljenika koji su završili samo osnovnu školu 56% (ISCED 0/1/2).

Kada govorimo o visokoobrazovanom kadru, od ukupnog broja visokoobrazovanih bh. iseljenika u Italiji procentualno je više žena (55,39%).

3. Maternji jezik

U Republici Italiji nije organizirano učenje maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika u okviru redovnih škola, kao ni u okviru organizacija bh. iseljenika.

U prethodnom periodu implementirano je nekoliko projekata učenja maternjeg jezika u okviru bh. udruženja. Međutim, ti projekti su u međuvremenu ugašeni.

U mjestima s hrvatskom manjinom u regiji Molise djeluje dječji vrtić, te osnovna (5 razreda) i niža srednja škola (3 razreda), a hrvatski jezik se uči u okviru redovne nastave (1 sat sedmično), i to kao drugi jezik. Nastava na hrvatskom jeziku odvija se u srednjoj školi u Montefalconeu, te u tri područne škole u Mundimitru, Kruču i Filiču. Hrvatska dopunska nastava održava se u Rimu i Trstu. Ukupno, u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, hrvatsku nastavu u Rimu, Trstu i u pokrajini Molise (Kruču, Mundimitru i Filiču) trenutno izvode tri učiteljice.

U Rimu se, u organizaciji Hrvatsko-talijanske udruge, niz godina održavaju kursevi hrvatskog jezika i kulture za odrasle. Budući da je nastava hrvatskog jezika i kulture namijenjena djeci hrvatskih državljana, ali i djeci kojima je hrvatski maternji jezik, pretpostavlja se da ovu

¹⁹² Svjetska banka, <http://data.worldbank.org/country/italy>

¹⁹³ International Standard Classification of Education- ISCED, UNESCO 1997

nastavu, kao i u drugim državama, pohađa i znatan broj djece porijeklom iz BiH kojima je maternji jezik hrvatski.

Srpska osnovna škola „Sveti Sava“ bila je aktivna u Vićenci. Crkvene opštine Srpske pravoslavne crkve u Italiji, također, organiziraju dopunsku nastavu srpskog jezika za djecu i italijanskog jezika za odrasle.

U Zakonu o imigraciji Republike Italije (član 34, stav 21.40/1998) navedeno je: „Školska zajednica prihvata različitosti u jezicima i kulturama kao bogatstvo zajedničkog življenja i insistira na uzajamnom poštivanju i toleranciji među kulturama i religijama. U ostvarivanju ovog cilja, školska zajednica pomaže i podstiče inicijative za promoviranje prava svih kultura, kao i korištenje maternjeg jezika djece imigranata, kako bi ostvarila interkulturalne školske zajednice.“¹⁹⁴

4. Organiziranost

Bosanskohercegovački iseljenici u Italiji organizirani su okviru nekoliko udruženja i vjerskih organizacija. Ove organizacije angažirane su u brojnim aktivnostima sa različitim kulturnim sadržajima, a posebno u oblasti promocije Bosne i Hercegovine i njene kulture. Dio iseljenih građana BiH uključen je u rad organizacija Republike Srbije i Republike Hrvatske.

Tabela 10: Organizacije u koje su uključeni bh. iseljenici u Republici Italiji

<p>BiH izvan granica (Bosnia Erzegovina Oltre i Confine „ONLUS“)</p> <p>29.100 Piacenza, Via Pietro. Cella 22 Hodžić Medaga, predsjednik T 0039 3472288562 Fax: 0039 0523453964 Email: bh-oltreconfini@libero.it</p>	<p>Zajednica građana BiH u Italiji (Associazioni bosniacoerzegovesi - Comunità <i>Bosna u srcu</i> - Bosnia nel cuore)</p> <p>Fatima Neimarlija, predsjednica Nela Lucić i Slavica Josipović, potpredsjednice Via Santa Croce in Gerusalemme 106, Rim T/F 0039 6 7001 745 bosnausrcu@tiscali.it;</p>
<p>Bosansko kulturno udruženje „Biella“</p> <p>13.900 Biella, Via Tripoli 24/p/o A.C.A Abid Subašić, predsjednik T 0039 4389320662 https://www.facebook.com/pages/Associazione-Culturale-Bosniaca-BIELLA/</p>	<p>Srpska udruženja u Italiji KUD „Sloga“</p> <p>36.061 Bassano Del Grapa, Via Giovani Pascoli 2 (šah, fudbal, folklor, film) Aleksić Dušan, predsjednik T 0039 3282241608</p>
<p>Romano Ilo</p> <p>1.051 Torino, Corso Molise 67 B Mujkić Mesud, predsjednik Tel: 0039 33930925553</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva, crkvena opština i parohija u Milanu</p> <p>Via Rocca 11d 20056 Trezzo sull'adda (mi) dalibor_djukic@hotmail.com www.spc-milano.org</p>

¹⁹⁴ http://www.immiweb.org/bosniaco/immigrazione/informazioni_utili/diritti_comuni.htm

Srpska crkvena opština s. p. c. o. Trieste Via Genova 12 34100 Trieste crsoit@tin.it	Srpska pravoslavna crkveno-školska opština „Sveti Sava“ Via Francesco Coletti 22 00191 Rome
Udruženje „Srpska Sloga“ Via Cartiera Rosano Veneto 36028 Vicenca sloga@tiscali.it	Srpsko kulturno društvo „Pontes“ (Mostovi) Via Del Rivo 5, 34000 Trst esmostovi@libero.it
Kolo srpskih sestara u Trstu P.zza san Antonio 7 www.mitropolija-zagrebacka.org	Bosansko udruženje „Ljiljan“ (Associazione Bosniaca Ljiljan) http://abljiljan.wordpress.com/about/opis-udruzenja/

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Republici Italiji informiraju se o zbivanjima u matičnoj zemlji putem satelitskog i *online* programa javnih i privatnih medijskih kuća iz Bosne i Hercegovine i iz susjednih država, putem interneta, različitih web portala u BiH i svijetu, te inozemnih izdanja štampanih bh. i drugih medija na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku.

Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju lokalne radio emisije na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku.

Nažalost, Ambasada BiH u Rimu niti Konzulat u Milanu nemaju *web* stranice, tako da je onemogućeno informiranje bh. iseljenika u toj zemlji putem web stranica zvaničnih institucija BiH.

Tabela 11: Italijanski mediji koji emitiraju, odnosno objavljuju informacije na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku

Radio Milan (jednosatna radio emisija četvrtkom na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku) http://delicast.com/radio/milan/	Osservatorio Balcani e Caucaso (OBC) (višejezični elektronski medij, osnovan 1999. godine uz pomoć Ministarstva vanjskih poslova Italije i Evropske komisije) http://www.balcanicaucaso.org/bhs
Dvojezični (hrvatsko-italijanski) časopis „Riča živa/Parola viva“ Izdavač: Zaklada „Agostina Piccoli“ http://www.mundimitar.it/fap/frame_hr/fap.hr.htm	Dvojezični (hrvatsko-italijanski) časopis “Insieme” (Zajedno) Izdavač: Savez hrvatskih zajednica u Italiji

6. Bilateralna saradnja

Republika Italija priznala je Bosnu i Hercegovinu 9.4.1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 1.2.1993. godine.¹⁹⁵

6.1. Razvojna i druga pomoć

Program SeeNet¹⁹⁶ je inicijativa decentralizirane saradnje sa Jugoistočnom Evropom koju sufinansira Generalna direkcija za saradnju pri razvoju Ministarstva vanjskih poslova Italije (DGCS-MAE), a promovira Regija Toskana u partnerstvu sa još pet italijanskih regija (Emilija-Romanja, Friuli Venezia Giulia, Marke, Pijemont, Veneto) i Autonomna Provincija Trento. Lokalni partneri programa su 46 javnih administracija i sedam teritorija zapadnog Balkana, uključujući Albaniju, Bosnu i Hercegovinu, Hrvatsku, Kosovo, Makedoniju, Crnu Goru i Srbiju.

SeeNet je mreža italijanskih i lokalnih samouprava Jugoistočne Evrope koje udružuju sopstvena iskustva u trogodišnji Program decentralizirane saradnje koja ima za cilj jačanje sposobnosti upravljanja teritorijama i promoviranje održivog lokalnog razvoja.

Program stavlja u centar sopstvenih aktivnosti jačanje dugoročnih partnerstava sa obje strane Jadranskog mora i podršku u procesu integriranja u Evropsku uniju zemljama Jugoistočne Evrope, kao i stvaranje integriranog sistema decentralizirane saradnje u Italiji i podsticanje razvoja lokalnih politika.

Kroz devet aktivnosti koje idu od vrednovanja nematerijalnog kulturnog nasljeđa i jačanja kapaciteta turističke ponude i promocije, do utvrđivanja lanaca proizvodnje sistema malih i srednjih preduzeća, od promoviranja prehrambenih resursa do podrške procesu institucionalne decentralizacije socijalne politike i do podrške pri održivom prostornom planiranju, SeeNet podstiče razvoj lokalnih inovativnih politika poštujući potrebe područja.

Da bi bio podržan proces evropskih integracija, SeeNet uključuje sve partnere mreže u seriju zajedničkih aktivnosti radi lakšeg pristupanja predpristupnim evropskim fondovima i nacionalnim razvojnim fondovima.

Bosanskohercegovačke lokalne jedinice uključene u trogodišnji SeeNet program su:

- Kantoni Hercegovačko – Neretvanski, Sarajevo, Tuzla i Zenica-Doboj;
- Općine - Hadžići, Livno, Nevesinje, Pale, Prijedor, Sanski Most, Stari Grad (Sarajevo), Travnik, Trebinje, Trnovo (FBiH), Trnovo (RS), Tuzla, Zavidovići i Zenica;
- Gradovi Mostar i Sarajevo.

Osim navedenog regionalnog projekta, Italija je, u okviru državne razvojne pomoći Bosni i Hercegovini, dala BiH kredit od 15 miliona eura za razvoj malih i srednjih preduzeća.

¹⁹⁵ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi – Datum priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 21.1.2014.

¹⁹⁶ Translokalna mreža za saradnju između Italije i Jugoistočne Evrope, <http://www.see-net.org/> pregled 7.1.2013. godine

Ključne oblasti intervencije Vlade Italije u implementaciji razvojne pomoći BiH su:

- Poljoprivreda i ribarstvo;
- Trgovina i turizam;
- Komunikacije;
- Ekonomija i finansije;
- Upravljanje i društvo;
- Sektor zdravstva;
- Maloljetnici;
- Ostale oblasti.¹⁹⁷

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Italije (ukupno 129)¹⁹⁸

Između Bosne i Hercegovine i Italije na snazi je 129 sporazuma, od kojih je većina preuzeta sukcesijom bivše SFRJ. Slijedi popis sporazuma koje su zaključile BiH i Italija, a od značaja su za bh. iseljništvo:

- Memorandum o razumijevanju između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Italije o saradnji malih i srednjih preduzeća, potpisan u Sarajevu 21.01.2003. godine, ratificiran 22.12.2003. godine („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 17/03);
- Sporazum o saradnji u oblasti obrazovanja, kulture i sporta između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Italije, potpisan u Mostaru 19. jula 2004. godine na bosanskom, hrvatskom, srpskom i italijanskom jeziku („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 02/08);
- Sporazum između BiH i Vlade Italije o unapređenju i zaštiti investicija, potpisan u Ankoni 19.5.2000. godine, ratificiran 27.3.2002. godine, stupio na snagu 10.2.2005. godine („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 03/02);
- Memorandum o razumijevanju o bosansko-italijanskoj naučnoj saradnji, potpisan 12.9.1996. godine (ne podliježe ratifikaciji);
- Program kulturne, naučne i tehnološke saradnje između Vijeća ministara BiH i Vlade R Italije za period od 2003. do 2005. godine, potpisan 28.4.2003. godine (ne podliježe ratifikaciji);
- Ugovor između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Italije o prihvatu osoba čiji je boravak nezakonit – mapa 280 (readmisija), potpisan u Sarajevu 12.5.2004. godine, ratificiran 20.9.2006. godine, stupio na snagu 1.4.2007. godine („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 16/06).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom (od ukupno 120)

- Konvencija o socijalnom osiguranju s Italijom, s Opštim protokolom, zaključena je 14.11.1957. godine u Rimu („Službeni list FNRJ – Dodatak MUIDS“, br. 1/59/. Konvencija je stupila na snagu 01.01.1961. godine;

¹⁹⁷ Italian Cooperation in Bosnia and Herzegovina,

http://www.utlsarajevo.org/index.php?akcija=partner_detail&cat=&id=5&lang=3, pregledano 7.1.2014. godine

¹⁹⁸ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralna saradnja – Italija,

http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1139&id=7702, pregledano 7.1.2014. godine

- Administrativni sporazum za primjenu Konvencije o socijalnom osiguranju između Jugoslavije i Italije („Sl. list FNRJ“, br. 08/59);
- Odobrenje Sporazuma između Jugoslavije i Italije o regulisanju međusobnih obaveza iz socijalnog osiguranja („Sl. list FNRJ“, br. 02/60);
- Konvencija o socijalnom osiguranju između Jugoslavije i Italije, potpisana u Rimu 1957. godine („Sl. list FNRJ“, br. 08/61);
- Sporazum između Jugoslavije i Italije o informativnim ustanovama („Sl. list SFRJ“, br. 12/76);
- Sporazum između Jugoslavije i Italije o uzajamnom priznavanju završnih svjedočanstava obrazovanja radi prijema na univerzitete i visoke škole („Sl. list SFRJ“, br. 58/71);
- Sporazum u oblasti kulture između Vlade FNRJ i Vlade Italije („Sl. list SFRJ“, br. 09/63);
- Sporazum u oblasti kulture između Vlade Jugoslavije i Vlade Italije („Sl. list FNRJ“, br. 01/62);
- Sporazum između Jugoslavije i R Italije o produženju važnosti roka za nostrifikaciju diploma („Sl. list FNRJ“, br. 09/60);
- Sporazum između SFRJ i R Italije o uzajamnom priznavanju diploma i stručnih naziva stečenih na univerzitetu i ustanovama visokoškolskog obrazovanja („Sl. list SFRJ“, br. 09/83);
- Sporazum o naučnoj i tehničkoj saradnji između vlada SFRJ i R Italije („Sl. list SFRJ“, br. 11/81);
- Sporazum o privrednoj, industrijskoj i tehničkoj saradnji između Jugoslavije i Italije („Sl. list SFRJ“, br. 04/66);
- Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji između Jugoslavije i Italije („Sl. list FNRJ“, br. 02/61);
- Sporazum o tehničkoj saradnji između FNRJ i R Italije („Sl. list FNRJ“, br. 01/57);
- Turistički sporazum između Jugoslavije i Italije („Sl. list SFRJ“, br. 06/64);
- Sporazum između SFRJ i R Italije o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i imovinu („Sl. list SFRJ“, br. 02/83).

7. Preporuke

1. Inicirati potpisivanje bilateralnog sporazuma o socijalnom osiguranju.
2. Podržati organiziranje dopunske nastave na bosanskom, srpskom i hrvatskom za djecu bh. iseljenika u Italiji.
3. Inicirati uključivanje oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć Republike Italije Bosni i Hercegovini.
4. Uspostaviti internet stranice Ambasade BiH u Rimu i Generalnog konzulata BiH u Milanu, uključujući link na internet stranicu Sektora za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

Ured za statistiku Kanade objavio je u junu 2013. godine da u ovoj zemlji živi 39.150 osoba rođenih u BiH. Ovaj broj uključuje samo prvu generaciju iseljenika iz BiH, ali ne i one koji su rođeni u Kanadi i time stekli kanadsko državljanstvo. S obzirom na to da Zakon o državljanstvu Kanade priznaje dvojno i višestruko državljanstvo, bh. državljani kod sticanja kanadskog zadržavaju državljanstvo Bosne i Hercegovine. Nastava na maternjem jeziku za djecu bh. iseljenika organizirana je u okviru klubova i udruženja (uglavnom vjerskih) i finansiraju je roditelji, odnosno članovi udruženja.

1. Brojno stanje

Nema dostupnih zvaničnih podataka o ukupnom broju bh. iseljenika u Kanadi, uključujući i one koji su rođeni u ovoj zemlji, a čiji su roditelji porijeklom iz BiH. Prema informacijama Ureda za statistiku Kanade iz juna 2013. godine¹⁹⁹ o državljanstvu stanovništva na osnovu Ankete domaćinstava provedene 2011. godine, ukupan broj prve generacije bh. iseljenika, odnosno, osoba rođenih u BiH u Kanadi je 39.150. Ovaj broj ne obuhvata drugu, treću i ostale generacije bh. porijekla koje su rođene u Kanadi i time stekle državljanstvo Kanade. Od ukupnog broja stanovnika Kanade koji su rođeni u BiH, njih 33.770 stekli su kanadsko državljanstvo, od kojih 4.585 osoba ima dvojno državljanstvo. Iz statističkih podataka je vidljivo da 5.380 osoba rođenih u BiH još nema kanadsko državljanstvo, te se može pretpostaviti da u ovoj zemlji borave na osnovu drugih legalnih odobrenja.

Tabela 1: Broj stanovnika Kanade prema državi rođenja, 2011. godine

Ured za statistiku Vlade Kanade, 2011 National Household Survey ²⁰⁰					
DRŽAVLJANSTVO					
Mjesto rođenja	Ukupan broj stanovnika Kanade, uključujući apatride	Državljeni Kanade	Lica koja imaju samo državljanstvo Kanade	Državljeni Kanade i još najmanje jedne zemlje	Lica koja nisu državljani Kanade, uključujući apatride
Bosna i Hercegovina	36.460	33.770	29.185	4.585	2.690
Hrvatska	40.475	38.005	32.580	5.420	2.465
Srbija	33.030	29.475	22.820	6.655	3.555

Ured za statistiku Vlade Kanade, također, daje pregled etničkog porijekla kanadskog stanovništva, koji je pripremljen na osnovu Ankete domaćinstava u Kanadi iz 2011. godine.

¹⁹⁹ E-mail odgovor Ureda za statistiku Vlade Kanade od 13.6.2013. godine

²⁰⁰ Ibid

Tabela 2: Pregled etničkog porijekla kanadskog stanovništva iz Jugoistočne Evrope, 2011.

Ured za statistiku Vlade Kanade, 2011 National Household Survey Etničko porijeklo stanovništva iz Jugoistočne Evrope u Kanadi (uključujući višestruko etničko porijeklo) ²⁰¹			
Etničko porijeklo	Ukupno – jedan ili više odgovora o etničkom porijeklu (zbir svih odgovora o etničkom porijeklu veći je od procjene ukupnog broja stanovnika zbog uključenih odgovora o višestrukome etničkom porijeklu)		
	Ukupno – odgovori o jednom ili višestrukome etničkom porijeklu)	Broj ispitanika koji su odgovorili da imaju samo jedno etničko porijeklo	Broj ispitanika koji su odgovorili da imaju višestruko etničko porijeklo
Jugoistočna Evropa ukupno	2.798.395	1.357.735	1.440.660
albansko	28.270	22.670	5.600
bosansko	22.920	14.740	8.175
hrvatsko	114.880	51.825	63.055
kiparsko	4.815	1.245	3.570
grčko	252.960	141.755	111.205
kosovsko	2.760	1.925	845
makedonsko	36.985	17.030	19.960
malteško	38.780	12.325	26.455
crnogorsko	2.970	765	2.205
portugalsko	429.850	250.320	179.530
srpsko	80.320	47.170	33.145
sicilijansko	5.980	1.265	4.715
slovensko	37.170	13.885	23.290
špansko	368.305	66.575	301.730
jugoslovensko (nije specificirano)	48.320	13.075	35.245
JIE (nije specificirano)	965	310	655

Osim navedenog broja osoba koje su se izjasnile da imaju bosanski etnički identitet kao primaran ili kao jedan od etničkih identiteta, može se pretpostaviti i da su neke osobe, koje se izjašnjavaju da je njihov identitet višeslojan (posebno iz kategorije „Broj ispitanika koji su odgovorili da imaju višestruko etničko porijeklo“, te „Broj ispitanika koji su odgovorili da imaju jugoslovensko etničko porijeklo, koje nije dalje specificirano“) porijeklom iz BiH. Taj broj, međutim, na osnovu dostupnih statističkih podataka Ureda za statistiku Kanade, nije moguće sa sigurnošću utvrditi.

²⁰¹ Ibid

Slijedi pregled imigranata u Kanadi prema državi rođenja, periodu doseljenja i dozvolama boravka prema rezultatima popisa 2006. godine.

Tabela 3: Broj imigranata u Kanadi prema državi rođenja, periodu doseljenja i boravišnim dozvolama, popis 2006. godine²⁰²

Zemlja rođenja	Ukupan broj imigranata sa stalnim dozvolama boravka ²⁰³	Period imigracije prije 1991. godine	Period imigracije od 1991. do 1995. godine	Period imigracije od 1996. do 2000. godine	Period imigracije od 2001. do 2006. godine	Broj osoba kojima je odobren privremeni boravak u Kanadi ²⁰⁴
Bosna i Hercegovina	28.730	3.335	10.615	12.175	2.610	225
Hrvatska	39.250	28.275	4.145	5.170	1.660	200
Makedonija	8.510	4.785	1.105	805	1.805	85
Slovenija	9.455	8.905	215	200	130	40
Srbija i Crna Gora	25.465	7.215	6.415	7.185	4.650	425
Jugoslavija (nije specificirano)	37.205	20.795	7.895	6.640	1.875	205
Ukupno imigranata rođenih u bivšoj Jugoslaviji	148.615	73.315	30.395	32.175	12.730	1.180

Podaci o obrazovnom profilu, stopi zaposlenosti i prosječnim primanjima bh. iseljeničtva u Kanadi nisu nam dostupni.

²⁰² Government of Canada, Statistics Canada, Immigrant population by place of birth and period of immigration (2006 Census)/ *Imigrantska populacija po mjestu rođenja i periodu imigracije (popis 2006. godine)*, <http://www.statcan.gc.ca/tables-tableaux/sum-som/l01/cst01/demo24a-eng.htm>, pregledano 29.5.2013. godine

²⁰³ Statistics Canada, *Immigrant status and period of immigration*, <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2006/dp-pd/tbt/Rp-eng.cfm?TABID=1&LANG=E&A=R&APATH=3&DETAIL=0&DIM=0&FL=A&FREE=0&GC=01&GID=837928&GK=1&GRP=1&O=D&PID=89424&PRID=0&PTYPE=88971,97154&S=0&SHOWALL=0&SUB=0&Temporal=2006&THEME=72&VID=0&VNAMEE=&VNAMEF=&D1=0&D2=0&D3=0&D4=0&D5=0&D6=0#FN1>, pregledano 13.6.2013. godine
Imigrant je osoba koja je stigla u Kanadu i kojoj su kanadske vlasti nadležne za imigraciju dozvolile stalni boravak u toj zemlji. Većina imigranata rođena je u drugim zemljama, ali neki su rođeni i u Kanadi. Ovaj broj označava broj imigranata koji su stigli u Kanadu prije datuma održavanja popisa u toj zemlji – prije 16. maja 2006. godine

²⁰⁴ Ibid ('Non-permanent residents')

Non-permanent residents are persons from another country who, at the time of the census, held a Work or Study Permit, or who were refugee claimants, as well as family members living with them in Canada. (Osobe koje su stigle u Kanadu iz drugih zemalja i koje su, u vrijeme održavanja popisa stanovništva u maju 2006. godine, imale **radnu ili studentsku dozvolu boravka**, te članovi njihovih porodica)

2. Status

Status bosanskohercegovačkih iseljenika u Kanadi skoro je u potpunosti riješen kroz sticanje kanadskog državljanstva, te boravišne i radne dozvole.

S obzirom na to da Zakon o državljanstvu Kanade priznaje dvojno i višestruko državljanstvo, bh. iseljenici kod sticanja kanadskog zadržavaju državljanstvo Bosne i Hercegovine. Za podnošenje prijave za kanadsko državljanstvo neophodno je živjeti u ovoj zemlji sa stalnom boravišnom dozvolom najmanje tri godine (1.095 dana).

Kada je u pitanju stalna dozvola boravka u Kanadi, osobe koje imaju ovu dozvolu, kao i članovi njihovih porodica koji o njima ovise, imaju pravo:

- na uživanje većine socijalnih prava koja uživaju i državljani Kanade, uključujući pravo na zdravstvenu zaštitu;
- da žive, rade ili studiraju bilo gdje u Kanadi;
- da se prijave za državljanstvo Kanade;
- pravo na zaštitu u okviru kanadskih zakona i Povelje o pravima i slobodama.

Uz ova prava, oni imaju obaveze plaćanja poreza i poštivanja svih kanadskih zakona na federalnom nivou, kao i na nivou provincije i općine.

Međutim, postoje određena ograničenja prava osoba sa stalnom boravišnom dozvolom, tako da oni ne mogu:

- glasati ili se kandidirati na izborima;
- raditi određene poslove za koje je potrebna posebna sigurnosna provjera;
- ostati u Kanadi ukoliko su optuženi za ozbiljan krivični prekršaj i ukoliko im je naloženo da napuste zemlju.

Stalna dozvola boravka omogućava život u Kanadi, ali pritom postoji vremensko ograničenje za boravak izvan zemlje. Naime, da bi neka osoba zadržala dozvolu stalnog boravka, mora živjeti u Kanadi najmanje dvije godine unutar petogodišnjeg perioda.

Privremena dozvola boravka podrazumijeva izdavanje takve radne ili studentske vize stranim državljanima u Kanadi, te privremeni status za tražitelje međunarodne zaštite, odnosno izbjeglički status do rješenja zahtjeva.

2.1. Državljanstvo

Zakon o državljanstvu Kanade priznaje dvojno i višestruko državljanstvo, te stoga bh. iseljenici prilikom sticanja kanadskog zadržavaju i državljanstvo Bosne i Hercegovine.²⁰⁵

Da bi se neka osoba prijavila za kanadsko državljanstvo, mora ispunjavati sljedeće uslove²⁰⁶:

²⁰⁵ Government of Canada, *Dual Citizenship: What You Need to Know*, <http://travel.gc.ca/travelling/publications/dual-citizenship>, pregledano 3.6.2013. godine

²⁰⁶ Government of Canada, Citizenship and Immigration to Canada, *What are the requirements for becoming a Canadian citizen?*, <http://www.cic.gc.ca/english/helpcentre/answer.asp?q=355&t=5>, pregledano 31.5.2013.

- da ima stalnu dozvolu boravka;
- da je stara 18 ili više godina;
- da je živjela u Kanadi najmanje 1.095 dana (tri godine) u roku od četiri godine prije datuma potpisivanja prijave za sticanje kanadskog državljanstva (vrijeme boravka u Kanadi prije sticanja stalne dozvole boravka računa se kao pola dana u odnosu na jedan dan stalnog boravka);
- da ima adekvatno znanje engleskog ili francuskog jezika;
- da ima adekvatno znanje o Kanadi i o odgovornostima i privilegijama koje pruža državljanstvo Kanade;
- da toj osobi Vlada Kanade nije izdala nalog da napusti ovu zemlju;
- da ta osoba ne predstavlja prijetnju po sigurnost;
- da nije krivično gonjena;
- da prisustvuje ceremoniji i da svečanu izjavu o kanadskom državljanstvu.

3. Maternji jezik

Nastava u dopunskim školama za djecu bh. iseljenika organizirana je u okviru klubova i udruženja (uglavnom vjerskih) i financiraju je roditelji, odnosno članovi udruženja. Ambasada BiH u Otavi ne raspolaže podacima o broju dopunskih škola za djecu bh. iseljenika u Kanadi, niti broju djece bh. porijekla obuhvaćene dopunskim obrazovanjem na bosanskom, srpskom i/ili hrvatskom jeziku u tim školama. Međutim, poznato je iz statističkih podataka Vlade Kanade za 2011. godinu da rapidno opada broj pripadnika druge, a posebno treće i narednih generacija migranata čiji su maternji jezici bosanski, srpski i hrvatski, te srpskohrvatski iz bivše Jugoslavije.

Ured za statistiku Vlade Kanade objavio je u junu 2013. godine, pozivajući se na Anketu domaćinstava koja je provedena u cijeloj zemlji 2011. godine²⁰⁷ da se slavenskim jezicima, uključujući bosanski, srpski i hrvatski, u toj zemlji koristi ukupno 668.185 osoba, uključujući 488.730 osoba iz prve, 148.110 iz druge (oko 30% u odnosu na prvu generaciju), te 31.350 (6,4% u odnosu na prvu generaciju) iz treće i ostalih generacija migranata:

²⁰⁷ Government of Canada, 2011 National Household Survey: Data tables, *Detailed Mother Tongue* (Detaljne informacije o maternjem jeziku), <http://www12.statcan.gc.ca/nhs-enm/2011/dp-pd/dt-td/Rp-eng.cfm?LANG=E&APATH=3&DETAIL=0&DIM=0&FL=A&FREE=0&GC=0&GID=0&GK=0&GRP=0&PID=105400&PRID=0&PTYPE=105277&S=0&SHOWALL=0&SUB=0&Temporal=2013&THEME=95&VID=0&VNAMEE=&VNAMEF=>, pregledano 14.6.2013. godine

Tabela 4: Maternji jezici (slavenski) stanovništva u Kanadi, 2011. godine

Maternji jezik	Ukupan broj osoba čiji je maternji jezik naveden u prvoj koloni	Prva generacija (i.e. osobe rođene van Kanade, koje su bile ili i sada jesu imigranti)	Druga generacija (i.e. osobe rođene u Kanadi kojima je barem jedan roditelj rođen van Kanade – djeca imigranata)	Treća i naredne generacije (i.e. osobe rođene u Kanadi, oba roditelja rođena u Kanadi)
slavenski jezici	668.185	488.730	148.110 (30% u odnosu na prvu generaciju)	31.350 (6,4% u odnosu na prvu generaciju)
bosanski	11.380	10.160	1.200 (12% u odnosu na prvu generaciju)	0 (0%)
hrvatski	47.700	34.995	11.880 (34% u odnosu na prvu generaciju)	820 (2,34% u odnosu na prvu generaciju)
srpski	53.625	43.910	9.580 (22% u odnosu na prvu generaciju)	130 (0,3% u odnosu na 1. generaciju)
srpskohrvatski	9.840	8.780	1.020 (11,6% u odnosu na prvu generaciju)	40 (0,45% u odnosu na prvu generaciju)
slavenski jezici (nije specificirano koji)	3.720	3.045	535	145

Iz navedenih podataka jasno proizlazi da broj pripadnika druge, treće i narednih generacija migranata u Kanadi, čijim roditeljima su maternji jezici bosanski, srpski, hrvatski odnosno srpskohrvatski (zvanični jezik bivše Jugoslavije), rapidno opada, posebno kada su u pitanju pripadnici treće i narednih generacija čiji su roditelji rođeni u Kanadi.

Na popisu stanovništva organiziranom 2006. godine u Kanadi, od ukupno popisanih 31.612.897 stanovnika, njih 12.790 izjasnili su se da im je maternji jezik bosanski; 55.330 hrvatski; 51.670 srpski i 12.510 srpskohrvatski.²⁰⁸ Na pitanje kojim se jezikom najčešće koriste u svojim kućama u svakodnevnoj komunikaciji, na navedenom popisu 34.775 osoba izjasnilo se da govori srpski; 22.160 hrvatski; 8.380 bosanski i 6.545 srpskohrvatski.²⁰⁹

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, hrvatska nastava integrirana je u sistem osnovnog i srednjoškolskog obrazovanja Kanade, a ostvaruje

²⁰⁸ Statistics Canada, *Profile for Canada, Provinces, Territories, Census Divisions and Census Subdivisions, 2006 Census*, <http://www12.statcan.gc.ca/census-recensement/2006/dp-pd/prof/rel/Rp-eng.cfm?LANG=E&APATH=3&DETAIL=0&DIM=0&FL=A&FREE=0&GC=0&GID=0&GK=0&GRP=1&PID=94533&PRID=0&PTYPE=89103&S=0&SHOWALL=0&SUB=0&Temporal=2006&THEME=81&VID=0&VNAMEE=&VNAMEF=>, pregledano 11.6.2013. godine

²⁰⁹ Ibid

se velikim dijelom na području provincije Ontario, odnosno na području Toronta, Mississauga i Oakvillea, te drugim mjestima (Hamilton, London-Ontario, Nor Val, Kitchwan), zatim u Montrealu, Vancouveru i Edmontonu.²¹⁰ Možemo pretpostaviti da nastavu hrvatskog jezika u Kanadi pohađa i određeni bh. iseljenika čiji je maternji jezik hrvatski – jedan od tri službena jezika u BiH.

4. Organiziranost

Iseljenici bosanskohercegovačkog porijekla, kao i u drugim zemljama prijema, i u Kanadi su u najvećoj mjeri okupljeni u organizacijama sa vjerskim predznakom. Također, pripadnici različitih etničkih grupa iz bivše Jugoslavije i u Kanadi se, kao i u drugim većim zemljama prijema, okupljaju, između ostalog i u udruženjima država koje su susjedne njihovoj zemlji porijekla.

Tabela 5: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Kanadi

<p>Bosansko-kanadsko humanitarno društvo (Bosnian-Canadian Relief Association)</p> <p>122 North Queen Street Toronto, Ontario M8Z 2E4 T (416) 236-9411 http://www.bosnianrelief.org/web/</p>	<p>Amatersko kulturno-umjetničko društvo (AKUD) „Sevdah“-Ottawa</p> <p>9 Dante Ave. K2H 5Z9 Ottawa http://sevdahottawa.ca/</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo "Đerdan" – Ottava (Culture and Art Society „Đerdan“)</p> <p>STN H, PO BOX 11183 K2H 7T9 Ottawa http://www.djerdan.ca/index.html</p>	<p>Institute for Research of Genocide Canada (Institut za istraživanje genocida Kanada)</p> <p>Hamilton, Ontario, Canada http://instituteforgenocide.org/</p>
<p>Multicultural Association of Bosnian Seniors and Their Friends (Multikulturalna asocijacija starijih ljudi iz BiH i njihovih prijatelja)</p> <p>http://newhorizonsgarden.ca/wiki/wiki.php?n=AboutUs.FrontPage</p>	<p>New Horizons Bosnian Garden (Multi-ethnic Bosnian Community Garden in Toronto)</p> <p>http://newhorizonsgarden.ca/wiki/wiki.php?n=NewHorizonsGarden.Welcome</p> <p>Fahrija Avdakovic, predsjednik Tel: 416-696-7716 EM: fahrija7@yahoo.com</p> <p>Branko Nesterovic, potpredsjednik Tel: 416-236-5550 EM: branes2004@rogers.com</p>

²¹⁰ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, *Organizacija hrvatske nastave u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske po državama, Kanada*, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2117>, pregledano 11.6.2013. godine

	<p>Milenko Manojlovic, koordinator vrta Tel: 416-231-4698 EM: milkam@yahoo.com</p> <p>S. Julia Huterer, direktor za komunikacije Tel: 416-534-7400/223 EM: jhuterer@costi.or</p>
<p>Serbian Heritage Academy of Canada (Srpska nacionalna akademija u Kanadi) osnovana 1981. godine</p> <p>http://snasha1.tripod.com/</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva http://www.spc.rs/sr/linkovi/linkovi_eparhija</p> <p>Srpska pravoslavna crkva Eparhija Kanadska osnovana 1983. godine http://www.istocnik.com/</p> <p>Manastir Svetog Preobraženja Gospodnjeg Milton, Ontario http://www.istocnik.com/manastir.html</p>
<p>Srpsko kulturno-umjetnočko društvo „Oplenac“ Kanada osnovano 1987. godine</p> <p>http://www.oplenac.ca/en/</p>	<p>Srpsko kulturno društvo „Hajduk Veljko“ Toronto</p> <p>http://www.youtube.com/watch?v=H6u0SN5fLCA</p>
<p>Hrvatsko-kanadski kulturni centar</p> <p>3010 12th Street, N.E. Calgary, AB T2E 7P7, Canada T +(403) 250 9821 F + (403) 250 8743</p>	<p>Hrvatske katoličke misije u Kanadi (19)²¹¹:</p> <p>Calgary i Edmonton (Alberta); Vancouver i Victoria (British Columbia); Winnipeg (Manitoba); Hamilton, Kitchener, London, Mississauga, Norval, Oakville, Ottawa, Sault Ste Marie, Sudbury, Thunder Bay, Toronto, Welland i Windsor (Ontario); Montreal (Quebec);</p> <p>http://ca.mvp.hr/?mh=378&mv=2199</p>
<p>Hrvatski kulturni centar Vancouver</p> <p>3250 Commercial Drive Vancouver, BC V5N 4E4 T + (604) 879 0154 F + (604) 879 2308</p>	<p>Hrvatsko-kanadska zajednica mladih (Young Croatian Canadian Alliance)</p> <p>258 6th Street New Westminster, BC, Canada www.ycca.ca</p>

²¹¹ Republika Hrvatska, Veleposlanstvo Republike Hrvatske u Ottawi, Kanada, *Hrvatske katoličke misije u Kanadi*, <http://ca.mvp.hr/?mh=378&mv=2199>, pregledano 11.6.2013. godine

<p>Kanadsko-hrvatski kongres</p> <p>3550 Commercial Drive Vancouver, BC V5N 4E9 T + (604) 871 9170, + 880 0170, + 879 8915 F + (604) 879 2256 www.crocc.org</p> <p>Ogranak Calgary 1392 Northmount Dr., N.W. Calgary, AB T2L 0G2, Canada T + (403) 220 1454</p> <p>Ogranak British Columbia 3550 Commercial Drive Vancouver, BC V5N 4E9 T + (604) 871 9170</p>	<p>Croatian Canadian Folklore Federation West</p> <p>Zvonimir Aničić, predsjednik www.ccfw.com</p> <p>Hrvatsko-kanadska knjižnica</p> <p>Streetsville, Ontario 89 Queen Street South, Mississauga utorak i četvrtak: 17:00 – 20:00 nedjelja: 10:00 do 13:00 Ivica Puhalo, voditelj T + (905) 507-1389</p>
<p>Rijaset Islamske zajednice u BiH http://www.rijaset.ba/ Centrale Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori (Kanada) http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=350</p>	<p>Džemati IZ Bošnjaka u Kanadi (7):</p> <p>Bosansko-kanadski islamski centar London, Ontario;</p> <p>Udruženje bosanskih muslimana Britanske Kolumbije, Vancouver;</p> <p>Islamska zajednica Bošnjaka u Kanadi, Toronto, Ontario;</p> <p>Bošnjačka islamska zajednica Gazi Husrev-beg, Toronto, Ontario;</p> <p>Bošnjački islamski centar Toronto, Ontario;</p> <p>Bosanski islamski centar, Hamilton, Ontario.</p> <p>http://www.rijaset.ba/images/stories/Download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf (str. 10 i 11)</p>

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Kanadi informiraju se putem bh. radio i tv satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH, kao i putem različitih *web* portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na maternjem jeziku.

Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH, uključujući, između ostalog, sljedeće:

Tabela 6: Glasila bh. iseljenika u Kanadi²¹²

Radio i TV stanice	
STSV Toronto	Srpski radio Toronto
BiH Radio „Sevdah“ Windsor	Balkan Radio 387
Radio „Zvuci rodnog kraja“ Toronto	Radio „Mentalna higijena“ Toronto
Pisani mediji	
Mirmagazin Toronto	Kišobran Vancouver
Nezavisne novine Toronto	Istočnik Campbelville
Glasnik Toronto	Zajedničar
Hrvatski glas	Sedmični bilteni Hrvatskih katoličkih župa

6. Bilateralna saradnja

Kanada je priznala Bosnu u Hercegovinu 7.4.1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 14.12.1995. godine.²¹³ Ambasada Kanade u Sarajevu zatvorena je u julu 2009. godine, od kada Ambasada Kanade u Budimpešti nerezidentno pokriva BiH.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Od 1995. godine Kanada je investirala više od 450 miliona kanadskih dolara (oko 290 miliona eura) u razvojne projekte u regiji, a BiH je jedna od zemalja koja je primila najveći dio te pomoći. Kanada je pomogla sektore policije, otkrivanje i uklanjanje mina (11 miliona kanadskih dolara, odnosno oko sedam miliona eura od 1998. godine), ljudskih prava i slobodnih medija. U posljednje vrijeme najznačajnije oblasti u kojima Kanada obezbjeđuje razvojnu pomoć za BiH su vladavina prava, zdravstvo i obrazovanje.

²¹² Akt Ambasade BiH u Otavi broj EMB-CA-OTT 115-1-50-378/06 od 22.11.2006. godine,

²¹³ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Priznanje i uspostava diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 31.1.2014.

Kanada je članica Upravnog odbora Vijeća za implementaciju mira, koji je ustanovljen Dejtonskim mirovnim sporazumom i snažno podržava proces euro-atlantskih integracija BiH.²¹⁴

6.2. Bilateralni sporazumi

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH, između BiH i Kanade na snazi je ukupno 16 bilateralnih sporazuma, od kojih je 15 preuzeto sukcesijom od bivše Jugoslavije. Samo je jedan sporazum o reprogramiranju dugova zaključen sa BiH.²¹⁵

Ostalih 15 bilateralnih sporazuma između BiH i Kanade odnose se na pravnu pomoć, trgovinu, zaštitu investicija, filmsku i video produkciju, poljoprivredu, vize, vazdušni saobraćaj, te nauku i tehnologiju²¹⁶:

7. Preporuke

1. Inicirati zaključivanje bilateralnog sporazuma u oblasti obrazovanja, uključujući odredbe o nastavi maternjeg jezika za djecu bh. porijekla u Kanadi.
2. Inicirati zaključivanje bilateralnog sporazuma u oblasti naučne, kulturne i tehnološke saradnje koji bi olakšao transfer znanja i tehnologije.
3. Intenzivirati pregovore o uključivanju oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć Kanade BiH.
4. Dodati link Sektora za iseljništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH na web stranicu Ambasade BiH u Ottawi.

²¹⁴ Government of Canada, *Canada – Bosnia and Herzegovina Relations*, http://www.canadainternational.gc.ca/hungary-hongrie/bilateral_relations_bilaterales/bosnia-bosnie.aspx?lang=eng, pregledano 4.2.2014.

²¹⁵ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni sporazumi – po državama, Kanada, http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1148&id=7711, pregledano 12.6.2013. godine

²¹⁶ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni sporazumi – po državama, Kanada, http://www.mfa.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1148&id=7711, pregledano 12.6.2013. godine

U Kraljevini Nizozemskoj živi 25.440 bosanskohercegovačkih iseljenika, od kojih je većina stekla nizozemsko državljanstvo, a njih 2.374 još posjeduje samo državljanstvo Bosne i Hercegovine. Nizozemska godišnje uplaćuje više od pet miliona eura za starosne penzije i penzije za povratnike u BiH, tako da je evidentno da se veliki broj osoba bosanskohercegovačkog porijekla, posebno penzionera, vratio u BiH. Učenje maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika nije omogućeno u okviru nizozemskih škola niti su podržane aktivnosti organizacija bh. iseljenika u tom pravcu.

1. Brojno stanje

Specifično je za Agenciju za statistiku Nizozemske da još uvijek vodi zajedničku statistiku za države bivše Jugoslavije, te da se samo dio objavljenih podataka odnosi na državljane Bosne i Hercegovine i drugih država nastalih nakon raspada SFRJ.

Agencija za statistiku Nizozemske navodi da su 1. januara 2013. godine u toj zemlji registrirane ukupno 2.374 osobe koje imaju samo državljanstvo BiH (od toga 1.121 muškarac i 1.253 žene), dok je ukupan broj državljana BiH 1996. godine bio 14.436 (7.371 muškarac i 7.065 žena).²¹⁷

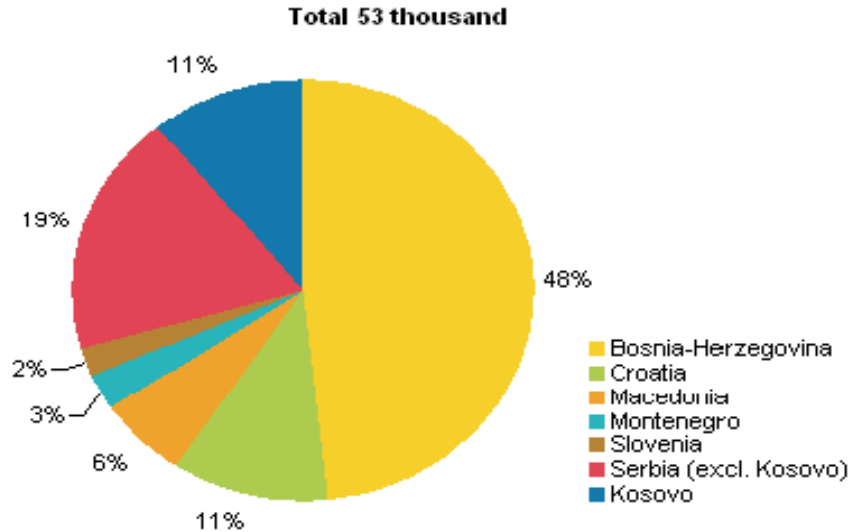
Prema ovom izvoru, u Nizozemskoj je 1.1.2011. godine boravilo ukupno 53.000 osoba porijeklom iz bivše Jugoslavije, od čega 48% (25.440 osoba) porijeklom iz Bosne i Hercegovine. Navedeno je, također, da je Agencija za statistiku Nizozemske uspjela utvrditi regiju rođenja „svih 53.000 Jugoslovena i bivših Jugoslovena zaključno sa 1.1.2011. godine, te ustanoviti u kojoj zemlji su te regije danas locirane. Skoro polovina od navedenih 53.000 osoba dolaze iz gradova i sela u Bosni i Hercegovini, 19% u Srbiji a 11% u Hrvatskoj“.²¹⁸

*Osobe rođene u bivšoj Jugoslaviji (ukupno 53.000) prema zemlji porijekla, stanje 1.1.2011. godine (grafički prikaz)*²¹⁹:

²¹⁷ Statistics Netherlands, Population: sex, age and nationality, 1 January: Bosnian (Stanovništvo: spol, starosna struktura i državljanstvo, stanje 1. januara; Croatian, citizens of Serbia, citizens of Serbia and Montenegro, Stateless/unknown), <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=03743eng&D1=a&D2=0,129...>, pregledano 8.1.2014.

²¹⁸ Statistics Netherlands, Web magazine, 26 June 2013, *Around 5,900 Croats in the Netherlands*, <http://www.cbs.nl/en-GB/menu/themas/dossiers/eu/publicaties/archief/2013/2013-3858-wm.htm>, pregledano 9.1.2014.

²¹⁹ Statistics Netherlands, Web magazine, 26 June 2013, *Around 5,900 Croats in the Netherlands*, <http://www.cbs.nl/en-GB/menu/themas/dossiers/eu/publicaties/archief/2013/2013-3858-wm.htm>, pregledano 9.1.2014.

Source: CBS

Međutim, Agencija za statistiku Nizozemske u Statističkom godišnjaku za 2013. godinu, između ostalog, navodi da je ukupan broj osoba porijeklom iz bivše Jugoslavije u ovoj zemlji sljedeći:

Tabela 1 : Stanovništvo Nizozemske porijeklom iz bivše Jugoslavije, 2010.-2012.

Tabela broj 18.24. Stanovništvo prema zemlji porijekla, na dan 1. januar 2010.-2012. ²²⁰			
godina	2010.	2011.	2012.
bivša Jugoslavija (uključujući BiH)	79.000	80.000	81.000

Nažalost, u navedenom godišnjaku nije naveden procenat za BiH i druge države nastale nakon raspada bivše Jugoslavije.

Prema podacima Agencije za statistiku, u Nizozemskoj je 1996. godine registrirano 14.436 državljana BiH, 1997. godine 15.974, a 1998. godine 14.616, dok se narednih godina, zbog sticanja državljanstva Nizozemske taj broj smanjuje, tako da je 2013. godine ukupan broj osoba koje imaju samo bh. državljanstvo bio 2.347. Značajno je naglasiti da se podaci o imigrantima, prema državljanstvu Bosne i Hercegovine, vode tek od 1996. godine, te da je izvjesno da je značajan broj bh. iseljenika registriran i u kategoriji „državljeni bivše Jugoslavije“.²²¹

²²⁰ Statistics Netherlands, *Statistical Yearbook 2013*, str. 189

²²¹ Statistics Netherlands, Population: sex, age and nationality, 1 January: Bosnian (Stanovništvo: spol, starosna struktura i državljanstvo, stanje 1. januara; Croatian, citizens of Serbia, citizens of Serbia and Montenegro, Stateless/unknown), <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=03743eng&D1=a&D2=0,12...>, pregledano 8.1.2014.

Tabela 2: Imigranti u Nizozemskoj prema državljanstvu porijekla, 1996.-2013.²²²

Državljanstvo	Period	Ukupno svi uzrasti	0-20 godina starosti	20-65 godina	65 godina i stariji
Državljan Bosne i Hercegovine	1996.	14.436	5.096	8.923	417
	1997.	15.974	5.557	9.925	492
	1998.	14.616	4.887	9.209	520
	1999.	11.165	3.576	7.136	453
	2000.	6.146	1.810	3.998	338
	2013.	2.347	376	1.806	192
Državljan bivše Jugoslavije, uključujući državljanke BiH	1996.	16.868	4.922	11.622	324
	1997.	14.519	4.208	9.986	325
	1998.	11.523	3.138	8.068	317
	1999.	8.889	2.312	6.294	283
	2000.	7.173	1.683	5.206	284
Apatridi/bez državljanstva	1996.	14.662	5.672	8.107	883
	1997.	24.558	10.646	13.098	814
	1998.	38.328	17.132	20.335	861
	1999.	52.157	23.401	27.839	917
	2000.	66.368	30.813	34.434	1.121
	2013.	83.642	27.606	53.746	2.290

Agencija za statistiku Nizozemske obavila je, također, prikaz strukture stanovništva porijeklom iz bivše Jugoslavije (uključujući BiH), prema broju pripadnika prve i druge generacije migranata od 2000. do 2013. godine.

Tabela 3: Broj migranata iz bivše Jugoslavije prema generaciji migranata, 2000.-2013.²²³

Porijeklo	2000.	2005.	2012.	2013.
Bivša Jugoslavija (ukupno), uključujući BiH	66.947	76.301	80.837	81.498
Ukupno osoba porijeklom iz bivše Jugoslavije– (prva generacija)	50.416	54.386	52.552	52.375
Druga generacija	16.531	21.915	28.285	29.123
Druga generacija (jedan roditelj rođen u inostranstvu)	7.212	9.029	11.646	12.047
Druga generacija (oba roditelja rođena u inostranstvu)	9.319	12.886	16.639	17.076

²²² Statistics Netherlands, Population: sex, age and nationality, 1 January: Bosnian (Stanovništvo: spol, starosna struktura i državljanstvo, stanje 1. januara; Croatian, citizens of Serbia, citizens of Serbia and Montenegro, Stateless/unknown), <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=03743eng&D1=a&D2=0,12...>, pregledano 8.1.2014.

²²³ Statistics Netherlands, <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?DM=SLEN&PA=03743eng&D1=a&D2=0,12...>, pregledano 8.1.2004.

Ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske Vlade Republike Hrvatske procjenjuje da u Nizozemskoj živi oko 10.000 Hrvata i njihovih potomaka, od kojih je veliki broj doselio za vrijeme ratova u bivšoj Jugoslaviji, a posebno iz Bosne i Hercegovine.²²⁴ Agencija za statistiku Kraljevine Nizozemske objavila je u junu 2013. godine da je u toj zemlji 1.1.2011. godine živjelo ukupno oko 5.900 Hrvata, od kojih je većina stigla iz bivše Jugoslavije između 1990. i 2001. godine, odnosno da je jedan od devet (11% od ukupnog broja) imigranata iz bivše Jugoslavije u Nizozemskoj Hrvat.²²⁵

2. Status

Status bh. iseljenika u Nizozemskoj je, u najvećem broju slučajeva, riješen kroz sticanje državljanstva te zemlje, stalne i privremene boravišne dozvole, te na druge legalne načine. Većina bh. iseljenika posjeduje državljanstvo Nizozemske, a manji broj ih još uvijek ima samo državljanstvo Bosne i Hercegovine. Naime, 1. januara 2013. godine registrirane su ukupno 2.374 osobe koje žive u Nizozemskoj, a imaju samo državljanstvo Bosne i Hercegovine.

Prema podacima UNHCR-a iz 2013. godine²²⁶, u Nizozemskoj je registrirano ukupno 247 osoba bh. porijekla sa priznatim izbjegličkim statusom.

Nizozemska godišnje uplaćuje više od pet miliona eura za starosne penzije i penzije za povratnike u BiH, tako da je evidentno da se veliki broj osoba bh. porijekla, posebno penzionisanih, vratio u BiH.

Pravo na zaštitu, odnosno priznavanje izbjegličkog statusa, tražiteljima azila u Nizozemskoj je regulirano Zakonom o strancima iz 2000. godine, koji je dopunjen 2010. godine.²²⁷ Služba za imigraciju i naturalizaciju razmatra zahtjeve za azil, a osobe čiji je zahtjev odbijen moraju napustiti zemlju u roku od najviše četiri sedmice.

Migranti, koji nakon dolaska u Nizozemsku predaju zahtjev za azil, vrijeme do donošenja konačne odluke o prihvatanju ili odbijanju njihovog zahtjeva provode u zatvorenim centrima (pritvor) i ne mogu se slobodno kretati van tih centara, u skladu sa članom 3 Zakona o strancima iz 2000. godine. Na osnovu člana 6 Zakona o strancima iz 2000. godine, ovakav pritvor može biti produžen do 6 sedmica, i to ukoliko Služba za imigraciju i naturalizaciju ne može donijeti konačnu odluku o zahtjevu za azil u roku od 48 sati. Ova tzv. „Procedura zatvorenih prijemnih centara za tražitelje azila“ u prosjeku traje 90 dana.²²⁸

²²⁴ Republika Hrvatska, Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko iseljeničtvo u Nizozemskoj, <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenicstvo-u-nizozemskoj/29>, pregledano 14.1.2014. godine

²²⁵ CBS – *Around 5.900 Croats in the Netherlands*, <http://www.cbs.nl/en-GB/menu/themas/dossiers/eu/publicaties/archief/2013/2013-3858-wm.htm>, pregledano 9.1.2014. godine

²²⁶ EM Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a Ženeva od 10.2.2014. godine

²²⁷ Government of the Netherlands, *New Asylum Procedure in Force on 1 July 2010*, <http://www.government.nl/government/documents-and-publications/press-releases/2010/05/18/new-asylum-procedure-in-force-on-1-july.html>, pregledano 13.1.2014. godine

²²⁸ *Detention in Europe, The Netherlands, Legal grounds for Detention (Pravni osnov za pritvor)*, http://www.detention-in-europe.org/index.php?option=com_content&view=article&id=157&Itemid=190, pregledano 13.1.2014. godine

Osobama, kojima je priznat status izbjeglica iz humanitarnih razloga na osnovu njihovog zahtjeva za azil u Nizozemskoj, dozvoljen je privremeni boravak u trajanju od godinu dana. Nakon tri godine provedene u statusu ovakve privremene zaštite, izbjeglice se mogu prijaviti za trajnu dozvolu boravka.

Prema podacima Agencije za statistiku Nizozemske, ukupan broj boravišnih dozvola izdatih na osnovu zahtjeva za azil državljanima BiH od 2002. do 2011. godine bio je sljedeći:

*Tabela 4: Broj boravišnih dozvola izdatih bh. državljanima tražiteljima azila, 2001.-2011.*²²⁹

Državljanstvo tražitelja azila: državljanstvo Bosne i Hercegovine	Ukupno izdatih boravišnih dozvola za tražitelje azila državljane BiH	Privremene boravišne dozvole izdate tražiteljima koji su državljani BiH	Stalne boravišne dozvole izdate tražiteljima koji su državljani BiH
2001.	150	145	5
2002.	120	110	10
2003.	95	80	15
2004.	95	50	50
2005.	160	95	70
2006.	80	40	45
2007.	120	85	35
2008.	10	10	0
2009.	5	-	5
2010.	20	0	15
2011.	5	0	0
Ukupno	860	615	250

Poznato je, međutim, da ukupan broj zahtjeva za azil u Nizozemskoj od 2001. godine²³⁰ kontinuirano opada u odnosu na ostale zemlje članice EU.

2.1. Državljanstvo

Prema odredbama Zakona o državljanstvu Nizozemske²³¹, za državljanstvo ove zemlje može se prijaviti osoba čiji je jedan roditelj državljanin Holandije. Najjednostavnija i najbrža procedura za sticanje nizozemskog državljanstva traje do tri mjeseca, i to za posebne kategorije podnositelja, uključujući one koji su rođeni prije 1985. godine, a čije su majke državljanke Nizozemske.

Procedura naturalizacije podrazumijeva proces koji, u prosjeku, traje oko godinu dana i podrazumijeva troškove za pohađanje kursa o civilnoj integraciji, te za polaganje ispita iz

²²⁹ Statistics Netherlands, Residency permits asylum; citizenship 2001-2011, citizenship: Bosnia and Herzegovina, pregledano 9.1.2014. godine

²³⁰ Od početka primjene holandskog Zakona o strancima iz 2000. godine

²³¹ Netherlands Nationality Act (as in force on 13 April 2010), [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/NL%20Netherlands%20Nationality%20Act%20\(consolidated%202010,%20English\).pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/NL%20Netherlands%20Nationality%20Act%20(consolidated%202010,%20English).pdf), pregledano 14.1.2013.

civilne integracije. Ukupni troškovi zahtjeva za naturalizaciju 2013. godine iznosili su 810 eura po osobi, a zakonodavac ih može mijenjati svake godine.

Uslovi za sticanje nizozemskog državljanstva naturalizacijom su:

- Najmanje pet godina neprekidnog boravka (uslov je da van zemlje ne provedu duže od tri mjeseca) u Nizozemskoj na osnovu važeće boravišne i/ili radne dozvole, ili najmanje tri godine boravka na osnovu važeće boravišne i/ili radne dozvole za one podnositelje zahtjeva koji su u braku sa državljaninom Nizozemske;
- Položen ispit iz civilne integracije, koji podrazumijeva poznavanje holandskog jezika, te političkog, socijalnog, ekonomskog i pravnog sistema Nizozemske;
- Zahtjev za državljanstvo treba podnijeti u onoj nizozemskoj općini u kojoj je prijavljeno prebivalište podnositelja;
- Priložen pasoš, boravišna dozvola, vjenčani list, rodni list za dijete i potvrda o položenom ispitu iz oblasti civilne integracije;
- Priložena potvrda da podnositelj nije bio upućen na služenje zatvorske kazne u prethodne četiri godine;
- Potvrda o odricanju od prethodnog državljanstva ili objašnjenje o pravnom osnovu za traženje primjene izuzetka.

Nadležna općina provjerava tačnost podataka iz zahtjeva i, uz preporuku gradonačelnika da državljanstvo treba ili ne treba biti odobreno, prosljeđuje zahtjev Službi za imigraciju i integraciju (IND) Nizozemske, koja zatim utvrđuje da li podnositelj zahtjeva ispunjava ili ne ispunjava kriterije za sticanje nizozemskog državljanstva i o tome donosi odluku.

U slučaju da zahtjev bude odobren, podnositelj stiče državljanstvo Nizozemske tek nakon što prisustvuje ceremoniji naturalizacije, na kojoj izgovori zakletvu o državljanstvu, te dobije potvrdu da je postao državljanin ove zemlje.

U većini slučajeva potrebno je odreći se prethodnog državljanstva, odnosno prethodnih državljanstava kako bi se steklo nizozemsko. Izuzeci od ovog pravila su:

- Da zemlja iz koje podnositelj zahtjeva dolazi ne dozvoljava odricanje od državljanstva;
- Da je osoba rođena i trenutno živi u Holandiji, Arubi, na ostrvu Kurasao ili na Sv. Martinu;
- Ukoliko je podnositelj u braku sa državljaninom Nizozemske i
- Ukoliko podnositelj ima status izbjeglice i živi u Nizozemskoj, Arubi, na ostrvu Kurasao ili na Sv. Martinu.

Strani državljani, koji žive u Nizozemskoj, Arubi, ostrvu Kurasao ili na Sv. Martinu, koji se prijavljuju za sticanje nizozemskog državljanstva, mogu istovremeno podnijeti i zahtjeve u ime svoje djece i tražiti državljanstvo i za njih.

Osobama, koje su rođene kao državljani Nizozemske, sva ostala državljanstva se više ne registrišu u općinskim registrima ličnih podataka. Nizozemskim državljanima rođenim u ovoj zemlji, za koje je neko drugo državljanstvo prethodno bilo registrirano u općinskom registru, ta prethodna državljanstva mogu biti izbrisana iz matičnih knjiga.

U principu, Vlada Nizozemske nastoji svesti broj dvojnih, odnosno višestrukih državljanstava na najmanju moguću mjeru, jer smatra da će na taj način pomoći razjasniti pravni status svojih državljanina. Iz tog razloga se od osoba, koje žele steći nizozemsko državljanstvo naturalizacijom, ukoliko je to moguće, zahtijeva dobrovoljno odricanje od prethodnog državljanstva.

Vlada Nizozemske dodatno pojašnjava izuzetke od pravila odricanja od prethodnog državljanstva na sljedeći način:

„U nekoliko situacija od podnositelja zahtjeva za nizozemsko državljanstvo se ne zahtijeva odricanje od prethodnog državljanstva: zemlja porijekla podnositelja može odrediti da li ta osoba ima njeno državljanstvo i u isključivoj je nadležnosti svake zemlje prethodnog državljanstva da odluči kada neka osoba gubi njeno državljanstvo. Naprimjer, državljani Grčke i Maroka ne mogu se odreći svog državljanstva jer to, prema zakonima tih zemalja, nije moguće. Ukoliko ste u braku sa državljaninom Nizozemske, možete zadržati i svoje prethodno državljanstvo. Isto se odnosi i na slučajeve registriranih vanbračnih zajednica“.²³²

Vlada Nizozemske na svojoj *web* stranici²³³ navodi da je potpisnica Konvencije Vijeća Evrope o smanjenju broja slučajeva višestrukog državljanstva i o vojnoj obavezi u slučaju višestrukog državljanstva iz 1963. godine²³⁴. Međutim, Vlada Nizozemske, također, je 1997. godine potpisala, a 2001. godine ratificirala Evropsku konvenciju o državljanstvu Vijeća Evrope iz 1997. godine²³⁵, koja podržava dvojno državljanstvo.

2.2. Nizozemski propisi značajni za bh. iseljenišvo (dobrovoljni povratak u BiH)

Osim spomenutog Zakona o državljanstvu i ostalih relevantnih zakona Nizozemske, za bh. iseljenike posebno su važni Moderni zakon o politici migracije (stupio na snagu 1. juna 2013. godine)²³⁶, te Šema za ponovnu migraciju: finansijska pomoć Vlade Nizozemske za povratak u zemlju porijekla u okviru Zakona o ponovnoj migraciji.²³⁷

Naime, SVB (*De Sociale Verzekeringbank*) je organizacija koja implementira nacionalne šeme osiguranja u Nizozemskoj, uključujući Šemu za ponovnu migraciju u zemlju porijekla. Ovaj program odnosi se na osobe koje nisu porijeklom iz Nizozemske i žele se, uz finansijsku

²³² Government of the Netherlands, Dutch nationality, Becoming a Dutch national, Dual nationality, <http://www.government.nl/issues/nationality/dual-nationality>, pregledano 9.1.2014.

²³³ Government of the Netherlands, Dutch nationality, Becoming a Dutch national, Dual nationality, <http://www.government.nl/issues/nationality/dual-nationality>, pregledano 9.1.2014.

²³⁴ Council of Europe, Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality, Strasbourg, 6 May 1963, <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>, pregledano 14.1.2014. godine Strasbourg, 6.V.1963

²³⁵ Council of Europe, European Convention on Nationality, CETs no. 166, <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=&DF=&CL=ENG>,

²³⁶ Government of the Netherlands, Modern Migration Policy Act, <http://www.government.nl/news/2013/03/06/modern-migration-policy-act-coming-into-force-on-1-june-2013.html>, pregledano 14.1.2014. godine

²³⁷ SVB, Remigration, http://www.svb.nl/int/en/remigratie/hulp_remigratie/de_remigratieregeling/index.jsp, pregledano 9.1.2014.

pomoć vlade te zemlje i uz obavezno odricanje od nizozemskog državljanstva, vratiti u zemlje porijekla.²³⁸ Šema, također, podrazumijeva dodatna nepovratna sredstva (jednokratnu finansijsku pomoć) za troškove putovanja, selidbe i integracije u zemlji rođenja, odnosno prethodnog državljanstva. Nizozemska vlada na ovaj način podržava povratak u sljedeće zemlje rođenja ili prethodnog državljanstva: Bosnu i Hercegovinu, Makedoniju, Španiju, Grčku, Maroko, Surinam, Italiju, Crnu Goru, Tunis, Kejp Verd, Portugal, Tursku, Kosovo (*UNSCR1244), Srbiju, Hrvatsku i Sloveniju. Međutim, ukoliko se radi o osobama kojima je u Nizozemskoj odobren zahtjev za azil, odnosno koje nemaju status priznatih izbjeglica, i one se mogu prijaviti za korištenje Šeme za povratak u bilo koju zemlju rođenja ili prethodnog državljanstva ili u bilo koju drugu zemlju koja im dozvoli ulaz i boravak.

Uslovi za podnošenje zahtjeva za korištenje Šeme za ponovnu migraciju u zemlju porijekla su:

- Da podnositelj ima 45 ili više godina starosti;
- Da prima socijalnu pomoć Vlade Nizozemske (naprimjer invalidninu, socijalnu pomoć, pomoć za nezaposlene ili starosnu penziju) najmanje šest mjeseci prije dana podnošenja zahtjeva;
- Da je u Nizozemskoj živio najmanje tri godine na osnovu važeće boravišne dozvole (za podnositelje koji nemaju državljanstvo Nizozemske);
- Ukoliko podnositelj ima nizozemsko i još neko državljanstvo, mora se odreći nizozemskog državljanstva;
- Ukoliko podnositelj ima samo nizozemsko državljanstvo, kako bi zadržao mjesečnu finansijsku pomoć Vlade Nizozemske nakon povratka u zemlju porijekla, mora dobiti državljanstvo zemlje u koju se vratio u roku od godinu dana od dana napuštanja Nizozemske, a potom se odreći državljanstva ove zemlje;
- Podnositelj mora predočiti službenu dozvolu da može nesmetano i neograničeno boraviti u zemlji u koju se vratio.

Visina mjesečne naknade za povratnike zavisi od zemlje u koju ove osobe sele iz Nizozemske i od njihove situacije (samci, osobe s partnerima ili samohrani roditelji s djecom do 18 godina starosti). Visina pomoći može se izračunati na *web* stranici www.svb.nl/remigratie. Ukoliko je odobrena mjesečna finansijska pomoć povratniku iz Nizozemske, a radi se o osobi koja u Nizozemskoj prima invalidninu ili penziju, iznos te penzije ili invalidnine biće oduzet od ukupne mjesečne pomoći koju će SVB uplaćivati korisniku nakon povratka u zemlju u kojoj nastavlja živjeti. Ukoliko dođe do prestanka isplate socijalnih davanja iz Nizozemske nakon što povratnik napusti ovu zemlju, njegova mjesečna pomoć i dalje će biti isplaćivana u punom iznosu. Ukoliko korisnik mjesečne pomoći koji napusti Nizozemsku ima još neke prihode, osim socijalnih davanja u Nizozemskoj, ukupan iznos njegove mjesečne pomoći neće biti umanjen za taj iznos. Pomoć za ponovnu migraciju – povratak u zemlju porijekla, koju daje Vlada Nizozemske, također je uslovljena prethodnim izmirivanjem svih dugova povratnika prema Vladi Nizozemske (naprimjer dug za porez, saobraćajne kazne ili neplaćena najamnina za stanovanje).

²³⁸ Prema izjavi od 8.1.2014. godine povratnika iz Holandije čiji rođaci planiraju iskoristiti ovu šemu za povratak u BiH, lica iz BiH koja su stara najmanje 55 godina, koja su stekla holandsko državljanstvo i boravila u Holandiji najmanje 10 godina, mogu se prijaviti za ovu vrstu pomoći i, ukoliko se dobrovoljno vrate u BiH i prethodno odreknu nizozemskog državljanstva, primiti po oko 750 eura mjesečne pomoći u BiH do kraja života.

Ukoliko se povratnici ne uspiju reintegrirati u zemlji porijekla, imaju rok od godinu dana da se predomisle i vrate u Nizozemsku nakon što su napustili tu zemlju. Ukoliko to urade, Vlada Nizozemske će im prestati uplaćivati mjesečnu finansijsku pomoć za povratak. Ukoliko korisnici mjesečne finansijske pomoći povremeno posjećuju Nizozemsku ili dolaze u tu zemlju na liječenje, moraju o tome obavijestiti Vladu Nizozemske. Prema zakonu, nije moguće boraviti većinu vremena u Nizozemskoj, a primati mjesečnu pomoć za povratnike u zemlju porijekla. Također, mjesečna finansijska pomoć biće ukinuta ukoliko povratnik u roku od godinu dana nakon napuštanja Nizozemske ne podnese zahtjev na vrijeme i (ponovo) stekne državljanstvo zemlje u kojoj se nastanio.

Na sastanku predstavnika SVB i PIO-MIO FBiH, održanom u Mostaru 14.11.2011. godine istaknuto je, između ostalog, da Nizozemska isplaćuje više od pet miliona eura godišnje kako starosnih tako i remigracijskih penzija u BiH.²³⁹

3. Maternji jezik

Od 1974. do 2004. godine u Nizozemskoj je bilo moguće organizirati predavanja na imigrantskim jezicima u osnovnim školama (OETC – *Onderwijs in Eigen Taal en Cultuur* ili „obrazovanje na maternjem jeziku i autentičnoj kulturi“, kasnije preimenovano u OET ili „obrazovanje na maternjem jeziku“ - bez spominjanja autentične kulture). Od 1998. godine dopunska nastava na nedomilnim živim jezicima u nizozemskim osnovnim školama zove se OALT (*Onderwijs in Allochtone Levende Talen*). Neobavezna dopunska nastava na jezicima koji ne spadaju u tradicionalne strane jezike u Nizozemskoj (engleski, njemački i francuski) u nizozemskim srednjim školama nije imala dugu istoriju. Ta nastava označena je kao ONST (*Onderwijs in Nieuwe Schooltalen* ili „obrazovanje na novim školskim jezicima“).²⁴⁰ Ministarstvo obrazovanja Nizozemske ukinulo je OALT početkom školske 2004/2005. godine i naložilo otpuštanje oko 1.400 nastavnika imigrantskih jezika u osnovnim školama. Budžet za promociju ONST u srednjim školama je, također, smanjen. Ove odluke obrazložene su na način da su OALT i ONST „u kontradiktornosti sa integracijom djece imigranata u nizozemsko društvo“ i smatraju se prekretnicom od multilingvalizma ka isključivo nizozemskoj orijentaciji nastavnih planova i programa u toj zemlji. Nakon događaja od 11.9.2001. godine u Njujorku, politički i medijski prvaci u Nizozemskoj, pa čak i neki stručnjaci u oblasti obrazovanja, naglašavaju da je korištenje maternjih jezika imigranata u toj zemlji prepreka za uspješno usvajanje nizozemskog jezika.²⁴¹

Dakle, nastava na jezicima bh. iseljenika u Nizozemskoj na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku organizirana je, uglavnom, u okviru organizacija i vjerskih zajednica, odnosno crkava. U rad škola srpskog i hrvatskog jezika, koje pomažu institucije Srbije i Hrvatske, uključen je i određeni broj djece bh. iseljenih Srba i Hrvata kojima su maternji jezici srpski, odnosno hrvatski iz Bosne i Hercegovine.

²³⁹ Federalni zavod za mirovinsko-invalidsko osiguranje, Holandski SVB u posjeti FZ PIO-MIO, http://www.fzmiopio.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=166%3Aholandski-svb-u-posjeti-fz-mio-pio&catid=35&Itemid=64&lang=ba, pregledano 15.1.2014. i

https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=291783324184378&id=143205022386024, pregledano 15.1.2014.

²⁴⁰ Yagmur, Kutlay, *Language Policy in the Netherlands*, Babylon, Tilburg University, the Netherlands, http://www.amarauna-languages.com/orokorra/artikuluak/eu/Bilbao_Yagmur.pdf, pregledano 19.2.2014.

²⁴¹ Ibid

Tabela 5: Dopunske škole srpskog, hrvatskog i bosanskog jezika za djecu bh. iseljenika

BiHKids škola na bosanskom jeziku Tilburg https://www.facebook.com/BiHKids.nl	BiHRO - Dopunska škola na bosanskom jeziku u Rotterdamu http://www.bhembassy.nl/detaljno.php?id_clanak=45
Škola srpskog jezika SKC Vuk Karadžić Argonautenweg 55 3054 RP Rotterdam Tel: 06-20394330 http://www.skc-rotterdam.nl http://www.pravoslavje.nl/skola	Škola srpskog jezika „Stefan Nemanja“ Buurthuis Oudwijk Oudwijkerdwarstraat 148 3581 LJ Utrecht www.srpska-skola.nl
Hrvatska škola Rotterdam Schoonderloostraat 68 3024 TX Rotterdam (nastava subotom) koordinator@hnbenedux.org	Hrvatska škola Den Haag American book center "Galery" Lange Poten 23 2511 CM Den Haag (nastava nedjeljom)
Hrvatska škola Amsterdam Wittenkade 111 1052 BB Amsterdam (nastava subotom)	Hrvatska škola Arnhem Wijkcentrum Rijkerwoerd't Cabaret 3 6836 NE Arnhem (nastava svake druge nedjelje)

Hrvatska nastava u Nizozemskoj se održava prema nastavnom programu Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske (oko 80 učenika u Rotterdamu, Amsterdamu i Arnhemu, za koje nastavu izvode dva učitelja). Predmet hrvatski jezik i književnost se predaje kao samostalna naučna disciplina samo na Univerzitetu u Amsterdamu, i to unutar Odsjeka „Slavische talen en culturen“ (slavenski jezici i kulture). Na Univerzitetu u Groningenu hrvatski jezik se uči kao izborni predmet, te ga mogu upisivati svi studenti ovog univerziteta. U Leidenu su, do prije nekoliko godina, unutar slavističke katedre održavani kursevi hrvatskog jezika, ali je, nakon penzionisanja nastavnika, s tom praksom prekinuto. Na Univerzitetu u Utrechtu katedra za hrvatski i srpski jezik je ukinuta još osamdesetih godina. Izvan akademskog okruženja pri Narodnom univerzitetu u Rotterdamu redovno se održavaju službeni kursevi hrvatskog jezika.²⁴²

Nastava srpskog jezika u Nizozemskoj odvija se, uglavnom, u okviru programa Srpske pravoslavne crkve.

²⁴² Republika Hrvatska, Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko iseljeničtvo u Nizozemskoj, <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenistvo-u-nizozemskoj/29>, pregledano 14.1.2014. godine

4. Organiziranost

U Nizozemskoj djeluje niz klubova, udruženja i organizacija iseljenika iz BiH. Određena vjerska i druga udruženja, koja okupljaju iseljenike iz Srbije i Hrvatske, također, okupljaju i zainteresirane iseljene Srbe i Hrvate iz Bosne i Hercegovine.

Tabela 6: Organizacije koje okupljaju iseljenike bh. porijekla u Nizozemskoj

<p>Mladi BiH Krovna organizacija omladine iz BiH u Nizozemskoj</p> <p>http://www.mladi-bih.nl/</p>	<p>NAUK – udruženje bh. naučnika, umjetnika i pojedinaca istaknutih u svojim profesionalnim oblastima, koji žive i rade u Nizozemskoj</p> <p>Utrecht, Nizozemska e.durmisevic@4darchitects.nl, sivro@planet.nl http://www.nauk.nl/</p>
<p>Platforma BiH – krovna organizacija bh. organizacija i građana u Nizozemskoj</p> <p>http://bihplatform.nl/</p>	<p>Udruženje (Stichting) Libertas BiH</p> <p>Doorvaartstraat 17 6441 AR Brussnum T: 0031 636 3302 03 info@libertasbih.nl www.libertasbih.nl</p>
<p>Stichting Bron” (Izvor) Amsterdam Harun Avdić, predsjednik h.avdic@live.nl e-sovic@hotmail.com (sekretar)</p>	<p>Stichting Mamus Utrecht</p> <p>http://www.mamus.nl/nieuwewebsite/paginas/startpagina.htm</p>
<p>Bosniche Stichting „Zlatni ljljan“</p> <p>http://www.malburgen.nl/?q=image/tid/171</p>	<p>ICC “Bosniac” Arnhem en club “Bosna” Arnhem - Rheden https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=204089751755&id=131980599022</p>
<p>Hrvatska katolička misija (osnovana 1971. godine)</p> <p>E. Garnerstraat 110 NL-3069 XE Rotterdam Tel./fax: **31-(0)10/ 420 691 6 Fra Ivica Jurišić, voditelj misije</p>	<p>Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini - Ured za Bošnjačku dijasporu</p> <p>Džemati IZ Bošnjaka (6) u Nizozemskoj: Arhem, Den Bosch, Amsterdam, Rotterdam, Nijmegen, Veenendaal</p> <p>http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=category&id=60</p> <p>Islamska zajednica Bošnjaka u Nizozemskoj Ebenhaezerstra at 58b, 3083 RP Rotterdam, NL</p>
<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Nizozemskoj</p> <p>Ebenhaezerstra at 58b, 3083 RP Rotterdam, NL</p>	<p>Eparhije Srpske pravoslavne crkve http://www.spc.rs/sr/linkovi/linkovi_eparhija</p> <p>Srpska pravoslavna crkva Eparhija zapadnoevropska (parohije Utrecht, Emmen, Rotterdam, Amsterdam, Nijmegen) http://www.pravoslavlje.nl/</p>

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Nizozemskoj informiraju se putem radio i tv satelitskih programa Bosne i Hercegovine, *online* programa javnih servisa iz BiH, te putem novina, časopisa i biltena koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Nizozemskoj, kao i putem različitih *web* portala iz Bosne i Hercegovine i svijeta. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku. Jedna od takvih radio stanica u Nizozemskoj je Radio „Bosna jedina“²⁴³.

Kada su u pitanju pisani mediji, već deset godina Islamska zajednica Bošnjaka u Nizozemskoj izdaje kvartalno „List Islamske zajednice Bošnjaka u Nizozemskoj“ u 1.200 primjeraka, koje šalju poštom na adrese svojih članova u ovoj zemlji.

6. Bilateralna saradnja

Vlada Kraljevine Nizozemske priznala je Bosnu i Hercegovinu 7. aprila 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 15.12.1992. godine.²⁴⁴ Nizozemska je značajan donator razvojne pomoći BiH. Od ukupno 36 bilateralnih sporazuma, 30 je preuzeto sukcesijom bivše SFRJ, a šest su zaključile BiH i Nizozemska. Bosna i Hercegovina i Nizozemska još nisu zaključile nove sporazume o socijalnom osiguranju, te obrazovnoj i kulturnoj saradnji, iako ima značajan broj bh. iseljenika u ovoj državi.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Ambasada Kraljevine Nizozemske navodi na svojoj *web* stranici da ima odličnu saradnju s BiH od sticanja njene nezavisnosti 1992. godine. Od 1995. godine Nizozemska daje značajnu razvojnu pomoć BiH. Kako se BiH razvijala, fokus te pomoći pomjeren je sa humanitarne na pomoć u obnovi i omogućavanju povratka, podršku vladavini zakona, te podršku upravi, socio-ekonomskom razvoju i procesu pristupanja Bosne i Hercegovine Evropskoj Uniji. Naglašeno je da je u razvojnoj pomoći Nizozemske Bosni i Hercegovini stalno prisutan faktor razvoja regije Srebrenica. Naime, od 2001. godine do danas Ambasada Nizozemske u BiH jedan je od najvećih donatora razvojne pomoći za regiju Srebrenice. Na osnovu odluke Parlamenta Kraljevine Nizozemske, regiji Srebrenica dodjeljivano je po pet miliona eura godišnje. Taj iznos namijenjen je „intenzivnoj pomoći ekonomskom razvoju/otvaranju novih radnih radnih mjesta u regiji Srebrenice, kao i izgradnji kapaciteta općina srebreničke regije, te izgradnji kapaciteta nevladinog i privatnog sektora. Izbor ovih područja intervencije motiviran je aktuelnim potrebama (koje ne pokrivaju drugi donatori/vlasti) i zajedničkom historijom Nizozemske i regije Srebrenica“.²⁴⁵ Pomoć regiji Srebrenica Vlada Nizozemske

²⁴³ Radio „Bosna jedina Holandija“, <http://www.bosnajedina.com/>, pregledano 14.1.2014.

²⁴⁴ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 15.1.2014.

²⁴⁵ Netherlands Embassy in Bosnia and Herzegovina, Development Assistance, <http://bosniaherzegovina.nlembassy.org/organization/departments/development-cooperation/development-cooperation.html>, pregledano 15.1.2014. godine (ovu pomoć ne implementiraju lokalne zajednice direktno nego UNDP i druge međunarodne i međuvladine organizacije koje rade u tom području)

implementira isključivo putem Programa razvojne pomoći Ujedinjenih nacija (UNDP) u BiH i drugih međunarodnih i međuvladinih organizacija.

Također, Vlada Kraljevine Nizozemske dodijelila je 1,8 miliona eura pomoći Međunarodnoj komisiji za nestale osobe (ICMP) za traženje i identifikaciju žrtava oružanog sukoba u BiH.²⁴⁶

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH²⁴⁷, između BiH i Kraljevine Nizozemske na snazi je ukupno 36 bilateralnih sporazuma, uključujući šest koje je zaključila Bosna i Hercegovina.

6.2. Bilateralni sporazum između BiH i Nizozemske

- Sporazum o donaciji BA00007 od 10.284.302 eura između Vijeća ministara BiH i NIO banke (Nizozemska) i Sporazum o kreditu od 15.665.700, 42 za finansiranje rekonstrukcije Javne zdravstvene ustanove Univerzitetskog kliničkog centra Tuzla („Sl. glasnik BiH“, br. 11/06).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Sporazum o kulturnoj saradnji između Kraljevine Nizozemske i SFRJ („Sl. glasnik BiH“, br. 26/98);
- Konvencija između Kraljevine Nizozemske i SFRJ o socijalnom osiguranju, („Sl. glasnik BiH“, br. 26/98);
- Administrativni aranžman u vezi sa modalitetima primjene Konvencije o socijalnom osiguranju („Sl. glasnik BiH, br. 26/98);
- Konvencija između Kraljevine Nizozemske i SFRJ o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu sa Protokolom. („Sl. glasnik BiH“, br. 26/98);
- Sporazum o podsticanju i recipročnoj zaštiti investicija između Kraljevine Nizozemske i BiH („Sl. glasnik BiH“, br. 07/01);
- Konvencija o socijalnom osiguranju između SFRJ i Kraljevine Nizozemske („Sl. list SFRJ“, br. 11/80).
- Sporazum između SFRJ i Kraljevina Nizozemske o tehničkoj saradnji u cilju stvaranja uslova za povećanje zaposlenosti u privredno nedovoljno razvijenim područjima Jugoslavije i Protokola o razgovorima između jugoslovenske i holandske delegacije („Sl. list FNRJ“, br. 05/79);
- Ugovor između SFRJ i Kraljevine Nizozemske o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu, sa Protokolom („Sl. list SFRJ“, br. 12/82);
- Sporazum o kulturnoj saradnji između Jugoslavije i Nizozemske („Sl. list SFRJ“, br. 12/67);
- Sporazum između vlada Jugoslavije i Nizozemske o regulisanju zapošljavanja jugoslovenskih radnika u Nizozemskoj („Sl. list SFRJ“, br. 14/71);

²⁴⁶ Government of the Netherlands, Extra help in identifying Srebrenica victims (news item of 12 March 2008), <http://www.government.nl/news/2008/03/12/extra-help-in-identifying-srebrenica-victims.html>, pregledano 15.1.2014. godine

²⁴⁷ Ibid.

7. Preporuke

1. Inicirati pregovore o bilateralnom sporazumu o socijalnom osiguranju.
2. Inicirati pregovore o bilateralnom sporazumu o obrazovnoj, naučnoj, tehničkoj i kulturnoj saradnji, koji bi olakšao transfer znanja i tehnologije.
3. Inicirati uključivanje oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć Nizozemske Bosni i Hercegovini, s obzirom na to da je Nizozemska značajan donator razvojne pomoći BiH.
4. U saradnji s nizozemskim vlastima pratiti provedbu Šeme o podršci dobrovoljnom povratku migranata iz Nizozemske u BiH – inicirati istraživanje o uspješnosti reintegracije povratnika u BiH.
5. Obezbijediti podršku nadležnih institucija BiH organizacijama bh. iseljenika u Nizozemskoj za nastavu maternjeg jezika i dopunsku nastavu na maternjem jeziku (bosanskom, srpskom i hrvatskom).
6. Na *web* stranicu Ambasade BiH u Hagu²⁴⁸ dodati link na Sektor za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.

²⁴⁸ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Sektor za iseljeništvo, Aktuelnosti, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=128&pageIndex=1, pregledano 5.12.2013. godine

U Kraljevini Norveškoj živi 16.613 iseljenika iz Bosne i Hercegovine i njihovih potomaka, od kojih je skoro 90% steklo norveško državljanstvo. Bosanskohercegovački iseljenici su dobro integrirani u Norveškoj, što potvrđuju visoki procenti njihove zaposlenosti, obrazovanja i životnog standarda. Zbog visoke cijene odricanja od državljanstva, iseljenicima iz BiH je omogućeno sticanje državljanstva Norveške, uz zadržavanje bh. državljanstva. Učenje maternjeg jezika omogućeno je u okviru redovnih norveških škola, ali s ciljem bolje integracije u norveško društvo, tako da učenje maternjeg jezika u okviru iseljeničkih organizacija i zajednica ima veliki značaj. Oko 3.500 osoba bh. porijekla vratilo se u BiH iz Norveške, a njihov povratak je bio najintenzivniji od 1996. do 2001. godine.

1. Brojno stanje

U kategoriju doseljenika iz Bosne i Hercegovine u Norveškoj spadaju osobe rođene u BiH, te rođene u Norveškoj (sa jednim ili oba roditelja porijeklom iz BiH).

Prema podacima Centralnog statističkog ureda Norveške iz januara 2013. godine, u toj zemlji je registrirano 16.613 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine, od kojih su 13.232 rođene u BiH, a 3.381 osoba, čiji su roditelji rođeni u Bosni i Hercegovini, rođene su u Norveškoj. Osim toga, prema istom izvoru, u Norveškoj su rođene 1.124 osobe kojima je jedan roditelj iz BiH, a jedan iz Norveške.²⁴⁹

Tabela 1: Broj osoba bh. porijekla u Norveškoj 1.1.2013. godine

	ukupno	muškog spola	ženskog spola
Doseljenici iz BiH i osobe čiji su roditelji doseljenici iz BiH, a koje su rođene u Norveškoj	16.613	8.293	8.320
Doseljenici	13.232	6.540	6.692
Rođeni u Norveškoj (roditelji bh. porijekla)	3.381	1.753	1.628
Rođeni u Norveškoj (jedan roditelj porijeklom iz BiH)	1.124	581	543

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova Kraljevine Norveške, dobijenim putem Ambasade Bosne i Hercegovine u Oslu²⁵⁰, broj građana bh. porijekla u Kraljevini Norveškoj, zaključno sa 01.01.2009. godine, iznosio je 15.683. Od toga je 11.227 osoba posjedovalo norveško državljanstvo (71,6% od ukupnog broja bh. doseljenika).

²⁴⁹ Bosanska pošta broj 11. 31.5.2013. godine, *Statistička slika o nama u Norveškoj*, str. 6, i *Statistics Norway*, <http://www.ssb.no/en/sok?sok=Bosnia>, pregledano 21.11.2013.

²⁵⁰ Dopis Ministarstva vanjskih poslova BiH br. 08/3-21-07-2-18794/09 od 25.02.2010.g.

Tabela 2: Broj osoba bh. porijekla u Kraljevini Norveškoj²⁵¹

	Ukupno	Sa stečenim norveškim državljanstvom	Sa bh. državljanstvom	Procentualno osobe koje posjeduju norveško državljanstvo
1.1.2010.	15.918	11.559	4.359	72,6%
1.5.2013. ²⁵²	16.313	14.904	1.904	89%

U Norveškoj živi ukupno oko pola miliona imigranata, a najveća imigrantska grupa 2012. godine bili su Poljaci. Iseljenici iz Bosne i Hercegovine su, prema brojnosti, na četrnaestom mjestu.²⁵³

Najveći broj useljenika iz BiH u Norvešku stigli su kao izbjeglice u toku rata (od 1992. do 1995. godine), a godina u kojoj je uselila najveća grupa bila je 1993., kada je 6.215 osoba iz BiH uselilo u ovu zemlju. Slijedi pregled useljavanja u Norvešku i povrataka u BiH od 1992. do 2011. godine, prema podacima Centralnog statističkog biroa Norveške iz 2011. godine:

Tabela 3: Broj useljenih bh. građana u Norvešku i broj povrataka u BiH prema godinama

Godina	Dolazak iz BiH u Norvešku (broj osoba)	Povratak iz Norveške u BiH (broj osoba)	Neto useljenje u Norvešku (broj osoba iz BiH)
1992.	35	0	35
1993.	6.215	13	6.202
1994.	3.244	193	3.051
1995.	1.726	286	1.440
1996.	1.040	919	121
1997.	586	611	-25
1998.	494	381	113
1999.	546	196	350
2000.	355	155	200
2001.	247	106	141
2002.	277	81	196
2003.	130	74	56
2004.	133	65	68
2005.	160	62	98
2006.	133	30	103
2007.	147	36	111
2008.	198	22	176
2009.	130	40	90
2010.	111	67	44
2011.	107	61	46
Ukupno 1992-2011.	16.014	3.398	12.616

²⁵¹ Ibid

²⁵² Bosanska pošta broj 11. 31. maj 2013. godine, Statistička slika o nama u Norveškoj i Statistics Norway, <http://www.ssb.no/en/sok?sok=Bosnia>, pregledano 28.11.2013.

²⁵³ Dr.sc. Marko Valenta i Dr.sc. Žan Štrabac (2013), „Bosanci u Norveškoj: integracija bosanskih migranata u njihovih potomaka u norveškom društvu“ u zborniku *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu: Sarajevo, str. 24

Oko 3.500 osoba bh. porijekla vratilo se u BiH iz Norveške, a njihov povratak bio je najintenzivniji od 1996. do 2001. godine.

Useljenici iz BiH nastanjeni su u skoro svim dijelovima Norveške, odnosno u 269 od ukupno 428 općina. Za razliku od drugih useljeničkih grupa, koje su uglavnom skoncentrirane u glavnom gradu Oslu, samo 18% useljenika (3.002 osobe) iz BiH žive u Oslu. Oblasti (*fylke*) sa najvećom koncentracijom useljenika iz BiH u Norveškoj su Østfold (0,79% stanovništva), Vestfold (0,51%) i Vest-Adger (0,5%), a gradovi, osim Osla, u kojima živi najveći broj osoba porijeklom iz BiH su Sarpsborg (958), Bergen, Fredrikstad, Drammen, Stavanger i Trondheim (svi više od 500 osoba).

Zanimljivo je da bh. iseljenici u Norveškoj predstavljaju najveću useljeničku grupu sa prostora Evrope iz zemalja koje nisu članice EU, odnosno sa prostora bivše Jugoslavije.

Tabela 4: Promjene u broju osoba bh. porijekla u Norveškoj 2009-2010. godine²⁵⁴

Ukupno 1.1.2009	Živoro-đeni	Umrli	Priraštaj	Imigracija	Emigracija	Net migracija	Porast u populaciji	Ukupno 1.1.2010
15.683	190	61	129	222	113	109	238	15.918

Od ukupnog broja doseljenika bh. porijekla u Kraljevini Norveškoj, njih 4.505 je rođeno u Norveškoj (i.e. druga generacija bh. imigranata čiji su jedan ili oba roditelja rođeni u BiH).²⁵⁵

Većina predstavnika prve generacije doseljenika bh. porijekla u Norveškoj su prisilni migranti, koji su u ovu zemlju stigli tražeći status izbjeglica, odnosno međunarodnu zaštitu.

Tabela 5: Bh. imigranti prema dužini boravka u Norveškoj i godini kada su imigrirali²⁵⁶

Broj osoba bh. porijekla koje su imigrirale u Norvešku	Više od 25 godina (do 1984)	20-24 godine (1985-1989)	15-19 godine (1990-1994)	10-14 godina (1995-1999)	5-9 godina (2000-2004)	0-4 godine (2005-2009)
13.103	180	109	7.920	2.969	1.034	891

Može se zaključiti da su bh. iseljenici u Norveškoj mlada dijaspora, uzimajući u obzir dužinu njihovog boravka u ovoj zemlji. Prije rata u Norveškoj je bilo 289 bh. iseljenika, a najveći broj pripadnika današnje bh. dijaspore u ovu zemlju je imigrirao od 1990. do 1999. godine (ukupno 10.889 osoba).

²⁵⁴ [http://www.ssb.no/cgi-](http://www.ssb.no/cgi-bin/tabfig.cgi?kortnavn=innvhold_en,innvlev_en,flyktninger_en,innvbef_en,utinnv_en,inntinnv_en,innvarb_en,innvarbl_en,innvutv_en,utelstud_en,innvgrunn_en&tittel=Immigration%20and%20immigrants&lang=en)

[bin/tabfig.cgi?kortnavn=innvhold_en,innvlev_en,flyktninger_en,innvbef_en,utinnv_en,inntinnv_en,innvarb_en,innvarbl_en,innvutv_en,utelstud_en,innvgrunn_en&tittel=Immigration%20and%20immigrants&lang=en](http://www.ssb.no/cgi-bin/tabfig.cgi?kortnavn=innvhold_en,innvlev_en,flyktninger_en,innvbef_en,utinnv_en,inntinnv_en,innvarb_en,innvarbl_en,innvutv_en,utelstud_en,innvgrunn_en&tittel=Immigration%20and%20immigrants&lang=en), pregledano 13.12.2010.

²⁵⁵ Bosanska pošta broj 11. 31.5.2013. godine, *Statistička slika o nama u Norveškoj*, str. 6, i *Statistics Norway*, <http://www.ssb.no/en/sok?sok=Bosnia>, pregledano 21.11.2013.

²⁵⁶ *Immigration and immigrants 2008* Immigrants and Norwegian-born to immigrants http://www.ssb.no/english/subjects/02/sa_innvand_en/sa104/immigrants.pdf

Također, na osnovu starosne strukture, možemo reći da je bh. dijaspora u Norveškoj relativno mlada. Naime, prosječna starost bh. useljenika u toj zemlji je 39 godina.²⁵⁷

Bosanskohercegovački iseljenici su 2008. godine živjeli u 272 od ukupno 428 norveških općina²⁵⁸. Raspoređenost bh. iseljenika u općinama je sljedeća:

*Tabela 6: Raspoređenost bh. iseljenika u norveškim općinama*²⁵⁹

Oslo	Bergen	Fredrikstad	Drammen	Stavanger	Trondheim	Kristiansand	Baerum	Asker
2.653	808	554	536	519	518	456	329	212

U vezi sa bračnim statusom bh. iseljenika²⁶⁰, 55% ih je u bračnoj zajednici, a 33% je samaca. Zanimljivo je da su brakovi bh. iseljenika uglavnom sklapani među osobama bh. porijekla. Tako je, naprimjer, 2007. godine sklopljen 61 takav brak. U slučajevima u kojima su suprug ili supruga Norvežani, češći su brakovi u kojima je žena bh. porijekla, a muškarac Norvežanin. Naime, 2007. godine bilo je 17 takvih sklopljenih brakova, a sedam brakova u kojima je muškarac bh. porijekla, a žena Norvežanka.

Prema podacima Agencije za statistiku Norveške, broj imigranata sa bh. državljanstvom koji su uselili u Norvešku od 2003. do 2012. godine je sljedeći:²⁶¹

Tabela 7: Broj bh. državljana koji su uselili u Norvešku od 2003. do 2012. godine

2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
130	133	160	133	147	198	130	111	107	159
Ukupan broj imigranata sa bh. državljanstvom koji su stigli u Norvešku od 2003. do 2012. godine									1.408

Ovi podaci potvrđuju da je kontinuiran proces useljavanja bh. državljana u Norvešku.

2. Status

Status bh. iseljenika u Norveškoj riješen je, najvećim djelom, kroz sticanje norveškog državljanstva (89%), te druge oblike legalnog boravka.

Najvažniji norveški zakoni koji se odnose na status imigranata su Zakon o imigraciji (*The Immigration Act*), Zakon o državljanstvu (*The Nationality Act*) i Zakon o uvođenju u norveško društvo i usvajanju norveškog jezika za novopridošle imigrante (*The Introduction Act*).

²⁵⁷ Living conditions among immigrants in Norway 2005/2006, *Statistics Norway*, http://www.ssb.no/english/subjects/02/01/10/rapp_200902_en/rapp_200902_en.pdf

²⁵⁸ Akt Ministarstva inostranih poslova BiH br. 06/2-03-15180/09 od 13.11.2009.g.

²⁵⁹ http://www.ssb.no/english/subjects/02/01/10/innvbef_en/tab-2010-04-29-10-en.html accessed on 8.12.2010

²⁶⁰ Immigration and immigrants 2008 Statistical Analyses, *Statistics Norway*

²⁶¹ *Statistics Norway*, Immigration, emigration and net migration, by citizenship, <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveselections.asp>, pregledano 22.11.2013.

Većina bh. iseljenika u Norvešku je stigla tražeći status izbjeglice (12.166), a jedan dio njih pripada staroj bh. dijaspori, koja je imigrirala u Norvešku prije 1990. godine (ukupno 289 osoba). U Norveškoj je do 2010. godine rođeno 2.815 djece bh. porijekla, a 648 osoba bh. porijekla je stiglo u tu zemlju najčešće spajanjem porodica.

Tabela 8: Osobe bh. porijekla u Norveškoj prema načinu emigriranja, 2010. godine

Ukupno	imigrirali kao prisilni migranti (dodijeljen im je status izbjeglica)	stara-prijeratna imigracija	rođeni u Norveškoj	imigrirali po nekoj drugoj osnovi
15.918	12.166	289	2.815	648

Prema podacima Centralnog ureda za statistiku Kraljevine Norveške, od 1992. do 2012. godine ukupno 10.399 državljana Bosne i Hercegovine steklo je (i) državljanstvo Norveške naturalizacijom.

Sticanje državljanstva Norveške naturalizacijom za državljane Bosne i Hercegovine imalo je sljedeći tok:

Tabela 9: Naturalizacija bh. državljana prema godinama, 1992.-2012.

Strani državljani porijeklom iz BiH – naturalizacija po periodu ²⁶² :	
1992 – 1996.	0
1997.	13
1998.	6
1999.	37
2000.	875
2001.	2.999
2002.	1.229
2003.	1.965
2004.	827
2005.	707
2006.	519
2007.	355
2008.	219
2009.	167
2010.	167
2011.	173
2012.	141
Ukupno 1992-2012.	10.399

Kada ukupnom broju osoba koje su u Norvešku stigle sa državljanstvom BiH i koje su naturalizirane od 1992. do 2012. godine (10.399) dodamo broj djece rođene u Norveškoj, čiji

²⁶² Statistics Norway, Naturalisations by citizenship, time and contents, Bosnia and Herzegovina, <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20131127152133902137658Overgang3&PLanguage=1&MainTable=Overgang3&potsize=21>, pregledano 27.11.2013.

su jedan (1.124) ili oba roditelja (3.381) porijeklom iz BiH (ukupno 4.505 djece), dobit ćemo 14.904 norveška državljanina bh. porijekla (89% bh. iseljenika u Norveškoj)²⁶³.

Centralni ured za statistiku Norveške objavio je u maju 2013. godine podatke o ukupnom broju dodijeljenih državljanstava Norveške naturalizacijom u toku 2012. godine (12.384) prema zemlji prethodnog državljanstva, spolu i starosnoj grupi:

*Tabela 10: Broj bh. državljana prema spolu i starosti koji su stekli državljanstvo Norveške naturalizacijom u toku 2012. godine*²⁶⁴

Prethodno državljanstvo	Muškarci		Žene		Ukupno naturaliziranih 2012. godine
	0-17	18+	0-17	18+	
		2.460	3.327	2.287	4.310
Albanija	5	15	2	6	25
Bosna i Hercegovina	23	46	22	50	141
Hrvatska	4	12	9	19	44
Srbija i Crna Gora	31	82	23	79	215
Srbija	18	21	19	17	75
Crna Gora	0	0	0	0	0
Kosovo	11	19	5	16	51
Makedonija	2	5	1	7	15
Poljska	26	32	9	71	138
Somalija	438	337	430	366	1.571
Afganistan	227	287	242	257	1.013
Mijanmar	58	104	61	102	325
Irak	480	335	433	394	1.642
Iran	41	106	29	121	297
Pakistan	27	192	31	228	478
Tajland	46	17	34	168	265
Vijetnam	9	18	8	53	88
Bez državljanstva	181	361	157	193	892
Nepoznato	7	6	9	1	23

Dakle, od 1992. do 2012. godine državljanstvo Norveške naturalizacijom steklo je ukupno 10.399 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine, a 4.505 djece rođene u Norveškoj, čiji su jedan ili oba roditelja bh. porijekla, također su državljani Norveške. To znači da, od ukupnog broja bh. doseljenika u Norvešku (16.613), 14.904 (89%) ima, a samo 1.709 (11%) još nema (i) norveško državljanstvo već borave u toj zemlji na osnovu privremenih ili stalnih dozvola boravka (rad, školovanje, spajanje porodica), odnosno čekaju rješavanje zahtjeva za azil. Od 2008. do oktobra 2013. godine odobreno je sedam zahtjeva za azil, a odbijeno i povučeno ukupno 158 zahtjeva tražitelja azila porijeklom iz BiH. Budući da je potrebno provesti sedam godina u Norveškoj kako bi zahtjev za sticanje norveškog državljanstva bio validan, može se

²⁶³ Podaci Centralnog ureda za statistiku Kraljevine Norveške za 2012. godinu

²⁶⁴ Statistics Norway, Naturalisations

pretpostaviti da izvjestan broj od navedenih 1.709 bh. državljana, koji još nemaju (i) norveško državljanstvo, čekaju ispunjavanje uslova obaveznog boravka u Norveškoj.

Prema istraživanju koje je obavio Centralni ured za statistiku Norveške 2006. godine, više od 72% naturaliziranih osoba bh. porijekla zadržalo je bh. državljanstvo kada su stekli državljanstvo Norveške, što im je omogućeno izuzecima koje predviđa Zakon o državljanstvu Norveške. Jedan od tih izuzetaka je visina naknade za odricanje od bh. državljanstva. Naime, prema norveškom Zakonu o državljanstvu, ukoliko je naknada za odricanje od prethodnog državljanstva veća od 315 eura po osobi, onda taj uslov nije obavezan.

Od 1.1.2008. do 31.10.2013. godine u Norveškoj je registrirano ukupno 165 tražitelja azila porijeklom iz BiH, od kojih je odobreno ukupno 7, odbijena 123, dok je 35 povučeno, odnosno poništeno.

Tabela 11: Tražitelji azila porijeklom iz BiH od 2008. do 2013. godine

	Broj odbijenih zahtjeva za azil	Broj povučenih/poništenih zahtjeva za azil	Broj odobrenih zahtjeva ²⁶⁵	Ukupno tražitelja azila u Norveškoj sa državljanstvom BiH
2008.	4	7	2	13
2009.	9	4	4	17
2010.	20	2	0	22
2011.	18	5	0	23
2012.	40	14	0	54
2013. (od 1.1. do 31.10.2013.)	32	3	1	36
Ukupno bh. tražitelji azila u Norveškoj od 1. januara 2008. do 31.10.2013.	123	35	7	165

2.1. Državljanstvo

Zakon o državljanstvu Norveške (*The Norwegian Nationality Act*)²⁶⁶, koji je stupio na snagu 1.9.2006. godine, predviđa tri osnovna načina sticanja državljanstva ove zemlje:

- Rođenjem ili usvojenjem;
- Notifikacijom;
- Naturalizacijom.

²⁶⁵ Na osnovu Konvencije Pravila o 15 mjeseci čekanja na rješavanje zahtjeva za azil i „UAM Limited“ (Maloljetna djeca bez pratnje – samo 1 slučaj iz BiH 2013. godine)

²⁶⁶ [http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/NRW%20Law%2051%202005%20on%20Citizenship%20\(as%20updated%2011%2001%2007%20English\).pdf](http://eudo-citizenship.eu/NationalDB/docs/NRW%20Law%2051%202005%20on%20Citizenship%20(as%20updated%2011%2001%2007%20English).pdf)

U skladu sa Zakonom, prema osnovnom *ius sanguinis* principu, dijete rođenjem postaje norveški državljanin ukoliko mu je barem jedan roditelj norveški državljanin.²⁶⁷

Osnovni uslovi za automatsko sticanje državljanstva (bez procjene administrativnih vlasti Norveške) naturalizacijom su sljedeći²⁶⁸:

- Posjedovanje odgovarajuće dokumentacije o identitetu;
- Najmanje 12 godina starosti i posjedovanje dozvole roditelja ukoliko osoba ima manje od 18 godina starosti;
- Da podnositelj zahtjeva živi i ima namjeru i dalje živjeti u Norveškoj;
- Da je podnositelj zahtjeva proveo ukupno sedam godina u Norveškoj u prethodnih 10 godina;
- Posjedovanje dozvole za trajni boravak ili ispunjavanje uslova za trajni boravak, u skladu sa Zakonom o imigraciji Kraljevine Norveške;
- Ispunjavanje uslova za učešće u obuci iz oblasti norveškog jezika;
- Da podnositelj nije bio kažnjavao za bilo kakvo krivično djelo i
- Da se podnositelj odrekao prethodnog državljanstva, ukoliko je takvo odricanje moguće.

Za djecu do 12 godina starosti, preduslov za sticanje norveškog državljanstva je da barem jedan roditelj ima ili će mu biti dodijeljeno norveško državljanstvo u periodu od rođenja do dvanaeste godine starosti djeteta, te da dijete o kojem se radi najmanje dvije godine boravi u Norveškoj. Djeca rođena nakon 1. septembra 2006. godine automatski postaju norveški državljanin, ukoliko su im otac ili majka Norvežani, bez obzira na bračni status roditelja i bez obzira na to da li je dijete rođeno u Norveškoj ili u inostranstvu.²⁶⁹

Mada je Zakon o državljanstvu Norveške zasnovan na principu jednog državljanstva, ipak, u formi nekoliko izuzetaka, dozvoljava i dvojno državljanstvo. Izuzeci za zadržavanje državljanstva zemlje porijekla²⁷⁰ su sljedeći:

- Kada je naknada za odricanje od državljanstva u zemlji porijekla visoka;
- Kada postupak za odricanje od državljanstva u zemlji porijekla traje predugo i
- Kada podnositelj zbog svoje sigurnosti ne smije kontaktirati vlasti zemlje porijekla.

Iznos naknade za odricanje od državljanstva se smatra visokim ukoliko je veći od 4% od mjesečnih primanja podnositelja, odnosno ako je ta naknada veća od 315 eura. Naknada za odricanje od državljanstva u BiH iznosila je, a i sada iznosi više od 315 eura (i.e. trenutno 800 KM po zahtjevu, a ranije je iznosila više od 1.400 KM)²⁷¹.

²⁶⁷ The Norwegian Nationality Act, Chapter 2, Section 4

²⁶⁸ The Norwegian Nationality Act, Chapter 3, Sections 7,8,9

²⁶⁹ Ministry of Children, Equality and Social Inclusion, The Nationality Act, <http://www.regjeringen.no/en/dep/bld/Topics/integration-and-diversity/citizenship/the-nationality-act.html?id=438699>, pregledano 26.11.2013. godine

²⁷⁰ Citizenship,

http://www.udi.no/Global/upload/Publikasjoner/FaktaArk/Faktaark_Statsborgerskap_Citizenship_EN.pdf

Sektor za državljanstva i putne isprave Ministarstva civilnih poslova BiH,

http://www.mcp.gov.ba/o_nama/org_jedinice/?id=19, Ministry of Children, Equality and Social Inclusion, The Nationality Act, <http://www.regjeringen.no/en/dep/bld/Topics/integration-and-diversity/citizenship/the-nationality-act.html?id=438699>, pregledano 26.11.2013.

Također, djeca bez oba roditelja ne moraju se odreći prethodnog državljanstva ukoliko se za to plaća bilo kakva naknada u zemlji porijekla.

Dvojno državljanstvo se, također, podrazumijeva u slučajevima u kojima roditelji imaju različita državljanstva, od kojih je barem jedno norveško, a koje djeca stiču rođenjem. Osobe koje na ovaj način steknu dvojno državljanstvo mogu stalno zadržati i norveško, pod uslovom da žive u Norveškoj najmanje dvije godine do 22. godine života.²⁷²

2.2. Zaposlenost

Statistički zavod Norveške objavio je da je 2009. godine bilo zaposleno 7.889 osoba (od ukupne radne snage od 12.250 bh. iseljenika) starosne dobi od 15 do 74 godine, što znači da je stopa zaposlenosti bh. iseljenika 64,4%. Naime, stopa zaposlenosti bh. iseljenika u Norveškoj je veća od prosjeka svih imigranata u toj zemlji (61,7%), a malo je niža od ukupne stope zaposlenosti u Norveškoj (69,7).²⁷³

Tabela 12: Stopa zaposlenosti bh. iseljenika u Norveškoj – 2009. godina u procentima²⁷⁴

Dužina boravka u Norveškoj	Ukupno	Od toga:	
		Ž	M
Ukupno	64,4%	49,5%	50,5%
Od toga:			
4 godine i manje	4,9%	43,6%	56,4%
od 4 do 6 godina	3,7%	51,7%	48,3%
7 godina i više	91,4%	49,7%	50,3%

Najveći broj zaposlenih bh. iseljenika su oni koji borave u Norveškoj duže od sedam godina. Također, treba naglasiti da je procenat zaposlenosti žena bh. porijekla približno jednak procentu zaposlenosti muškaraca bh. porijekla u Norveškoj.

Broj registriranih nezaposlenih bh. doseljenika u Norveškoj od 2001. do 2008. godine, koji se odnosi samo na prvu generaciju bh. doseljenika, odnosno osobe rođene u BiH:

²⁷³ Employed immigrants, by selected countries of birth and sex. Absolute figures and in per cent of persons aged 15-74 years within each group Q4 2009. http://www.ssb.no/innvregsys_en/tab-2010-06-22-09-en.html

²⁷⁴ StatBank Norway, <http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/selectvarval/saveselections.asp> accessed on 8.12.2010.

Tabela 13: Nezaposelni bh.iseljenici prema spolu po godinama (prva generacija)²⁷⁵

	Broj registriranih nezaposlenih muškaraca (4. kvartal po godinama)	Broj registriranih nezaposlenih žena	Ukupan broj registriranih nezaposlenih doseljenika iz BiH
2001.	477	370	847
2002.	458	339	797
2003.	519	353	872
2004.	418	319	737
2005.	335	322	657
2006.	251	210	461
2007.	191	156	347
2008.	1. kvartal: 172 2. kvartal: 169	1. kvartal: 155 2. kvartal: 122	1. kvartal: 327 2. kvartal: 291

Broj nezaposlenih bh. doseljenika prve generacije starosti između 16 i 74 godine, posmatran od 2001. do 2008. godine, rastao je do 2003. godine, nakon čega se postepeno smanjuje. Interesantno je da je broj nezaposlenih žena u ovoj kategoriji godinama manji od broja nezaposlenih muškaraca.

Prema istraživanju koje je Statistički zavod Norveške radio 2005/2006. godine o uslovima života imigranata u Norveškoj²⁷⁶, prosječni godišnji prihod po domaćinstvu u ovoj zemlji iznosio je oko 240.000 norveških kruna (30.647 eura), a imigrantska grupa sa najvećim prosječnim prihodom po domaćinstvu je bosanskohercegovačka sa 204.000 norveških kruna (26.051 euro, odnosno 85% od prosječnog prihoda za Norvešku).

Stopa zaposlenosti bh. useljenika u Norveškoj je iznad nivoa ukupne zaposlenosti svih imigrantskih skupina u toj zemlji zajedno. U posljednjem kvartalu 2011. godine zaposlenost bh. useljenika iznosila je 66% (za ukupno stanovništvo Norveške taj procenat je 69%, a procenat zaposlenosti za sve imigrantske skupine je 63%).

Istraživanja pokazuju da su osobe bh. porijekla u Norveškoj, u odnosu na ostale useljeničke grupe, brzo dolazile do posla i zadržavale poslove najduže u poređenju sa svim useljeničkim grupama zajedno. Procenat nezaposlenosti bh. iseljenika u Norveškoj je nizak. Naime, u četvrtom kvartalu 2012. godine procenat nezaposlenih bh. iseljenika bio je 4%, dok je ukupno za sve useljenike bio 6%. Zanimljivo je da je nezaposlenost bh. useljenika u Norveškoj i 2012. godine, kao i u prethodnom periodu, veća među muškarcima (4,4%) nego među ženama (3,4%).²⁷⁷

²⁷⁵ Statistics Norway, Table: 03727: Registered unemployed first generation immigrants 16-74 years, by country background and sex (closed series), <https://www.ssb.no/statistikbanken/selectvarval/saveselections.asp>, pregledano 28.11.2013.

²⁷⁶ *Living conditions among immigrants in Norway 2005/2006*, Statistics Norway, http://www.ssb.no/english/subjects/02/01/10/rapp_200902_en/rapp_200902_en.pdf

²⁷⁷ Bosanska pošta broj 11, 31.5.2013. godine, str. 6 i Statistics Norway, <http://www.ssb.no/en/sok?sok=Bosnia>, pregledano 17.11.2013.

Kraljevina Norveška i Bosna i Hercegovina su 2008. godine sklopile sporazum prema kojem se Konvencija o socijalnom osiguranju između Kraljevine Norveške i SFRJ iz 22.11.1974. godine prenosi na Norvešku i BiH. Državljeni Bosne i Hercegovine, koji su zakonito boravili u Norveškoj najmanje tri godine nakon navršene 16. godine života, imaju pravo na starosnu penziju kada navrše 67 godina, čak i ukoliko nikada nisu radili u Norveškoj i ukoliko su se vratili u domovinu. Naravno, iznos pojedinačne penzije zavisi od dužine boravka u Norveškoj.

2.3. Obrazovanost

Centralni ured za statistiku Norveške navodi sljedeće podatke za period od 2004. do 2012. godine u vezi sa obrazovnim nivoom imigranata iz BiH:

Tabela 14 : Obrazovni profil bh. iseljenika porijeklom iz BiH, 2004.-2012.²⁷⁸

	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Ukupno bh. imigranata starosti 16+	11.453	11.688	11.971	12.246	12.562	12.760	12.805	12.892	13.002
Bez osnovne škole	166	163	160	162	161	158	154	152	145
Osnovna i srednja škola	2.872	2.910	3.027	3.062	3.063	3.007	2.881	2.760	2.686
Srednja stručna škola ²⁷⁹	4.784	4.866	4.929	5.015	5.162	5.272	5.370	5.459	5.465
Tercijarno obrazovanje do 4 godine	2.139	2.249	2.372	2.497	2.592	2.697	2.794	2.860	2.982
Tercijarno obrazovanje > 4 godine	609	633	672	721	770	816	870	942	1.015
Neodređen nivo obrazovanja	883	867	811	789	814	810	736	719	709

Studija autora *Bakken* i *Elstad* (2012. godine) pokazuje da su ocjene bosanskih učenika u srednjoj školi bolje od prosječnih ocjena svih učenika imigranata, ali su i dalje lošije od ocjena domicilnog norveškog stanovništva i najuspješnijih manjinskih učenika porijeklom iz Šri Lanke i Vijetnama. Međutim, kada je u pitanju učešće u visokom obrazovanju, ovo istraživanje pokazuje da je 38% bosanskih imigranata, koji su imali između 19 i 24 godina u vrijeme kada je provedeno istraživanje, bilo uključeno u neku vrstu tercijalnog obrazovanja. Procenat uključenosti svih imigranata u norveško tercijarno obrazovanje je 18%, a za etničke

²⁷⁸ Statistics Norway, *Immigrants 16 and over. Numbers by education level, country background, time and contents: Bosnia and Herzegovina*, <https://www.ssb.no/statistikkbanken/selectout/ShowTable.asp?FileformatId=2&Queryfile=20131129105322422147053Utniv07&PLanguage=1&MainTable=Utniv07&potsize=63>, pregledano 29.11.2013.

²⁷⁹ Uključujući napredne kurseve koji nisu akreditirani kao tercijarno obrazovanje

Norvežane 31%. To znači da je stepen učešća u visokom obrazovanju veći među Bosancima nego među domicilnim Norvežanima. Također, naglašeno je da gotovo 50% žena bh. porijekla u dobi između 19 i 24 godina pohađa tercijarno obrazovanje.²⁸⁰

3. Maternji jezik

Prije 2007. godine u Norveškoj su mjere podrške za učenje maternjeg jezika u školama bile ograničene na učenike imigrante čiji maternji jezik nije norveški, odnosno one koji su imali nedovoljno znanje norveškog jezika. Vlada Norveške je 2007. godine usvojila strateški dokument „Jednako obrazovanje u praksi – strategija za bolju nastavu i veće učešće lingvističkih manjina u obdaništima, školama i obrazovanju 2007-2009. godine“²⁸¹. To je strategija za bolje učenje i veću participaciju jezičkih manjina u vrtićima, školama, odnosno cijelom obrazovnom sistemu, koja predviđa da imigranti, koji dobro poznaju norveški, također mogu pohađati i dodatnu nastavu maternjeg jezika. Norveške općine mogu implementirati ovu strategiju u okviru vannastavnih aktivnosti.

Najmanje 155 manjinskih jezika, uključujući službene jezike BiH, imigranti u Norveškoj koriste kao maternje.

Od 2007. godine sva djeca, čiji maternji jezik nije norveški, dakle i djeca bh. porijekla, imaju pravo pohađati nastavu maternjeg jezika u okviru redovnog školovanja (dodatni časovi). Međutim, broj djece koja pohađaju ovakvu dodatnu nastavu je izuzetno mali, a program nije uveden u svim norveškim školama koje pohađaju djeca imigranata. Moguće je i da roditelji nisu dovoljno upoznati o zakonskim mogućnostima u vezi sa ovim pitanjem.

Učenici porijeklom iz BiH, koji pohađaju dopunsku ili bilingvalnu nastavu na maternjem (i.e. bosanskom, srpskom ili hrvatskom) i norveškom jeziku imaju tu mogućnost u osnovnoj školi (uključujući javne, privatne i općinske škole). Naime, prema podacima Centralnog ureda za statistiku Norveške za 2012. godinu, broj učenika koji pohađaju dodatnu nastavu iz maternjeg bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika (službeni jezici u BiH) i/ili bilingvalno obrazovanje u Norveškoj u osnovnim i nižim srednjim školama je sljedeći:²⁸²

²⁸⁰ Dr.sc, Marko Valenka i dr.sc. Žan Štrabac, „Bosanci u Norveškoj: integracija bosanskih migranata i njihovih potomaka u norveškom društvu“ u zborniku „Migracije iz BiH“, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2013. godina, str. 26

²⁸¹ Strategic Plan, Equal Education in Practice! Strategy for better teaching and better participation of linguistic minorities in kindergartens, schools and education 2007-2009, <http://planipolis.iiep.unesco.org/upload/Norway/Norway%20Equal%20education%20in%20practice.pdf>, pregledano 28.11.2013.

²⁸² Statistics Norway, Pupils in primary and lower secondary school who receive mother tongue training and/or bilingual education, by region, mother tongue, ownership, type of institution, time and contents: Bosnisk, Serbisk, Kroatisk, <https://www.ssb.no/statistikkbanken/SelectVarVal/saveselections.asp>, pregledano 29.11.2013.

Tabela 15: Broj učenika koji pohađaju nastavu iz maternjeg jezika (B/H/S) 2002.-2012.

<i>Jezik: Bosnisk (bosanski)</i>											
Regija/općina (osnovna škola)	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
01 Rstfold	8	10	8	11	4	6	3	4	4	5	-
03 Oslo	38	0	51	45	32	48	25	26	27	22	27
03 Oslo (privatne osnovne škole)	0	42	0	0	0	0	0	0	0	0	0
11 Rogaland	0	0	0	0	0	1	2	2	0	0	0
Ukupno bosanski	46	52	59	56	36	55	30	32	31	27	27
<i>Jezik: Serbisk (srpski)</i>											
Regija/općina (osnovna škola)	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
01 Rstfold	9	4	5	2	5	7	3	7	8	6	6
02 Akershus	27	22	14	17	17	19	15	24	15	13	8
03 Oslo	0	0	2	1	0	0	1	1	5	3	0
04 Hedmark	10	13	17	11	10	8	7	4	3	3	-
05 Oppland	5	10	9	14	16	7	11	11	7	6	-
06 Buskerud	0	4	1	2	5	5	4	0	2	8	3
07 Vestfold	7	2	6	5	10	11	13	2	3	3	-
08 Telemark	16	9	14	11	13	14	15	16	9	6	6
09 Aust-Agder	3	0	5	4	3	2	0	1	3	0	0
10 Vest Agder	14	11	25	22	17	17	18	14	14	8	5
11 Rogaland	2	0	0	8	14	17	5	9	5	10	13
11 Rogaland (općinska škola)	8	7	10	0	0	0	0	0	0	0	0
12 Hordaland	16	14	16	18	16	21	20	10	14	0	13
14 Sogn og Fjordane	6	1	4	5	0	0	3	4	4	-	3
15 Mrre og Romsdal	14	11	10	4	1	0	1	2	2	-	0
16 Srr-Trrndelag	3	5	11	9	5	6	12	5	11	0	0
17 Nord-Trrndelag	5	0	0	4	0	0	0	0	2	-	3
18 Nordland	21	20	21	16	15	4	11	20	9	6	10
19 Troms Romsa	5	4	3	2	4	3	3	3	1	0	0
20 Finnmark Finnmarku	1	3	4	0	2	1	9	10	2	0	0
Ukupno srpski	172	140	177	155	153	142	151	143	119	72	70

<i>Jezik: Kroatisk (hrvatski)</i>											
Regija/općina (osnovna škola)	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
01 Rstfold	0	0	0	0	0	0	0	0	1	-	0
02 Askershus	1	3	1	0	5	4	1	4	1	0	-
03 Oslo	0	0	0	0	0	0	0	1	2	-	-
03 Oslo (privatne osnovne škole)	0	0	2	1	2	1	1	0	0	0	0
04 Hedmark	1	3	2	1	0	0	0	1	1	0	0
05 Oppland	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
06 Buskerud	2	1	0	0	0	0	0	3	2	0	0
07 Vestfold	0	0	1	1	2	0	1	1	0	-	0
09 Aust-Agder	2	0	10	0	0	0	0	0	0	0	0
09 Aust-Agder (općinske škole)	0	0	0	18	0	0	0	9	0	10	8
10 Vest Agder	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0
11 Rogaland	11	25	0	22	0	0	19	14	6	7	5
11 Rogaland (opštinske škole)	11	0	28	0	21	18	0	0	0	0	0
12 Hordaland	14	11	2	2	5	0	4	1	1	-	-
15 Mrre og Romsdal	0	4	4	4	2	6	2	3	3	-	0
16 Srr- Trrndelag	0	2	3	2	2	2	2	0	0	0	0
18 Nordland	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Ukupno hrvatski	43	50	53	51	40	31	30	37	19	17	13
Ukupno bosanski, srpski i hrvatski	261	242	289	262	229	228	211	212	169	116	110

Dakle, ukupan broj djece koja su u osnovnoj školi 2012. godine pohađala dodatnu i/ili bilingvalnu nastavu na službenim jezicima u BiH (bosanskom, srpskom i hrvatskom) i norveškom bio je 110, uključujući djecu iz drugih država bivše Jugoslavije kojima su maternji jezici bosanski, hrvatski i srpski. Djeca pohađaju dodatnu ili bilingvalnu nastavu u osnovnoj školi na bosanskom u tri norveške regije/grada, na hrvatskom u 14 regija, a na srpskom u 19 regija.

U Norveškoj je 2009. godine, prema procjenama, bilo oko 4.000 djece školskog uzrasta bh. porijekla, a samo 30 ih je pohađalo dvojezičnu nastavu (bosanski i norveški) zbog poteškoća u savladavanju obaveznog norveškog. U ovoj vrsti nastave norveški je drugi, a bosanski, srpski odnosno hrvatski prvi jezik poduke i to samo do dostizanja zadovoljavajućeg nivoa znanja norveškog jezika, odnosno prelaska djeca iz bilingvalne u redovnu norvešku nastavu.

Pošto su zakoni i strategije Norveške usmjereni, prije svega, na bolju integraciju svih imigranata u norveško društvo, treba poduzeti dodatne mjere za učenje maternjeg jezika bh. doseljenika u Norveškoj koje će doprinijeti očuvanju i jačanju identiteta ovih ljudi, bez obzira na stepen poznavanja norveškog jezika. Ove mjere ne može financirati Vlada Norveške nego je potrebna pomoć nadležnih institucija BiH i angažman (samoorganizovanje) bh. iseljenika u Norveškoj.

4. Organiziranost

Iseljenici iz BiH u Norveškoj su u vrhu dobro organizirane bh. dijaspore u svijetu. Osim što su velikim dijelom centri njihovog okupljanja vjerske zajednice, veliki broj angažiran je u organizacijama mladih, žena, strukovnim udruženjima, te humanitarnim organizacijama profiliranim za pomoć ugroženim kategorijama u BiH.

Tabela 16: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Norveškoj, uključujući i udruženja sa predznakom Hrvatske i Srbije

<p>Udruženje BiH Drammen 120 članova (od preko 600 stanovnika Drammena bh. porijekla); u sastavu Udruženja djeluje i Škola bosanskog jezika</p> <p>www.bih-drammen.com</p>	<p>Udruženje građana BiH Trodheim</p> <p>E-mail: ugbih@live.no http://www.ugbih.com/index.php</p>
<p>Udruženje mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj – <i>Stećak</i>²⁸³</p> <p>Trimvin 6, HO 129, 0372 Oslo, Norway T +47 41 85 05 00 E-mail: post@stecak.no https://www.facebook.com/stecakoslo</p>	<p>Humanitarna organizacija za djecu bez roditeljske skrbi i djecu sa posebnim potrebama u BiH - „Nova nada“</p> <p>Osnovana 14.02.2009 u Fredrikstadu. Izabran je organizacijski odbor sa predstavnicima iz Østfolda, Akershusa i Osla. Broj organizacije u Brønnsund registru je 993 776 696.</p> <p>http://www.novanada.net/</p>
<p>Fokus – The Network for Bosnian Women in Norway (Mreža Bosanki u Norveškoj) osnovana 1998. godine i sestrinski FOKUS BiH, registrovan u BiH 2008. godine</p> <p>http://www.fokusvinner.no/en/About-FOKUS/Member-organizations/Network-BK-Network-for-Bosnian-Women-in-Norway/</p>	<p>Norw-Bosnian Chamber of Commerce (Norveško-bosanska privredna komora)</p> <p>c/o Oslo Chamber of Commerce http://www.chamber.no/en/links/bilateral_chambers_and_trade_offices/ T +99311368</p>

²⁸³ „Stećak” je bosanskohercegovačko udruženje koje je usmjereno na povezivanje i učvršćivanje veza mladih Bosanaca i Hercegovaca u Norveškoj, bez obzira na njihovu nacionalnu, religijsku i drugu pripadnost. Od aprila 2009. godine članica Krovne organizacije omladinskih udruženja u Norveškoj/ Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU), zajedno sa 80 drugih norveških omladinskih organizacija

<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Norveškoj Fougnersvei 2A, 0571 Oslo, Norway T +47 22 37 50 04 contact@izbih.no http://www.izbih.no https://www.facebook.com/pages/Islamska-zajednica-Bo%C5%A1njaka-u-Norve%C5%A1koj/160102300718750 (1.583 člana²⁸⁴) Džemati Islamske zajednice Bošnjaka nalaze se u 19 norveških gradova</p>	<p>Kulturno društvo Bošnjaka „Preporod“ Norveška Osnovano 1996. godine; od 2012. godine registrovano u Brønnøysundregisteret registru NVO na nivou Norveške. http://preporod.no/index.php/bs/ https://www.facebook.com/preporod.norveska²⁸⁵ preporod@preporod.no</p>
<p>Hrvatska zajednica u Norveškoj/ Kroatisk forbund i Norge (MB 948 406 657) Kroatisk forbund i Norge, Postboks 6191 Etterstad 0602 Oslo, Norge T +47 40627857 forbund@kroatisk.no http://www.kroatisk.no/ https://www.facebook.com/pages/Hrvatska-Zajednica-u-Norveskoj/423751214349663²⁸⁶</p>	<p>Hrvatska katolička misija u Norveškoj Vlč. Marinko Pervan Akersveien 16b, 0177 Oslo T +23 21 95 70 M +94 78 84 82 kroatisk.misjon@katolsk.no</p>
<p>Centrala Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori – Norveška (jedna od ukupno 12 u svijetu) http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85:centrale-iz-e-bosnjaka-u-dijaspori&catid=60&Itemid=1013</p>	<p>Džemati (5) IZ Bošnjaka u Norveškoj http://www.rijaset.ba/images/stories/Za-download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf</p>
<p>Savez srpskih udruženja u Norveškoj Wintersgata 10, 3921 Porsgrunn borismax@kosmet.no www.serbisk.no</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva Eparhija britansko-skandinavska (sjedište Eparhije u manastiru Pokrova Presvete Bogorodice u Švedskoj) Parohija Svetog Vasilija Ostroškog (osnovana 1992. godine) Frognerveien 47, 0266 Oslo T +47 242 00 992 www.vasilijeostroski.no spc.norway@gmail.com; Parohija Svetog Dimitrija Solunskog (osnovana 2005. godine) Tinnheiveien 17, 4629 Kristiansand T +47 380 63 784 www.svetidimitrije.no</p>

²⁸⁴ Stanje članstva Facebook grupe „Islamska zajednica Bošnjaka u Norveškoj“ na dan 26.11.2013. godine, pregledano 26.11.2013. godine

²⁸⁵ Stanje članstva Facebook grupe „KDB Preporod Norveška“ na dan 26.11.2013. godine je 100

²⁸⁶ Stanje članstva Facebook grupe je 168 na dan 26.11.2013. godine

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Norveškoj informiraju se putem bh. radio i tv satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH, te putem novina i časopisa objavljenih u Bosni i Hercegovini i Norveškoj, kao i putem različitih web portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH.

Tabela 17: Glasila bh. iseljenika u Norveškoj

Bosanska pošta (najčitaniji list među bh. iseljeničtvom u Skandinaviji, izlazi svakog drugog petka) Bosnisk Post AS Postboks 266 1851 MYSEN NORGE Norveška, centralna redakcija: telefoni: +47 69 89 17 14 Fax: +47 69 89 90 60 http://www.bosanskaposta.no/	Glas BiH (pretplata za Švedsku, Dansku i Norvešku) regionalno glasilo za bh. iseljenike u Skandinaviji http://www.bhsavez.org/glas/pretplata.htm
BH Glasnik Fougners vei 2a 0571 Oslo, Norway glasnik@online.no; izbih@mail.com T +47 2237 50 04 F +47 2237 50 05	Svetilo (parohijski časopis Srpske pravoslavne crkve) izlazi dva puta godišnje
Listić (glasilo Hrvatske katoličke misije u Oslu) izlazi tromjesečno	

6. Bilateralna saradnja

Kraljevina Norveška priznala je Bosnu i Hercegovinu 7. aprila 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 12.11.1993. godine.²⁸⁷

Ambasada Kraljevine Norveške u Sarajevu otvorena je u aprilu 1996. godine²⁸⁸. Ambasada Bosne i Hercegovine u Oslu nerezidentno pokriva i Republiku Island.²⁸⁹

²⁸⁷ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa – Norveška, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 17.1.2014. godine

²⁸⁸ Norwegian Embassy – the official site in Bosnia and Herzegovina, Introduction: Norway and Bosnia and Herzegovina, http://www.norveska.ba/News_and_events/Bilateral-relations/Introduction-Norway-and-Bosnia-Herzegovina/, pregledano 17.1.2014.

²⁸⁹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Ambasade BiH u svijetu, Norveška, http://www.mvp.gov.ba/ambasade_konzulati_misije/ambasade_konzulati_i_stalne_misije_bih/Default.aspx?template_id=16&s1=708&id=7056, pregledano 17.1.2014.

6.1. Razvojna i druga pomoć

U Izvještaju broj 7/2010 tima nezavisnih eksperata iz regije, objavljenom u aprilu 2010. godine pod nazivom „Evaluacija norveške razvojne saradnje sa zemljama Zapadnog Balkana“ navedeno je da je Norveška dala oko 10 milijardi norveških kruna (ili oko 1,25 milijarde eura, odnosno oko 1,7 milijardi američkih dolara) razvojne pomoći zemljama Zapadnog Balkana, uključujući BiH, u periodu od 1991. do 2008. godine.

Ukupna pomoć Norveške Bosni i Hercegovini u ovom 18-godišnjem periodu iznosila je više od tri milijarde norveških kruna (362 miliona eura) i podijeljena je u tri glavne faze:

- Humanitarna pomoć za interno raseljene osobe (od 1991. do 1996. godine);
- Obnova i razvoj (projekti obnove trajali su do 2000. godine dok je implementacija nekih razvojnih projekata iz prve faze nastavljena) i
- Demokratizacija i približavanje BiH euro-atlantskim integracijama (od 2000. godine do danas).

Više od 68% navedene norveške pomoći Bosni i Hercegovini implementirano je direktno, putem norveških partnera (uglavnom norveških nevladinih organizacija, koje su implementirale više od 50% ukupne pomoći za BiH, odnosno više od 70% ukupnih sredstava Vlade Norveške od 1993. do 1997. godine), 22% putem međunarodnih i međuvladinih organizacija, a samo 10% implementirali su bh. akteri.

Dakle, nakon što je godinama finansirala humanitarnu pomoć i projekte obnove u BiH, Vlada Norveške nastavlja pomagati BiH na putu euro-atlantske integracije jačanjem institucija i razvojem privatnog sektora u BiH. Aktuelna norveška razvojna pomoć BiH posebno doprinosi jačanju institucija, s fokusom na saradnju državnih parlamenata BiH i Norveške, te podršku sektoru pravosuđa, obrazovanja, sigurnosti i reforme odbrane; razvoju poslovnog sektora, te jačanju civilnog društva, posebno u oblasti mira i pomirenja, ljudskih prava, mladih, obrazovanja i suočavanja s prošlošću.

Projekat deminiranja, putem Norveške narodne pomoći, u saradnji sa BHMIC centrom, bio je najveći pojedinačni projekat koji je u BiH finansirala Vlada Norveške 2009. godine, od 1994. godine.²⁹⁰

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Norveške

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine²⁹¹, na snazi je ukupno 18 bilateralnih sporazuma između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Norveške, od čega su samo jedan (o readmisiji) potpisale BiH i Norveška, a ostali su preuzeti sukcesijom bivše SFRJ.

²⁹⁰ Norwegian Embassy – the official site in Bosnia and Herzegovina, Introduction: Norway and Bosnia and Herzegovina, http://www.norveska.ba/News_and_events/Bilateral-relations/Introduction-Norway-and-Bosnia-Herzegovina/, pregledano 17.1.2014.

²⁹¹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralna saradnja – Međunarodni ugovori po državama (Norveška), http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1187&id=7743, pregledano 17.1.2014.

- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Vlade Kraljevine Norveške o readmisiji vlastitih državljana i državljana trećih zemalja, potpisan u Oslu 30.06.2005. godine, ratificiran 16.2.2006. godine („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 01/06).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Od ukupno 17 bilateralnih sporazuma, koje je BiH preuzela sukcesijom, navodimo one koji su od posebnog značaja za bh. iseljeničtvo.
- Nota/Sporazum između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Norveške o reviziji sukcesije bilateralnih sporazuma zaključenih između bivše SFRJ i Kraljevine Norveške, potpisan 11. februara 2009. godine:
- Konvencija između SFRJ i Kraljevine Norveške o socijalnom osiguranju, sa protokolima, potpisana u Beogradu, 22. novembra 1974. godine²⁹² („Sl. list SFRJ“ br. 22/75);
- Sporazum između SFRJ i Kraljevine Norveške o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i imovinu, potpisan u Oslu 1. septembra 1983. godine („Sl. list SFRJ“, br. 09/85);
- Sporazum o kulturnoj saradnji između FNRJ i Kraljevine Norveške („Sl. list FNRJ“, br. 10/56);
- Sporazum između Jugoslavije i Norveške o recipročnom priznanju diplomatsko-konzularne forme braka („Sl. list FNRJ“, br. 06/58).

7. Preporuke

1. Inicirati pregovore za zaključivanje sporazuma o socijalnom osiguranju.
2. Uključiti diplomatsko-konzularnu mrežu BiH u aktivnu promociju potrebe učenja maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika u Norveškoj.
3. Inicirati pregovore o sklapanju sporazuma o obrazovnoj, naučnoj, kulturnoj i tehničkoj saradnji.
4. Inicirati pregovore o sklapanju sporazuma o ekonomskoj saradnji.
5. Insistirati na uključivanju oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć Norveške Bosni i Hercegovini.
6. Dodati link Sektora za iseljeničtvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH na web stranicu Ambasade BiH u Oslu.²⁹³

²⁹² <http://www.pio.rs/sr/img/Medjunarodni%20sporazumi/NORVESKA%20lat.pdf>

²⁹³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Sektor za iseljeničtvo, http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/Archive.aspx?langTag=bs-BA&template_id=128&pageIndex=1, pregledano 17.1.2014.

NJEMAČKA

Savezna Republika Njemačka je, sa više od 220.000 osoba bh. porijekla, država sa najvećim brojem iseljenika iz Bosne i Hercegovine u Evropi. Iako postoji mnoštvo organizacija koje se, uglavnom, bave različitim kulturnim aktivnostima, ipak je organiziranje u okviru vjerskih zajednica i dalje najdominantniji oblik organiziranja bh. iseljenika u toj zemlji. Njemačka je država sa kojom BiH ima zaključen Sporazum o saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i nauke kojim su, između ostalog, uređeni osnovni principi organiziranja nastave na maternjem jeziku. Međutim, nadležne institucije BiH još ništa nisu uradile na realizaciji ovog sporazuma. Njemačka je, osim Austrije, država sa najvećim brojem osoba koje su se odrekle državljanstva BiH, jer zakonodavstvo te zemlje, uz manje izuzetke, kod sticanja njemačkog, nalaže obavezno odricanje od matičnog državljanstva.

Njemačka je, u okviru „Plave karte EU“, koja je uvedena 2012. godine, olakšala useljavanje i zapošljavanje visokokvalificiranih doseljenika poput inženjera, informatičara, matematičara, naučnika, doktora medicinskih nauka i dr. Osim toga, 2013. godine između nadležnih institucija za zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Njemačke potpisan je dogovor o zapošljavanju medicinskih kadrova u SR Njemačkoj, tako da je izvjesno da će iseljavanje iz BiH u ovu zemlju biti nastavljeno i u narednom periodu.

1. Brojno stanje

Savezni ured za statistiku Savezne Republike Njemačke (*Statistisches Bundesamt*), na osnovu Mikrocensusa iz 2011. godine²⁹⁴ objavio je da ukupan broj osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine²⁹⁵ u Njemačkoj iznosi 228.000. Prema definiciji Ureda za statistiku Njemačke, osobe sa „migrantskim porijeklom“ su svi imigranti koji su nakon 1949. godine došli na sadašnji teritorij Savezne Republike Njemačke, te stranci rođeni u Njemačkoj, odnosno svi Nijemci rođeni u Njemačkoj čiji su jedan ili oba roditelja imigranti ili stranci.

Prema ovoj definiciji, broj od 228.000 osoba porijeklom iz BiH uključuje sve osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine koje su rođene u BiH ili u Njemačkoj, sa ili bez bh. državljanstva, koje su same imigrirale u Njemačku ili im je jedan od roditelja imigrant iz BiH. Prema istom izvoru, od 228.000, njih 155.000 „ima migrantsko iskustvo“, što znači da su oni sami imigranti, dok ostatak od 73.000 osoba bh. porijekla predstavlja drugu generaciju bh. iseljenika rođenih u Njemačkoj.

²⁹⁴ Bevölkerung mit Migrationshintergrund– Ergebnisse des Mikrozensus 2009 –, Statistisches Bundesamt, <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1025904>, accessed on 2 September 2010

²⁹⁵ Osobe „with migration backbround“ (migrantskog porijekla)

Tabela 1: Brojno stanje i starosna dob osoba bh. porijekla u SR Njemačkoj, 2011. godine²⁹⁶

Ukupno	ispod 5 godina	5-10	10-15	15-20	20-25	25-35	35-45	45-55	55-65	iznad 65
228.000	14.000	15.000	16.000	14.000	13.000	36.000	39.000	31.000	35.000	13.000

Prosječna starost bh. iseljenika u Njemačkoj je 36,3 godina, što je pokazatelj dosta mlade dijaspore. Prosječna dob naših iseljenika kada su migrirali u Njemačku je 23,7 godina, dok je prosječna dužina njihovog boravka u toj zemlji 21,4 godine.

2. Status

Status građana bh. porijekla u SR Njemačkoj u potpunosti je riješen kroz državlanski odnos, dozvolu trajnog ili ograničenog boravka (radne dozvole) ili neki drugi legalan način.

Prema podacima Saveznog ureda za migracije i izbjeglice Njemačke²⁹⁷, status i broj bh. državljana zaključno sa 2011. godine je bio sljedeći:

Tabela 2: Strani državljani prema državljanstvu i spolu, 31.12.2011. godine

Državljeni Bosne i Hercegovine	Ukupno	od toga			
		ženskog spola		rođenih u Njemačkoj	
	153.470	broj	%	broj	%
		74.194	48,3	26.482	17,3

Većina (120.375 ili 78,43%) od 153.470 državljana BiH u Njemačkoj je na dan 31.12.2012. godine boravila na osnovu trajne boravišne dozvole.

Tabela 3: Status bh. državljana - boravišne dozvole, stanje 31.12. 2011. godine²⁹⁸

Državljeni Bosne i Hercegovine	Trajna boravišna dozvola		Privremena boravišna dozvola, „tolerirani boravak” i ostalo		Ukupno
	broj	%	broj	%	
		120.375	78,43	33.095	21,57

²⁹⁶ Bevölkerung mit Migrationshintergrund– Ergebnisse des Mikrozensus 2009 –, Statistisches Bundesamt, <https://www-ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1025904>, accessed on 2 September 2010

²⁹⁷ Federal Office for Migration and Refugees, <https://milo.bamf.de/llde/livelink.exe/fetch/2000/702450/7940651/13318648/customview.html?func=ll&objId=13318648&objAction=browse&attlogin>

²⁹⁸ Foreign population 12-2011 https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevoelkerung2010200117004.pdf?__blob=publicationFile, http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/136596/publicationFile/15290/Migration_und_Integration_en.pdf

Od 1991. do 1995. godine Njemačka je odobrila privremeni boravak (privremeni izbjeglički status) za oko 345.000 izbjeglica iz BiH - više nego sve ostale evropske zemlje zajedno. Veliki broj ovih izbjeglica napustio je Njemačku, i to uglavnom dobrovoljno i uz pomoć programa repatrijacije. U Njemačkoj ih je ostalo manje od 10.000²⁹⁹ i oni su, uglavnom, riješili status kroz trajnu boravišnu dozvolu ili sticanje državljanstva. Centralni ured za statistiku UNHCR-a navodi da je sredinom 2013. godine u Njemačkoj registrirana 791 osoba porijeklom iz BiH sa priznatim statusom izbjeglice.³⁰⁰

Program reintegracije i emigracije za azilante (RAEG) i Vladin program repatrijacije (GARP) su se pokazali veoma uspješnim kod povratka bh. izbjeglica u BiH. Naime, u okviru ovih programa, više od 200.000 osoba je dobilo finansijsku pomoć za povratak u BiH ili odlazak u treće zemlje.

Tabela 4: Broj bh. državljana prema godinama napuštanja Njemačke u okviru Programa povratka RAEG (1979. do 2005. godine)³⁰¹

Godina	Državljanstvo osoba koje su napustile Njemačku: Bosna i Hercegovina
1996.	3.555
1997.	65.197
1998.	91.544
1999.	20.956
2000.	6.490
2001.	485
2002.	nedostupni podaci
2003.	443
2004.	311
2005.	177
Ukupno	189.158

Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine je u toku 2013. godine realizirala, u saradnji sa bh. entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje Brčko distrikta BiH, Dogovor o posredovanju pri zapošljavanju radnika iz BiH u SR Njemačkoj na određeno vrijeme vezano za radnike medicinske struke. Ukupno su u 2013. godini, posredstvom ovog programa, zaposlena 184 radnika iz BiH, i to:

- *Triple Win* projekat (prvi javni poziv objavljen u aprilu 2013. godine): 304 kandidata uspješno su prošla testiranje, a šest ih je zaposleno do 31.12.2013. godine, dok su se na drugi javni poziv do 31.12.2013. godine na testiranje prijavila 133 kandidata;

²⁹⁹http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/136596/publicationFile/15290/Migration_und_Integration_en.pdf

³⁰⁰ Centralni ured za statistiku UNHCR-a Ženeva, e-mail od 11.2.2014. godine – odgovor na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH od 6.1.2014.

³⁰¹ Voluntary and Forced Return of Third Country Nationals from Germany, Date of publication: 30.04.2007, http://www.bamf.de/cln_092/SharedDocs/Anlagen/EN/Migration/Downloads/EMN/EMNselbst/emn-research-study-2006-return-en,templateId=raw,property=publicationFile.pdf/emn-research-study-2006-return-en.pdf

- Procedura za poznatog poslodavca: 265 prijavljenih u 2013. godini, zaposleno 178 bh. radnika, odbijena 21 prijava, a 66 prijava je u proceduri rješavanja na dan 23.1.2014. godine.³⁰²

2.1. Državljanstvo

Pitanje sticanja njemačkog državljanstva je regulirano Zakonom o državljanstvu (*Nationality Law*), koji je izmijenjen i dopunjen 15. jula 1999. godine (*Act to Amend the Nationality Law*). Modernizacija Zakona o državljanstvu je olakšala sticanje njemačkog državljanstva. Naime, prema ovom zakonu, uslovi za sticanje njemačkog državljanstva su:

- osam godina legalnog boravka u Njemačkoj ukoliko podnositelj posjeduje trajnu boravišnu dozvolu i u mogućnosti je da izdržava sebe i svoju porodicu (Section 8)³⁰³;
- odricanje od prethodnog državljanstva (Section 10, Article 1(4))³⁰⁴;
- položen test za državljanstvo kojim se provjerava poznavanje njemačkog ustrojstva, društva i načina života, s tim da su osobe mlađe od 16 godina ili osobe koje zbog nekog onesposobljenja ili starosti nisu u mogućnosti da polažu testove oslobođene ove obaveze.³⁰⁵

Prema navedenom Zakonu, djeca rođena u Njemačkoj, čiji roditelji nisu Nijemci, automatski po rođenju dobivaju njemačko državljanstvo. Uslovi su: da jedan roditelj boravi legalno u Njemačkoj najmanje osam godina prije djetetovog rođenja, te da u vrijeme djetetovog rođenja posjeduje trajnu boravišnu dozvolu. Međutim, u ovom slučaju, dijete prije 23. rođendana mora odlučiti koje državljanstvo će zadržati - njemačko ili državljanstvo svojih roditelja. U slučaju da zadrži državljanstvo svojih roditelja, ta osoba automatski gubi pravo na njemačko državljanstvo (Section 4)³⁰⁶.

Kao što je već navedeno, jedan od uslova za sticanje njemačkog državljanstva je odricanje od državljanstva koje imigrant već posjeduje. Međutim, za razliku od nekih svojih susjeda, Njemačka ostavlja mogućnost za dvojno državljanstvo navodeći u zakonu jasne slučajeve kada je dopušteno da imigrant zadrži prethodno državljanstvo (Poglavlje 12 – „Naturalizacija osoba sa više državljanstava”), kako slijedi³⁰⁷:

- Izbjeglice i žrtve političkog progona nisu obavezne odreći se državljanstva zemlje porijekla;

³⁰² E-mail Agencije za rad i zapošljavanje BiH od 23.1.2014. godine

³⁰³ Zakon o državljanstvu Njemačke (Staatsangehörigkeitsgesetz, StAG), <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StAG.htm>

³⁰⁴ Ibid

³⁰⁵ Immigration Law and Policy, Federal Ministry of Interior,

http://www.bmi.bund.de/cae/servlet/contentblob/150424/publicationFile/15454/Zuwanderungspolitik_und_Zuwanderungsrecht_en.pdf

³⁰⁶ Ibid

³⁰⁷ Zakon o državljanstvu Njemačke (Staatsangehörigkeitsgesetz, StAG), Section 12: *Naturalisation accepting multiple nationality*, <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StAG.htm>

- Osobe čija zemlja porijekla nema zakonske odredbe koje omogućavaju odricanje od državljanstva³⁰⁸;
- Osobe čija zemlja porijekla redovno odbija ispis iz državljanstva;
- Kada zemlja porijekla ima nerazumne uslove za odricanje od državljanstva ili nije donijela odluku u razumnom vremenskom periodu nakon podnesenog zahtjeva;
- Ukoliko odricanjem od državljanstva osoba, osim gubitka građanskih prava, ima i finansijske gubitke, poput prava u vezi sa imovinom.

Već je spomenuto da od ukupnog broja osoba bh. porijekla u Njemačkoj (228.000), njih 152.470 još uvijek ima bosanskohercegovačko državljanstvo, što znači da 75.530 osoba porijeklom iz BiH posjeduje njemačko državljanstvo. Nažalost, precizni podaci o tome koliko ih se odreklo bh. državljanstva nisu nam dostupni, jer Ministarstvo civilnih poslova BiH vodi evidenciju o broju odricanja od državljanstva BiH od 1998. godine³⁰⁹.

Prema podacima koje je Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH dobilo od Ministarstva civilnih poslova BiH³¹⁰, ukupno 61.752 osobe su se od 1998. do novembra 2013. godine odrekle bosanskohercegovačkog državljanstva, od čega se oko 2/3 odnosi na bh. državljane koji su po odricanju bh. stekli državljanstva Republike Austrije i SR Njemačke.

Prema informacijama objavljenim u Njemačkoj u februaru 2014. godine³¹¹, Ministarstvo unutrašnjih poslova SR Njemačke pripremilo je nacrt zakona o dvojnomo državljanstvu, koji predviđa da djeca imigranata, koja su rođena i živjela u Njemačkoj najmanje 12 godina, odnosno osobe koje su završile tercijarno obrazovanje u Njemačkoj, a potomci su imigranata, mogu, osim njemačkog, zadržati i državljanstvo zemlje svojih roditelja. Rasprava o nacrtu ovog zakona je u toku. Neke njemačke političke opcije predlažu da sva djeca imigranata, koja su rođena i odrasla u Njemačkoj, trebaju imati pravo na dvojno državljanstvo, odnosno da od njih ne treba tražiti da se prilikom sticanja njemačkog odreknu državljanstva svojih roditelja. Ukoliko ovakve liberalnije odredbe o dvojnomo državljanstvu budu usvojene, djeca imigranata porijeklom iz Bosne i Hercegovine koja žive u Njemačkoj moći će, osim njemačkog, zadržati i bh. državljanstvo.

2.2. Zaposlenost³¹²

Državni statistički zavod SR Njemačke objavio je da je u toj zemlji zaposleno oko 123.000 bh. imigranata, a nezaposleno ih je 14.000. Stopa njihove zaposlenosti je 89,78% (ukupno za Njemačku ta stopa iznosi 91%). Od ukupnog broja zaposlenih, 7.000 bh. iseljenika u

³⁰⁸ Naprimjer, Grčka i Maroko ne dozvoljavaju odricanje od državljanstva svojim državljanima

³⁰⁹ Sektor za državljanstvo i putne isprave Ministarstva vanjskih poslova BiH vodi precizne podatke o odricanju od bh. državljanstva od 1998. godine (akt 06-20-2-4383/13 od 5.11.2013. godine)

³¹⁰ Akt Ministarstva civilnih poslova BiH broj 06-30-2- 4383/13 od 05.11.2013. godine

³¹¹ Dual Citizenship: Merkel Government Ponders Who is a German (Chancellor Angela Merkel's new government has promised to introduce dual citizenship for children born to immigrants in Germany. Now, though, the left and right are fighting over what exactly that means. A new integration debate could result), Spiegel Online, 5 February 2014, <http://www.spiegel.de/international/germany/german-efforts-at-dual-citizenship-hit-crossroads-a-951626.html>, pregledano 5.3.2014.

³¹² Bevölkerung mit Migrationshintergrund– Ergebnisse des Mikrozensus 2009 –, Statistisches Bundesamt, <https://www.ec.destatis.de/csp/shop/sfg/bpm.html.cms.cBroker.cls?cmspath=struktur,vollanzeige.csp&ID=1025904>, accessed on 2 September 2010

Njemačkoj vodi vlastiti privatni biznis, 60.000 je zaposleno u nekoj firmi, a više od 55.000 radi za nadnicu.

Kada su u pitanju oblasti zapošljavanja, najviše (36,5%) bh. iseljenika radi u proizvodnji, a 30% u ugostiteljstvu i trgovini.

U Njemačkoj 23.000 bh. iseljenika prima neku vrstu penzije, dok 15.000 prima socijalnu pomoć (od čega je 11.000 bh. državljana, a samo 4.000 s njemačkim državljanstvom).

Tabela 5: Prosječni mjesečni prihodi bh. domaćinstava u SR Njemačkoj³¹³

između 500 i 1.500 eura	39%
između 1.500 i 3.200 eura	51%
više od 3.200 eura	9%

3. Maternji jezik

Veoma je značajno naglasiti da, iako je Bosna i Hercegovina sa SR Njemačkom zaključila bilateralni sporazum o saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i nauke, koji sadrži prilog kojim su uređeni osnovni principi organiziranja nastave na maternjem jeziku, nadležne institucije naše zemlje još uvijek nisu ništa uradile na implementaciji ovog sporazuma, zbog čega je učenje maternjeg jezika djece bh. iseljenika i u ovoj državi prijema prepušteno entuzijazmu pojedinaca i bh. udruženja.

Organiziranje nastave maternjeg jezika u SR Njemačkoj u nadležnosti je pokrajinskih vlada, tako da je ova oblast različito uređena od pokrajine do pokrajine. U nekim saveznim pokrajinama organizirana je integrirana nastava maternjeg jezika u okviru redovnih njemačkih škola. Prema procjeni Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, broj djece bh. porijekla u dobi od 5 do 15 godina u SR Njemačkoj iznosi oko 31.000. Međutim, broj učenika koji pohađaju nastavu maternjeg jezika u okviru redovnih njemačkih škola je znatno manji i teško ga je utvrditi jer se nastava maternjeg jezika u nekim pokrajinama organizira prema državljanskoj pripadnosti, a u nekim prema nazivu jezika. U svakom slučaju, mogućnosti pohađanja ove nastave u okviru redovnih škola nisu dovoljno iskorištene. Osim učenja maternjeg jezika u okviru redovnih njemačkih škola, nastava maternjeg jezika organizirana je i u okviru udruženja i klubova bh. iseljenika, kao i pri vjerskim zajednicama.

Također, značajno je istaknuti aktivnosti dopunskih škola susjednih država Srbije i Hrvatske, koje pohađaju i djeca iseljenih Srba i Hrvata iz Bosne i Hercegovine.

Radi podrške učenju maternjeg jezika djece u iseljeništvu, 2012. godine osnovan je Savez bosanskih dopunskih škola u Njemačkoj. Predsjednik Saveza je dugogodišnji aktivista bh. dijaspore i bivši generalni konzul u Stuttgartu Haris Halilović, tako da je entuzijazmom pojedinaca došlo do značajnog povećanja broja bh. dopunskih škola i učenika koji ih pohađaju. Nastava u ovim dopunskim školama odvija se prema planu, programu i udžbenicima za dopunsku nastavu nadležnog Ministarstva civilnih poslova BiH, a izvode je profesionalni nastavnici. Održava se u prostorijama redovnih njemačkih škola, finansijski je

³¹³ Ibid

podržavaju nadležne njemačke institucije, a ocjene iz maternjeg jezika ulaze u njemačko svjedočanstvo učenika.

U njemačkim pokrajinama *Baden-Wirtemberg*, *Rheinland-Pfalz* i *Saarland* dopunska nastava na bosanskom jeziku odvija se u 23 odjeljenja dopunske nastave koja okuplja Savez bosanskih dopunskih škola u Njemačkoj.³¹⁴

Tabela 6: Članice Saveza bosanskih dopunskih škola u Njemačkoj³¹⁵

<p>DILLMANN-GYMNASIUM</p> <p>Forststr. 43, 70176 Stuttgart Nastavnica: Elvedina Gerun-Fazlić Kontakt: dinafazlic@gmail.com Koordinator: Dajana Kasper dajana.kasper@web.de Vrijeme: petkom od 14 do 16 sati</p>	<p>NEUS GYMNASIUM GYM</p> <p>Klagenfurter Str. 7 70469 Stuttgart-Feuerbach Nastavnica: Amira Ribić Kontakt: bds-stuttgart@hotmail.com Koordinator: Vildana Majstorović vildana73@aol.com Vrijeme: srijedom od 16 do 18 sati</p>
<p>ROSENSTEINSCHULE</p> <p>Nordbahnhofstr. 120 70191 Stuttgart-Nordbahnhof Nastavnica: Amira Ribić bds-stuttgart@hotmail.com Koordinator: Muhamed Aganović m.aganovic@hotmail.de Vrijeme: petkom od 16 do 18 sati</p>	<p>JUSTINUS-KERNER-SCHULE</p> <p>Karlstr. 27, 71638 Ludwigsburg Nastavnica: Elma Felić-Salkić elma.felic@yahoo.de Koordinator: Altijana Pašić altianapasic@hotmail.de Vrijeme: petkom od 14 do 15,30 sati</p>
<p>TULLA-GRUND-UND HAUPTSCHULE</p> <p>Tullastr.57, 76131 Karlsruhe Nastavnik: Berina Kuka be_ki_22@hotmail.com Koordinator: Mirela Dedaić dedajic@freenet.de</p>	<p>HANS-BALDUNG-GYMNASIUM</p> <p>Mörikestr.4, 73525 Schwäbisch Gmünd Nastavnik: Jasmina Begović begovic67@web.de Koordinator: Fatmira Babić Kontakt: Fata74@online.de Vrijeme: srijedom od 14,00 do 15,30</p>
<p>GREUTSCHULE</p> <p>Parkstraße 14, 73430 Aalen Nastavnik: Jasmina Begović Koordinator: Fatmira Babić Fata74@online.de Vrijeme: petkom od 14 do 15,30</p>	<p>ROSENSTEIN GYMNASIUM</p> <p>Helmut-Hörmann-Str.19 73540 Heubach Nastavnik: Amira Bećirović Koordinator: Fatmira Babić Fata74@online.de Vrijeme: srijedom od 16 do 17,30 sati</p>

³¹⁴ Savez bosanskih dopunskih škola u Njemačkoj, Adrese škola, http://bosanske-skole.de/web/?page_id=37, pregledano 27.1.2014.

³¹⁵ Savez bosanskih dopunskih škola u Njemačkoj, Adrese škola, http://bosanske-skole.de/web/?page_id=37, pregledano 27.1.2014.

<p>GRUND-UND HAUPT- MIT WERKREALSCHULE</p> <p>Breite Heerstraße 45e, 75365 Calw Nastavnik: Senada Herak-Nuhić senada-herak@nuhic.com</p>	<p>STIFTSGYMNASIUM SINDELFINGEN</p> <p>Böblingen Stre. 26, 71065 Sindelfingen Nastavnica: Lejla Ališić Koordinator: Esad Karamović Bosanska.dopunska.skola.sifi@mail.com</p>
<p>ELLY-HEUSS- REALSCHULE</p> <p>Elisabethenstraße 50, 89077 Ulm Nastavnik: Jasmin Čaušević Kontakt: 0176 57 10 36 05</p>	<p>ALBERT-SCHWEITZER-SCHULE</p> <p>Mozartstr. 34, 73033 Göppingen Nastavnik: Ferida Handanović T 0157 84 69 41 82</p>
<p>ALBERT-SCHWEIZ-SCHULE</p> <p>Gießstr. 8, 78532 Tuttlingen Nastavnik: Sabina Mesić mesicsabina@gmx.de</p>	<p>KSC LJILJANI MANNHEIM</p> <p>Neonstr. 7, 68199 Mannheim Nastavnik: Asima Halavac T 06324 59 20353 izet@una-rafting.com</p>
<p>KARL-ERHARD-SCHEUFELN SCHULE</p> <p>Hohe Steige 10, 73252 Lenningen Nastavnik: Nasuf Čalaković Koordinator: Sabina Ličina T 0157 873 19 041</p>	<p>JOHANNES-HAUßER-SCHULE</p> <p>Karlstraße 3, 74172 Neckarsulm Nastavnik: Amra Kadrić Koordinator: Monika Kuč amra_832001@yahoo.com</p>
<p>IG TUTTLINGEN</p> <p>Hinterm Bildstr. 11, 78532 Tuttlingen Nastavnik: Sabina Mesić mesicsabina@gmx.de</p>	<p>GOETHE-HAUPTSCHULE MAINZ</p> <p>Leibnizstr. 67, 55118 Mainz Nastavnik: Alija Uzunović alisa.omerovic@web.de</p>
<p>GRÄFENAUSCHULE LUDWIGSHAFEN</p> <p>Gräfenaustr. 32, 67063 Ludwigshafen Nastavnik: Alija Uzunović alisa.omerovic@web.de</p>	<p>GRUNDSCHULE WEISSENTHURM</p> <p>Breslauerstrasse 56575 Weissenthurm (Koblenz) Nastavnik: Alija Uzunović alisa.omerovic@web.de</p>
<p>WÄHLERSCHULE FRANKFURT</p> <p>Mirendorffstr. 6, 60320 Frankfurt-Dornbusch Nastavnik: Edina Čović-Vučić edinacovic@hotmail.com Koordinator: Ismet Sahurić Bosanskaskola.frankfurt@gmail.com T 0170 48 77 189 Vrijeme: petkom od 16,30 do 19,00</p>	<p>STÄCKACHSCHULE WINNDEN</p> <p>Ringstr. 126, 71364 Winnenden Koordinator: Azra Pidić azrabes2001@yahoo.de Vrijeme: petkom od 16,00 do 18,00</p>
<p>BOSANSKA ŠKOLA S-WANGEN Kesselstrasse 27, 70327 Stuttgart-Wangen (učionica UG Stuttgart e.V) Nastavnik: Elma Jakobović duric.elma@yahoo.com Koordinator: Haris Halilović halilovicharis@web.de Vrijeme: subota od 12:30</p>	

Dopunsko obrazovanje Hrvata u Njemačkoj, uključujući Hrvate iz BiH, organizirano je na dva načina. Prvi je u nadležnosti Republike Hrvatske (Baden-Württemberg, Schleswig-Holstein, Berlin, Bremen i Hamburg, Savezna zemlja Bavarska), a podrazumijeva da učitelje šalje i finansira Ministarstvo prosvjete i sporta Republike Hrvatske. Drugi način nastave finansiraju savezne pokrajine SR Njemačke. Samostalni lektorati hrvatskog jezika u Njemačkoj, koji su u nadležnosti njemačkih institucija, su: Institut für Fremdsprachenphilologien-Oldenburg, Georg-August Universität-Göttingen, Johann W. Göthe Universität-Frankfurt am Main, Albert Ludwigs Universität-Freiburg, Otto-Friedrich Universität-Bamberg, Johannes Gutenberg Universität-Mainz, Humboldt Universität-Berlin, Rheinische Friedrich Wilhelms Universität-Bonn, Friedrich-Alexander Universität-Erlangen, Universität Tübingen-Tübingen, Universität Mannheim-Mannheim i Westfälische Wilhelms Universität-Münster.³¹⁶

Prema podacima Centralnog saveza Srba u Njemačkoj iz 2009. godine, ukupan broj djece starosti od 7 do 14 godina srpske nacionalnosti, uključujući i djecu Srba porijeklom iz BiH, bio je 35.000, a svega njih 2.500 posjećivalo je dopunske škole za učenje srpskog jezika.³¹⁷ Škole srpskog jezika djeluju, između ostalog, u okviru Crkvene opštine u Minhenu, te pri hramu Svetog Save u Hanoveru.

4. Organiziranost

Iako u SR Njemačkoj postoji mnoštvo kulturnih, sportskih i drugih organizacija, klubova i društava sa različitim poljem djelovanja, ne može se reći da je bh. dijaspora u toj zemlji dobro organizirana. I dalje najdominantniji oblik organiziranja bh. iseljenika ostaje pri vjerskim zajednicama, koje su u ovoj državi dobro organizirane.

Značajan broj bh. iseljenika nije uključen u rad organizacija i klubova, bilo etničkih ili multietničkih, iako se na osnovu dosadašnje saradnje i kontakata može konstatirati da postoji velika spremnost za saradnju sa nadležnim institucijama Bosne i Hercegovine. Premda je uloženo dosta napora na uspostavi krovne organizacije bh. dijaspore u Njemačkoj, ova organizacija je, nakon nekoliko provedenih aktivnosti, prestala raditi nedugo nakon osnivanja.

Naime, zbog značaja i brojnosti bh. iseljništva u ovoj zemlji, pokrenute su zajedničke aktivnosti Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, te Ministarstva vanjskih poslova odnosno diplomatsko-konzulatnih predstavništava BiH na osnivanju koordinacionog tijela bh. dijaspore u SR Njemačkoj. Osnivanje ovog tijela, kao predstavničkog tijela postojećih organizacija bh. dijaspore, koje bi činili predstavnici etničkih i multietničkih organizacija dijaspore u Njemačkoj, trebalo je da podstakne uvezivanje postojećih organizacija i klubova u osmišljavanju i provođenju zajedničkih aktivnosti i projekata u oblastima za koje postoji njihova zajednička spremnost. Ove aktivnosti institucija Bosne i Hercegovine naišle su na podršku i spremnost organizacija bh. iseljenika u Njemačkoj, koje su već u samom procesu osnivanja koordinacionog tijela počele da usaglašavaju modalitete buduće saradnje u okviru

³¹⁶ Državni ured za Hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko iseljništvo u SR Njemačkoj, Hrvatska nastava i lektorati hrvatskog jezika, <http://www.hrvatiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenistvo-u-njemackoj/32>, pregledano 27.1.2014.

³¹⁷ Centralni savet Srba u Njemačkoj, *Škole na srpskom jeziku*, 28.6.2009.godina, <http://www.zentralrat-der-serben.de/index.php?aid=178>, pregledano 27.1.2014.

koordinacionog tijela, kao i modalitete zajedničkog nastupa i djelovanja pred nadležnim institucijama SR Njemačke.

Ono što je specifično za organiziranje bh. dijaspore u SR Njemačkoj, kao i drugim državama, je da su klubovi i udruženja iseljenika iz Bosne i Hercegovine, u najvećem broju slučajeva, nacionalno organizirani. Postoji i određen broj udruženja koja su registrirana kao multietnička. Međutim, prema strukturi članstva, ova udruženja su uglavnom udruženja sa bošnjačkom većinom u koja su, u znatno manjem broju, uključeni predstavnici drugih konstitutivnih bh. naroda i ostalih. Osim toga, specifičnost u organiziranju bh. iseljenika odnosi se i na činjenicu da je značajan broj iseljenih Srba i Hrvata iz Bosne i Hercegovine udružen i uključen u rad organizacija Republike Srbije i Republike Hrvatske.

Tabela 7: Organizacije koji okupljaju bh. iseljenike u Njemačkoj

<p>Ars Bosnae e.V. Rückertstr. 28, 28199 Bremen T 00491772157071 T/F 00491772157071 art@arsbosnae.de www.arsbosnae.de</p>	<p>Avangarda BiH e.V Postfach 10, 0114 München josipovic@avangardabih.de www.avangardabih.de https://www.facebook.com/AvangardaBih</p>
<p>BiH klub Sarajevo Oberhausen e.V. Mülheimerstr.200 , 46 045 Oberhausen T 0049 208 87 87 41 T/F 0049 208 87 87 41 sarajevo-oberhausen@gmx.de www.sarajevo-ob.de</p>	<p>Bosanski akademski krug e.V. München Postfach 810147, D-81901 München info@bak-online.org www.bak-online.org</p>
<p>Bosnisch-Kroatische Folklore-Gem. e.V. Rudolfstraße 5, 21107 Hamburg (Wilhelmsburg) T 0049 40 3079784 www.hamburg.de</p>	<p>Bosanski kulturni centar - Stuttgart Hauptstätterstr.110, 70178 Stuttgart T 0049 711 60 19 613 T/F 0049 711 60 19 610</p>
<p>Bosanski Vidici e.V - Düsseldorf Mindsner Str. 24, 40227 Düsseldorf www.bosanskividici.com</p>	<p>Bošnjački akademski forum – Mannheim e.V. Postfach 12 02 04, 68 053 Mannheim T 0621 122 52 91 T/F 0621 122 52 91 info@baf-online.org www.baf-online.org</p>
<p>Bošnjački kulturni centar - Frankfurt am Main Mainzer Landstraße 125, D-60327 Frankfurt am Main T 0049 69253870 T/F 0049 69253870 info@bkc-frankfurt.com www.bkc-frankfurt.de</p>	<p>Centralni savet Srba u Njemačkoj Spökelbarg 12, 22117 Hamburg T 0049 (0) 40 731 45 58 T/F 0049 40 731 45 58 kontakt@zdsd.de www.zentralrat-der-serben.de</p>

<p>F.C. „Bosna" - Nürnberg</p> <p>Kopernikus Platz 7A, 90459 Nürnberg T 0049 911 411857 T/F 0049 911 451314 www.fc-bosna.de</p>	<p>Fondacija „Petar Kočić" - Dortmund</p> <p>Engelbertstr. 5, 44379 Dortmund T 0049 234493143 T/F 0049 2027475630</p>
<p>Humanitarna organizacija „Od čovjeka čovjeku" e.V. München</p> <p>Schwanthalerstr. 70, D – 80336 München T 0049 89 59992826 T/F 0049 89 54379667 info@hvmzm.de www.hvmzm.de</p>	<p>Islamski kulturni centar Bošnjaka u Berlinu e.V.</p> <p>Adalbertstr. 94, 10 999 Berlin T 0049 3069566444 T/F 0049 306956640 kontakt@ikc-berlin.de www.ikc-berlin.de</p>
<p>Jugend-Kulturverein Bosnien und Herzegowina "Mladost"- Stuttgart</p> <p>Hackstr. 37, 70190 Stuttgart mladost.jugendkulturverein@gmail.com www.mladost-bih.de</p>	<p>Klub Bosna e.V. Ulm</p> <p>Markusstraße 8, 89081 Söflingen-Ulm T 0049 7313799566 T/F 0049 7317089823 admin@klub-bosna.de www.klub-bosna.de</p>
<p>Kultur Bildungs und Sportverein „BiH" Kassel</p> <p>Müllergasse 2, 34117 Kassel bosnakassel@gmx.de</p>	<p>Kulturno-sportski centar „Ljiljani“</p> <p>Neonstr. 7, 68199 Mannheim ljiljani-mannheim@web.de www.ljiljani-mannheim.net</p>
<p>Kultur und Sportgemeinschaft Bosnien Herzegowina Ffm. e.V.</p> <p>Hanauer Landstraße 401-409, 60314 Frankfurt am Main (Ostend) T 0049 694165775 T/F 0049 69414893 www.frankfurt.de</p>	<p>Kulturno-umjetničko društvo „Bosansko kolo" e.V.</p> <p>Landhausstr. 6, 74177 Bad Friedrichshall T 0049 713626391 monika.kuc@bosansko-kolo.de www.bosansko-kolo.com</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo BiH "Mladi biseri"- Stuttgart e.V</p> <p>Hofener Str. 115, 70372 Bad Cannstatt mladibiseri@gmail.com www.mladi-biseri.de</p>	<p>Merhamet Deutschland e.V.</p> <p>Wilhelmstrasse 27, 53111 Bonn T 0049 228 982 00 22 T/F 0049 228 982 00 0 info@merhamet.de www.merhamet.de</p>
<p>Savez bosanskih dopunskih škola u SR Njemačkoj</p> <p>Rohrackerstr. 103, 70329 Stuttgart T 0049 176 99 83 00 00 T/F 0049 176 99 83 00 00 halilovic2001@aol.com www.bosanske-skole.de</p>	<p>Sport Kulturverein Goldene Lilien Stuttgart</p> <p>Junghansstr. 5, 70469 Stuttgart T 0049 711 2372682 info@goldene-lilien.de</p>

<p>Sportverein "Ljiljan" e.V - Ulm</p> <p>Auchertwiesenweg 21, 89081 Ulm www.sv-ljiljan.de</p>	<p>Srpsko kulturno društvo „Sv.Sava“ Stuttgart</p> <p>Freibad str 84, 70563 Stuttgart T 0049 172 478 56 56 info@svet-sava.de www.sveti-sava.de</p>
<p>Udruženje logoraša BiH u Bavarskoj</p> <p>Lerchenauer str. 291, 80995 München T 0049 89 3590111 T/F 0049 89 330538</p>	<p>Udruženje logoraša – traumatiziranih žrtava agresije iz Bosne i Hercegovine Berlin</p> <p>Adalbertstr 94, 10999 Berlin T 0049 3069566444 T/F 0049 306959940</p>
<p>Udruženje ranjenika iz BiH u dijaspori</p> <p>Biberger str.12, 82008 München T 0049 89617591 Isovic-rvi@web.de</p>	<p>Zajednica bosanskohercegovačkih i bošnjačkih organizacija - Düsseldorf</p> <p>Mindener Strasse 24, 40227 Düsseldorf T 0049 211 72 10 60 T/F 0049 211 679 87 70</p>
<p>Zajednica bosanskohercegovačkih udruženja i građana u Bavarskoj, Saksoniji i Tiringiji e.V.</p> <p>Postfach: 50243, 80792 München T 004989 300 16 85 T/F 0049172 702 44 62</p>	<p>Kulturno-umjetničko društvo „Cardak-Heubach“ e.V</p> <p>Lausitzer Weg 4, 73527 Schwäbisch Gmünd T/F +4917649669221 http://www.cardak-heubach.de</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo „Kolo Merak“ Goppingen</p> <p>kulturvereinbih-goepingen@hotmail.de Facebook-Klub Bosne i Hercegovine Göppingen</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva Eparhija Srednjoevropska http://www.serbische-diozese.org/03/index.php?lang=de</p> <p>Crkvena opština Srpske pravoslavne crkve Hamburg http://www.spc-hamburg.de</p>
<p>Matica hrvatska München</p> <p>http://www.matica-hrvatska-m.de/index.php/hr/</p>	<p>Hrvatski svjetski kongres u Njemačkoj</p> <p>www.cwc-hsk.de</p>
<p>Hrvatska kulturna zajednica Wiesbaden</p> <p>info@hkz-wi.de http://www.hkz-wi.de/</p>	<p>Hrvatska kulturna zajednica Stuttgart</p> <p>info@hrvatskidom-stuttgart.com http://www.hkz-Stuttgart.de https://www.facebook.com/HKZ.Stuttgart</p>
<p>Hrvatske katoličke misije u Njemačkoj (85): Mainz, Essen, Singen-Villingen, Köln, Stuttgart, Hannover, Hamburg, MTH; Bad Cannstatt, München, Freising, Ulm, Frankfurt/M.</p>	<p>Centrala Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori u Njemačkoj</p> <p>http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=350</p>

<p>http://www.bosnasrebrene.ba/v2010/pastoral/misije/europa/hrvatske-katolicke-misije.html</p> <p>http://www.hrvatskodusobriznistvo.de/VODIC/HKM-Njemacka/HKM-Nj-N.html</p>	<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj – Mešihat, http://igbd.org/</p> <p>Džemati Islamske zajednice Bošnjaka u Njemačkoj (54): Stuttgart (3), Dortmund, Osnabrück (2), Köln, Tuttlingen, Ingolstadt, Würzburg, Nürnberg, München (2), Rosenheim, Kassel, Velbert, Aachen, Witten, Duisburg, Frankfurt (2), Bremerhaven, Castrop-Rauxell, Karlsruhe, Essen, Braunschweig, Saarbrücken, Balingen, Düsseldorf, Hannover, Weisbaden, Ulm, Reutlingen, Hamburg, Kamp-Lintfort, Hamm, Mainz, Ravensburg, Phillipsburg, Kirchheim Teck-Lenningen, Augsburg, Offenbach, Wupertal, Berlin, Heibronn, Sindelfingen-Böblingen, Hanau, Ahlen, Oberhausen, Hagen, Weisenthurm, Mannheim, Penzberg, Bochum, Gaggenau</p> <p>http://dzemat-sindelfingen.de/web/deutsch/dzemati-ujemackoj/</p> <p>http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=86&Itemid=351</p>
---	--

Među navedenim udruženjima su srpska i hrvatska udruženja susjednih država u koja su, osim Srba i Hrvata iz tih država, u određenom broju uključeni i iseljeni Srbi i Hrvati iz Bosne i Hercegovine.

5. Informiranje

Važan dio u informiranju bh. iseljenika u SR Njemačkoj predstavljaju lokalne radio stanice na maternjem jeziku. Naprimjer, putem „Radio Deutsche Welle“ bh. dijaspora u SR Njemačkoj svakodnevno je informirana o aktuelnostima u BiH, SR Njemačkoj i svijetu.

Krajem avgusta 2006. godine počelo je emitiranje radio emisije „Radio bosanski talasi“ iz studija RDL Freiburg. U ovoj jednosatnoj emisiji na bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku mogu se poslušati najnovije vijesti iz BiH i bosanske dijaspore svake nedjelje od 13:00 do 14:00³¹⁸. Također, značajan izvor informacija za bh. iseljenike su inostrana izdanja bh. dnevnih novina dostupna u SR Njemačkoj.

Osim toga, bh. iseljenici u SR Njemačkoj se informiraju putem bh. radio i tv satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH, putem novina, časopisa koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Njemačkoj, kao i putem *web* portala u Bosni i Hercegovini i svijetu.

³¹⁸ Radio bosanski talasi Freiburg, <http://www.rdl.de/stream.html>

Tabela 8: Glasila bh. iseljenika u SR Njemačkoj na službenim jezicima BiH

<p>Deutsche Welle na bosanskom/hrvatskom/srpskom</p> <p>http://www2.dw-world.de/bosnian http://www.dw.de/teme/</p> <p>Radio bosanski talasi Freiburg</p> <p>http://www.rdl.de/stream.html</p>	<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Njemačkoj</p> <p>http://igbd.org/ (bosanski) http://igbd.org/?cat=92 (njemački)</p>
<p>Hercegovina info portal</p> <p>www.hercegovina24.de (hrvatski)</p>	<p>Zbornik „Živa zajednica“ Izdavač: Hrvatski dušobrižnički ured u Njemačkoj</p> <p>http://www.zivazajednica.de/</p>
<p>Obavijesti HSK Izdavač: Hrvatski svjetski kongres u Njemačkoj</p> <p>www.cwc-hsk.de (na hrvatskom i njemačkom)</p>	<p>ZSD aktuelnosti Izdavač: Centralni savez Srba u Njemačkoj</p> <p>http://www.zentralrat-der-serben.de/index.php?homepage (na srpskom i njemačkom)</p>

6. Bilateralna saradnja

Savezna Republika Njemačka priznala je Bosnu i Hercegovinu 6. aprila 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 13. novembra 1992. godine.³¹⁹

Bosna i Hercegovina i Njemačka imaju dugu istoriju dobrih političkih, ekonomskih i odnosa u oblasti kulture. Njemačka je jedan od najvažnijih stranih partnera Bosne i Hercegovine i jedan od najvažnijih bilateralnih donatora.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, saradnja Njemačke i BiH inicijalno je bila fokusirana na hitne mjere pomoći, posebno pomoć povratku izbjeglica. Zatim je ta pomoć usmjerena na obnovu zemlje i izgradnju mira i demokracije.

U aprilu 2013. godine održane su konsultacije predstavnika Vijeća ministara BiH i Vlade Njemačke, na kojima je zaključeno da Njemačka treba ograničiti fokus svojih finansijskih mjera u okviru razvojne saradnje sa BiH na obnovljivu energiju i energetska efikasnost, dok će aktivnosti tehničke saradnje biti usmjerene na mjere za podršku demokraciji, civilnom društvu i javnoj upravi. Dogovoreno je, također, da ranije započeti projekti u oblasti

³¹⁹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi – Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, Njemačka, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 28.1.2014.

ekonomske reforme i vodosnabdijevanja općina budu prema prvobitnim planovima kako ne bi došla u pitanje njihova korisnost.

Prema podacima Saveznog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj (BMZ), za razvojnu saradnju sa BiH u 2013. godini Njemačka je planirala ukupno 56 miliona eura, od čega je 51,5 miliona eura namijenjeno za finansijsku saradnju, a 4,5 miliona za tehničku saradnju. Najveći dio ovog iznosa (50 miliona eura) usmjeren je u formi zajma pod veoma povoljnim uslovima za jačanje hidropotencijala kao obnovljivog izvora za proizvodnju električne energije. Osim ovoga, Njemačka je povećala i udio u regionalnom fondu koji pomaže socijalni i ekonomski razvoj zemalja Zapadnog Balkana. Kako bi se prijavile za korištenje sredstava iz fonda, zemlje iz regije, uključujući BiH, treba da pripreme vlastite prijedloge projekata.³²⁰

Agencija za međunarodnu razvojnu pomoć Njemačke (*The Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit* - GIZ GmbH) radi u BiH od 1995. godine u ime Njemačkog ministarstva za ekonomsku saradnju i razvoj. Ova agencija navodi da je Savezna Republika Njemačka najveći bilateralni donator u oblasti međunarodne saradnje sa BiH.³²¹

Od septembra 2010. godine GIZ ured u Sarajevu je sjedište za regionalne aktivnosti, uključujući administriranje projekta „Otvoreni fondovi za regiju“ fokusiranog na reformu pravosudnog sistema, promociju vanjske trgovine, modernizaciju općinskih službi, energetske efikasnosti i obnovljive izvore energije.³²²

O potrebi vezivanja migracije i razvoja ukazano je, između ostalog, na regionalnoj radionici koju je, u saradnji sa Ministarstvom za ljudska prava i izbjeglice BiH, organizirala Agencija za međunarodnu razvojnu pomoć Njemačke (GIZ) u Sarajevu u oktobru 2013. godine.³²³

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Njemačke

- Sporazum između Vlade BiH i SR Njemačke o vraćanju i prihvatu osoba (readmisija) od 20. novembra 1996. godine;
- Ugovor između BiH i SR Njemačke o podsticanju i zaštiti investicija („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 2/03);
- Sporazum između Vlade BiH i Vlade SR Njemačke o finansijskoj pomoći radi osnivanja preduzeća od strane stručne radne snage koja se vraća u BiH („Službeni glasnik BiH – međunarodni ugovori“, broj 2/03);
- Sporazum o saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i nauke između Bosne i Hercegovine i SR Njemačke s Prilogom kojim su utvrđeni osnovni principi organizovanja škola na maternjem jeziku („Sl. glasnik BiH– dodatak“, broj 11/05);

³²⁰ German Federal Ministry for Economic Cooperation and Development (BMZ), Development Cooperation with Bosnia and Herzegovina, http://www.bmz.de/en/what_we_do/countries_regions/Central-Eastern-and-South-Eastern-Europe/bosnien_herzegowina/cooperation.html, pregledano 28.1.2014.

³²¹ GIZ Bosnia and Herzegovina, <http://www.giz.de/en/worldwide/289.html>, pregledano 28.1.2014.

³²² GIZ Open Regional Funds South East Europe – flyer, <http://www.giz.de/expertise/downloads/giz2012-en-flyer-open-regional-funds-south-east-europe.pdf>, pregledano 28.1.2014.

³²³ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, Sektor za iseljništvo, Aktualnosti, Održana 3. Regionalna GIZ radionica „Politika migracija na Zapadnom Balkanu: institucionalno okruženje za politike o dijaspori fokusirane na razvoj“, <http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/aktuelnosti/default.aspx?id=3264&langTag=bs-BA>, pregledano 28.1.2014.

- Sporazum između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Njemačke o osnivanju i djelatnosti instituta za kulturu („Službeni glasnik BiH- Međunarodni sporazumi”, br. 19/00);
- Uredba o ratifikaciji Sporazuma između Vlade Bosne i Hercegovine i Vlade Savezne Republike Njemačke o zapošljavanju radnika bosanskohercegovačkih preduzeća sa sjedištem u Republici BiH (Službeni list RBiH br.16/95);
- Dogovor o posredovanju pri zapošljavanju medicinskog kadra iz Bosne i Hercegovine u SR Njemačkoj između Agencije za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine i Savezne agencije za rad SR Njemačke, potpisan u Bonu 3.4.2013. godine³²⁴.

Također, između BiH i Njemačke postoje sporazumi između Agencija za zapošljavanje koji omogućavaju studentima iz Bosne i Hercegovine zapošljavanje u SR Njemačkoj za vrijeme ljetnog raspusta. Tako je studentima iz Bosne i Hercegovine u 2009. godini odobreno 250 mjesta za ferijalnu praksu kod njemačkih poslodavaca. Od 123 kandidata koji su ispunili uslove za učešće u programu, 70 ih je dobilo ponude za rad u 2009. godini. Za Program ferijalnog rada u SR Njemačkoj tokom ljetnog raspusta u 2010. godini prijavilo su ukupno 110 kandidata iz Bosne i Hercegovine, od kojih 87 sa potrebnom prijavnom dokumentacijom o znanju njemačkog jezika.³²⁵

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Sporazum o socijalnom osiguranju sa Završnim protokolom između SFRJ i Njemačke iz 1969. godine, koji je još uvijek u primjeni u vezi sa pitanjima penzionog osiguranja između SR Njemačke i BiH („Sl. list SFRJ”, br. 9/69);
- Ugovor između SFRJ i SR Njemačke o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i imovinu (Sl. list SFRJ – Međunarodni ugovori, broj 12/88).

7. Preporuke

1. Mogućnost izmjene Zakona o državljanstvu Njemačke u pravcu liberalizacije dvojnog državljanstva ili mogućnost zaključivanja sporazuma o dvojnog državljanstvu:

Ovo pitanje je veoma značajno budući da u Njemačkoj živi značajan broj osoba porijeklom iz BiH, koje su u ovu zemlju stigle kao prisilni migranti početkom 1990-tih godina prošlog stoljeća, kao obaveze odricanja bh. državljanstva prilikom sticanja njemačkog državljanstva.

2. Raditi na realizaciji zaključenog Sporazuma u oblasti kulture, obrazovanja i nauke, posebno u djelu koji se odnosi na organiziranje učenja maternjeg jezika. Poduzeti potrebne aktivnosti na uvođenju integrirane nastave maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika tamo gdje još nije uvedena.

³²⁴ Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine,

<http://arz.gov.ba/Aktuelnosti/default.aspx?id=799&langTag=bs-BA>,

³²⁵ Agencija za rad i zapošljavanje BiH, <http://arz.gov.ba/bosanski/aktivnosti.html>, pregledano 28.1.2014.

3. Putem DKP u SR Njemačkoj promovirati značaj učenja maternjeg jezika za djecu iseljenika u integriranoj nastavi tamo gdje postoji, kao i u okviru organizacija bh. iseljenika.
4. Putem nadležnih institucija u BiH obezbijediti sistemsku podršku za nastavu maternjeg jezika (na službenim jezicima BiH) za djecu bh. iseljenika u SR Njemačkoj.
5. Raditi na realizaciji Sporazuma između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Njemačke o osnivanju i djelatnosti instituta za kulturu, koji se, uglavnom, do sada odnosio na osnivanje i rad *Goethe* instituta u BiH. Potrebno je, u skladu sa ovim sporazumom³²⁶, raditi na uspostavi Instituta za kulturu Bosne i Hercegovine u Njemačkoj, čiji rad bi bio usmjeren na širenje znanja i posredovanje u nastavi na službenim jezicima Bosne i Hercegovine, te na širenje informacija i znanja na poljima kulture, obrazovanja i nauke. Također, u skladu sa sporazumom, odnosno statusom koji ima *Goethe* institut u BiH, a koji uključuje organiziranje kurseva njemačkog jezika u BiH, moguće je inicirati recipročno organiziranje komercijalnih i drugih kurseva službenih jezika BiH (bosanskog, hrvatskog i srpskog) u Njemačkoj.
6. Inicirati postupak zaključivanja sporazuma o socijalnom osiguranju između BiH i Njemačke.
7. Inicirati uključivanje oblasti migracije i razvoja u zvaničnu razvojnu pomoć Njemačke BiH.
8. Uspostaviti web stranice konzulata, postojeću web stranicu Ambasade ažurirati informacijama od značaja za iseljeničtvo, te dodati link Sektora za iseljeničtvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH na web stranicu Ambasade BiH u Berlinu.
9. Inicirati projekat mapiranja bh. dijaspore u Njemačkoj.

³²⁶ Sporazum između BiH i SR Njemačke o osnivanju i djelatnosti instituta za kulturu, "Sl. glasnik BiH", br. 19/00: Član 1: „(1) Države ugovornice se slažu da djelatnost instituta za kulturu u zemlji druge ugovorne strane predstavlja posebno važan doprinos kulturnoj saradnji obiju zemalja. (2) Zato su države ugovornice saglasne da osnuju institute za kulturu u drugoj državi ugovornici.“

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Prema procjeni Ambasade BiH u Vašingtonu iz aprila 2010. godine³²⁷, broj bh. iseljenika u Sjedinjenim Američkim Državama je između 250.000 i 300.000, a između 50 i 55% njih steklo je američko državljanstvo. Ovaj broj uključuje osobe rođene u Bosni i Hercegovini i njihove potomke koji su rođeni u SAD, te ih američka statistika „prepoznaje“ samo kao svoje državljane. Prema podacima Ureda za popis stanovništva SAD iz maja 2013. godine, u SAD živi 122.529 osoba rođenih u BiH, od čega najmanje 78.982 osoba sa dvojnim državljanstvom BiH i SAD. Ovaj broj se odnosi samo na prvu generaciju iseljenika, odnosno samo na osobe koje su rođene u Bosni i Hercegovini. Bosanskohercegovački iseljenici u SAD spadaju među najbolje obrazovane bh. iseljenike u svijetu, jer 41,5% populacije bh. porijekla ima završen koledž, dodiplomski, postdiplomski ili neki specijalistički studij, dok procenat upisanosti bh. iseljenika u SAD na koledž ili univerzitet iznosi 76%. U SAD djeluje BHAAAS, organizacija sa oko 200 članova akademske i stručne dijaspori i koja pet godina zaredom provodi aktivnosti na umrežavanju stručnjaka iz dijaspori sa stručnjacima u BiH, prijenosu znanja i razvoju različitih oblika saradnje sa kolegama i institucijama u BiH. Dopunska nastava na jezicima naroda BiH u SAD je organizirana, uglavnom, u okviru vjerskih zajednica, a dijelom i u okviru bh. udruženja. Održavanje ove nastave finansiraju roditelji, odnosno udruženja.

1. Brojno stanje

Ambasada BiH u Vašingtonu procjenjuje da je 2010. godine u SAD bilo između 250.000 i 300.000 bh. iseljenika i njihovih potomaka.

U Godišnjaku statistike imigracije za 2010. godinu, koji je objavio Ured za statistiku imigracije Ministarstva unutrašnje sigurnosti SAD, naveden je podatak da je od 1991. do 2010. godine za ukupno 127.800 osoba iz Bosne i Hercegovine odobren stalni boravak u Sjedinjenim Američkim Državama.

Prema podacima Ureda za popis stanovništva Vlade SAD od 22.5.2013. godine³²⁸, ukupan broj imigranata bh. porijekla u SAD iznosi 122.529, od čega je 51,5% muškog i 48,5% ženskog spola, dok je njihova prosječna starost 39,6 godina. Starosna struktura bh. imigranata je sljedeća:

Tabela 1: Starosna struktura prve generacije bh.iseljenika u SAD, popis 2011.

Starosna struktura 122.529 bh. imigranata u SAD, koji su rođeni u BiH (2011. godina) ³²⁹	
Ispod 5 godina starosti	0,3%
5 do 17 godina	5,1%
18 do 24 godine	15,4%
25 do 34 godine	18,8%

³²⁷ Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

³²⁸ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates“

³²⁹ Ibid

35 do 44 godine	21,4%
45 do 54 godine	22,9%
55 do 64 godine	11,7%
65 do 74 godine	3,3%
75 godina i stariji	1,2%
Ukupna prosječna starost	39,6 godina

Potrebno je naglasiti da procjena o ukupnom broju osoba bh. porijekla koju daju vlasti u SAD ne uključuje potomke bh. migranata u toj zemlji, koji su američki državljani po rođenju, te ih američka statistika „ne prepoznaje“ kao osobe bh. porijekla.

Tabela 2: Domaćinstva bh.imigranata u SAD

Domaćinstva 122.529 bh. imigranata u SAD ³³⁰	
Ukupan broj domaćinstava	46.829 (+/-3.416)
Domaćinstva koja čine bračni parovi	69,2%
Prosječan broj članova domaćinstva	3,28
Prosječna veličina porodice	3,61

Na popisu stanovništva provedenom 2000. godine u Sjedinjenim Američkim Državama registrirano je 98.765 osoba koje su se prilikom ulaska u SAD izjasnile kao državljani Bosne i Hercegovine, od čega su 10.695 njih naturalizirani državljani SAD-a, a 88.075 nisu.³³¹ Od 1991. do 2000. godine broj dodijeljenih dozvola za stalni boravak useljenicima iz BiH u SAD iznosio je 38.800. U narednih osam godina taj broj je bio više nego duplo veći i iznosio je 88.100 dozvola, da bi naglo opao na samo 900 u toku 2010. godine.

Međutim, prema podacima Ureda za popis stanovništva Vlade SAD iz maja 2013. godine, od ukupno 122.529 bh. imigranata u SAD koji su rođeni u BiH, njih 26,9% ušli su u SAD 2000. godine ili kasnije; 69,5% između 1990. i 1999. godine, a 3,6% prije 1990. godine. U toku 2010. godine samo 227 izbjeglica i tražitelja azila porijeklom iz BiH dobili su dozvolu stalnog boravka u SAD. S druge strane, broj osoba porijeklom iz BiH, koje su dobile dozvole stalnog boravka u SAD bio je 37.251 u dekadi od 1991. do 2000. godine, te 82.258 između 2001. i 2008. godine, odnosno kada su ispunili uslove (između ostalog, najmanje pet godina stalnog boravka u SAD) za sticanje tog statusa. Broj osoba iz BiH kojima SAD odobrava stalni boravak konstantno opada, a glavni razlog je što su 2000. godine zatvoreni svi programi u SAD za izbjeglice iz BiH.³³²

Dakle, jasno je da je najveći broj osoba rođenih u BiH u SAD uselio u toku ili neposredno nakon rata u BiH, ali je njihov status odobravanja boravka, odnosno dodjele američkog

³³⁰ Ibid

³³¹ Table FBP-a Profile of Selected Demographic and Social Characteristics: 2000 (Profil odabranih demografskih i socijalnih karakteristika: 2000), Population Universe: Bosnia and Herzegovina, Geographic Area: United States, <http://www.census.gov/prod/cen2000/doc/sf3.pdf>, pregledano 20.5.2013. godine

³³² 2010 Yearbook of Immigration Statistics, Office of the Immigration Statistics of US Department of Homeland Security, Table 50: Persons obtaining Legal Permanent Status by Country of Birth: 1981 to 2010; Table 51: Refugees and Asylees Obtaining Legal Permanent Resident Status by Country of Birth: 1991 to 2010, <http://www.census.gov/prod/2011pubs/12statab/pop.pdf>, pregledano 22.5.2013. godine

državljanstva konačno rješavan u američkim institucijama u narednoj dekadi (između 2001. i 2010. godine).

Navedeni broj bh. imigranata u SAD prve generacije (i.e. oko 130.000) značajno odstupa od procjene Ambasade BiH u Vašingtonu o stvarnoj veličini ukupne populacije bh. porijekla koja trenutno živi u SAD (i.e. između 250.000 i 300.000 osoba). Razlozi ovih odstupanja su:

- Samo osobe rođene u BiH uključene su u pregled podataka Ureda za statistiku imigracije SAD, što ne obuhvata potomke rođene u toj zemlji, koji također predstavljaju, sa stanovišta BiH, bh. iseljeničtvo, bez obzira na njihovo sadašnje američko državljanstvo ili bilo kakav drugi status;
- Od 1960. do 1990. godine u SAD je registrirano 141.516 osoba³³³ koje su se prilikom ulaska u SAD izjasnile kao državljani bivše SFRJ, što uključuje i osobe porijeklom iz tadašnje Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine;
- Od 1989. do 2000. godine u SAD je registrirano 41.500 osoba koje su se prilikom ulaska u SAD izjasnile kao državljani bivše SFRJ, odnosno bivše SRJ, što uključuje, posebno u periodu do priznavanja BiH kao nezavisne države 1992. godine, i osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Ne računajući tzv. „staru emigraciju“ iz vremena bivše Jugoslavije, o kojoj nemamo dovoljno dostupnih podataka, većina bh. iseljenika u SAD stigli su kao izbjeglice tokom ratnih događanja u BiH ili tokom nekoliko poslijeratnih godina u okviru posebnih američkih programa za zbrinjavanje izbjeglica. Najveći broj ovih osoba izmješten je iz Njemačke, gdje su imale privremeni status izbjeglica iz BiH za vrijeme rata.

Prema podacima američkog *Brookings* instituta iz 2007. godine, nakon bivšeg Sovjetskog Saveza i Vijetnama, bivša Jugoslavija je treća zemlja porijekla prema brojnosti izbjeglica zbrinutih u SAD od 1983. do 2004. godine (ukupno 168.644 osobe).³³⁴ Radi se o kumulativnom broju osoba iz svih republika tadašnje Jugoslavije, a sadašnjih nezavisnih država, što uključuje i BiH. Tek od 1994. godine na popisu stanovništva u SAD uvedena je posebna kategorija za migrante porijeklom iz Bosne i Hercegovine u toj zemlji. Naime, te godine vlasti SAD odobrile su stalni boravak na osnovu priznatog izbjegličkog statusa za 337 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine.³³⁵

„Bosanski Amerikanci“, koji su stigli u SAD nakon 1992. godine, uglavnom su se naselili u dijelove gradova New York, St. Louis, St. Petersburg, Salt Lake City, te Waynesboro, Pennsylvania. Broj osoba porijeklom iz BiH u St. Louisu 1999. godine dostigao je 8.000.

Početak 1990. godine, poređenja radi, u St. Louisu živjelo je oko 1.000 imigranata porijeklom iz BiH. Miller, također, bilježi da je 1998. godine u St. Louis pristizalo između 40 i 60 bh. migranata svake sedmice.³³⁶

³³³ US Bureau of the Census, Internet release: 9.3.1999. "Region and Country of Birth of the Foreign- Born Population:1960-1990"

³³⁴ Singer, Audrey & Wilson, Jill H (2007), *Refugee Resettlement in Metropolitan America*, The Brookings Institution, Migration Policy Institute (online), Washington D.C., <http://www.migrationinformation.org/feature/display.cfm?id=585> , pregledano 23.5.2013. godine

³³⁵ Miller, Olivia, *Bosnian Americans*, <http://www.everyculture.com/multi/A-Br/Bosnian-Americans.html>, pregledano 23.5.2013. godine

³³⁶ Ibid

Oko 5.000 imigranata bh. porijekla smješteno je u Salt Lake City, a oko 15.000 u Queens Borough, New York City.³³⁷

Broj imigranata bh. porijekla u SAD u stalnom je opadanju od 2000. godine, kada su SAD počele zatvarati programe za zbrinjavanje izbjeglica s područja bivše Jugoslavije, uključujući BiH.

2. Status

Prema podacima Ambasade BiH u Vašingtonu, između 50 i 55% od ukupno 250.000 do 300.000 osoba bh. porijekla u SAD stekli su državljanstvo SAD.³³⁸

Ured za popis Vlade SAD objavio je u maju 2013. godine podatke koji se odnose na 2011. godinu, prema kojima je ukupan broj naturaliziranih državljana SAD rođenih u BiH 78.982, dok 43.547 njih ima dozvole stalnog boravka u SAD.³³⁹

Dakle, iz podataka koje navode zvanični izvori BiH i SAD slijedi da, osim naturalizirana 78.982 bh. iseljenika rođena u BiH i državljana BiH u SAD koji tamo borave na osnovu boravišnih dozvola (43.547), još oko 120.000 do 170.000 osoba čiji su roditelji bh. porijekla imaju samo državljanstvo SAD stečeno rođenjem u toj zemlji.³⁴⁰

Prema podacima Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a iz februara 2014. godine, od ukupno 27.419 priznatih izbjeglica u svijetu porijeklom iz BiH sredinom 2013. godine, 200 ih se nalazi u SAD.³⁴¹

S obzirom na brojnost, obrazovni profil i prosječnu starost bh. iseljenika u SAD, može se zaključiti da se radi o brojnoj i relativno mladoj dijaspori sa velikim potencijalom da doprinese razvoju zemlje prijema, kao i svoje matične, odnosno zemlje porijekla. Ambasada BiH u Vašingtonu procjenjuje da je bh. dijaspora u SAD, u smislu značajnog demografskog, ekonomskog i intelektualnog potencijala, relativno mlada dijaspora. Nakon dolaska i rješavanja osnovnih egzistencijalnih pitanja u prvih deset do petnaest godina boravka u SAD, napravljeni su značajni pomaci u smislu boljeg organiziranja, međusobne saradnje, te saradnje sa američkim lokalnim, državnim i federalnim vlastima, kao i saradnje sa BiH.³⁴²

2.1. Državljanstvo

U skladu sa Zakonom o imigraciji i državljanstvu³⁴³, državljanstvo SAD stiče se rođenjem ili naturalizacijom. Generalno gledano, osobe rođene kao državljan SAD ili osobe čiji su roditelji

³³⁷ Ibid

³³⁸ Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

³³⁹ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates”

³⁴⁰ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates”

³⁴¹ E-mail Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a Ženeva od 11.2.2014. godine

³⁴² Procjena Ambasade BiH u Vašingtonu o stanju bh. iseljništva u SAD, Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

³⁴³ *Immigration and Naturalization Act*, U.S. Citizenship and Immigration Services, <http://www.uscis.gov/portal/site/uscis/menuitem.f6da51a2342135be7e9d7a10e0dc91a0/?vgnnextoid=fa7e539>

državljeni SAD stiču državljanstvo rođenjem. Djecu bh. imigranata, koji su u međuvremenu stekli državljanstvo SAD, odnosno koja su rođenjem također stekla to državljanstvo, statistika državljana SAD „ne prepoznaje“ prema porijeklu i načinu sticanja državljanstva njihovih roditelja, nego samo kao državljane SAD.

Naturalizacija je proces u kojem imigranti stiču državljanstvo SAD. U najvećem broju slučajeva (više od 90% zahtjeva za državljanstvo SAD), imigranti koji pet godina posjeduju dozvolu stalnog boravka i koji nisu napuštali SAD duže od šest mjeseci u tom periodu, mogu se prijaviti za državljanstvo SAD.³⁴⁴

Djeca naturaliziranih bh. imigranata, dakle, stiču državljanstvo SAD rođenjem, odnosno ne spadaju u kategoriju naturaliziranih imigranata.

SAD su jedina država koja zakonom o porezima obavezuje svoje državljane, bez obzira na to gdje žive i rade, da plaćaju porez u SAD. Naprimjer, osobe koje imaju državljanstvo SAD, a koje zarađuju više od 400.000 US\$ godišnje, odnosno bračni parovi koji zarađuju više od 450.000 US\$ godišnje, dužni su plaćati porez na prihod u visini od 39,6% u matičnoj zemlji, bez obzira na to gdje su ostvarili taj prihod. Procjenjuje se da oko šest miliona američkih državljana, koji rade van granica SAD, plaća porez na prihod u SAD. Iz tog razloga se u prva tri kvartala 2012. godine oko 1.100 državljana SAD odreklo američkog državljanstva.³⁴⁵

Koncept dvojnog, bosanskohercegovačkog i američkog državljanstva, moguć je ukoliko se ne radi o osobi koja je rođenjem postala državljanin SAD, a zatim dobrovoljno zatražila prijem u bh. kao drugo državljanstvo. Legislativa SAD, naime, dozvoljava da neka osoba ima dvojno državljanstvo automatizmom, to jest automatskom primjenom različitih zakona SAD i/ili druge zemlje ili drugih zemalja, ali ne i vlastitim izborom. Naprimjer, dijete državljanina SAD koje je rođeno u nekoj drugoj zemlji i rođenjem steklo i državljanstvo te zemlje može legalno imati dvojno državljanstvo i SAD-a i zemlje svoga rođenja. Državljanin SAD može, također, na legalan način steći strano državljanstvo brakom, a osoba koja je naturalizirani državljanin SAD ne mora izgubiti, odnosno odreći se državljanstva koje je stekla rođenjem ukoliko stupi u brak sa stranim državljaninom. Zakon o imigraciji i državljanstvu SAD ne spominje dvojno državljanstvo niti zahtijeva od bilo koje osobe da bira između prethodnog i državljanstva SAD.

Osoba koja automatski dobije neko drugo ne rizikuje da će time izgubiti državljanstvo SAD-a. Međutim, osoba koja se svojevolumno prijavi za sticanje nekog drugog državljanstva može izgubiti državljanstvo SAD. Zakon o državljanstvu SAD, naime, predviđa da državljanin SAD, koji se svojom voljom i prema vlastitom izboru prijavi za neko strano državljanstvo, s namjerom da se odrekne državljanstva SAD, može izgubiti američko državljanstvo. Takva namjera odricanja od državljanstva SAD može biti ustanovljena na osnovu izjave ili ponašanja osobe o kojoj se radi.

dc4bed010VgnVCM1000000ecd190aRCRD&vgnnextchannel=fa7e539dc4bed010VgnVCM1000000ecd190aRCRD &CH=act, pregledano 27.5.2013. godine

³⁴⁴ U.S. Citizenship and Immigration Services, *Who is Eligible for Naturalization* (Ko ispunjava uslove da se prijavi za sticanje državljanstva), <http://www.uscis.gov/files/article/chapter4.pdf>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁴⁵ *High Taxes Force More Americans to Renounce Their Citizenship*, RT, 14 Feb 2013, <http://rt.com/usa/us-tax-income-pay-244/>, pregledano 27.5.2013. godine

Vlada SAD svjesna je postojanja dvojnog državljanstva ali ga, u principu, ne ohrabruje zbog problema koje ono može prouzrokovati. Zahtjevi drugih zemalja upućeni SAD u vezi sa odobravanjem dvojnog državljanstva mogu biti u konfliktu sa zakonima SAD u toj oblasti, dok dvojno državljanstvo može ograničiti napore američke Vlade da pruži konzularnu i drugu vrstu pomoći svojih državljanima u inostranstvu.

Generalno gledano, zemlja u kojoj boravi dvojni državljanin ima veće pravo da zahtijeva lojalnost osobe koja ima američko i državljanstvo te zemlje. Međutim, dvojni državljani duguju lojalnost kako SAD tako i drugoj zemlji čiji su državljani. Od njih se zahtijeva da poštuju zakone i jedne i druge zemlje. Svaka zemlja ima pravo da insistira na provođenju svojih zakona, posebno ukoliko osoba sa dvojnim državljanstvom (do)putuje u zemlju koja traži da određeni propis, koji se tiče njenog konkretnog državljanina, bude implementiran.

Sve osobe sa dvojnim državljanstvom, od kojih je jedno američko, dužne su koristiti pasoše SAD kada ulaze na teritoriju ove države i kada je napuštaju. Zemlja drugog državljanstva može tražiti da urade isto kada ulaze na njenu teritoriju ili kada je napuštaju. Korištenje stranog (drugog) pasoša ne dovodi u pitanje državljanstvo SAD. Većina zemalja dozvoljava svojim državljanima da se odreknu državljanstva ili da ga na neki drugi način anuliraju. Državljanin SAD mogu se odreći državljanstva slijedeći propisanu proceduru u američkim ambasadama i konzulatima u inostranstvu.³⁴⁶

2.2. Zaposlenost

Prema podacima Ureda za popis stanovništva Vlade SAD iz maja 2013. godine³⁴⁷, od ukupno oko 130.000 bh. imigranata u SAD koji imaju status naturaliziranih državljanina (78.982), odnosno odobren stalni boravak (i.e. 43.547), zaposleno je 86.348 osoba. Ponovo je važno napomenuti da ovaj broj ne obuhvata potomke naturaliziranih bh. imigranata koji su stekli državljanstvo SAD rođenjem i koji su stariji od 16 godina.

Navedenih 86.348 zaposlenih osoba bh. porijekla starih 16 i više godina rade, uglavnom, u ukupnom procentu od 91%, u privatnom sektoru, uključujući menadžment, poslovanje, nauku i umjetnost, te uslužne djelatnosti, proizvodnju i druge djelatnosti.

Tabela 3: Sektori u kojima su zaposleni bh. iseljenici 1. generacije, 2011. godina

Sektor	Procenat zaposlenih ³⁴⁸
Menadžment, biznis, nauka i umjetnost	17,7%
Uslužne djelatnosti	24,2%
Prodaja i administrativne djelatnosti	21,7%
Prirodni resursi, građevinarstvo i održavanje objekata	8,2%
Proizvodnja, transport lica i materijala	28,3%

³⁴⁶ Service of the Bureau of Consular Affairs, U.S. Government, *US State Department Services Dual Nationality* (Ministarstvo vanjskih poslova SAD, Dvojno državljanstvo),

http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1753.html, pregledano 27.5.2013. godine

³⁴⁷ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates”

³⁴⁸ Margina greške nije navedena zbog preglednosti

Ukupno zaposlenih u privatnom sektoru	91,0%
Ukupno zaposlenih u vladinom sektoru SAD	5,6%
Ukupno poduzetnika koji posjeduju vlastiti biznis	3,3%
Ukupno zaposlenih 16+ godina bh. porijekla	86.348 (od čega 46.210 muškaraca i 40.138 žena)

Dakle, najveći broj zaposlenih bh. iseljenika za koje institucije SAD daju podatke (od ukupno oko 130.000 naturaliziranih i bh. iseljenika sa stalnom dozvolom boravka) radi u privatnom sektoru, a veoma mali broj (njih samo 3,3%) ima vlastiti biznis.

Prosječan godišnji prihod za 2011. godinu za 46.829 domaćinstva bh. porijekla, prema podacima Ureda za popis stanovništva Vlade SAD iz maja 2013. godine³⁴⁹, iznosio je 57.470 američkih dolara. Prema istom izvoru, 91,6% domaćinstava bh. porijekla imalo je primanja u iznosu od 69.905 US\$ u 2011. godini, dok je ukupan godišnji prihod po osobi za ukupno 122.529 osoba bh. porijekla iste godine iznosio 27.091 US\$. Ukupno 36.071 muškarac i 28.209 žena bilo je zaposleno na puno radno vrijeme u toku cijele 2011. godine i zaradili su, u prosjeku po 47.293 US\$ (muškarci), odnosno 32.002 US\$ (žene).

Zdravstveno osiguranje u 2011. godini imalo je 121.756 od oko 130.000 osoba bh. porijekla (od toga 67,5% privatno i 16% javno), dok 19,4% osoba nije imalo zdravstveno osiguranje.

Na granici ili ispod granice siromaštva 2011. godine registrirano je 7,9% osoba bh. porijekla rođenih u BiH koji žive u SAD (od čega 18,3% starijih od 65 godina).

Od ukupno 46.829 stambenih jedinica koje koristi oko 130.000 iseljenika bh. porijekla u SAD, 37,5% domaćinstava stanuje u iznajmljenom smještaju, dok 62,5% posjeduje vlastiti smještaj, odnosno otplaćuje hipoteku za kupljene kuće. Od ukupno 25.931 stambene jedinice za koje bh. iseljenici otplaćuju hipoteku, 60,8% dužnika na otplatu hipoteke izdvaja manje od 30% godišnjih prihoda, dok 39,2% njih izdvaja 39,2% prihoda.

Prosječan broj članova domaćinstava bh. porijekla u iznajmljenom smještaju je 2,75, prosječan broj članova domaćinstava u vlastitom smještaju 3,59, dok 93,1% od 46.829 domaćinstava ima po jedno ili više vozila na raspolaganju, a 6,9% ne posjeduje niti jedno vozilo.

2.3. Obrazovanost

Prema podacima Ureda za popis stanovništva Vlade SAD iz 2011. godine, obrazovni profil 122.529 osoba porijeklom iz BiH, koji u SAD imaju stalnu dozvolu boravka (i.e. 43.547) i koji su stekli državljanstvo SAD naturalizacijom (i.e. 78.982) izgleda ovako³⁵⁰:

³⁴⁹ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates”

³⁵⁰ U.S. Census Bureau case number 2013-8560, 22 May 2013 – “American Fact Finder - Selected Population Profile in the United States, 2011 American Community Survey 1 – Year Estimates”

Tabela 4: Obrazovni profil bh. iseljenika rođenih u BiH, 2011. godine

Stanovništvo bh. porijekla staro 3 i više godina upisano u školu	Procjena ³⁵¹
Ukupno	22.550 (od toga 10.221 muške i 12.329 ženske djece)
Osnovna škola (od 1. do 8. razreda)	10,6%
Srednja škola (od 9. do 12. razreda)	19,1%
Koledž ili fakultet	70,4%
Procenat upisa na koledž ili fakultet za muške studente	63,5%
Procenat upisa na koledž ili fakultet za ženske studente	76,0%
Ukupno	97.151
Manje od srednjoškolske diplome	13,0%
Stečeni stepen obrazovanja populacije bh. porijekla u SAD starosti 25 i više godina	
Srednjoškolska diploma (uključujući diplome priznate u SAD)	45,5%
Diploma koledža ili završen dodiplomski stručni studij	24,6%
Završen diplomski studij (Bakaleurat)	12,8%
Završen postdiplomski ili specijalistički studij	4,1%
Završena srednja škola ili više	87,0%
Završen diplomski studij (bakaleurat) ili više	16,9%
Procenat upisanosti na koledž ili univerzitet	76%
Ukupno univerzitetski obrazovanih osoba (završen koledž + dodiplomski + postdiplomski ili specijalistički studij)	41,5%

Zanimljivo je da je procenat upisanosti bh. iseljeničtva u SAD na koledž ili univerzitet visok (76,0% za žene i 63,5% za muškarce), te da 41,5% populacije bh. porijekla ima završen koledž, dodiplomski, postdiplomski ili neki specijalistički studij, iz čega se može zaključiti da se radi o vrlo obrazovanoj i relativno mladoj populaciji.

Prema podacima, koje Sektor za iseljeničtvo redovno prikuplja direktno od bh. iseljenika u SAD, profesionalne oblasti u kojima su angažirane stručne osobe bh. porijekla u toj zemlji su brojne i uključuju istraživanje eksplozija na Marsu, vođenje najprestižnijih američkih klinika i fakulteta, upravljanje višemilionskim američkim javnim fondovima i slično.

³⁵¹ Margina greške nije uključena zbog preglednosti

3. Maternji jezik

Ambasada BiH u Vašingtonu³⁵² navodi da u SAD postoji dopunska nastava na jezicima naroda BiH. Organizirana je, uglavnom, u okviru vjerskih zajednica, a dijelom i u okviru organizacija, klubova i udruženja koji okupljaju osobe porijeklom iz BiH. Održavanje nastave finansiraju roditelji učenika (samofinansiranje). Prema istom izvoru³⁵³, broj klubova/udruženja koja organiziraju dopunsku nastavu na jezicima naroda BiH u SAD je 33, a broj učenika je od 50 do 100, dok je, iznimno, u Čikagu, broj učenika od 150 do 200 po školi.

Ambasada BiH u Vašingtonu, također, navodi da nije organizirano učenje maternjeg jezika u redovnim američkim školama, te da je ukupan broj djece bh. iseljenika koja pohađaju dopunsku nastavu u SAD zanemarljiv u odnosu na ukupan broj osoba bh. porijekla u toj zemlji. Bez ozbiljnog uključivanja države BiH u organizaciju i finansiranje dopunskih škola ovaj problem ne može biti riješen. Zato Ambasada BiH predlaže uključivanje države BiH u simbolično finansiranje škola dopunske nastave u tri američka centra gdje boravi jedna trećina bh. iseljenika u SAD (Chicago, St. Louis, Atlanta), dodajući da ljudski i materijalni resursi u tim zajednicama već postoje.³⁵⁴

Pošto dopunska nastava na bosanskom, srpskom niti hrvatskom jeziku nije organizirana u okviru redovnih američkih škola, može se pretpostaviti da većina bh. iseljenika svoju djecu uči maternjem jeziku samostalno, odnosno da sufinansiraju ili samofinansiraju dopunsku nastavu za njih u okviru vjerskih i drugih zajednica i organizacija širom SAD. Određeni broj djece bh. porijekla pohađa dopunsku nastavu na hrvatskom, odnosno srpskom jeziku, koju organiziraju Hrvatska i Srbija.

U okviru svih bošnjačkih islamskih centara i nekoliko bh. udruženja bošnjačkog predznaka, uz nastavu iz vjeronauke, organizirana je i dopunska nastava iz bosanskog jezika, historije i geografije 2-5 puta sedmično. Broj učenika koji pohađaju dopunsku nastavu kreće se između 30 i 80, osim u Islamskom centru u St. Louisu gdje oko 200 učenika pohađa dopunsku nastavu.

Prema podacima Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske³⁵⁵, nastavu hrvatskog jezika i kulture, uglavnom, organiziraju hrvatske zajednice i katoličke misije u Chicagu (Illinois), Los Angelesu (California), New Yorku, Bostonu (Massachusetts) i Clevelandu (Ohio) za ukupno oko 400 učenika.

U skoro svim srpskim pravoslavnim crkvama u SAD, uz nastavu vjeronauke, jednom sedmično organizirana je i nastava srpskog jezika. Pohađaju je učenici srpske nacionalnosti sa prostora bivše Jugoslavije, uključujući i potomke srpskih doseljenika iz Bosne i Hercegovine.

³⁵² Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

³⁵³ Ibid

³⁵⁴ Ibid

³⁵⁵ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Organizacija hrvatske nastave u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske po državama, Sjedinjene Američke Države, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2117>, pregledano 28.5.2013. godine

Između ostalog, nastavu srpskog jezika organiziraju Akademija Sv. Save u Chicagu i Pravoslavna škola Sveti Sava u Milwaukee-u.³⁵⁶

Odsjeci za slavenske jezike i studij književnosti slavenskih naroda djeluju, između ostalog, na univerzitetima Harvard³⁵⁷, Princeton³⁵⁸, Chicago³⁵⁹, Indiana (od 1947. godine)³⁶⁰, Yale (od 1946. godine)³⁶¹, Washington³⁶², Wisconsin – Maddison³⁶³ i drugim. Na Univerzitetu Illinois, naprimjer, djeluje Odsjek na slavistiku, koji nudi kurseve na bosanskom, bugarskom, hrvatskom, češkom, poljskom, ruskom, srpskom, ukrajinskom i drugim slavenskim jezicima³⁶⁴.

Više od 20 američkih univerziteta u školskoj 2011/2012. godini nudili su akademske kurseve iz slavenskih jezika, književnosti i lingvistike.³⁶⁵

Tabela 5: Škole na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku za djecu bh. iseljenika u SAD³⁶⁶

Dopunske škole na bosanskom jeziku u SAD	
Islamski kulturni centar Chicago 1810 N Pfingsten Rd. Northbrook, Illinios 60062 T 847 272 0319 F 847 272 0348	Dopunska škola „Pčelica Maja“ Bosansko-američka biblioteka Chicago selena.bosnianlibrarychicago.com
IKC Bošnjak 3804 Lower Beaver Rd Des Moines, IA 50315 T 515 707 3804 iccbosnjak@aol.com	Bosansko-američki islamski kulturni centar 595 Franklin Ave, Hartford, CT 06114 T/F 860 296 2697 mirzaef@hotmail.com

³⁵⁶ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, Diaspora Clubs and Associations, <http://www.mfa.gov.rs/en/consular-affairs/diaspora/clubs-and-associations/85-assosiations/11571-usa-for-dis>, pregledano 28.5.2013. godine

³⁵⁷ University of Harvard, Slavic Languages and Literatures, <http://slavic.fas.harvard.edu/icb/icb.do>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁵⁸ Princeton University, Department of Slavic Languages and Literature, <http://slavic.princeton.edu/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁵⁹ Division of the Humanities of the University of Chicago, Department of Slavic Languages and Literatures, <http://slavic.uchicago.edu/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶⁰ Indiana University Bloomington, Slavic Languages and Literatures, <http://www.indiana.edu/~iuslavic/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶¹ Yale University, Slavic Languages and Literatures, <http://slavic.yale.edu/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶² University of Washington, Slavic Languages and Literatures, <http://depts.washington.edu/slavweb/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶³ Univeristy of Wisconsin-Madison, Department of Slavic Languages and Literature, http://slavic.lss.wisc.edu/new_web/, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶⁴ University of Illinois at Urbana-Champaign, Department of Slavic Languages and Literatures, <http://www.slavic.illinois.edu/>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶⁵ <http://colleges.college-scholarships.com/d/o/Slavic-Languages,-Literatures,-and-Linguistics,-General> & <http://colleges.findthebest.com/d/o/Slavic-Languages,-Literatures,-and-Linguistics,-General>, pregledano 27.5.2013. godine

³⁶⁶ Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

<p>Islamski kulturni centar Jacksonville 6220 Bennet Road Jacksonville, FL 32216 T 904 732 7315 ceric@hotmail.com</p>	<p>Islamska zajednica Bošnjaka Orlando T 407 353 2542 sanelaxana@aol.com</p>
<p>Zajednica Bošnjaka u Džordžiji 2755 Centerville Hwy Snellville, GA 30078 T 678 614 3999 ismetef55@yahoo.com</p>	<p>Zapadni bosanski islamski kulturni centar 304 E. Highland St. Mount Prospect, IL T 847 561 6333 usdzemat@gmail.com</p>
<p>Bosansko-američki islamski centar Detroit 3437 Caniff St. Hamtramck, Michigan 48 212 T 313 891 6152 F 313 893 2990 mirsad22@juno.com</p>	<p>Islamski centar Gazi Husrev-beg 2202 Florian St. Hamtrack, Michigan 48 212 T 313 366 1663 Gazihusrefbeg@aol.com</p>
<p>Islamski centar St. Louis 4666 Landsdowne Ave. St. Louis, Missouri 63 116 T/F 314 352 2700 hasicm@aol.com</p>	<p>Bosanskohercegovački kulturni centar „Mladi bahar“ 7256 W Elm Brook dr. Boise, ID 83714 T 208 854 1319 temimamra@hotmail.com</p>
<p>Bošnjački islamski centar New York 31-32 12th St. LIC, New York 11106 T 347 583 0513 dzemohot@aol.com</p>	<p>Islamska zajednica Bošnjaka Seattle P.O. Box 5126 Lynnwood, WA 98046 T 206 365 3350 F 206 365 3350 miz_seattle@hotmail.com msaracevic@hotmail.com</p>
<p>Bosanski društveni centar Boston 20 Wheeler Street, 4th floor Lynn, MA 01902 azubcevic@comcast.net</p>	
<p>Dopunske škole na hrvatskom jeziku u SAD</p>	
<p>Krista Kralja 1584 Creighton Ave. Akron, Ohio 44310 T 330 633 8418</p>	<p>Sveti Jeronim 2823 S. Princeton Ave. Cardinal Stepinac Way Chicago, IL 60 616 T 312 842 1871 F 312 842 6427</p>
<p>Srce Isusovo 2864 E. 96th St. Chicago, IL 60 617 T 773 768 1423 F 773 768 3750</p>	<p>Hrvatska katolička misija Bl. Alojzije Stepinac 6346 N Ridge Ave. Chicago, IL 60660 T 773 262 0535 F 773 262 4603 ndugandzic@aol.com</p>

<p>Sveti Pavao 1369 E. 40th St. Cleveland, OH 44103 T 216 431 1895 F 216 431 1128</p>	<p>Sveti Ante 712 N Grand Ave. Los Angeles, CA 90012 T 213 628 2938 F 213 628 1635 croatsvantela@sbcglobal.net</p>
<p>Sveti Nikola 24 Maryland Ave. Milvale, PA 15209 T 412 821 3438 F 412 821 8726</p>	<p>Uznesenje Marijino 901 Lincoln Ave. San Jose, CA 95126 T 408 279 0279 F 408 292 5868 fratar@pacbell.net</p>
<p>Sveti Augustin 6762 W Rogers St. West Allis, WI 53219 T 414 541 5207 F 414 541 0273 staugwa@execoc.com</p>	<p>Sveti Petar i Pavao 421 Covington St. Youngstown, OH 44510 T 330 747 6762</p>
<p>Hrvatska katolička misija Precious Blood Church, 32-23 36th Street, L.I.C. Astoria, N.Y. 11106 T 718 726 7937 F 718 278 4354 rzubovic@aol.com</p>	<p>Sveti Josip Radnik 330 E. 45th Ave. Gary, IN 46409 T 219 980 1846 F 219 980 2008 sloncar@nvnnetz.com</p>
<p>Sveti Nikola 1326 East Ohio St. Pittsburg, PA 15212 T 412 231 3892 F 412 231 3035</p>	<p>Sv. Ciril i Metodi 502 W 41st St. New York, NY 10036 T 212 563 3395 F 212 868 1203 crkva.nyc@verizon.net</p>
<p>Sveti Ante 804 Idaho St. Sharon, PA 16146 T 724 342 7391 F 724 342 7981</p>	<p>Hrvatske škole Amerike i Kanade 4851 S. Drexel Blvd. Chicago, IL 60615 T 773 373 4670 F 773 373 4746 croetljubo@aol.com</p>
<p>Dopunske škole na srpskom jeziku u SAD</p>	
<p>Akademija Sv. Save 5701 N. Redwood Drive Chicago, IL 60631 T 773 693 3366 F 773 693 7615 contact@serbiancathedral.org</p>	<p>Pravoslavna crkva Sveti Sava 3201 South 51st St. Milwaukee, WI 53219 T 414 545 9578 F 414 545 4087 info@stsavaorthodoxschool.org</p>
<p>New Gračanica Serbian Orthodox Monastery 35240 North Grant St. Third Lake, IL 600046 T 847 223 4300 F 847 223 4312</p>	

U SAD je u upotrebi ukupno 175 jezika i na mnogim od tih jezika izvodi se redovna nastava na američkim univerzitetima i koledžima³⁶⁷. Neki od tih jezika smatraju se tzv. jezicima naslijeđa (*heritage languages*)³⁶⁸.

Nacionalna biblioteka SAD (Library of Congress) objavila je kodove i nazive za zvanične jezike BiH (i.e. bosanski, srpski i hrvatski)³⁶⁹.

Tabela 6: Kodovi Nacionalne biblioteke SAD za bosanski, hrvatski i srpski jezik

ISO 639-2 kod	ISO 639-1 kod	Naziv na engleskom	Naziv na francuskom
bos	bs	Bosnian	bosniaque
hrv	hr	Croatian	croate
srp	sr	Serbian	serbe

4. Organiziranost

Prve oblike organiziranja bh. iseljenika u SAD potakle su Pravoslavna i Katolička crkva, te Islamska vjerska zajednica. Brojni vjerski objekti i centri postali su višenamjenske društvene institucije koje uključuju škole, biblioteke, folklorna i sportska društva. Osim vjerskih, širom SAD postoji niz bosanskohercegovačkih, bošnjačkih, srpskih i hrvatskih klubova, kulturnih, folklornih, sportskih, humanitarnih, ženskih i studentskih udruženja koja okupljaju osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Kao i u drugim državama, i u SAD su bh. iseljenici većinom organizirani na etničkoj osnovi. Hrvati i Srbi uključeni su u organizacije Hrvatske i Srbije, dok Bošnjaci imaju svoje samostalne organizacije. Interesantno je da dosta organizacija u SAD radi na lobiranju za nacionalne interese i politike SAD na Balkanu.

U posljednjih nekoliko godina raste i broj strukovnih, akademskih, kulturnih organizacija sa bh. predzakom. Jedna od najznačajnijih bh. akademskih organizacija u iseljentištvu (BHAAAS: Bosanskohercegovačko-američka akademija umjetnosti i nauka), koja aktivno radi na transferu znanja u BiH u saradnji sa institucijama BiH, osnovana je u SAD 2007. godine.

Prema podacima kojima raspolažu Ambasada BiH u Vašingtonu i Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH, u SAD djeluje veliki broj vjerskih, kulturnih, sportskih, političkih i drugih klubova, organizacija i udruženja.

³⁶⁷ National Foreign Language Center, Washington DC, Tapping a National Resource: Heritage Languages in the United States, http://www.cal.org/resources/digest/digest_pdfs/0202brecht.pdf, pregledano 28.5.2013. godine

³⁶⁸ Heritage Languages in America, <http://www.cal.org/heritage/about/index.html>, pregledano 28.5.2013. godine

³⁶⁹ Library of Congress, Codes for the Representation of Names of Languages, http://www.loc.gov/standards/iso639-2/php/code_list.php, pregledano 28.5.2013. godine

Tabela 7: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u SAD

<p>Bosanskohercegovačko-američka akademija umjetnosti i nauka (Bosnian and Herzegovinian-American Academy of Arts and Sciences) - BHAAAS</p> <p>2411 Newburg Road 40205 Louisville Kentucky</p> <p>E-mail: info@bhaaas.org http://www.bhaaas.org</p>	<p>Bosansko-američka biblioteka Chicago (prostorije Državne biblioteke Conrad Sulzer, vlasništvo grada Čikaga)</p> <p>Selena Seferovic, direktor (selena@bosnianlibrarychicago.com) Sanja Drnovšek, programski koordinator (sanja@bosnianlibrarychicago.com) Dragoljub Batar, odnosi s javnošću (drago@bosnianlibrarychicago.com)</p> <p>http://www.bosnianlibrarychicago.com/</p>
<p>St. Louis Bosnian (Portal bh. organizacija u St. Louis-u)</p> <p>http://www.stlbosnians.com</p> <p>Bosanska medijska grupa St. Louis</p> <p>P.O. Box 2636 63116-2636 St. Louis, MO T 001 3144496512 info@bosnianmediagroup.com www.bosnianmediagroup.com</p>	<p>Advisory Council for Bosnia and Herzegovina (Savjetodavno vijeće za Bosnu i Hercegovinu)</p> <p>1510 H Street, NW Suite 900 Washington, D.C. 20005</p> <p>T 202.347.6742 board@acbih.org http://acbih.org/</p>
<p>Congress of North American Bosnians (Kongres Bošnjaka Sjeverne Amerike - KBSA)</p> <p>P.O. Box 651 Skokie, IL 60076 haris.alibasic@bosniak.org, cnab@bosniak.org www.bosniak.org Online magazin: www.bosnjaci.net</p>	<p>American-Bosnian Association (Američko-bosanska udruga)</p> <p>American Bosnian Association P.O. Box 48 Mt. Prospect, IL 60056 T 001 8477548924 (Secretary) abausa@gmail.com http://www.abausa.org/</p>
<p>Bosniak American Advisory Council for Bosnia and Herzegovina - BAACBH (Bošnjačko-američko savjetodavno vijeće za Bosnu i Hercegovinu)</p> <p>1634 I ST, NW Suite 725 20006 Washington, DC T 202 347 6742 baacbh@gmail.com www.baacbh.org; http://acbih.org</p>	<p>Fondacija „Bosana“</p> <p>1059 S. Sycamore Avenue 90019 Los Angeles CA T 001 3107336858 senita@bosanafoundation.org www.bosanafoundation.org</p>

<p>Bosnian-American Genocide Institute and Education Centre (BAGI) – member of the Illinois Holocaust & Genocide Commission</p> <p><i>Bosansko-američki institut za genocid i edukativni centar – članica Komisije za holokaust i genocid Illinois-a</i></p> <p>Sanja Seferovic Drnovsek , J.D. and Ed.M, predsjednica Upravnog odbora 6219 N. Sheridan Rd., Chicago, IL 60660 T (773) 941-2824 sanja.bagi@gmail.com http://www.baginst.org/</p>	<p>The Academy of Bosnia and Herzegovina, Inc.</p> <p>55-23 31st Avenue, Suite 6D, Woodside 11377 New York contact@academybh.org www.academybh.org</p>
<p>Američko-bosanska fondacija New York/Sarajevo</p> <p>Dr. Saša Toperić, predsjednik http://www.abf.ba/bs/about-us.html</p>	<p>The Bosnian Community Center for Resource Development, Inc.</p> <p>20 Wheeler Street, 4th floor 01902 Lynn, Ma MA T 001 781 599 3329 T/F 001 781 593 0100, ext. - 20 office@bccrd.org http://www.bccrd.org</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo „Preporod“ Grand Rapids, Michigan</p> <p>ekipa@bosnianfolkpreporod.com http://www.bosnianfolkpreporod.com/</p>	<p>Community of Bosniaks Georgia (Zajednica Bošnjaka Džordžije)</p> <p>PO B.O.X. 898 30078 Snellville, GA T 001 7709784603 T/F 001 7709784603 zbosnjaka@gmail.com http://www.bosnjaciatl.com/</p>
<p>Kozarac Association of Chicago (Udruženje Kozarčana Čikago)</p> <p>PO Box 409365, Chicago, IL 60640 Chicago, Illinois 60640 T +1 773.303.7172 http://www.chicagokozarac.com/</p>	<p>Kongres Bošnjaka Sjeverne Amerike 2000</p> <p>http://www.kbsa2000kbs.org</p>
<p>Bosnian and Herzegovinian – American Cultural Center (BHACC)</p> <p>1817 Central Ave Charlotte, North Carolina bosniansculturalcenter@gmail.com Facebook profil BHACC-a</p>	<p>B-Heart (grupa žena volontera bosansko-američkog porijekla u Vašingtonu)</p> <p>BheartDC@gmail.com bheartvoluneers@gmail.com Facebook profil „B-Heart“</p>

<p>Croatian Academy of America (Hrvatska akademija Amerike)</p> <p>P.O. Box 1767 Grand Central Station New York, NY 10163-1767 cainfo@croatianacademy.org http://croatianacademy.org/</p>	<p>Croatian Ethnic Institute (Hrvatski etnički institut)</p> <p>Ljubo Krasić, direktor 4851 S. Drexel Blvd. Chicago IL 60615 T (773)373-4670, Fax 373-4746 croetljubo@aol.com http://www.croatian-ethnic-institute.org/</p>
<p>Croatian Scholarship Fund (Hrvatska školska zaklada)</p> <p>31 Mesa Vista Court San Ramon, California 94583 T/F 925-556-6263 vbrekalo@email.msn.com</p> <p>http://www.croatianscholarship.org/uvijeti.html</p>	<p>National Federation of Croatian Americans Cultural Foundation - NFCACF (Nacionalna federacija hrvatskih Amerikanaca – fondacija za kulturu)</p> <p>NFCA Headquarters 10125 Colesville Road, Suite 276 Silver Spring, MD 20901-2457 info@nfcacf.org www.nfcacf.org</p>
<p>Croatian American Association (Hrvatsko-američko udruženje)</p> <p>National Treasurer Daniella Sumera 6607 W. Archer Chicago, IL 60638 http://www.causa.org/</p>	<p>Hrvatsko kulturno društvo „Napredak“ Podružnica New York</p> <p>Josip Knežević, predsjednik 43-42 Colden Street, Flushing, NY, 11355 T 001/212 563 3395 F 001/212 868 1203 http://hkdnapredak.com/root/index.php?option=com_wrapper&Itemid=152</p>
<p>Serbian-American Congress (Srpsko-američki kongres)</p> <p>5782 North Elston Avenue Chicago IL 60646-5546 T (773) 775-5552, F (773) 775-7779 http://www.srpskadijaspora.info/vest.asp?id=4339</p>	<p>Serb National Federation (Srpska nacionalna federacija)</p> <p>One Fifth Avenue Pittsburgh, PA 15222 T (412) 642-7372 F (412) 642-1372</p>
<p>Serbian Unity Congress (Kongres srpskog jedinstva)</p> <p>17216 Saticoy St., PMB 352 Van Nuys, CA 91406-9903 Tel: (818) 902-9903 Fax: (818) 902-9891</p>	<p>Serbian Unity Congress (Srpski kongres ujedinjenja)</p> <p>PO Box 32154 Washington, DC 20007-1843 Phone: (202) 463-8643 Fax: (202) 318-4757</p> <p>http://www.serbianunity.com/serbianunitycongress/</p>

<p>Islamic Community of North American Bosnians (Islamska zajednica Bošnjaka Sjeverne Amerike)</p> <p>P.O. Box 37287 Phoenix, AZ 85069 T 602-371-3440 F 602-371-1252 http://www.iabna.org/</p>	<p>Hrvatske katoličke župe (17) u SAD New York, Illinois, Ohio, New Jersey, Indiana, California, Wisconsin, Missouri, Michigan, Washington D.C.</p> <p>http://www.hrvatskodusobriznistvo.de/VODIC/HKMsvijetA-USA/HKMsvijet-USA.html</p>
<p>Centrala Islamske zajednice Bošnjaka u SAD dr. Senad Agić, glavni imam</p> <p>http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=350</p> <p>Džemati (26) Islamske zajednice Bošnjaka u SAD: St. Louis, Jacksonville, Detroit II, Atlanta, Carlisle, Sacramento, Chattanooga, Louisville, Houston, Santa Clara, Grand Rapids, Detroit, Syracuse, Phoenix, Charlotte, San Jose, New York, Bowling Green, Des Moines, Chicago II, Portland, Seattle</p> <p>http://www.rijaset.ba/images/stories/Download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf</p>	<p>The Serbian Orthodox Church in North and South America (Srpska pravoslavna crkva u Sjevernoj i Južnoj Americi)</p> <p>http://www.serborth.org/</p> <p>Eparhija novogračaničko-srednjejapadnoamerička</p> <p>http://www.newgracanica.com/menu_srb.html</p> <p>Istočnoamerička eparhija Srpske pravoslavne crkve http://www.easterndioocese.org/</p> <p>Zapadnoamerička eparhija Srpske pravoslavne crkve http://www.westsrbdio.org/</p>
<p>Serb National Federation (Srpski narodni savez)</p> <p>938 Penn Avenue, Fourth Floor, Pittsburgh, PA 15222 USA T 412-642-7372 http://www.snflife.org/default.asp</p>	<p>Serbian National Defence Council of America (Srpska narodna odbrana u Americi)</p> <p>5782 North Elston Avenue Chicago, IL 60646-5546 T (773) 775-7772; (773) 775-7779 http://www.snd-us.com/</p>

5. Informiranje

Mogućnosti za informiranje bh. iseljništva u SAD su dobre, jer svako domaćinstvo posjeduje najmanje jedan kompjuter, a u većini slučajeva i dva sa kvalitetnom i brzom internet vezom. Osim toga, u nekoliko većih gradova, kao što su New York, Chicago i St. Louis, moguće je kupiti novine iz Bosne i Hercegovine i iz nama susjednih zemalja.

Američki radio programi su, također, mogući način da se pripadnici bh. iseljeničtva u SAD informiraju putem jednosatnih radio emisija na bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku. Te emisije obično se emitiraju jednom sedmično. Ima dosta i radio stanica lokalnog karaktera širom SAD, koje emitiraju program na bosanskom, srpskom i/li hrvatskom, službenim jezicima Bosne i Hercegovine.

Tabela 8: Glasila bh. iseljenika u SAD

Elektronski mediji	
BATV Bosansko-američka TV New York emituje emisije u terminima: ponedeljkom u 12 i 30 i 21:00 na kanalu 57 Time Warner Cable batvny@aol.com http://www.batv.tv/	Nezavisna bosanska televizija <i>Erie</i>
Radio stanice	
BH radio Los Angeles	BH radio St. Louis
Bosanski radio program Atlanta	Bosanski radio St. Louis
Bošnjački radio St. Louis	Diocesan Radio
Hrvatski radio klub	Radio 387
Radio 770	Radio BiH St. Louis
Radio Duša Bosne Charlotte	Radio Glas BiH (Voice of Bosnia and Herzegovina, Inc.) www.voiceofbh.org RadioGlasBiH@yahoo.com
Radio Glas Bošnjaka Chicago	Radio Slobodna Hrvatska
Radio Slobodna Hrvatska Chicago	Radio Zapadna Bosna
Web portali	
www.baanyc.org	www.bhrajaj.com
www.bosniak.org	www.bosnjaci.net
www.croatianworld.net	www.crossatlantic.net
www.nfcenet.org	www.nwbih.com
www.phoenixserbs.com	www.serbianunity.net
www.soulofbosnia.net	www.westsrbdio.org
Štampani mediji	
Sabah Bosnian-American Newspaper (tiraž: 15.000 primjeraka) http://www.sabahusa.com/	Bošnjačka dijaspora http://bosnianmediagroup.com/?page_id=628
Nezavisne bh. novine „Peta strana svijeta” St. Louis	Ujedinjena Bosna i Hercegovina (mjesečni časopis) http://www.amsecc.org/news/media-relations/95-slika-se-mijenja

Bosnian and Herzegovinian Newspapers (Bosanskohercegovačke novine) http://www.onlinenewspapers.com/bosnia.htm	Amerikanski srbobran (The American Serb Defender) sedmična novina, glasilo Srpskog narodnog saveza, najprodavaniji dvojezični srpsko-engleski list u SAD-u
Bilten Kongresa srpskog ujedinjenja Washington, D.C. http://www.serbianunity.com/serbianunitycongress/ Mjesečni bilten (e-verzija): http://www.serbianunity.com/serbianunitycongress/monthly-bulletin	Glasilo Hrvatske bratske zajednice u Americi (Croatian Fraternal Union) „Zajedničar“ www.croatianfraternalunion.org/

6. Bilateralna saradnja

Sjedinjene Američke Države priznale su Bosnu i Hercegovinu 8.4.1992. godine i uspostavile pune diplomatske odnose s našom zemljom 18.6.1993.³⁷⁰

6.1. Razvojna i druga saradnja

Od završetka rata u BiH do 2011. godine Vlada SAD navodi da je osigurala pomoć ukupno milijardu i po američkih dolara Bosni i Hercegovini.³⁷¹

Prioritetni ciljevi razvojne pomoći SAD Bosni i Hercegovini od 2012. do 2016. godine su: demokratija i uprava, te ekonomski razvoj.³⁷²

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i SAD³⁷³

- Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade SAD o zaštiti i očuvanju određenog kulturnog vlasništva („Službeni glasnik BiH”, broj 06/04)³⁷⁴;
- Sporazum između Vlade SAD i Vlade BiH o ekonomskoj, tehničkoj i srodnoj pomoći za Bosnu i Hercegovinu („Sl. glasnik BiH”, broj 01/01);
- Osmi amandman na Ugovor o donaciji između BiH i SAD za program za finansiranje rekonstrukcije, potom nazvan Program poslovnog razvoja („Sl. glasnik BiH”, br. 10/05).

³⁷⁰ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 18.2.2014.

³⁷¹ USAID Bosnia and Herzegovina, Country Development Cooperation Strategy for BiH 2012-2016, January 2012, page 4, http://www.usaid.gov/sites/default/files/documents/1863/BosniaCDCS_0.pdf, pregledano 18.2.2014.

³⁷² Ibid

³⁷³ Prema podacima koje objavljuje Ministarstvo vanjskih poslova BiH, između naše zemlje i SAD na snazi je 168 bilateralnih sporazuma, među kojima je ukupno 10 koje je zaključila BiH, dok je ostalih 158 sporazuma BiH preuzeto sukcesijom od bivše Jugoslavije.

³⁷⁴ Službeni glasnik Bosne i Hercegovine – Međunarodni ugovori, broj 06/04, http://www.slist.ba/secure/2004s/ugovori/broj%206/broj_6.htm, pregledano 24.5.2013. godine

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Sporazum između Saveznog izvršnog vijeća i Vlade SAD o naučnoj i tehnološkoj saradnji („Sl. list SFRJ”, broj 11/90);
- Sporazum između Vlade Jugoslavije i Vlade SAD o osnivanju informativnog centra SAD u Sarajevu, saglasno uslovima Memoranduma o saglasnosti od 14.06.1961. godine („Sl. list SFRJ”, br. 37/75).

7. Preporuke

1. Inicirati zaključivanje Sporazuma o naučnoj, obrazovnoj i kulturnoj saradnji, uključujući opcije za olakšan transfer znanja i tehnologije iz SAD u BiH (mogućnosti za pomoć razvoju BiH u ovoj oblasti su velike, posebno kada se uzme u obzir dobra organiziranost akademske bh. dijaspore u mreže kao što je BHAAAS, koja od 2009. godine radi na transferu znanja u BiH i koja je najznačajnija organizacija bh. akademske dijaspore u svijetu).
2. Inicirati pregovore o zaključivanju sporazuma o socijalnom osiguranju.
3. Insistirati na uključivanju oblasti vezivanja migrantskih resursa sa razvojem BiH u razvojnu pomoć SAD Bosni i Hercegovini.
4. Uključiti Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u planiranje i realizaciju aktivnosti USAID u BiH, koje su usmjerene na vezivanje migrantskih resursa sa razvojem BiH.
5. Uključivanje nadležnih institucija BiH u finansiranje škola dopunske nastave u tri američka centra u kojima boravi 1/3 bh. iseljenika u SAD (Chicago, St. Louis i Atlanta): ljudski i materijalni resursi u ovim bh. zajednicama za ovu oblast već postoje³⁷⁵.
6. Dodati link na Sektor za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH na web stranice Ambasade BiH u Vašingtonu i Generalnog konzulata BiH u Čikagu.

³⁷⁵ Akt broj EMB-US-WAS 126-06-5/10 od 29.4.2010. godine

SLOVENIJA

Prema procjeni Ministarstva vanjskih poslova BiH, u Sloveniji živi oko 150.000 bh. iseljenika, uključujući rođene u Sloveniji i njihove potomke, odnosno drugu i treću generaciju bh. migranata. Međutim, Statistički ured Republike Slovenije navodi da su 2009. godine u ovoj zemlji registrirane 97.142 osobe rođene u BiH, što ne obuhvata njihove potomke rođene u Sloveniji. Oko 80 % bh. državljanja doselilo se u Republiku Sloveniju radi zapošljavanja. Parlament Slovenije je 2011. godine usvojio Deklaraciju o položaju narodnih zajednica pripadnika naroda bivše Jugoslavije. U okviru slovenskog obrazovnog sistema izvodi se podučavanje hrvatskog i srpskog jezika, kao izbornih predmeta u sedmom, osmom i devetom razredu osnovne škole, dok program za podučavanje bosanskog jezika ne postoji u državnim školama. Iako Zakon o državljanstvu Republike Slovenije, kod sticanja slovenačkog državljanstva, predviđa odricanje od prethodnog državljanstva, postoje brojni slučajevi kada odricanje nije obavezno. Bosna i Hercegovina je sa Republikom Slovenijom zaključila Sporazum o zapošljavanju državljanina Bosne i Hercegovine u Republici Sloveniji, koji je stupio je na snagu 1. marta 2013. godine. Na osnovu ovog sporazuma u Sloveniji je posao dobio 661 radnik iz BiH.

1. Brojno stanje

Bosanskohercegovački imigranti u Sloveniji čine 46% ukupnog broja stranaca, a imigranti sa područja bivše Jugoslavije čine 98,7% stranaca u Sloveniji.³⁷⁶

Prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije³⁷⁷, 2009. godine u ovoj zemlji registrirane su 97.142 osobe rođene u Bosni i Hercegovini. Od tog broja, njih 64.069 imalo je (i) slovenačko državljanstvo. Ovaj broj ne obuhvata potomke bh. iseljenika, nego samo prvu generaciju. Prema procjeni Ministarstva vanjskih poslova BiH, u Sloveniji živi ukupno oko 150.000 bh. iseljenika, uključujući rođene u Sloveniji i njihove potomke, odnosno drugu i treću generaciju bh. migranata.³⁷⁸ Međutim, Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Slovenije³⁷⁹ navodi da su do 2010. godine 96.744 bh. iseljenika primila državljanstvo Slovenije.

U Statističkom godišnjaku Republike Slovenije za 2011. godinu navedeno je da u ovoj zemlji živi ukupno 38.836 (od toga 8.194 žene i 30.642 muškarca)³⁸⁰ osoba sa bh. državljanstvom.

Možemo zaključiti da je vrlo teško precizno izračunati broj osoba bh. porijekla u Sloveniji, jer veliki broj bh. imigranata došao je u tu zemlju od 1961. do 1985. godine. Radi se o oko 40.000 osoba koje već generacijama žive u Sloveniji i čija djeca, državljanji Slovenije, predstavljaju drugu i treću generaciju bh. imigranata.

³⁷⁶ <http://eudo-citizenship.eu/docs/CountryReports/Slovenia.pdf>

³⁷⁷ Statistički ured Republike Slovenije, pregledano 20.1.2011. godine

³⁷⁸ Akt MFA-BA-SUZ broj 06/1-32-05-4-41676/13 od 27.11.2013. godine

³⁷⁹ Akt Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine br. 08/3-22-05-2-4887/10 od 31.3.2011. godine

³⁸⁰ Pajnik, Mojca (2012), Kakva vrsta integracije? Migrantski radnici iz BiH u Sloveniji u zborniku "Migracije iz Bosne", Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu: Sarajevo, str. 75

Od 18.251 stranog imigranta zabilježenog na popisu stanovništva Slovenije 2006. godine, 85,3% su činili državljani bivših jugoslovenskih republika: 43,1% Bosne i Hercegovine, 24,4% Srbije i Crne Gore, 11,5% Makedonije i 6,3% Hrvatske.³⁸¹

Krajem 2006. godine 24.441 državljanin BiH je živio u Sloveniji što je 51,4% ukupnog broja državljana svih bivših jugoslovenskih republika u toj zemlji. Drugi prema brojnosti bili su državljani Srbije i Crne Gore (10.319), te Hrvatske (6.829 državljana) i Makedonije (5.936).³⁸² Dakle, 88,7% svih stranaca u Sloveniji krajem 2006. godine činili su državljani bivših jugoslovenskih republika, od kojih je bilo najviše državljana BiH.³⁸³

Na popisu stanovništva Slovenije 2002. godine 21.542³⁸⁴ (1,1%) stanovnika izjasnili su se kao Bošnjaci, 10.467 ili 0,53% stanovništva³⁸⁵ kao Muslimani, a 8.062 ili 0,41% stanovništva Slovenije kao Bosanci, koji nisu priznati kao posebna etnička grupa, dok se 1.456 osoba izjasnilo da imaju „regionalnu pripadnost“, a 12.085 kao „ostali“.³⁸⁶ Kao vjersku pripadnost 75% Bosanaca navelo je islam, te se iz tog razloga i njih ubraja u konačan zbir Bošnjaka u Sloveniji (oko 40.000) 2002. godine. Između 2002. i 2008. godine imali smo još jedan val doseljavanja iz BiH. Na popisu stanovništva Slovenije 2011. godine nije bilo predviđeno izjašnjavanje prema vjeri, naciji i maternjem jeziku.³⁸⁷

Tabela 1: Državljanin BiH u Sloveniji prema starosti i spolu, 31.12.2006. godine (popis)³⁸⁸

Starosne grupe	Ukupno	Muškarci	Žene
0-4	424	217	207
5-9	396	207	189
10-14	326	171	155
15-19	696	403	293
20-24	2.033	1.596	437
25-29	2.775	2.202	573
30-34	2.936	2.422	514
35-39	2.911	2.494	417
40-44	3.206	2.709	497
45-49	3.144	2.662	482
50-54	2.712	2.307	405
55-59	1.418	1.203	215
60-64	655	538	117
65-69	428	302	126

³⁸¹ Population of Slovenia 2006, Statistical Office of the Republic of Slovenia, No. 831, Ljubljana, 2008, <http://www.stat.si/doc/pub/05-RR-007-0801.pdf>, str. 169, pregledano 18.12.2013.

³⁸² Ibid, str. 61

³⁸³ Ibid, str. 61

³⁸⁴ Statistične informacije, št. 92/2003, Rapid Reports No. 92/2003, Statistični ured Republike Slovenije, Stanovništvo, str. 4

³⁸⁵ Ibid

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ Filip Musel Begović, „Bošnjaci u Sloveniji“ u Časopisu za kulturu i društvena pitanja *Behar* KZB Preporod Zagreb, broj 111-112, 21.10.2013. godine, <http://behar.hr/bosnjaci-u-sloveniji/#>, pregledano 18.12.2013. godine

³⁸⁸ Population of Slovenia 2006, Statistical Office of the Republic of Slovenia, No. 831, Ljubljana, 2008, <http://www.stat.si/doc/pub/05-RR-007-0801.pdf>, str. 75-80, pregledano 18.12.2013.

70-74	181	77	104
75-79	117	38	79
80-84	59	13	46
85+	24	3	21
Ukupno 20-64	21.790	18.133	3.657
Ukupno 0-85+ (%)	24.441 (100%)	19.564 (80%)	4.877 (20%)

Dakle, spolna struktura bh. državljana u Sloveniji je 80% muškaraca (od čega više od 74% aktivne radne snage starosti između 20 i 64 godine) naspram 20% (4.877) žena, što govori o karakteru bh. emigracije u Republici Sloveniji.

Statistički zavod Slovenije u izvještaju o strukturi stanovništva prema popisu 2006. godine, navodi broj doseljenika u Sloveniju iz BiH prema godinama doseljenja od 1996. do 2006. godine.

Tabela 2: Broj bh. državljana prema godinama doseljenja u Sloveniju, 1996.-2006.

Immigrants from abroad – doseljeni iz inostranstva (država državljanstva: BiH) u Sloveniju, 1996-2006. godine ³⁸⁹										
1996.	1997.	1998.	1999.	2000.	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
2.699	1.811	1.083	1.560	2.016	2.360	2.531	2.105	2.966	4.307	7.871
Ukupno doseljenih osoba iz BiH u Sloveniju od 1996. do 2006. godine: 31.309										

Prema podacima o imigrantima iz BiH Statističkog zavoda Slovenije, od 2005. do 2011. godine u Sloveniju je doselilo 58.395 osoba sa državljanstvom BiH, od kojih najveći broj zbog zapošljavanja i sezonskog rada, što čini oko 80 % svih doseljenja u ovom periodu.

Tabela 3: Bh. državljani u Sloveniji prema godini i razlogu doseljenja, 2005.-2011. godine³⁹⁰

Godina doseljenja	Ukupno doseljenih iz BiH	Zapošljavanje	Sezonski rad	Spajanje porodica	Studiranje	Ostalo i nepoznato
2005.	4.307	2.049	1.256	780	34	188
2006.	7.871	3.661	2.847	964	66	333
2007.	12.479	7.477	3.287	1.565	78	72
2008.	13.038 (46% svih imigranata u Sloveniji 2008. godine ³⁹¹)	9.690	1.368	1.815	48	117

³⁸⁹ Population of Slovenia 2006, Statistical Office of the Republic of Slovenia, No. 831, Ljubljana, 2008, <http://www.stat.si/doc/pub/05-RR-007-0801.pdf>, str. 176, pregledano 18.12.2013.

³⁹⁰ Statistical Office of the Republic of Slovenia, Immigrated foreigners by country of citizenship, year and reason of immigration, Bosnia and Herzegovina, 2005-2011, <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>, pregledano 18.12.2013.

³⁹¹ Statistical Office of the Republic of Slovenia, The Demographic Portrait of Slovenia, 2008, str. 14, pregledano 18.12.2013. godine

2009.	12.910	9.477	108	2.193	89	1.043
2010.	4.403	2.965	...	1.106	23	309
2011.	3.387	1.628	...	1.517	59	129
Ukupno 2005. do 2011.	58.395 (100%)	36.947 (63,27%)	8.866 (15,18%)	9.994 (17,11%)	397 (0,68%)	2.191 (3,75%)

Dakle, najmanji broj bh. državljana koji su došli u Sloveniju od 2005. do 2011. godine su oni koji su došli zbog studiranja, a najveći (oko 37.000 osoba ili više od 63%) zbog zaposlenja.

Statistički zavod Slovenije navodi da je u tu zemlju iz BiH doselilo 31.309 državljana BiH od 1996. do 2006. godine, a zatim 46.217 osoba od 2007. do 2011. godine. To znači da je ukupan broj bh. državljana, koji su stigli u Sloveniju zbog zaposlenja, sezonskog rada, spajanja porodica, studiranja i ostalih/nepoznatih razloga od 1996. do 2011. godine iznosio 77.526.

Tabela 4: Bh. državljanima koji su doselili u Sloveniju od 1996. do 2011. godine

Doseljeni od 1996. do 2006.	31.309	Vidi tabelu 2
Doseljeni od 2007. do 2011.	46.217	Vidi tabelu 3
Ukupno doseljenih državljana BiH od 1996. do 2011. godine	77.526	

U većini popisnih područja Republike Slovenije 2008. godine najbrojniji stanovnici rođeni u inostranstvu bili su oni rođeni u Bosni i Hercegovini (62,9% u popisnom području Zasavska i 50,7% Gorenjska). U popisnim područjima Pomurska, Spodnjeposavska i Podravska najbrojniji su bili doseljenici rođeni u Republici Hrvatskoj.³⁹²

2. Status

Status migranata bosanskohercegovačkog porijekla u Republici Sloveniji riješen je kroz državljanstvo, dozvolu trajnog ili ograničenog boravka (radne dozvole) ili na neki drugi legalan način.

Prema podacima Statističkog ureda Republike Slovenije³⁹³ iz 2009. godine, od ukupnog broja osoba rođenih u BiH, koje su registrirane u Republici Sloveniji (97.142), njih 64.069 imalo je (i) slovenačko državljanstvo.

Također, značajno je istaknuti i trend radne migracije iz BiH u Republiku Sloveniju u prethodnih nekoliko godina. Ukupan broj državljana BiH u Sloveniji, koji posjeduju jednu od boravišnih dozvola je 43.733, od toga stalni boravak ima 19.948, a privremeni 23.785 osoba, s tim da je najveći broj izdatih privremenih dozvola za boravak na osnovu zaposlenja (za 18.887 bh. državljana).

³⁹² Statistical Office of the Republic of Slovenia, *The Demographic Portrait of Slovenia*, 2008, str. 35, pregledano 18.12.2013. godine

³⁹³ Statistički ured Republike Slovenije, pregledano 20.1.2011. godine

U Ustavu Republike Slovenije utvrđena su posebna prava za pripadnike nacionalnih manjina. Narodi s područja Bosne i Hercegovine i prostora bivše Jugoslavije nisu priznati kao nacionalne manjine u Sloveniji. Na taj način su im uskraćena kolektivna prava koja imaju priznate manjine u Sloveniji, kao što su učenje maternjeg jezika i dopunska nastava na maternjem jeziku, osnivanje nacionalnih biblioteka, radio i televizijskih emisija na maternjem jeziku i slično.

S tim u vezi, Parlament BiH je u maju 2004. godine uputio Državnom zboru Republike Slovenije Rezoluciju o priznavanju statusa i prava nacionalnih manjina državljana bivše SFRJ u Republici Sloveniji s nekoliko konkretnih zahtjeva.

Institucije koje se bave pitanjima migracije su, prvenstveno, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Direktor za migracije Republike Slovenije. Ured za imigraciju i izbjeglice, koji je bio u sastavu Ministarstva je u martu 2004. godine ugašen i zamijenjen Direkcijom za migracije Republike Slovenije.

Ranih devedesetih godina prošlog stoljeća Slovenija je odobrila status privremene zaštite tražiteljima azila iz BiH i Hrvatske (ukupno oko 70.000 osoba). Početkom 2002. godine oko 2.300 osoba iz BiH sa statusom izbjeglica ostalo je u Sloveniji, i to desetu godinu zaredom u okviru režima privremene međunarodne zaštite. U julu 2002. godine Parlament Slovenije usvojio je Zakon o dopuni Zakona o privremenom statusu izbjeglica, koji je omogućio preostalim malobrojnim bh. izbjeglicama pomoć u integraciji i odobrio da se period koji su proveli u statusu privremene zaštite može računati kao period boravka u Sloveniji za sticanje dozvole stalnog boravka i državljanstva ove zemlje. Dakle, oko 2.000 bh. izbjeglica dobilo je stalne dozvole boravka u Sloveniji 2002. godine, a oko 200 se odlučilo za povratak u BiH 2002. i 2003. godine. U novembru 2004. godine proces integracije većine od 2.000 bh. izbjeglica u Sloveniji je završen. Međutim, za 220 najranjivijih kategorija iz grupe bh. izbjeglica (stari, bolesni i sl) odobren je neograničen boravak u kolektivnim centrima u Sloveniji, koje finansira Vlada ove zemlje.

Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Slovenije je 1992. godine administrativno „izbrisalo” određen broj stanovnika porijeklom iz drugih republika bivše Jugoslavije (posljednji podaci iz 2009. godine govore da se radi o 25.671 administrativno „izbrisanoj” osobi) bez njihovog znanja iz evidencije svog stanovništva, odnosno iz registra stalnog prebivališta. Otprilike polovinu od ukupnog broja na ovaj način administrativno „izbrisanih” osoba činili su žene i djeca. Posljedica ove aktivnosti bila je da su administrativno „izbrisane” osobe izgubile pravo na socijalno osiguranje i dozvole za rad.³⁹⁴

Prema podacima Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Slovenije, koji su dostavljeni Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice BiH, 4.852 državljanina BiH su administrativno izbrisani, s tim da je moguće da je ovaj broj i veći, a da se neke osobe bh. porijekla u toj grupi administrativno bilježe kao „državljanin Jugoslavije”.³⁹⁵ Brisanje je značilo da su građani drugih republika iz bivše Jugoslavije sa boravkom u Sloveniji, ukoliko se nisu prijavili za

³⁹⁴ Slovenija će obešteti „izbrisane”, Blic online, 21.11.2013. godine, <http://www.blic.rs/Vesti/Drustvo/421712/Slovenija-ce-obestetiti-izbrisane/komentari>, pregledano 17.12.2013. godine

³⁹⁵ Akt Ministarstva vanjskih poslova Bosne i Hercegovine br. 08/3-22-05-2-4887/10 od 31.3.2011. godine

slovenačko državljanstvo, izgubili pravo na boravišnu dozvolu u toj zemlji bez ikakvog pravnog osnova ili uručene odluke. Oni su postali stranci koji nelegalno borave u Sloveniji, te su morali iznova rješavati status legalnog boravka. Za razliku od njih, stranci iz EU i drugih razvijenih država (npr. Njemačke, Italije i sl.), koji su do 1992. godine imali boravišnu dozvolu u Sloveniji, nisu morali bilo šta uraditi, te su automatski, nakon isticanja roka za prijavu za slovenačko državljanstvo, postajali stranci sa boravišnom dozvolom. Jasno je da su administrativno izbrisane osobe porijeklom iz bivše Jugoslavije ovakvom praksom Vlade Slovenije diskriminirane u odnosu na druge strance. Njima su uskraćena socijalna i druga prava u državi u kojoj su legalno boravili i u kojoj je većina njih rođena, školovala se i radila. Neki su čak smješteni u centre za strance i/ili deportirani iz zemlje.

Republika Slovenija je tek 2010. godine, nakon 18 godina, djelimično ispravila nepravdu prema administrativno izbrisanim osobama donošenjem Zakona o reguliranju legalnog statusa građana bivše Jugoslavije koji žive u Republici Sloveniji ("Službeni list R. Slovenije" br. 50/2010), kojim se omogućava ovim osobama da dobiju dozvolu za trajni boravak u Sloveniji.

Evropski sud za ljudska prava u Strazburu donio je 26. juna 2012. godine konačnu presudu u slučaju "Kurić i ostali protiv Slovenije"³⁹⁶, kojom je utvrđeno da je Slovenija prekršila članove 8, 13 i 14 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i kojom je naloženo Vladi Republike Slovenije da osigura adekvatnu odštetu osobama koje su administrativno izbrisane. Vlada Republike Slovenije tražila je od Vijeća Evrope odgodu roka za izvršenje navedene konačne i obavezujuće presude. Oštećene strane još čekaju izvršenje, odnosno puno obeštećenje za pretrpljenu materijalnu i nematerijalnu štetu. Slovenački parlament je 21.11.2013. godine usvojio Zakon o naknadi štete izbrisanim građanima - osobama iz republika bivše SFRJ koje su legalno živjele u Sloveniji, ali su nakon njenog osamostaljenja, bez njihovog znanja, izbrisane iz registra stalnih stanovnika. Oštećeni građani će, prema ovom zakonu, dobijati 50 eura mjesečno za period u kojem su im bila uskraćena osnovna prava, što će Sloveniju koštati oko 130 miliona eura.

Također, važno je spomenuti i novi Zakon o strancima Republike Slovenije, koji je usvojen u oktobru 2011. godine, a koji regulira nekoliko novih pitanja i uvodi i odredbu koja se odnosi na zaštitu prava stranaca koji su ilegalno zaposleni, omogućavajući im da dobiju dozvolu za boravak ukoliko sarađuju u vezi sa pitanjem sudske istrage o poslodavcu.

Vlada Republike Slovenije donijela je 2013. godine odluku da ponovno uspostavi Vijeće za narodnosne manjine sa područja bivše SFRJ, te imenuje državnog sekretara za manjine pri Vladi Republike Slovenije. Naime, Ustav Slovenije trenutno priznaje samo dvije autohtone manjine (mađarsku i italijansku), koje za svoje djelatnosti primaju pomoć iz budžeta, te finansira posebne programe za romsku manjinu u toj zemlji. Iseljenici iz bivše Jugoslavije, uključujući Bošnjake, Srbe, Hrvate i ostale osobe porijeklom iz BiH, koji nemaju status manjina, u toj zemlji su višestruko brojniji od italijanske, mađarske, te romske manjine zajedno.

³⁹⁶ Evropski sud za ljudska prava, Veliko vijeće, Slučaj broj 26828/06 Mustafa Kurić i ostali protiv Slovenije, Presuda, Strazbur, 26.6.2012. godine, podnositelji tužbe protiv Slovenije su apatridi Mustafa Kurić, Velimir Dabetić, Ana Mezga, Ljubinka Ristanović, Tripun Ristanović, Ali Berisha, Ilfan Sadik Ademi i Zoran Minić, http://www.statelessness.eu/sites/www.statelessness.eu/files/attachments/resources/ECHR_GC_Kuric%20v%20Slovenia_June2012.pdf, pregledano 23.8.2013. godine

Parlament Slovenije je 1.2.2011. godine usvojio Deklaraciju Republike Slovenije o položaju narodnih zajednica pripadnika naroda bivše Jugoslavije. Kancelarija Vlade Slovenije za nacionalne manjine ponovo je otvorena 20.7.2013. godine³⁹⁷.

Kada je u pitanju učešće migranata u političkom životu, Slovenija je uvela važne novine Zakonom o dopunama i izmjenama Izbornog zakona („Službeni list R. Slovenije“ br. 51/2002), koje omogućavaju imigrantima političko zastupanje, da biraju i da budu birani, i to na nivou lokalne vlasti gdje stranci imaju stalno boravište.

2.1. Državljanstvo

Zakonom o državljanstvu Republike Slovenije („Službeni list RS“ br. 1/91, 30/91, 38/92, 61/92, 63/94, 59/99, 96/02 i 127/06) uređeno je pitanje sticanja slovenačkog državljanstva naturalizacijom. Članom 11. Zakona utvrđeni su uslovi za sticanje državljanstva:

- najmanje 18 godina starosti;
- odricanje od prethodnog državljanstva;
- zakoniti boravak u Sloveniji 10 godina, od čega prethodnih pet godina neprekidno;
- zagarantirana primanja koja omogućavaju podnosiocu zahtjeva da se izdržava;
- dostaviti uvjerenje o nekašnjanju.

Kod uslova koji se odnose na odricanje od prethodnog državljanstva, potrebno je priložiti potvrdu o odricanju ili dokaz da će se osoba odreći državljanstva, s tim da će, ukoliko u roku od dvije godine ne donese dokaz o odricanju od prethodnog državljanstva, zahtjev za sticanje državljanstva Slovenije biti odbijen. Ovo predstavlja uslove za regularnu naturalizaciju. Međutim, postoje još dva moguća načina naturalizacije - olakšana i naturalizacija za posebne slučajeve.

Olakšana naturalizacija, s jedne strane, odražava određene interese Slovenije a, s druge strane, usklađivanje sa Evropskom konvencijom o državljanstvu. Ovaj oblik naturalizacije odnosi se na: slovenačke emigrante i njihove potomke, strance u braku sa slovenačkim državljanima, maloljetnike i, od 2002. godine, osobe sa izbjegličkim statusom, osobe bez državljanstva i one koje su rođene i žive u Sloveniji, dok je za rođene nakon 2006. godine dodana i kategorija stranaca koji su završili fakultet u Sloveniji. Za ove kategorije uslov o odricanju od prethodnog državljanstva nije obavezan prilikom prijavljivanja za državljanstvo Slovenije. U vezi sa ovom vrstom naturalizacije, postoje još neki kriteriji osim odricanja od prethodnog državljanstva koji su drugačiji nego kod regularne procedure naturalizacije. Npr. stranci koji su završili visoko obrazovanje u Sloveniji mogu se nakon sedam godina prijaviti za slovenačko državljanstvo, osobe sa izbjegličkim statusom ili bez državljanstva mogu se nakon pet godina boravka prijaviti za slovenačko državljanstvo, dok se stranci supružnici slovenačkog državljanina/ke mogu prijaviti za državljanstvo nakon godinu dana boravka u Sloveniji. Kada su u pitanju maloljetnici, jedan ili oba naturalizirana roditelja mogu prijaviti dijete za sticanje državljanstva Slovenije, ukoliko to dijete godinu dana boravi u Sloveniji.

³⁹⁷ Republic of Slovenia, Office for National Minorities (Republika Slovenija, Ured za nacionalne manjine), <http://www.un.gov.si/en/>, pregledano 17.12.2013. godine

Ukoliko je dijete rođeno u Sloveniji, onda se zahtjev za njegovo državljanstvo može podnijeti i ranije.

Kod naturalizacije za posebne slučajeve, Vlada Slovenije mora potvrditi da postoji interes države da dodijeli državljanstvo određenoj osobi, npr. u oblasti kulture, ekonomije, nauke, sporta i ljudskih prava. Osoba, kojoj je odobren ovaj tip naturalizacije, može zadržati dvojno ili više državljanstava, ali mora u Sloveniji boraviti najmanje godinu dana prije podnošenja prijave.

2.2. Zaposlenost

Kako potvrđuju podaci Statističkog zavoda Slovenije, oko 80 % bh. iseljenika uselio je u Republiku Sloveniju zbog trajnog ili privremenog zapošljavanja. Najveći broj bh. iseljenika u Sloveniji je zaposlen u oblasti građevinarstva (31,79%) i prerađivačke industrije (26,51%), prijevoza i skladištenja, administrativne i pomoćne djelatnosti, veleprodaje i maloprodaje, ugostiteljstva, zdravstva i dr.

Tabela 5: Zaposlenost bh.iseljenika rođenih u BiH prema oblastima, 2008. godina³⁹⁸

Poljoprivreda, šumarstvo, ribarstvo	402
Rudarstvo	340
Prerađivačka industrija	16.374
Opskrba el. energijom, plinom i parom	194
Opskrba vodom, okoliš	640
Građevinarstvo	19.640
Veleprodaja i maloprodaja, popravak motornih vozila	4.031
Prijevoz i skladištenje	4.530
Ugostiteljstvo	2.952
Informacije i komunikacije	292
Financijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	310
Poslovanje nekretninama	326
Stručne, znanstvene i tehničke djelatnosti.	1.448
Administrativne i pomoćne djelatnosti.	4.118
Javna uprava i obrana	681
Obrazovanje	1.812
Zdravstvo i socijalna zaštita	2.832
Umjetnost, zabava i rekreacija	381
Ostalo	447
Nepoznati	13
UKUPNO	61.763

Generalno gledano, migranti iz bivše Jugoslavije, a posebno iz Bosne i Hercegovine, nastavljaju popunjavati upražnjena mjesta na tržištu rada u Sloveniji i pritom, uglavnom,

³⁹⁸ Statistički ured R. Slovenije <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>

obavljaju neatraktivne poslove, „koji podrazumijevaju teške radne uvjete, nesigurne radne angažmane i niske plaće”.³⁹⁹

Podaci Službe za zapošljavanje Slovenije pokazuju „povećanje broja nezaposlenih migranata između 2009. i 2010. godine, a većinu nezaposlenih čine migranti iz BiH, Srbije, Hrvatske, Makedonije i sa Kosova. Na kraju 2009. godine bilo je 1.606 registriranih nezaposlenih migranata iz BiH, a taj broj porastao je na 2.920 krajem 2010. godine. Povećanje broja nezaposlenih registrirano je među migrantima iz ostalih zemalja koji borave u Sloveniji”.⁴⁰⁰

Ured za statistiku Republike Slovenije objavio je 2011. godine rezultate i objašnjenja Istraživanja radne snage Slovenije iz 2010. godine, u kojima je navodeno da su loša organizacija i neuredno plaćanje, trgovinska depresija i finansijska kriza snažno uticali na građevinski sektor i poljoprivredu, šumarstvo i ribarstvo, kao i na proizvodnju, odnosno one sektore koji angažiraju najviše migranata iz BiH. Također, godišnji izvještaji Inspektorata rada Republike Slovenije za 2010. i 2011. godinu pokazuju da su u ovim sektorima pronađeni radnici koji rade bez dokumenata, prekovremeno, bez plaće, bez pauza i slično, te da je došlo do porasta broja kršenja pravnih odredbi koje se odnose na zaposlenje i rad stranaca od 2010. do 2011. godine.⁴⁰¹ Stečaj brojnih kompanija u Sloveniji i porast broja nezaposlenih Slovenaca dodatno otežavaju migrantima iz BiH i drugih zemalja pronalazak posla i ostanak u Sloveniji.⁴⁰²

Bosna i Hercegovina je sa Republikom Slovenijom zaključila Sporazum o zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Sloveniji, koji je stupio na snagu 1. marta 2013. godine.⁴⁰³ Zavod za zapošljavanje Republike Slovenije i Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine saraduju na implementaciji sporazuma.⁴⁰⁴ Naime, Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine je, u saradnji sa entitetskim zavodima za zapošljavanje i Zavodom za zapošljavanje Brčko distrikta BiH od 01.03. do 31.12.2013. godine realizirala 624 oglasa za zapošljavanje radnika iz BiH u firmama u Republici Sloveniji, pri čemu su potpisani ugovori za zapošljavanje 1.012 radnika, a od toga je do 31.12.2013. godine radnu dozvolu u Sloveniji dobio i počeo raditi 661 radnik iz BiH.⁴⁰⁵

3. Maternji jezik

Član 7 važećeg Sporazuma o kulturnoj, naučnoj i obrazovnoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Slovenije, koji je stupio na snagu 25.01.2001. godine⁴⁰⁶, predviđa da će

³⁹⁹ Pajnik, Mojca (2012), Kakva vrsta integracije? Migrantski radnici iz BiH u Sloveniji u zborniku “Migracije iz Bosne”, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu: Sarajevo, str. 77

⁴⁰⁰ Ibid, str. 77

⁴⁰¹ Ibid, str. 77-78

⁴⁰² Ibid, str. 81

⁴⁰³ Zavod za zapošljavanje Republike Slovenije, *Sporazum o zapošljavanju radnika iz Bosne i Hercegovine u Sloveniji*, http://bshrsr.ess.gov.si/_files/4593/sporazum.pdf, pregledano 23.8.2013. godine

⁴⁰⁴ Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, *Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Slovenije o zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Sloveniji*, <http://arz.gov.ba/Dokumenti/Fajlovi/Sporazum%20o%20zap%20BiH%20Slovenija%20bs.pdf>, pregledano 23.8.2013. godine

⁴⁰⁵ E-mail Agencije za rad i zapošljavanje BiH od 16.1.2014. godine

⁴⁰⁶ „Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 01/01

„strane pružiti organizacionu i finansijsku podršku za dopunske časove maternjeg jezika i kulture za djecu i omladinu iz Bosne i Hercegovine u Sloveniji, kao i za djecu i omladinu slovenačke nacionalnosti u Bosni i Hercegovini." Međutim, u okviru slovenskog obrazovnog sistema izvodi se podučavanje hrvatskog i srpskog jezika, kao izbornih predmeta u sedmom, osmom i devetom razredu osnovne škole, dok program za podučavanje bosanskog jezika ne postoji u državnim školama.

U prostorijama Društva bosanskohercegovačkog i slovenskog prijateljstva „Ljiljan“ u Ljubljani BKSS je pokrenuo projekat škole bosanskog jezika, koju nastoji finansirati putem evropskih fondova. U Sloveniji ne postoji zagarantirano pravo nastave na maternjem jeziku za Bošnjake u javnom školstvu, ali postoji takva pravna mogućnost koja nije iskorištena. Naime, eksperimentalni projekat škole bosanskog jezika BKSS-a pod nazivom „Korijeni u Bosni, stablo u Sloveniji“ ima zaposlenu jednu učiteljicu. Finansijski ga je podržala Vlada Švicarske. Želja BKSS-a je da se nastava bosanskog jezika održava u javnim školama u Sloveniji, a u početku, barem samo u bh. udruženjima. Nastava bosanskog jezika se trenutno odvija u prostorijama Društva bosanskohercegovačko-slovenskog prijateljstva „Ljiljan“, u bh. udruženju u Velenju i Osnovnoj školi „Livada“ u Ljubljani, koja je specifična po tome da je pohađaju isključivo djeca doseljenika, i to najviše iz BiH. Ukupan broj djece bh. doseljenika u Sloveniji koja pohađaju nastavu bosanskog jezika je oko osamdeset.⁴⁰⁷

Hrvatsku nastavu za oko 60 učenika u Ljubljani, Mariboru, Lendavi i Velenju izvodi jedan učitelj. Slovenske školske vlasti, ovisno o interesovanju i broju učenika, nude izborni program učenja hrvatskog jezika za učenike od 7. do 9. razreda.⁴⁰⁸

Srpski kulturni centar „Danilo Kiš“ je u oktobru 2010. godine pokrenuo projekat dopunske nastave na srpskom jeziku za djecu koja žive u Sloveniji. Ova škola je počela raditi u Ljubljani, gdje su okupljena dva razreda đaka. Nastavu izvode učitelji, članovi Srpskog kulturnog centra „Danilo Kiš“ svakog petka u učionicama osnovne škole „Majda Vrhovnik“ u Ljubljani. Zahvaljujući pomoći i razumijevanju vlasti u Srbiji i Sloveniji, djeca i roditelji oslobođeni su bilo kakvih troškova u vezi sa organizacijom i izvođenjem nastave.⁴⁰⁹

Časove dopunske nastave maternjeg jezika u Sloveniji finansiraju ambasade, konzulati ili udruženja za kulturu zemalja porijekla učenika, a održavaju se u prostorijama škole, s tim da Ministarstvo za obrazovanje i sport Republike Slovenije sufinansira dopunsku nastavu maternjeg jezika kroz obezbjeđivanje paušalnog iznosa za svakog učenika (45 eura za školsku 2010/11. godinu). Tim sredstvima se obezbjeđuju materijalni uslovi za izvođenje nastave.

⁴⁰⁷ Filip Musel Begović, „Bošnjaci u Sloveniji“ u Časopisu za kulturu i društvena pitanja *Behar* KZB Preporod Zagreb, broj 111-112, 21.10.2013. godine, <http://behar.hr/bosnjaci-u-sloveniji/#>, pregledano 18.12.2013. godine

⁴⁰⁸ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, *Organizacija hrvatske nastave u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske po državama*, Republika Slovenija, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2117>, pregledano 23.8.2013. godine

⁴⁰⁹ Srpski kulturni centar „Danilo Kiš“, *Srpska škola – dopunska nastava na srpskom jeziku*, http://www.dkis.si/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=195&lang=sr, pregledano 23.8.2013. godine

Nažalost, zbog izostanka bilo kakve pomoći nadležnih institucija Bosne i Hercegovine, nema ni pomoći Vlade Slovenije za organiziranje nastave za djecu porijeklom iz BiH čiji su maternji jezici bosanski, srpski i hrvatski.

Zajednički stav bošnjačkih, srpskih, hrvatskih i ostalih udruženja bh. iseljenika u Sloveniji je da je neophodno sistemski urediti pitanje dopunske nastave na maternjim jezicima (bosanskom, srpskom i hrvatskom), kao i pitanje statusa nacionalne manjine za bh. dijasporu koja živi u Sloveniji.⁴¹⁰

4. Organiziranost

Bosanskohercegovački iseljenici u Republici Sloveniji organizirani su, uglavnom, na nacionalnoj osnovi. Postoji i udruženje BiH i Slovenije „Ljiljan“ u koje je, osim bh. iseljenika, uključen i određen broj Slovenaca. Aktivnosti ovih organizacija su u oblasti kulture, učenja maternjeg jezika i informiranja bh. iseljenika u Sloveniji. Također, značajno je istaknuti i postojanje udruženja Republike Srbije i Republike Hrvatske koja, osim iseljenih Srba i Hrvata iz Srbije i Hrvatske, okupljaju i iseljene Srbe i Hrvate porijeklom iz Bosne i Hercegovine.

Kada je u pitanju kultura, Slovenija pomaže određene aktivnosti imigrantskih organizacija i pojedinaca. Zakon o promoviranju javnog interesa u kulturi („Službeni list R. Slovenije“ br. 96/2002) u članu 65 utvrđuje obavezu države da finansijski podržava projekte, posebno one namijenjene integraciji manjinskih zajednica i imigranata. Ovaj zakon se direktno odnosi na mogućnosti imigranata da participiraju u društvu, iako postoji i uslov da planirani program ili projekat u oblasti kulture trebaju zadovoljavati lokalne potrebe.

Bosanskohercegovački iseljenici okupljaju se u brojnim bh. i udruženjima susjednih država u Sloveniji, uključujući vjerska, kulturna, obrazovna, sportska i druga.

Tabela 6: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Sloveniji

<p>Bošnjački kulturni savez u Sloveniji, Ljubljana* Pegamova ulica 12, 1000 Ljubljana P.P. 1624, 1000 Ljubljana T +386 590 53360 bkzs@bosnjak.si info@bosnjak.si bkzs@bosnjak.si www.bosnjak.si www.sokultura.si www.kulturni-odziv.si Škola bosanskog jezika i kulture za djecu i omladinu “Korijeni u Bosni – stablo u Sloveniji” www.kbds.bosnjak.si</p>	<p>Kulturno i sportsko društvo „Biser“ Jesenice osnovano 1992. godine Ledarska ulica 4, 4270 Jesenice biser.slo@gmail.com www.biser-jesenice.si</p>
--	--

⁴¹⁰ Akt MFA-BA-SUZ Ministarstva vanjskih poslova BiH broj 07/1-32-05-4-41676/13 od 27.11.2013. godine, predmet: Posjeta zamjenika predsjedavajućeg Vijeća ministara BiH i ministra vanjskih poslova BiH dr Zlatka Lagumdžije Republici Sloveniji - informacija

<p>Udruženje prijateljstva BiH i Slovenije „Ljiljan“ Ljubljana (Društvo bosanskohercegovskega in slovenskega prijateljstva „Ljiljan“) Luize Pesjakove 09, 1112 Ljubljana T 00 386 1 541 21 68 F 00 386 59 0533 60 www.ljiljan.si drustvo.ljiljan@gmail.com dbhispl@t-2.net</p>	<p>Kulturno-umjetničko društvo „Izvor“ Ljubljana Pokopališka 15, 1000 Ljubljana Zoran., vidovic@kud-izvor.com sana_sola@t-2.net www.kud-izvor.com</p>
<p>Bošnjačko omladinsko kulturno udruženje BMKD Velenje Šaleška cesta 3, 3320 Velenje T/F 00 386 40 477 074 Bmkd.velenje@gmail.com</p>	<p>Kulturno umetniško in športno društvo „Behar“ Škofije Spodnje Škofije 71, 6281 Škofije T/F 00 386 40 221 949 erminh85@gmail.com</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo „Mladost“ Ljubljana Belokranjska 6, 1000 Ljubljana T/F +386 1 5407 051; +386 40 511 443 drago.vojvodic@kud-mladost.net www.kud-mladost.net</p>	<p>Kulturno-umjetničko društvo „Sevdah“ Ljubljana info@kudsevdah-ljubljana.com kudsevdah.slo@gmail.com www.kudsevdah-ljubljana.com</p>
<p>Kulturno-umjetničko društvo „Sevdah“ Novo Mesto kermo@kremen-nm.si https://www.facebook.com/kudsevdah.novomesto?fref=ts</p>	<p>Mešihat Islamske zajednice u Sloveniji Dr. Nedžad Grabus, predsjednik i muftija Grablovičeva 14, p.p.2725, 1001 Ljubljana, Slovenija (Medžlisi Ljubljana, Jesenice, Maribor, Koper, Celje, Velenje, Kranj, Škofja Loka, Postojna, Kočevje, Trbovlje, Novo Mesto, Sežana, Tržič, Nova Gorica – Ajdovščina) T +386 01/23-13-625 F +386 01/23-13-626 mesihat@islamska-skupnost.si www.islamska-skupnost.si (slovenački) www.islamska-zajednica.si (bosanski)</p>
<p>Savez hrvatskih društava Slovenije http://www.crowc.org/slovenija/580-savez-hrvatskih-drutava-slovenije</p>	<p>Hrvatsko društvo Ljubljana Brilejeva 14, 1000 Ljubljana Petar Antunović, predsjednik sirius-ap@siol.net</p>
<p>Hrvatsko kulturno umetniško društvo „Komušina“ Škofja Loka Partizanska cesta 1, 4220 Škofja Loka Anđelko Begić, predsjednik andjelko57@gmail.com</p>	<p>Hrvatska kulturna udruga – Hrvaško kulturno združenje Novo Mesto Rozmanova ulica 10 8000 Novo mesto Vladimir Pobežin, predsjednik vladimir.pobezin@amis.net</p>

<p>Kulturno društvo „Međimurje“ Velenje</p> <p>Jerihova cesta 1, 3320 Velenje Matija Blagus, predsjednik matija.blagus@gmail.com</p>	<p>Društvo hrvatskih študentov v Sloveniji</p> <p>Kresnikova 4, 1000 Ljubljana Dino Pastorčić, predsjednik dino.pastorcic@gmail.com</p>
<p>Hrvaško kulturno društvo v Mariboru</p> <p>Partizanska cesta 12, 2000 Maribor Josip Kelemen, predsjednik matija.blagus@gmail.com</p>	<p>Hrvaško kulturno društvo Pomurje</p> <p>Glavna ulica 2, 9220 Lendava Đanino Kutnjak, predsjednik kutnjak.d@gmail.com</p>
<p>Hrvaško kulturno društvo Međimurje – Ljubljana</p> <p>Masarykova 14, 1000 Ljubljana Mijo Stanko, predsjednik mijo.stanko@gmail.com</p>	<p>Hrvatsko kulturno društvo Istra Piran</p> <p>Župančičeva ulica 14, 6330 Piran Joso Begić, predsjednik joso.begic@gmail.com</p>
<p>Kulturno društvo Hrvaška izseljenska skupnost Jesenice</p> <p>Cesta Maršala Tita 45, 4270 Jesenice Mato Šarčević, predsjednik sarcevic.mato@gmail.com</p>	<p>Društvo Hrvatska demokratska skupnost u Ljubljani</p> <p>Viška cesta 43, 1000 Ljubljana Mijo Jurić, predsjednik juric.mijo@siol.net</p>
<p>Hrvatske katoličke misije u Sloveniji: Ljubljana, Maribor, Novo Mesto, Portorož</p> <p>Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana T +386 1 2429322 F +386 1 2429323 markoprpa@gmail.com</p> <p>http://www.kroatenseelsorge.de/VODIC/HKM-Europa/HKMeuropa-Slo-.html</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva Mitropolija Zagrebačko-ljubljanska Crkvena opština u Ljubljani</p> <p>Prešernova cesta 35, 1000 Ljubljana ljubljanaspc@gmail.com http://spc-ljubljana.si/</p> <p>Parohije: Kopar, Kranj, Ljubljana, Maribor, Nova Gorica, Novo Mesto, Celje, Postojna http://www.mitropolija-zagrebacka.org/</p>
<p>Savez srpskih društava Slovenije</p> <p>Grablovičeva ulica 28, 1000 Ljubljana T/F 00 386 1 515 30 33; 386 1 515 30 33 info@zsds.si predsjednik@zsds.si www.zsds.si</p>	<p>Društvo „Srpska zajednica“ Ljubljana</p> <p>Komenskega 7, 1000 Ljubljana T/F 00386 1430 45 35; 386 1430 45 30 srbska.zajednica@gmail.com www.srbska-skupnost.si</p>
<p>Plesno kulturno-umjetničko društvo „Sveti Nikola“ Maribor</p> <p>Ruperče 30g, 2229 Malečnik T 00386 406 432 44 Pkud.sveti.nikola@gmail.com www.pkud-svnikola.org</p>	<p>Srpsko kulturno društvo „Brdo“ Kranj</p> <p>Nikole Tesle 3, 4000 Kranj kdbardo@gmail.com www.kd-brdo.com</p>

<p>Srpsko kulturno društvo „Nikola Tesla“ Postojna</p> <p>Trg padlih borcev, 6230 Postojna T/F 00 386 41 466 767 boro.miric@studioproteus.si</p>	<p>Srpsko kulturno društvo Novo Mesto</p> <p>Rozmanova ulica 10, 8000 Novo Mesto drustvo.skdnm@gmail.com ostoja.kudelic@adria-mobil.si www.skd-nm.si</p>
<p>Srpsko kulturno društvo „Petar Kočić“ Kranj</p> <p>Savska cesta 34, 4000 Kranj Skd.petarkocic@gmail.com nedeljko.maric@skd-petarkocic.com www.skd-petarkocic.com</p>	<p>Srpsko kulturno društvo „Sava“ Hrastnik</p> <p>Novi dom 4, 1430 Hrastnik T 00 386 404 319 55 cvijetin.neskovic@kabelnet.net www.skd-sava.si www.skdsava.blogspot.com</p>
<p>Srpsko kulturno društvo „Sloga“ Nova Gorica</p> <p>Ulica IX korpusa 54, 5250 Solkan T/F 00386 31 225 576 info@skd-sloga.eu ilija_jankovic@yahoo.com www.skd-sloga.eu</p>	<p>Srpsko kulturno društvo „Vuk Karadžić“ Radovljica</p> <p>Linhartov trg 1, p.p. 9/1 4240 Radovljica T/F 00386 406 524 84; 386 408 74040 milanstjnv@gmail.com www.zsds.si</p>
<p>Srpsko kulturno-prosvjetno društvo „Sveti Sava“ Kranj</p> <p>Likozarjeva 25, 4000 Kranj T 00386 40 424 600 info@svetisava.si www.svetisava.si</p>	<p>Srpsko kulturno-umjetničko društvo „Vidovdan“ Ljubljana</p> <p>Rusjanov trg 10, 1000 Ljubljana Skud_vidovdan@yahoo.com www.skud-vidovdan.si</p>

Bošnjački kulturni savez Slovenije (BKSS)* je krovna organizacija u koju su učlanjena bošnjačka kulturna društva registrirana u Sloveniji. U ovu organizaciju je 2012. godine bilo učlanjeno šest društava: Društvo bosanskohercegovačkog i slovenskog prijateljstva „Ljiljan“, Kulturno-sportsko društvo Bošnjaka „Biser“ Jesenice, Kulturno-umjetničko društvo „Sandžak“ Ljubljana, Zavičajno društvo Plava i Gusinja „Izvor“ Kranj, Kulturno-umjetničko društvo „Sevdah“ Ljubljana i Bošnjačko omladinsko kulturno društvo Velenje.

Misija BKSS je očuvanje i njegovanje bošnjačke kulture, tradicije i bosanskog jezika u Sloveniji. Bošnjačkoj zajednici, kao i široj javnosti, BKSS nudi različite kulturne i informativne sadržaje: izdaje časopis „Bošnjak“, realizira radijsku emisiju „Podalpski selam“ na Radiju „Študent“ kao i internet stranicu „www.Bosnjak.si“. Između ostalog, BKSS priređuje kulturne sadržaje i obrazovne projekte koji su otvoreni i za druge zajednice, a BKSS je i jedan od osnivača „Saveza kulturnih društava konstitutivnih naroda i narodnosti bivše Jugoslavije EXYUMAK“. Savez je aktivno učestvovao u izradi i pomagao u procesu prihvatanja Deklaracije o položaju narodnih zajednica pripadnika naroda bivše Jugoslavije, koja je usvojena u Parlamentu Republike Slovenije 1. februara 2011. godine. U petnaestogodišnjem djelovanju BKSS je realizirao više od sto kulturnih i humanitarnih projekata, uz redovnu podršku Javnog

zavoda za kulturne djelatnosti Slovenije i Ministarstva za školstvo, znanost, kulturu i sport Slovenije, te uz pomoć Evropskog socijalnog fonda.⁴¹¹

Djelovanje Hrvata u Sloveniji organizirano je kroz rad dvanaest hrvatskih društava i njihovog krovnog Saveza hrvatskih društava, te više katoličkih misija (Ljubljana, Maribor, Novo Mesto, Portorož). Većina hrvatskih društava u Sloveniji izdaje glasila na hrvatskom jeziku.⁴¹²

U Sloveniji djeluje 14 srpskih društava. Savez srpskih društava Slovenije, kao krovna organizacija, ima status društva koje deluje u javnom interesu na području kulture u Republici Sloveniji. Vodi aktivnosti na očuvanju nacionalnog identiteta Srba u Sloveniji i koordinira rad i pomoć srpskim društvima. Članovi saveza su srpska društva, kao i pojedinci (simpatizeri), a aktivnosti su usmjerene na ostvarivanje uslova za očuvanje kulturno-vjerskog identiteta Srba u Sloveniji.

Društvo srpska zajednica je prvo srpsko društvo u Sloveniji. Osnovano je u Ljubljani, 26. marta 1991. godine s namjerom da čuva i njeguje nacionalni i kulturni identitet svojih članova.

5. Informiranje

Građani bh. porijekla u Republici Sloveniji informiraju se putem bh. radio i televizijskih satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH, te putem novina, časopisa i biltena koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Sloveniji, kao i putem različitih *web* portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na maternjem jeziku. Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika i vjerske zajednice pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH.

S obzirom na to da Ambasada BiH u Ljubljani nema web stranicu, brojni bh. iseljenici u Sloveniji nisu u mogućnosti informirati se na ovaj način o svim važnim aktivnostima institucija u BiH.

Tabela 7: Glasila bh. iseljenika u Sloveniji

Bošnjak - web portal Bošnjaka u Sloveniji (njegovanje i promocija bošnjačkih kulturnih, historijskih, društvenih i vjerskih korijena) http://bosnjak.si/	Bošnjak - list Bošnjačkog kulturnog saveza Slovenije (izlazi od 2000. godine)
--	---

⁴¹¹ Bošnjački kulturni savez Slovenije - BKSS, <http://www.bosnjak.si/index.php/bkss>, pregledano 17.12.2013. godine

⁴¹² Hrvatski svjetski kongres – član Ujedinjenih naroda, Hrvatska manjina u Republici Sloveniji, <http://www.crowc.org/slovenija/579-hrvatska-manjina-u-republici-sloveniji>, pregledano 23.8.2013. godine

<p>„Podalpski selam“</p> <p>svake druge subote od 14:00 do 14:45⁴¹³ (radio emisija ba bosanskom jeziku, emituje se od 2004. godine)</p> <p>Ljubljanski radio „Študent“ (89,3 mHz) www.radiostudent.si</p>	<p>Savez srpske dijaspore Slovenije (Zveza srpske dijaspore Slovenije) – web portal</p> <p>Linhartova cesta 13. 1 001 Ljubljana p.p 2595 T 059/931-023 F (0) 1 5055-877 srpska.dijasporaslo@gmail.com srbislo@siol.net http://srpska-dijaspora.org/</p>
<p>Novine srpske „Mostovi“ (list Saveza srpskih društava Slovenije)</p> <p>Zveza srbskih društava Slovenije Grablovičeva ulica 28, 1000 Ljubljana info@ssds.si www.ssds.si http://www.ssds.si/?cat=5</p>	<p>Korijeni (glasilo Saveza hrvatskih društava u Sloveniji)</p>
<p>Croata (glasilo Hrvatskog kulturnog društva Maribor)</p> <p>Partizanska cesta 12/2 , 2000 Maribor info@hkdm.si, http://www.hkdm.si/ http://www.hkdm.si/glasilo.html</p> <p>Pušlek (glasilo HKD Međimurje, Ljubljana) www.hdl.si</p> <p>Glas (glasilo HKD Pomurje, Lendava)</p>	<p>Izlazak (glasilo Hrvatske katoličke misije u Ljubljani, najstarije hrvatsko glasilo u Sloveniji)</p> <p>Prešernov trg 4, 1000 Ljubljana T +386 1 2429322 Fax +386 1 2429323 markoprpa@gmail.com</p>

6. Bilateralna saradnja

Republika Slovenija priznala je Bosnu i Hercegovinu 9. aprila 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 16.11.1992. godine.⁴¹⁴

U julu 2008. godine Narodna skupština Republike Slovenije usvojila je Rezoluciju o međunarodnoj razvojnoj saradnji i humanitarnoj pomoći Slovenije od 2008. do 2015. godine.⁴¹⁵

⁴¹³ Podalpski selam, <http://www.radiostudent.si/dru%C5%BEba/podalpski-selam>, pregledano 23.8.2013. godine (emisiju materijalno pomažu Javni sklad za kulturne djelatnosti R. Slovenije i Ministarstvo za kulturu R. Slovenije, a od 2012. godine i Ured Vlade Republike Slovenije za komunikacije)

⁴¹⁴ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 24.1.2014.

⁴¹⁵ The Resolution on International Development Cooperation of the Republic of Slovenia until 2015 (Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 73/08), http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/RA/Resolucija_MRS_eng.pdf, pregledano 24.1.2014.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Zemlje Zapadnog Balkana, uključujući BiH, su prioritetno područje interesovanja i aktivnosti u okviru međunarodne razvojne saradnje i humanitarne pomoći koju finansira Slovenija. Razlog nije isključivo ekonomski. Naime, institucije Slovenije navode da su svjesne međuovisnosti zemalja regije u širem smislu, te nastoje razvijati čvrste prijateljske veze i doprinijeti njihovoj stabilnosti, socijalnom i ekonomskom razvoju. Oko 79% ukupne međunarodne razvojne pomoći Slovenije dodjeljuje se zemljama u regiji Zapadnog Balkana. Naprimjer, 2009. godine vrijednost ukupne pomoći Slovenije ovoj regiji bila je više od 11 miliona eura (11,339.484 eura). Također, prema podacima Centralne banke Slovenije, najveći dio (71,52%) investicija kompanija iz Slovenije ide u zemlje Zapadnog Balkana. Krajem 2009. godine ukupne investicije kompanija iz Slovenije u zemljama Zapadnog Balkana iznosile su 3,935 milijardi eura.⁴¹⁶

Kako bi aktivnosti Slovenije u zemljama Zapadnog Balkana bile što bolje koordinirane, Ministarstvo vanjskih poslova Slovenije, u saradnji sa drugim ministarstvima i vladinim uredima Slovenije, pripremlilo je Smjernice za politiku Slovenije na Zapadnom Balkanu i predložilo ih Narodnoj skupštini na usvajanje 2010. godine. Vlada Slovenije je 28.10.2010. godine uspostavila i Koordinacioni odbor za Zapadni Balkan i definirala prioritete za podršku zemljama Zapadnog Balkana: sigurnost, održivost i razvoj. Osim članova Komiteta za Zapadni Balkan, koji predstavljaju institucije i vladine agencije, pozvani su i predstavnici privrede, akademskog i nevladinog sektora Slovenije da učestvuju u njegovom radu. Komitetom rukovodi Ministarstvo vanjskih poslova Slovenije.

Narodna skupština Slovenije je 15. jula 2010. godine usvojila Deklaraciju o Zapadnom Balkanu, kojom je iznova potvrđeno opredjeljenje Slovenije za saradnju, pomoć i razvoj u regiji, a Zapadni Balkan je označen kao prioritetno područje intervencije u svjetlu strateških dokumenata vanjske i ekonomske politike te zemlje. Slovenija podržava pristupanje svih zemalja Zapadnog Balkana euro-atlantskim strukturama, a dugoročni cilj je očuvanje sigurnosti i razvoj cijele regije.

U Deklaraciji o Zapadnom Balkanu, između ostalog, navedeno je da će Slovenija nastojati jačati regionalnu saradnju zemalja Zapadnog Balkana, graditi dobre međususjedske odnose i jačati interkulturalni dijalog u regiji. Također, Slovenija će nastojati jačati saradnju među zemljama Zapadnog Balkana u oblastima evropskih integracija, nauke, istraživanja, informacionog društva, ekonomije, obrazovanja i školstva, kulture, medija i informiranja, odbrane, borbe protiv prirodnih katastrofa, pravosuđa, unutrašnjih poslova, transporta, energetike, zaštite okoliša i održivog razvoja, poljoprivrede, zdravstva, socijalne i ekonomske kohezije, lokalne, granične, međugranične i regionalne saradnje, bolje mobilnosti, sprječavanja govora mržnje u obrazovnim programima i medijima, jačanju međureligijskog dijaloga u saradnji sa civilnim društvom i vjerskim zajednicama, odnosno crkvama.⁴¹⁷

⁴¹⁶ Republic of Slovenia, Ministry of Foreign Affairs, Foreign policy, Western Balkans, Strategy for the Western Balkans, http://www.mzz.gov.si/en/foreign_policy/foreign_policy/western_balkans/, pregledano 24.1.2014.

⁴¹⁷ A Declaration on the Western Balkans, adopted by the National Assembly of Slovenia on 15 July 2010, http://www.mzz.gov.si/fileadmin/pageuploads/Zunanja_politika/Zahodni_Balkan/A_declaration_on_the_WB.pdf, pregledano 24.1.2014.

Prema Sporazumu o razvojnoj saradnji, koji su potpisale Vlada Republike Slovenije i Vijeće ministara BiH 2003. godine (stupio na snagu 2006. godine), ciljne oblasti ove saradnje su:

- Modernizacija infrastrukture, sanacija, poboljšanje i zaštita životne sredine i poboljšani kapaciteti da se reaguje u slučajevima prirodnih i drugih katastrofa;
- Promoviranje produktivnih investicija;
- Modernizacija javne uprave i lokalne samouprave;
- Povratak izbjeglica i raseljenih osoba, te pomoć u izgradnji demokratskih institucija;
- Pomoć u vladavini zakona;
- Pomoć za poboljšanje socijalne politike;
- Podsticanje ekonomskog razvoja;
- Pomoć u obrazovanju i stručnoj obuci administrativnog i naučnog potencijala;
- Donacije u stipendijama;
- Pomoć u razvoju na polju obrazovanja, obuke mladih, posebno u okviru multilateralnih programa o saradnji;
- Obuka i edukacija administrativnih i naučnih ljudskih resursa za učešće u evropskim programima istraživanja i razvoja, posebno u programima Šestog okvirnog programa Evropske unije;
- Učešće u zajedničkim projektima, koje registriju slovenske organizacije u okviru evropskih programa istraživanja i razvoja, sa posebnim naglaskom na obuci i istraživačkom radu u Sloveniji;
- Pomoć u obuci kadrova državne administracije sa ciljem pristupanja Evropskoj Uniji;
- Reforma javnih finansija.

Dogovoreno je, također, da „konkretni oblici razvojne saradnje na bazi ovoga Sporazuma budu u skladu sa dugoročnim programom međunarodne razvojne saradnje Republike Slovenije i usaglašeni u Protokolima o saradnji zaključenim između investitora ili izvođača projekata i programa i korisnika u Bosni i Hercegovini“.⁴¹⁸

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Slovenije

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH⁴¹⁹, Ministarstva civilnih poslova BiH i Agencije za rad i zapošljavanje BiH, između BiH i Republike Slovenije na snazi je ukupno 21 bilateralni sporazum.

- Sporazum o naučnoj i tehnološkoj saradnji između BiH i R. Slovenije, potpisan 28.9.1995. godine. Prema ovom Sporazumu uspostavljen je i Zajednički odbor za naučnu i tehnološku saradnju Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Slovenije;
- Sporazum o socijalnom osiguranju između BiH i R. Slovenije („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 08/07);⁴²⁰

⁴¹⁸ „Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 07/06, Odluka o ratifikaciji Sporazuma između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Slovenije o razvojnoj saradnji, član 1, <http://www.slist.ba/secure/2006s/ugovori/Broj%207/broj7.htm>, pregledano 24.1.2014. godine

⁴¹⁹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni sporazumi i ugovori po državama, Slovenija, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1213&id=7768, pregledano 24.1.2014.

⁴²⁰ Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Sporazumi i protokoli o socijalnom osiguranju, Slovenija, <http://arz.gov.ba/Dokumenti/default.aspx?id=969&langTag=bs-BA>, pregledano 24.1.2014.

- Administrativni dogovor o provođenju Sporazuma o socijalnom osiguranju između BiH i R. Slovenije („Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori”, broj 6/08)⁴²¹;
- Sporazum o saradnji u oblasti kulture, obrazovanja i nauke između BiH i R. Slovenije, potpisan u Ljubljani 19.10.1999. godine, stupio na snagu 25.1.2001. godine („Sl. glasnik BiH”, broj 01/01);
- Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Slovenije o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja i sprječavanju utaje poreza, potpisan u Ljubljani 16.5.2006. godine („Sl. glasnik BiH”, br. 13/06);
- Ugovor između BiH i Republike Slovenije o izručenju – readmisija, potpisan u Sarajevu 05.04.2002. godine („Sl. glasnik BiH”, br. 12/05);
- Sporazum o zapošljavanju državljana BiH u R. Sloveniji, koji je stupio na snagu 1.3.2013. godine i Protokol o sprovođenju Sporazuma o zapošljavanju državljana BiH u R. Sloveniji između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Slovenije;⁴²²
- Protokol između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Slovenije o saradnji u oblasti obrazovanja, potpisan 25.7.2013. godine;⁴²³
- Sporazum o razvojnoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Vlade R. Slovenije, potpisan u Ljubljani 8.9.2003. godine, stupio na snagu 4.1.2007. godine („Sl. glasnik BiH”, br. 07/06).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

Sporazum o pitanju sukcesije bivše SFRJ („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori”, br. 10/2001) potpisale su sve ranije republike SFRJ (danas suverene države) u Beču 29. juna 2001. godine. Pitanja koja se odnose na nasljedstvo SFRJ svrstana su i regulirana kroz ukupno sedam aneksa ovog sporazuma: Aneks A o pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini; Aneks B o diplomatskoj i konzularnoj imovini, Aneks C o finansijskim potraživanjima i dugovanjima, Aneks D o arhivskoj građi, Aneks E o penzijama, Aneks F o ostalim pravima, koristima i dugovanjima, te Aneks G o privatnoj svojini i stečenim pravima.

7. Preporuke

1. Tražiti priznavanje statusa nacionalne manjine za bh. narode u Sloveniji.
2. U skladu sa odredbama člana 7 Sporazuma o kulturnoj, naučnoj i obrazovnoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Slovenije o dopunskim časovima maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika u Sloveniji i Slovence u BiH, tražiti od institucija

⁴²¹ Ministarstvo civilnih poslova BiH,
http://www.mhrr.gov.ba/iseljenistvo/pravni_akti_i_sporazumi/default.aspx?id=969&langTag=bs-BA,
 pregledano 24.1.2014. godine

⁴²² Agencija za rad i zapošljavanje BiH,
<http://arz.gov.ba/Dokumenti/Fajlovi/Sporazum%20o%20zap%20BiH%20Slovenija%20bs.pdf>,
<http://arz.gov.ba/Dokumenti/Fajlovi/PROTOKOL%20Sporaz%20o%20zaposlj%20BiH%20Slovenija%20BiH%20bs.pdf>,
 pregledano 24.1.2014.

⁴²³ Ministarstvo civilnih poslova BiH, Potpisan protokol o saradnji u oblasti obrazovanja između BiH i Slovenije, 25.7.2013. godine, <http://www.mcp.gov.ba/vijesti/default.aspx?id=4380&langTag=bs-BA>, pregledano 23.8.2013. godine

Slovenije da omoguće nastavu na maternjem jeziku (bosanskom, srpskom i hrvatskom) u javnom školstvu Slovenije za djecu bh. iseljenika u toj zemlji.

3. Uspostaviti web stranicu Ambasade BiH u Ljubljani sa sadržajima od značaja za iseljeništvo (uključujući link na stranicu Sektora za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH) zbog lakše komunikacije sa velikim brojem bh. iseljenika u toj zemlji.
4. Insistirati na ostvarivanju prava bh. iseljenika u Sloveniji na organiziranju emisije u javnim medijima u Sloveniji (na bosanskom, srpskom i hrvatskom), kao što je omogućeno mađarskoj i italijanskoj manjini.
5. Insistirati na uključivanju oblasti migracije i razvoja u bilateralnu saradnju Slovenije i Bosne i Hercegovine, uključujući razvojnu pomoć Slovenije BiH.

SRBIJA

Prema podacima popisa stanovništva iz 2011. godine, u Republici Srbiji živi oko 300.000 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine. U Srbiji studira 5.446 studenata iz BiH, što predstavlja najveći broj studenata koji studiraju izvan BiH. Bosna i Hercegovina i Srbija zaključile su nekoliko, za iseljništvo značajnih bilateralnih sporazuma, uključujući sporazume o dvojnog državljanstvu, socijalnom osiguranju, te obrazovnoj, kulturnoj, sportskoj i naučno-tehničkoj saradnji.

1. Brojno stanje

Na popisu stanovništva 2002. godine u Republici Srbiji registrirano je oko 131.000 građana rođenih u BiH, dok, prema podacima koje objavljuje Republički zavod za statistiku Srbije sa popisa 2011. godine, ukupan broj osoba rođenih u BiH koje žive u Srbiji od 1980. godine (i ranije – nije precizirano od kada) do 2011. godine iznosi oko 300.000.

Republički zavod za statistiku Srbije objavio je 30.09.2011. godine da je u ovu zemlju doseljeno ukupno 298.835 osoba iz Bosne i Hercegovine od 1980. godine (i ranije) do 2011. godine, kako slijedi:

Tabela 1 (dio): Podaci o doseljenom stanovništvu, prema području sa kojeg je doselilo od 1980. i ranije do 2011. godine, prema spolu:⁴²⁴

Ukupno doseljenih osoba na područje Republike Srbije	Doseljeno iz drugih zemalja od 1980. (i ranije) do 2011. godine						Nepoznato
	iz bivših republika SFRJ, i to:					iz ostalih zemalja	
	iz BiH	MKD	SLO	HRV	CG		
770.528	298.835	42.658	13.762	263.656	69.127	82.580	1.440
(od toga 344.319 muškog i 426.209 ženskog spola)	(od toga 132.274 muškog i 166.561 ženskog spola)						

Kada je u pitanju ukupan broj migranata iz BiH, slijedi pregled broja, perioda doseljenja i spola migranata iz BiH u Republici Srbiji koji su u tu zemlju doselili od 1980. godine (i ranije – nije specificirano kada) do 2011. godine:⁴²⁵

⁴²⁴ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo – Migracije, podaci po opštinama i gradovima (30.09.2011. godine), Republički zavod za statistiku: Beograd, 2013. godine, str. 39

⁴²⁵ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo – Migracije, podaci po opštinama i gradovima (30.09.2011. godine), Republički zavod za statistiku: Beograd, 2013. godine, str. 39

Tabela 2: Broj bh.migranata prema periodu emigriranja i spolu

Period migracije iz BiH u Srbiju	Ukupan broj migranata iz BiH	Ukupan broj bh. migranata muškog spola	Ukupan broj bh. migranata ženskog spola
1980. godine i ranije	137.321	60.178	77.143
od 1981. do 1985.	16.158	6.382	9.776
od 1986. do 1990.	16.805	7.212	9.593
od 1991. do 1995.	70.576	31.468	39.108
od 1996. do 2000.	19.466	9.446	10.020
od 2001. do 2005.	14.957	6.986	7.971
od 2006. do 2011.	13.400	6.091	7.309
Nepoznato	10.152	4.511	5.641
Ukupno od 1981. (i ranije) do 2011.	298.835	132.274	166.561

Komesarijat za izbjeglice Republike Srbije objavio je da je sredinom 2010. godine u ovoj zemlji boravilo nešto manje od 21.000 osoba iz BiH sa statusom izbjeglice, dok ih je iz Republike Hrvatske bilo skoro tri puta više. U odnosu na 1996. godinu, broj izbjeglica iz BiH je desetostruko smanjen, u najvećoj mjeri kao rezultat integracije, jer je više od 200.000 osoba steklo državljanstvo Republike Srbije. Od ukupnog broja povratnika iz Srbije, oko 31% bilo je povratnika u BiH.⁴²⁶

Tabela 3: Broj izbjeglica iz BiH i Hrvatske u Republici Srbiji, 1996.-2010. godine⁴²⁷

Godina	1996.	2001.	2004.	2008.	2009.	2010.
BiH	232.974	242.624	27.541	24.943	24.917	21.458
Hrvatska	290.667	242.624	76.546	72.411	72.763	64.695

Prema podacima Komeserijata za izbjeglice i migracije Republike Srbije iz januara 2014. godine⁴²⁸, ukupan broj osoba porijeklom iz BiH sa statusom izbjeglica u ovoj zemlji je 15.315, što predstavlja 26,75% od ukupnog broja osoba sa statusom izbjeglice u Srbiji.

Dakle, od sredine 2010. godine do januara 2014. godine, u Republici Srbiji je ukupan broj osoba sa statusom priznatih izbjeglica porijeklom iz BiH smanjen za 5.685, odnosno 27%.

Na popisu 2002. godine u Republici Srbiji „klasifikacija nacionalne, odnosno etničke pripadnosti proširena je modalitetima: Aškalije, Bošnjaci, Goranci i Cincari“.

U popisu 1948. godine modalitet u klasifikaciji bio je *Neopredijeljeni – Muslimani*. U popisu 1953. godine modalitet je *bio Jugosloveni – neopredijeljeni* i obuhvatao je zbirno Muslimane i

⁴²⁶ Jelena Predojević-Despić, Tanja Pavlov, Vladimir Petronijević, „Institucionalni okvir kao podrška migracijama: radne migracije između Bosne i Hercegovine i Srbije“, *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Sarajevo: 2013, str. 116

⁴²⁷ Jelena Predojević-Despić, Tanja Pavlov, Vladimir Petronijević, „Institucionalni okvir kao podrška migracijama: radne migracije između Bosne i Hercegovine i Srbije“, *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Sarajevo: 2013, str. 116 (Komesarijat za izbjeglice Republike Srbije, podaci iz 2008. i 2011. godine)

⁴²⁸ E-mail odgovor Komeserijata za izbjeglice i migracije Republike Srbije od 4.2.2014. godine

osobe koje su navele regionalnu pripadnost (npr. Šumadinac, Era, Bosanac itd.). U popisu 1961. godine prvi put se spominje modalitet *Muslimani* u smislu etničke pripadnosti.

Tabela 4: Stanovništvo Srbije prema nacionalnoj pripadnosti - popisi 1948.-2011.⁴²⁹

Popis	1948.	1953.	1961.	1971.	1981.	1991. ⁴³⁰	2002.	2011.
Srbija (ukupno)	6.527.966	6.979.154	7.642.227	8.446.591	9.313.676	7.822.795	7.498.001	7.186.862
Srbi	4.823.730	5.152.939	5.704.686	6.016.811	6.182.155	6.252.405	6.212.838	5.988.150
Albanci ⁴³¹	532.011	565.513	699.772	984.761	1.303.034	78.281	61.647	5.809
Bošnjaci	-	-	-	-	-	-	136.087	145.278
Muslimani	17.315	81.081	93.467	154.330	215.166	180.222	19.503	22.301
Jugoslaveni ⁴³²	-	-	20.079	123.824	441.941	320.168	80.721	23.303
Hrvati ⁴³³	169.864	173.246	194.409	184.913	149.368	97.344	70.602	57.900
Bunjevci	-	-	-	-	-	1.434 (0,27%)	20.012 (0,27%)	16.706 (0,23%)
Ostali	18.751	68.917	57.420	29.924	34.931	14.800	13.922	17.558
Romi	52.181	58.800	9.826	49.894	110.959	94.492	108.193	147.604
Nisu se izjasnili	-	-	-	4.486	7.834	10.178	107.732	160.346
Regionalna pripadnost	-	-	-	10.409	6.848	4.841	11.485	30.771
Nepoznato ⁴³⁴	...	1.994	5.604	30.274	43.223	47.958	75.483	81.740

U popisu 2011. godine prvi put je za utvrđivanje ukupnog broja stanovnika nekog područja primijenjen koncept „uobičajenog stanovništva“, prema kojem se osoba smatra stanovnikom onog mjesta u kojem sama ili sa članovima domaćinstva provodi najveći dio vremena, nezavisno od toga gdje ima prijavljeno prebivalište. Time su, u ukupno stanovništvo određenog mjesta, uključene osobe koje su u tom mjestu živjele neprekidno najmanje

⁴²⁹ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo, Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima (dijelovi tabela A1 i A2), Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012. godine, str. 15.

⁴³⁰ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo, Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012. godine, str. 14. i 15.

⁴³¹ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo, Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012. godine, str. 3 (Predgovor).

⁴³² Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo, Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012. godine, str. 14.

⁴³³ Sve do Popisa 1991. godine Bunjevci (kao i Šokci) prikazivani su zbirno sa Hrvatima

⁴³⁴ „Za 1948. godinu *Nepoznato* je uključeno u *Ostali*.“

godinu dana prije popisa, kao i osobe koje su u tom mjestu živjele kraće od 12 mjeseci, ali s namjerom da u njemu ostanu najmanje godinu dana.⁴³⁵

Prema podacima o odjavi boravka, koje vodi Agencija za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH, od 1.1.2013. do 31.12.2013. godine u Agenciji je evidentirano ukupno 4.219 osoba koje su odjavile boravak u BiH, od čega je najveći broj objavljenih kao zemlju odredišta naveo Hrvatsku (1.675), Srbiju (982), Njemačku (672), Austriju (512), Sloveniju (199) i Crnu Goru (114).⁴³⁶

Federalni zavod za statistiku u Statističkom biltenu „Migracije stanovništva u 2010. i 2011. godini“⁴³⁷ objavio je da su iz BiH u toku 2010. godine odselile ukupno 4.282 osobe, od čega 846 u Srbiju, a u toku 2011. godine, od ukupno 4.059 emigranata iz BiH, u Srbiju je emigriralo 688 osoba.

2. Status

Srbija je jedna od rijetkih država sa kojom BiH ima zaključen Sporazum o dvojnog državljanstvu, tako da je status bh. iseljenika u toj zemlji najvećim djelom riješen kroz sticanje državljanstva. Osim državljanstva Srbije, određen broj osoba porijeklom iz BiH ima izbjeglički status i boravišne dozvole na osnovu rada, studiranja i drugo.

Prema saopćenju Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije iz oktobra 2013. godine, „izuzetno je veliko interesovanje građana BiH za podnošenje zahtjeva za sticanje državljanstva Republike Srbije, s obzirom na potpisani Sporazum o dvojnog državljanstvu sa BiH, tako da na dnevnom nivou ovo ministarstvo prima između stotinu i dvije stotine predmeta za sticanje državljanstva za pripadnike Srba iz regiona“.⁴³⁸

Zaključkom Vlade Republike Srbije, Srbi u regionu oslobođeni su plaćanja takse kod prijema i otpusta iz državljanstva Srbije. U martu 2012. godine Generalni konzulat Republike Srbije u Banjoj Luci počeo je primjenu ovog zaključka. Njime su obuhvaćeni Srbi iz svih bivših republika Jugoslavije, uključujući Bosnu i Hercegovinu, te iz Albanije i Mađarske. Srbija preuzima sve troškove konzularnih taksi kod prijema i otpusta iz državljanstva za navedene kategorije.

U Srbiji studira 5.446 studenata iz Bosne i Hercegovine, što je najveći broj bh. studenata koji studiraju izvan BiH.

⁴³⁵ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji: Stanovništvo, Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima, Republika Srbija, Republički zavod za statistiku, Beograd, 2012. godine, str. 7.

⁴³⁶ Akt Agencije za identifikacione dokumente, evidenciju i razmjenu podataka BiH od broj: 15-03-07-10-74/14 od 15.01.2014. godine, Migracioni profil BiH za 2013. godinu, Emigracija, januar 2014. godine

⁴³⁷ Statistički bilten FBIH 2011, Migracije stanovništva 2010. i 2011. godine

⁴³⁸ *Vlada RS i Srbije: uskoro brže do dvojnog državljanstva*, Radio Slobodna Evropa, 23.10.2013. godine, <http://www.slobodnaevropa.org/content/vlade-rs-i-srbije-uskoro-brze-do-dvojnog-drzavljanstva/24941581.html>

Prema podacima koje je objavio Institut za statistiku UNESCO-a u oktobru 2011. godine⁴³⁹, oko 36% potencijalne bh. studentske populacije studira u BiH, a oko 4% u inostranstvu. Prema navedenom izvoru, ukupan broj studenata bh. porijekla u Republici Srbiji smanjen je sa 6.149 (2008. godine) na 5.446 (2010. godine).

Tabela 5: Broj studenata porijeklom iz BiH na studiju u Republici Srbiji 2008.-2010.

Zemlja prijema studenata bh. porijekla	Broj bh. studenata 2008. godine	Broj bh. studenata 2009. godine	Broj bh. studenata 2010. godine
Srbija	6.149	5.777	5.446

Pripadnici srpske nacionalne manjine, te Srbi sa drugim statusom (npr. jedan od tri konstitutivna naroda u BiH) iz susjednih zemalja školuju se u Republici Srbiji pod istim uslovima kao i državljani Republike Srbije, uključujući pravo na budžetsko finansiranje. Ovo pravo omogućeno je Odlukom Vlade Republike Srbije o školovanju pripadnika srpske nacionalne manjine iz susjednih zemalja u Republici Srbiji („Sl. glasnik Republike Srbije“, br. 31/98). Dakle, mada Srbi iz BiH u Bosni i Hercegovini nisu nacionalna manjina, navedena odluka primjenjuje se i na njih.

Prema podacima UNHCR-a objavljenim sredinom 2013. godine, ukupan broj osoba porijeklom iz BiH kojima su zemlje prijema odobrile status priznatih izbjeglica je 27.419⁴⁴⁰, uključujući 15.315 priznatih izbjeglica porijeklom iz BiH u Srbiji⁴⁴¹. Dakle, 55,85% od ukupnog broja izbjeglica porijeklom iz BiH u svijetu nalazi se u Republici Srbiji.

Sektor za izbjeglice iz BiH i raseljene osobe i stambenu politiku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH⁴⁴² navodi da su u okviru Regionalnog programa za zbrinjavanje izbjeglica, od ukupno 9.310 primljenih zahtjeva za povratak u regiju bivše Jugoslavije, u Srbiji i Crnoj Gori zajedno zabilježena ukupno 3.354 zahtjeva za povratak u BiH, od čega se 12 odnosi na Brčko distrikt BiH, 2.682 na entitet Federacija BiH, 612 na entitet Republika Srpska, a za 48 destinacija povratka u BiH nije određena.

2.1. Državljanstvo

Bosna i Hercegovina i Srbija zaključile su Sporazum o dvojnomo državljanstvu. Prema ovom sporazumu, državljanstvo jedne države ugovornice može steći državljanin druge države ugovornice, pod sljedećim uslovima:

⁴³⁹ UNESCO Institute for Statistics, Table 15: Enrolments by broad field of education in tertiary education, Bosnia and Herzegovina, <http://.stats.uis.unesco.org/unesco/TableViewer/tableview.aspx> pregledano 30.11.2011.

⁴⁴⁰ UNHCR statistika, Bosna i Hercegovina, ukupan broj izbjeglice iz BiH sredinom 2013. godine, <http://www.unhcr.org/pages/49e48d766.html>, pregledano 4.2.2014.

⁴⁴¹ E-mail odgovor Komeserijata za izbjeglice i migracije Republike Srbije od 4.2.2014. godine

⁴⁴² Sektor za izbjeglice iz BiH i raseljene osobe i stambenu politiku Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH, oktobar 2013. godine, www.mhrr.gov.ba

- da ima navršenih 18 godina života;
- da ima prijavljen boravak najmanje tri godine na teritoriji države ugovornice čije državljanstvo stiče, odnosno najmanje godinu dana ako je u braku sa državljaninom te države ugovornice;
- da u državi ugovornici, čije državljanstvo stiče, nije osuđivan za krivična djela za koja je propisana kazna zatvora duža od tri godine;
- da mu nije izrečena mjera bezbjednosti protjerivanja stranca iz države ugovornice čije državljanstvo stiče za posljednje tri godine prije podnošenja zahtjeva ili zaštitna mjera udaljavanja stranca sa teritorije države ugovornice čije državljanstvo stiče za posljednju godinu dana prije podnošenja zahtjeva;
- da se iz njegovog ponašanja može zaključiti da će poštivati pravni poredak države ugovornice čije državljanstvo stiče.

Državljanin države ugovornice, koji boravi u inostranstvu, a u braku je sa državljaninom druge države ugovornice najmanje tri godine, može steći državljanstvo druge države ugovornice ako ispunjava uslove iz navedenih tačaka 1., 3., 4. i 5. člana 1 Ugovora o dvojnomo državljanstvu.

Članom 2 predviđeno je da su „države ugovornice saglasne da državljani jedne države ugovornice mogu sticati i državljanstvo druge države ugovornice u skladu sa zakonodavstvom država ugovornica i da sticanje drugog državljanstva neće biti uslovljeno prestankom ranijeg državljanstva“, a članom 3 da se „dvojnimo državljanima, u smislu ovog ugovora, smatraju i državljani država ugovornica koji su prije zaključenja ovog ugovora stekli državljanstvo druge države ugovornice“.

Prema podacima Vlade Republike Srbije, objavljenim u Migracionom profilu Republike Srbije za 2011. godinu, u toku te godine više od 17.000 osoba steklo je državljanstvo Republike Srbije, od čega se u najvećoj mjeri radi o državljanima Bosne i Hercegovine (47,5%), Crne Gore (27,67%) i Hrvatske (13,45%).⁴⁴³

Podaci o ukupnom broju osoba koje posjeduju dvojno državljanstvo Bosne i Hercegovine i Republike Srbije nisu nam dostupni.

Tabela 6: Novoprimljeni državljani Republike Srbije u 2011. godini⁴⁴⁴

Prethodno državljanstvo	Broj osoba	%
BiH	8.496	47,6%
Crna Gora	4.945	27,7%
Hrvatska	2.403	13,5%
SFRJ	658	3,7%
Turska	531	3,0%
Makedonija	416	2,3%
Austrija	91	0,5%
Ruska Federacija	47	0,3%

⁴⁴³ Vlada Republike Srbije, Migracioni profil Republike Srbije za 2011. godinu, 2.6 Sticanje državljanstva (str. 25), <http://www.marri-rc.org/upload/Documents/Migracioni%20Profil%20Serbia%202011.pdf>, pregledano 4.2.2014. godine

⁴⁴⁴ Ibid, str. 26, dio tabele broj 22

SAD	30	0,2%
Ukrajina	27	0,2%
Slovenija	41	0,2%
SR Njemačka	26	0,1%
Kanada	21	0,1%
Rumunija	19	0,1%
Australija	11	0,1%
Ostalo	104	0,5%
Ukupno	17.866	100%

3. Maternji jezik

Klasifikacije maternjeg jezika u Republici Srbiji razlikovale su se od popisa do popisa. U popisu 2002. godine uvedeni su novi modaliteti maternjeg jezika u Republici Srbiji – bosanski, cincarski i kineski. Na ovom popisu 134.749 osoba se izjasnilo da se koristi bosanskim jezikom. Na popisu 2011. godine 138.871 osoba se izjasnila da se koristi bosanskim jezikom.

Na popisima u Republici Srbiji 1981. i 1991. godine korištena je jedinstvena šifra za „srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski i hrvatski“ jezik pa nije bilo moguće posebno razdvojiti ove modalitete.

Tabela 7: Stanovništvo Srbije prema maternjem jeziku - popisi od 1953. do 2011.

Tabela (dio) A2. Stanovništvo prema maternjem jeziku, prema popisima 1953 ⁴⁴⁵ , 1971-2011. ⁴⁴⁶						
	1953.	1971.	1981.	1991. ⁴⁴⁷	2002.	2011.
Svega	6.979.154	8.446.591	9.313.676	7.759.571	7.498.001	7.186.862
srpski ⁴⁴⁸	-	6.412.559	-	-	6.620.699	6.330.919
srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski, hrvatski ⁴⁴⁹	5.364.717 ⁴⁵⁰	-	7.108.148	6.847.226	-	-
albanski	561.976	967.416	1.309.197	19 004	63.835	10.040
bosanski	-	-	-	-	134.749	138.871
makedonski	26.937	36.213	29.421	27.171	14.355	12.706
romski	55.324	50.916	91.443	78.406	82.242	100.668
slovenački	16.389	13.135	8.396	7.443	3.024	2.269
hrvatski ⁴⁵¹	-	91.500	-	-	27.588	19.223
crnogorski	-	-	-	-	-	2.519

⁴⁴⁵ Za Popis 1961. godine ne raspolaže se podacima o maternjem jeziku.

⁴⁴⁶ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 2011. u Republici Srbiji, Stanovništvo: vjeroispovijest, maternji jezik i nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima, Beograd, 2013. godine, str. 16

⁴⁴⁷ Za 1991. godinu iskazani su podaci samo za popisano stanovništvo (zbog bojkota Popisa od strane najvećeg dijela albanskog stanovništva ne raspolaže se stvarnim podacima za opštine Bujanovac i Preševo).

⁴⁴⁸ Ukupan broj lica koja su izjavila da im je maternji jezik srpski, odnosno srpskohrvatski

⁴⁴⁹ 1981. i 1991. godine postojala je jedinstvena šifra za „srpski, srpskohrvatski, hrvatskosrpski, hrvatski“ pa nije bilo moguće posebno razdvojiti ove modalitete.

⁴⁵⁰ U Popisu 1953. modalitet je glasio „srpsko-hrvatski“

⁴⁵¹ Ukupan broj lica koja su izjavila da im je maternji jezik hrvatski, odnosno hrvatskosrpski.

Ostali jezici	36.955	41.829	28.404	158.642	83.775	39.463
Nisu se izjasnili	-	-	-	-	-	46.499
Nepoznato	1.936	39.805	53.407	42.295	63.877	81.692

Ustavom Republike Srbije („Službeni glasnik RS“, br. 83/06) regulirano je da „Republika Srbija štiti prava nacionalnih manjina“, kao i da „država garantira posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog nacionalnog identiteta“. Članom 79 Ustava Republike Srbije, pripadnicima nacionalnih manjina se, između ostalog, garantira i pravo na „izražavanje, čuvanje, njegovanje, razvijanje i javno izražavanje nacionalne, etničke, kulturne i vjerske posebnosti“, kao i na „korišćenje svog jezika i pisma“, te „školovanje na svom jeziku u državnim ustanovama“.

Zakonom o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina („Službeni glasnik SRJ“, br. 11/2002), regulirano je da „pripadnici manjina imaju pravo na vaspitanje i obrazovanje na svom jeziku u institucijama predškolskog, osnovnog i srednjeg vaspitanja i obrazovanja“ (član 13. stav 1. Zakona).

Članom 9 st. 2 Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja („Sl. glasnik R. Srbije“, br. 72/2009, 52/2011 i 55/2013), utvrđeno je da se „za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje na maternjem jeziku“.

Članom 12 Zakona o osnovnom obrazovanju i vaspitanju („Sl. glasnik RS“, br. 55/2013) propisano je stavom 2 da se „za pripadnike nacionalne manjine obrazovno-vaspitni rad ostvaruje i na jeziku i pismu nacionalne manjine, odnosno dvojezično, ako se prilikom upisa u prvi razred za to opredijeli najmanje 15 učenika“. Stavom 3 istog člana propisano je da „škola može da ostvaruje obrazovno-vaspitni rad na jeziku i pismu nacionalne manjine, odnosno dvojezično i za manje od 15 učenika upisanih u prvi razred, uz saglasnost ministarstva nadležnog za poslove obrazovanja, u skladu sa zakonom“. Članom 87 stav 5 Zakona, propisano je da, „kada se obrazovno-vaspitni rad ostvaruje i na jeziku nacionalne manjine, evidencija se vodi i na jeziku i pismu te nacionalne manjine“.

U svrhu pripreme za obrazovno-vaspitni rad na bosanskom jeziku u Republici Srbiji, od početka 2013/2014. školske godine, u tri predškolske ustanove, tri osnovne škole i tri gimnazije u Novom Pazaru, Sjenici i Tutinu od 21. 02. 2013. godine do kraja školske godine 2012./2013. godine organizirana je pripremna nastava na bosanskom jeziku, koju je odobrilo Ministarstvo prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije u februaru 2013. godine⁴⁵².

Ministarstvo prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije odobrilo je⁴⁵³ uvoz i upotrebu četiri udžbenika na bosanskom jeziku iz Bosne i Hercegovine u gimnazijama i srednjim stručnim školama. Također, rješenjem broj 650-02-135/2013-06, Ministarstvo

⁴⁵² Rješenje Ministarstva prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije broj 601-00-00018/2013-06 od 11.02.2013. godine

⁴⁵³ Rješenjem 650-02-247/2013-06

prosvjete⁴⁵⁴ odobrilo je izdavanje i upotrebu Čitanke za prvi razred gimnazija i srednjih stručnih škola.

Ministarstvo prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja i drugi nadležni organi su, u toku 2012. i 2013. godine, donijeli potrebna akta o početku provođenja obrazovno-vaspitnog rada na bosanskom jeziku za pripadnike bošnjačke nacionalne manjine u Republici Srbiji od školske 2013/2014. godine, u skladu sa zakonom, i to: „Pravilnik o dopuni pravilnika o nastavnom programu za gimnaziju – Bosanski jezik i književnost“ za prvi razred svih smjerova gimnazije na strani 175-177⁴⁵⁵. Istovremeno, objavljeni su i „Pravilnik o dopuni Pravilnika o planu udžbenika“ („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik“, br. 4/13) za predmet Bosanski jezik, čitanka za 1. i 5. razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja i 1. razred gimnazije („Službeni glasnik RS – Prosvetni glasnik“, br. 13/2013).

Također, u avgustu 2013. godine⁴⁵⁶ usvojen je Pravilnik o stepenu i vrsti obrazovanja nastavnika, stručnih saradnika i pomoćnih nastavnika koji mogu predavati bosanski jezik i književnost u gimnazijama u Republici Srbiji.

Vlada Republike Srbije, na sjednici održanoj 1. novembra 2013. godine, na zahtjev Ministarstva prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije usvojila je zaključak o prihvatanju „Izveštaja sa prijedlogom mjera za ostvarivanje prava Bošnjaka na obrazovanje na maternjem jeziku u Republici Srbiji“.

U ovom zaključku Vlade navedeno je da se obrazovanje na bosanskom jeziku na predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovnom nivou proširuje i na visokoškolske ustanove.

„Radi ostvarivanja prava na obrazovanje na maternjem jeziku pripadnika bošnjačke nacionalne manjine, kao i pripadnika srpskog naroda, Ministarstvo prosvjete, nauke i tehnološkog razvoja će omogućiti formiranje odjeljenja sa manje od 15 učenika u svim sredinama koje zahtijevaju takvo rješenje, uzimajući u obzir najcjelishodnija rješenja u tom smislu i finansijske mogućnosti države“, navodi se u Izveštaju sa prijedlogom mjera za ostvarivanje prava Bošnjaka na obrazovanje na maternjem jeziku u Republici Srbiji.

Zaključeno je, također, da će Vlada i Ministarstvo prosvjete u saradnji sa visokoškolskim ustanovama i Komisijom za akreditaciju, obezbijediti otvaranje odgovarajućih studijskih grupa na bosanskom jeziku.

Nacionalni savjet bošnjačke nacionalne manjine (BNV) je 21. 10. 2013. godine, na osnovu člana 14 Zakona o nacionalnim savjetima nacionalnih manjina („Sl. glasnik Republike Srbije“, br. 72/09) i člana 10 Zakona o udžbenicima i drugim nastavnim sredstvima, kao i Plana udžbenika za nastavu na bosanskom jeziku u obrazovno-vaspitnim ustanovama u Novom

⁴⁵⁴ Rješenjem broj 650-02-135/2013-06

⁴⁵⁵ Svi pravilnici objavljeni u „Službenom glasniku RS – Prosvetnom glasniku“, broj 4/13, od 15. maja 2013. godine

⁴⁵⁶ Sl.glasnik - Prosvetni glasnik broj 15/2013 od 30. avgusta 2013. godine

Pazaru, Sjenici, Tutinu i Prijepolju u školskoj 2014/2015. godini, objavilo Javni poziv za izradu udžbenika na bosanskom jeziku u osnovnim i srednjim školama.⁴⁵⁷

Pripadnici hrvatske nacionalne manjine počinju ostvarivati pravo na učenje hrvatskog jezika u redovnom obrazovnom sistemu Republike Srbije. Uz odobrenje obrazovnih vlasti Republike Srbije, Vlada Hrvatske finansira četiri učitelja hrvatskog jezika koji, kao stručna pomoć, u okviru redovnog sistema odgoja i obrazovanja održavaju nastavu za oko 300 učenika pripadnika hrvatske nacionalne manjine u osam škola u Subotici, Tavankutu, Đurđinu, Maloj Bosni i Starom Žedniku.⁴⁵⁸

Hrvatski jezik i pismo u službenoj su upotrebi na cijeloj teritoriji grada Subotice od 1993. godine. No, službena upotreba hrvatskog jezika značajnije je zaživjela od 2004. godine kada je ustanovljena općinska Služba za prevodilačke poslove na hrvatskom jeziku. Skupština općine Srijemska Mitrovica potkraj 2005. godine uvela je u službenu upotrebu hrvatski jezik i pismo na području mjesta Stara Bingula, Skupština općine Apatin je 2006. godine proglasila hrvatski jezik i pismo službenim u mjestu Sonta, u Statutu grada Sombora 2008. godine hrvatski jezik i pismo kao službeni uvedeni su u naselja Monoštor (srp. Bački Monoštor) i Bereg (srp. Bački Breg), dok je 2012. godine hrvatski uveden kao službeni jezik i u mjestima Sot i Batrovci, Općina Šid. Međutim, iskustva u primjeni hrvatskog jezika i pisma u ovim selima posve su skromna.⁴⁵⁹

Statutom Autonomne Pokrajine (AP) Vojvodina iz 2009. godine hrvatski jezik i pismo uvedeni su kao jedan od šest službenih jezika i pisama u organima i organizacijama ove pokrajine. Pri Pokrajinskom sekretarijatu za propise, upravu i nacionalne zajednice djeluje i Služba za prevodilačke poslove, u okviru koje postoji i prevodilac za hrvatski jezik. Prije toga, Poslovníkom Skupštine AP Vojvodine od 2002. godine utvrđeno je da je u radu Skupštine u službenoj upotrebi i hrvatski jezik.⁴⁶⁰

4. Organiziranost

Imigranti u Republici Srbiji iz zemalja regiona, uključujući BiH, organizirani su, uglavnom, na nacionalnoj osnovi.

Radi ostvarivanja prava na kulturnu autonomiju, pripadnici nacionalnih manjina u Srbiji biraju svoje samouprave – nacionalne savjete. Do početka 2009. godine nacionalne savjete su izabrali: Bošnjaci, Bugari, Bunjevci, Vlasi, Grci, Egipćani, Makedonci, Mađari, Nijemci, Hrvati, Rumuni, Rusini, Romi, Slovaci i Ukrajinci.⁴⁶¹

⁴⁵⁷ Bošnjačko nacionalno vijeće (Nacionalni savjet bošnjačke nacionalne manjine), R.br. 995-04b/2013, Javni poziv za izradu udžbenika na bosanskom jeziku, <http://www.bnv.org.rs/wp-content/uploads/2013/10/Javni-poziv-za-izradu-udzbenika-na-bosanskom-jeziku-II-VI-II.pdf>

⁴⁵⁸ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske, Organizacija hrvatske nastave u nadležnosti Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske po državama – Hrvatska, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?sec=2117>

⁴⁵⁹ Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji, Službena uporaba hrvatskog jezika, http://www.hnv.org.rs/sluzbena_uporaba_hrvatskog_jezika.php, pregledano 14.12.2013.

⁴⁶⁰ Hrvatsko nacionalno vijeće u Srbiji, Službena uporaba hrvatskog jezika, http://www.hnv.org.rs/sluzbena_uporaba_hrvatskog_jezika.php

⁴⁶¹ Zaštitnik građana – Ombudsman, http://www.ombudsman.rs/index.php/lang-sr_YU/oblasti-rada/123-2008-09-04-11-35-40/210-2008-09-05-10-09-20, pregledano 4.2.2014.

Tabela 8: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Srbiji (detaljnije ispod tabele*)

<p>Koalicija udruženja izbjeglica u Republici Srbiji*</p> <p>Kraljice Marije 47/II 11000 Beograd, Republika Srbija T/F +381 11 3820 250 M +381 63 768 6837 linta@sdf.org.rs http://www.koalicija.org.rs/index.php</p>	<p>Udruženje Srba iz Bosne i Hercegovine u Srbiji**</p> <p>Maršala Birjuzova 014 A 11000 Beograd, Republika Srbija</p>
<p>Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji***</p> <p>Preradovićeva 13, 24 000 Subotica T +381 (0) 24 554 623, 553 795 F +381 (0)24 554 623 ured@hmv.org.rs http://www.hmv.org.rs</p>	<p>Bošnjačko nacionalno vijeće****</p> <p>Glavni ured BNV 28. novembra bb 36 300 Novi Pazar, Sandžak, Republika Srbija T +381 20 315 608 F +381 20 314 107 glavni.ured@bnv.org.rs http://www.bnv.org.rs/</p>
<p>Srpska pravoslavna crkva Patrijaršija SPC http://www.spc.rs/</p>	<p>Rijaset Islamske zajednice u BiH http://www.rijaset.ba/</p> <p>Mešihat Islamske zajednice u Sandžaku⁴⁶² http://www.islamskazajednica.org/</p>
<p>Katolička crkva u Republici Srbiji⁴⁶³</p> <p>http://www.hmv.org.rs/katolicka_crkva.php</p>	<p>HKC „Bunjevačko kolo“ Subotica</p> <p>Preradovićeva 4, 24000 Subotica T 024 555 589 F 024 600 188 bkolo@nadlanu.com</p>
<p>Zavod za kulturu vojvođanskih Hrvata</p> <p>Harambašićeva 14, Subotica T +381(0)24/535-533 http://www.zkvh.org.rs/index.php/o-zavodu</p>	<p>Katolički institut za kulturu, povijest i duhovnost „Ivan Antunović“ Subotica</p> <p>Beogradska cesta 52, 24000 Subotica T/F +381 24 551 036</p>
<p>HKPD „Matija Gubec“ Tavankut</p> <p>Marka Oreškovića 10, 24214 Tavankut T/F +381 24 548 350 M +381 64 148 8163 sladislav@open.telekom.rs http://www.matijagubec.org.rs</p>	<p>HKD „Vladimir Nazor“ Sombor</p> <p>Vijenac Radomira Putnika 26, 25000 Sombor T 025 416 019, 438 173 vnazor@sbb.rs www.hkudvladimirnazor.com</p>

⁴⁶² Rijaset Islamske zajednice u BiH, Mešihati, http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=17529:mesihati-islamske-zajednice&catid=56:mecihati, pregledano 4.2.2014.

⁴⁶³ Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, Katolička crkva, http://www.hmv.org.rs/katolicka_crkva.php

Hrvatsko akademsko društvo Subotica 24000 Subotica, Beogradski put 52 www.had.org.rs	KUDH „Bodrog“ Bački Monoštar Zagrebačka 59, 25272 Bački Monoštar T/F +381 25 807 512
Hrvatski kulturni centar „Srijem - Hrvatski dom“ Srijemska Mitrovica Sv. Dimitrija 24, P.P. 75, 22000 Srijemska Mitrovica T/F 022 614-438; 063 665-383 hksrijem.sm@gmail.com	Zajednica Hrvata Zemuna Knjižnica i čitaonica „Ilija Okrugić“ – Zemun Zmaj Jovina 24, 11080 Zemun T/F +381 11 210 9584 okrugic@eunet.rs

Koalicija udruženja izbjeglica u Republici Srbiji* je krovna organizacija koja objedinjuje djelovanje 52 izbjeglička udruženja i zavičajna kluba. Koaliciju su 18.12.2008. godine osnovali Srbi koji su izbjegli, prognani ili vode porijeklo iz Hrvatske i BiH.

Prema podacima iz 2009. godine, etničke grupe porijeklom iz Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske u Republici Srbiji su organizirane na sljedeći način:

Udruženje Srba iz Bosne i Hercegovine u Srbiji^{464**} je osnovano 1991. godine sa sjedištem u Beogradu. Osnovali su ga Srbi rodom ili porijeklom iz Bosne i Hercegovine, a koji žive i rade u Srbiji. Osnovni ciljevi i zadaci udruženja su: briga o njegovanju kulture, običaja i tradicije srpskog naroda Bosne i Hercegovine i očuvanju identiteta srpskog naroda na prostoru bivše SFRJ i u dijaspori. Od 2010. godine Udruženju se priključila i grupa studenata porijeklom iz BiH koji studiraju na Univerzitetu u Beogradu.

Udruge Hrvata na području Srbije uglavnom su registrirane u Vojvodini, a postoje i udruge Hrvata u Zemunu i Beogradu. Nemamo podatke o broju Hrvata porijeklom iz BiH u Srbiji, odnosno o broju autohtonih Hrvata u Srbiji. Djelatnosti udruga Hrvata uglavnom se odnose na područja kulture, obrazovanja i informiranja.

Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji^{465***} je najviše zastupničko tijelo Hrvata u ovoj zemlji, izabrano radi ostvarivanja prava na manjinsku samoupravu. Osnovano je na temelju Zakona o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina iz 2002. godine. Predstavlja hrvatsku nacionalnu manjinu u području službene upotrebe jezika, obrazovanja, informiranja i kulture, učestvuje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih područja i osniva ustanove iz ovih područja.

Bošnjačko nacionalno vijeće^{466****} je organizacija Bošnjaka u Srbiji sa sjedištem u Novom Pazaru. Bošnjačko nacionalno vijeće je najviše predstavničko tijelo Bošnjaka u Republici Srbiji. Do 2003. godine Vijeće je radilo pod nazivom Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka (BNVS), a nakon 2003. godine kao Bošnjačko nacionalno vijeće (BNV). Statutom ove organizacije, koji je usvojen na konstitutivnoj sjednici održanoj 13. septembra 2003. godine,

⁴⁶⁴ Udruženje Srba iz BiH, <http://www.udruzenjesrbabih.rs/Default.aspx>

⁴⁶⁵ Hrvatsko nacionalno vijeće u Republici Srbiji, http://www.hnv.org.rs/institucije_udruge_organizacije.php

⁴⁶⁶ Bošnjačko nacionalno vijeće Sandžaka, <http://www.bnv.org.rs/o-nama/>

Bošnjačko nacionalno vijeće određeno je kao najviše zastupničko tijelo bošnjačke nacionalne zajednice u Srbiji u područjima službene upotrebe jezika i pisma, obrazovanja, kulture i informiranja na bosanskom jeziku.

5. Informiranje

Informiranje bh. iseljenika u zemljama regije, uključujući i Srbiju, specifično je u odnosu na ostatak bh. dijasporu, prije svega zato što ne postoje jezičke barijere. Dakle, javni i privatni elektronski, te pisani i *online* mediji iz BiH dostupni su u Republici Srbiji, tako da bh. iseljenici u Srbiji imaju mogućnost da sami izaberu svoje izvore informacija iz Bosne i Hercegovine.

Članom 12 Sporazuma između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije u oblasti obrazovanja, kulture i sporta („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 12/10) predviđeno je da će „strane ugovornice podsticati razvijanje i unaprjeđivanje saradnje novinskih agencija i organizacija, informativnih glasila i radio i televizijskih organizacija u dvjema zemljama, na osnovu neposredno zaključenih sporazuma“.

Iako su velike mogućnosti informiranja brojne iseljeničke populacije iz BiH u Srbiji, ipak su, zbog još ne kreirane web stranice Ambasade BiH u Beogradu, uskraćeni za zvanične informacije o važnim aktivnostima institucija u BiH.

6. Bilateralna saradnja

Republika Srbija priznala je Bosnu i Hercegovinu 14.12.1995. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 15.12.2000. godine.⁴⁶⁷ Republika Srbija je, osim Republike Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, jedna od strana potpisnica Međunarodnog okvirnog sporazuma za mir u BiH.⁴⁶⁸

Protokol o uspostavljanju diplomatskih odnosa između Savezne Republike Jugoslavije i Bosne i Hercegovine potpisan je 15.12.2000. godine i ratificiran 25.12.2000. godine. Sporazum o uspostavljanju međudržavnog savjeta za saradnju između BiH i SRJ potpisan je 22.5.2001. godine, a stupio je na snagu 12.11.2001. godine.

6.1. Razvojna i druga pomoć

Bosna i Hercegovina je najznačajniji vanjskotrgovinski partner Republike Srbije prema vrijednosti izvoza, a na osmom je mjestu prema vrijednosti uvoza. U 2012. godini izvoz Republike Srbije u BiH iznosio je 842,5 miliona eura, a uvoz iz BiH 382,2 miliona eura. Republika Srbija je, sa oko 938 miliona eura investicija, drugi najveći strani investitor u BiH.⁴⁶⁹

⁴⁶⁷ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 4.2.2014.

⁴⁶⁸ Dayton Peace Accords, http://avalon.law.yale.edu/subject_menus/daymenu.asp, pregledano 4.2.2014.

⁴⁶⁹ Ministarstvo spoljnih poslova Republike Srbije, Bilateralni odnosi sa stranih državama, Bosna i Hercegovina, <http://www.mfa.gov.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11421-bosna-hercegovina?lang=lat>, pregledano 5.2.2014.

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Srbije⁴⁷⁰

- Sporazum o sukcesiji između BiH, Srbije i Crne Gore, R. Hrvatske, R. Slovenije i R. Makedonije („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/01);
- Sporazum između Bosne i Hercegovine i SR Jugoslavije o socijalnom osiguranju („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 16/03);
- Ugovor o dvojnomo državljanstvu između Bosne i Hercegovine i Savezne Republike Jugoslavije („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 04/03);
- Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Savjeta ministara Srbije i Crne Gore o povratku izbjeglica iz Bosne i Hercegovine i Srbije i Crne Gore („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 07/04);
- Sporazum o naučno-tehničkoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Savjeta ministara Srbije i Crne Gore („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 07/04);
- Ugovor između BiH i Srbije i Crne Gore o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i na imovinu („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 05/05);
- Sporazum između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Vlade Republike Srbije u oblasti obrazovanja, kulture i sporta („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br.12/10);
- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Vlade Republike Srbije o privremenom zapošljavanju državljana Bosne i Hercegovine u Republici Srbiji i državljana Republike Srbije u Bosni i Hercegovini („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 02/12);
- Sporazum između Bosne i Hercegovine i Republike Srbije o uzajamnom zastupanju u pružanju konzularne zaštite i usluga u trećim zemljama („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 12/12);
- Memorandum o saradnji u području sporta i omladinske politike između Ministarstva civilnih poslova Bosne i Hercegovine i Ministarstva omladine i sporta Republike Srbije („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 2/13);
- Sporazum o uspostavljanju specijalnih paralelnih veza između Republike Srbije i Republike Srpske, potpisan 26.9.2006. godine u Banjoj Luci („Sl. glasnik Republike Srpske“, broj 60/07 od 11.7.2007. godine) i Zakon o potvrđivanju Sporazuma o uspostavljanju specijalnih paralelnih odnosa između Republike Srbije i Republike Srpske („Službeni glasnik Republike Srbije – Međunarodni ugovori“, broj 70/2007).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

Sporazum o pitanju sukcesije bivše SFRJ („Službeni glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, br. 10/2001) potpisale su sve ranije republike SFRJ (danas suverene države) u Beču 29. juna 2001. godine. Pitanja koja se odnose na nasljedstvo SFRJ svrstana su i regulirana kroz ukupno sedam aneksa ovog sporazuma: Aneks A o pokretnoj i nepokretnoj državnoj imovini, Aneks B o diplomatskoj i konzularnoj imovini, Aneks C o finansijskim potraživanjima i dugovanjima, Aneks D o arhivskoj građi, Aneks E o penzijama, Aneks F o ostalim pravima, koristima i dugovanjima, te Aneks G o privatnoj svojini i stečenim pravima.

⁴⁷⁰ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Vanjska politika, Bilateralni sporazumi prema državama, Srbija i Crna Gora, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1215&id=7771, pregledano 4.2.2014.

7. Preporuke

1. Nastaviti regionalni dijalog u oblasti vezivanja migrantskih resursa sa razvojem zemalja porijekla.
2. Jačati regionalnu saradnju sa Republikom Srbijom i drugim susjednim zemljama regije Zapadnog Balkana s ciljem zajedničkog nastupa ka razvijenim zemljama prijema migranata sa zahtjevom za uključivanje oblasti migracije i razvoja u razvojnu pomoć regiji i zemljama Zapadnog Balkana pojedinačno.
3. Uspostaviti web stranicu Ambasade BiH u Beogradu i dodati link Sektora za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.

U Kraljevini Švedskoj živi oko 80.000 osoba porijeklom iz Bosne i Hercegovine, koji prema brojnosti spadaju u treću imigrantsku grupu u toj zemlji. Većina ih je stekla švedsko državljanstvo. Švedska je jedna od rijetkih zemalja sa kojom je BiH potpisala bilateralni Sporazum o dvojnem državljanstvu. Bosanskohercegovački iseljenici u Švedskoj spadaju među najbolje organizirano iseljeničtvo iz BiH u svijetu. Također, bh. iseljenici spadaju među najbolje integrirane strance, a značajan broj ih je uključen i u politički život Kraljevine Švedske. Na izborima održanim 2010. godine na izbornim listama Švedske bilo je oko 300 kandidata bh. porijekla, od čega se 45 kandidiralo za *Riksdag* (Parlament Švedske). Učenje maternjeg jezika omogućeno je u okviru redovnih škola, organizacija iseljenika i vjerskih zajednica.

1. Brojno stanje

Osobe porijeklom iz Bosne i Hercegovine su treća po redu najbrojnija imigrantska grupa u Švedskoj (iza useljenika iz Finske i Iraka).⁴⁷¹

Prema procjenama nadležnih švedskih institucija, u toj zemlji živi oko 80.000 osoba bh. porijekla, uključujući potomke bh. iseljenika rođene u Švedskoj, odnosno drugu i treću generaciju bh. migranata.

Agencija za statistiku Švedske objavila je strukturu bh. iseljenika rođenih u BiH prema spolu i starosti od 2010. do 2012. godine:

Tabela 1: Starosna i spolna struktura bh. iseljenika rođenih u BiH, 2010.-2012.

Osobe rođene u BiH koje žive u Švedskoj	2010. godina (ukupno/po spolu)	2011. godina (ukupno/po spolu)	2012. godina (ukupno/po spolu)
Od 0 do 5 godina starosti	45 M: 27 Ž: 18	54 M: 25 Ž: 29	57 M: 24 Ž: 33
Od 6 do 15 godina starosti	624 M: 329 Ž: 295	566 M: 291 Ž: 275	565 M: 286 Ž: 279
Od 16 do 19 godina starosti	3.224 M: 1.165 Ž: 2.059	1.215 M: 629 Ž: 586	527 M: 240 Ž: 287
Od 20 do 29 godina starosti	11.739 M: 5.857 Ž: 5.882	11.894 M: 6.015 Ž: 5.879	11.628 M: 5.914 Ž: 5.714

⁴⁷¹ European Migration Network, "Privremena i cirkularna migracija", oktobar 2010.g. i Zavod za statistiku Švedske, http://emn.sarenet.es/Downloads/prepareShowFiles.do;jsessionid=0C76DA12D93E68542542726BF8E4FA74?entryTitle=02_Temporary%20and%20CIRCULAR%20MIGRATION:%20empirical%20evidence,%20current%20policy%20practice%20and%20future%20options, pregledano 20.11.2013.

Od 30 do 39 godina starosti	10.795 M: 5.400 Ž: 5.395	10.932 M: 5.468 Ž: 5.464	11.222 M: 5.613 Ž: 5.609
Od 40 do 49 godina starosti	12.084 M: 5.982 Ž: 6.102	11.987 M: 5.917 Ž: 6.070	11.948 M: 5.878 Ž: 6.070
Od 50 do 59 godina starosti	9.949 M: 5.093 Ž: 4.856	10.576 M: 5.370 Ž: 5.206	10.976 M: 5.606 Ž: 5.370
Ukupno od 20 do 59 godina starosti (aktivna radna snaga)	44.567 M: 22.332 Ž: 22.235	45.389 M: 22.770 Ž: 22.619	46.774 M: 23.011 Ž: 22.763
Od 60 do 95 i više godina starosti	8.723 M: 3.851 Ž: 4.872	9.053 M: 4.036 Ž: 5.017	9.589 M: 4.276 Ž: 5.313
Ukupno (svi uzrasti bh. imigranata u Švedskoj rođenih u BiH)	57.183 M: 27.704 Ž: 29.479	56.277 M: 27.751 Ž: 28.526	56.512 M: 27.837 Ž: 28.675

Brojke navedene u Tabeli 1 odnose se samo na osobe rođene u BiH koje žive u Švedskoj, a ne na ukupan broj osoba bh. porijekla u toj zemlji, odnosno ne uključuju potomke bh. iseljenika koji su rođeni u Švedskoj (2. i 3. generaciju bh. iseljenika).

Prema podacima Agencije za statistiku Švedske za 2012. godinu, oko 83% ukupne populacije rođenih u BiH koji žive u Švedskoj starosne dobi je između 20 i 59 godina i predstavlja aktivnu radnu snagu.

Kada je u pitanju spolna struktura bh. iseljeničtva u Švedskoj, oko 49% je muškog, a oko 51% ženskog spola.

2. Status

Status bh. iseljenika u Švedskoj riješen je, najvećim djelom, kroz sticanje državljanstva te zemlje. Bosna i Hercegovina je od 2000. do 2008. godine bila druga zemlja po redu, iza Iraka, prema broju svojih državljana koji su stekli švedsko državljanstvo.

Između 1990. i 1995. godine, skoro 60.000 izbjeglica i tražitelja azila porijeklom iz Bosne i Hercegovine dobilo je dozvole stalnog boravka u Švedskoj. Do 2008. godine u toj zemlji je živjelo oko 80.000 osoba bh. porijekla, od kojih je oko 50.000 imalo švedsko državljanstvo.⁴⁷²

⁴⁷² Dr.sc. Branka Likić-Brborić i dr.sc. Li Bennich-Björkman (Fakultet društvenih nauka, Univerzitet u Uppsali, Švedska), "Ponovno promišljanje švedske "izuzetnosti": slučaj socio-ekonomske i političke integracije imigranata iz Bosne i Hercegovine 1990-tih godina", *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2013. godina, str. 47

Godine 1996. broj imigranata bh. porijekla u Švedskoj iznosio je oko 70.000, čime su, u to vrijeme, predstavljali najveću izbjegličku grupu u Švedskoj. U istraživanju koje je 1995. godine provela Nacionalna udruga BiH na uzorku od 865 Bosanaca i Hercegovaca u Švedskoj, 85% ispitanika je kao uzrok migracije navelo da su prisilno izmješteni iz svojih domova u BiH.⁴⁷³

Prema podacima Agencije za statistiku Švedske, broj tražitelja azila sa bh. državljanstvom, od 2002. do 2012. godine, bio je najniži 2010. godine.

Tabela 2: Broj tražitelja azila porijeklom iz BiH, 2002.-2012.

Zemlja porijekla: Bosna i Hercegovina ⁴⁷⁴										
2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
2.885	1.397	785	387	234	217	150	129	123	981	1.549

Iz podataka navedenih u tabeli 3 vidljivo je da je najveći broj tražitelja azila iz BiH u Švedskoj bio 2002. godine (2.885 zahtjeva). Do 2010. godine taj broj smanjen je 23 puta (na samo 123 zahtjeva), a zatim povećan osam puta u 2011. godini, odnosno 12 i po puta u 2012. godini (ukupno 1.549 zahtjeva).

Ukupan broj tražitelja azila u Švedskoj u toku 2012. godine bio je najveći za sljedeće zemlje: Siriju (7.814), Somaliju (5.644), Afganistan (4.755), Srbiju (2.696), Eritreju (2.356), BiH (1.549), Iran (1.529), Albaniju (1.490), Irak (1.322) i dr. Bosna i Hercegovina je, dakle, u 2012. godini bila šesta zemlja prema broju tražitelja azila u Švedskoj. Prema podacima Zavoda za migraciju Švedske, od 1992. do 2005. godine azil u ovoj zemlji zatražile su i regulirale boravišne dozvole na osnovu Konvencije Ujedinjenih nacija o izbjeglicama 55.862 osobe iz BiH.

Sredinom 2013. godine, prema podacima Centralnog ureda za statistiku UNHCR-a, ukupan broj priznatih izbjeglica porijeklom iz BiH u Švedskoj bio je 1.239 (procjena UNHCR-a na osnovu odobrenih zahtjeva za azil u Švedskoj od 2003 do 2013.).⁴⁷⁵

Položaj iseljenika iz BiH u Švedskoj je povoljan. Naime, Švedska važi za jednu od vodećih evropskih zemalja prema ekonomskom standardu, kao i prema nivou socijalne zaštite i sigurnosti koju pruža svojim građanima. Švedska je prvorangirana prema indeksu politike integracije migranata (MIPEX), koji predstavlja zbirnu mjeru integracije u sedam različitih

⁴⁷³ Dr. Roland Kostić (Centar Hugo Valentin, Sveučilište u Uppsali, Švedska), „Istraživanje trendova u transnacionalnim praksama migranata potaknutih sukobom: Bosanci u Švedskoj i njihove aktivnosti usmjerene k Bosni i Hercegovini“, Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2013. godina, str. 37

⁴⁷⁴ Statistics Sweden, Asylum-seekers by country of citizenship, sex and period, BiH, 2002-2012, http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation___340508.aspx?layout=tableViewLayout1&rxid=ed35dd6d-f63e-4c1a-8ee9-526a76e0d78b, pregledano 22.1.2014.

⁴⁷⁵ Centralni ured za statistiku UNHCR-a Ženeva, E-mail od 11.2.2014. godine – odgovor na upit Ministarstva za ljudska prava i uzbjeglice BiH od 16.1.2014.

oblasti politike - od tržišta rada i spajanja porodice, do političke participacije.⁴⁷⁶ Nakon izbora 2010. godine, zatvoreno je Ministarstvo za integraciju i ravnopravnost spolova Švedske, nakon čega je nadležnost za integraciju imigranata, borbu protiv diskriminacije i zaštitu nacionalnih manjina preuzelo Ministarstvo za zapošljavanje. Većina bh. iseljenika u Švedskoj ima stalni posao, a nezaposleni primaju socijalnu pomoć i imaju niz mogućnosti pri izboru besplatnih oblika edukacije, uključujući nastavak školovanja, učenje jezika i druge vidove osposobljavanja za uspješnu integraciju u švedsko društvo.

Svake godine povećava se broj studenata porijeklom iz BiH na švedskim univerzitetima, koji veoma uspješno studiraju ili su već angažirani kao naučni saradnici na univerzitetima, institutima i u drugim švedskim državnim institucijama. Značajan broj bh. iseljenika već je afirmiran u švedskim kompanijama ili vlastitom biznisu. Također, bh. iseljenici u Švedskoj sve više učestvuju i na izborima kao glasači, ali i kao kandidati švedskih političkih stranaka.

Nakon tri godine provedene u Švedskoj, imigranti dobiju pravo glasa na lokalnim i regionalnim izborima, a nakon pet godina pravo na švedsko državljanstvo u skladu sa liberalnim i dobrovoljnim modelom građanske integracije.⁴⁷⁷ Zakonom o državljanstvu iz 2001. godine, Švedska je dozvolila mogućnost dvojnog državljanstva.⁴⁷⁸ Prema podatku Statističkog ureda Švedske iz 2002. godine⁴⁷⁹, procenat učešća bh. imigranata glasača na švedskim izborima bio je 32,2%.

Na izborima održanim 2010. godine u Švedskoj na izbornim listama bilo je oko 300 kandidata bh. porijekla, od čega se za *Riksdag* (Parlament Švedske) kandidovalo njih 45. Mandat u Parlamentu Švedske ponovo je osvojio Jasenko Omanović. Za državnog sekretara u Ministarstvu zapošljavanja Švedske imenovan je Jasenko Selimović. Aleksandar Gabelić, bivši poslanik u Parlamentu Švedske, izabran je u dva uzastopna mandata za predsjednika Društva Ujedinjenih nacija Švedske. Primjeri uspješne političke participacije osoba bh. porijekla u švedskom društvu više nisu rijetkost.

2.1. Državljanstvo

Pitanje sticanja švedskog državljanstva regulirano je Zakonom o državljanstvu Švedske iz 2001. godine⁴⁸⁰. Naime, nakon Zakona o državljanstvu Švedske iz 1950. godine, koji je bio na snazi punih 50 godina, 2001. godine je donesen novi zakon koji je strance skoro potpuno izjednačio sa švedskim državljanima. Dakle, prema odredbama važećeg Zakona o državljanstvu Švedske, postoje tri najvažnija načina sticanja švedskog državljanstva: automatski, notifikacijom i naturalizacijom.

⁴⁷⁶ Dr.sc. Branka Likić-Brborić i dr.sc. Li Bennich-Björkman (Fakultet društvenih nauka, Univerzitet u Uppsali, Švedska), "Ponovno promišljanje švedske "izuzetnosti": slučaj socio-ekonomske i političke integracije imigranata iz Bosne i Hercegovine 1990-tih godina", Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2013. godina, str. 46

⁴⁷⁷ Dr.sc. Branka Likić-Brborić i dr.sc. Li Bennich-Björkman (Fakultet društvenih nauka, Univerzitet u Uppsali, Švedska), "Ponovno promišljanje švedske "izuzetnosti": slučaj socio-ekonomske i političke integracije imigranata iz Bosne i Hercegovine 1990-tih godina", Migracije iz BiH, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, 2013. godina, str. 46, 47.

⁴⁷⁸ The Swedish Citizenship, 2001, <http://www.government.se/sb/d/3926/a/29191>

⁴⁷⁹ Statistics Sweden, <http://www.scb.se>

⁴⁸⁰ The Swedish Citizenship Act, 2001, <http://www.government.se/sb/d/3926/a/29191>

Dijete rođenjem, bez obzira na mjesto rođenja, automatski stiče švedsko državljanstvo⁴⁸¹ ukoliko je njegova majka švedska državljanica. Isto se odnosi i na usvojenu djecu kada je usvojitelj švedski državljanin. Kada je u pitanju sticanje švedskog državljanstva notifikacijom, predviđene su sljedeće četiri kategorije: djeca koja nisu automatski stekla pravo na državljanstvo, a čiji su očevi bili švedski državljani u vrijeme kada su rođena; djeca koja su odrasla u Švedskoj i ispunila uslove o boravištu; osobe koje su ranije posjedovale švedsko državljanstvo; te građani nordijskih zemalja.

Stranac može podnijeti zahtjev i dobiti švedsko državljanstvo (biti naturaliziran) ako⁴⁸²:

- Ima odgovarajuću dokumentaciju da dokaže identitet;
- Ima 18 godina;
- Ima dozvolu trajnog boravka u Švedskoj, odnosno trajno boravište u toku prethodne dvije godine za državljane Danske, Finske, Islanda i nordijskih zemalja; u prethodne četiri godine za osobe bez državljanstva ili one koji se smatraju izbjeglicama u skladu sa Dijelom 2 Odjeljka 3 Zakona o strancima, te trajno boravište prethodnih 5 godina za sve ostale;
- Vodi i očekuje se da će voditi pristojan život.

Prema podacima Ureda za statistiku Kraljevine Švedske⁴⁸³, broj bh. državljana od 1993. do 2012. godine bio je sljedeći:

Tabela 3: Bh. državljani u Švedskoj prema spolu u period 1993.-2010. godina⁴⁸⁴

Godina	Ukupno	M	Ž
1993.	21.307	10.693	10.614
1994.	47.673	23.921	23.752
1995.	53.943	26.712	27.231
1996.	55.391 (najveći broj)	27.377	28.014
1997.	54.771	27.114	27.657
1998.	44.461	22.052	22.409
1999.	34.190	16.885	17.305
2000.	22.839	11.310	11.529
2001.	19.728	9.717	10.011
2002.	16.957	8.384	8.573
2003.	15.479	7.723	7.756
2004.	14.821	7.337	7.484
2005.	13.661	6.762	6.899
2006.	12.056	5.990	6.066
2007.	10.453	5.220	5.233
2008.	9.142	4.640	4.502

⁴⁸¹ The Swedish Citizenship Act, Section 1

⁴⁸² The Swedish Citizenship Act, Section 11

⁴⁸³ <http://www.ssd.scb.se/databaser/makro/SaveShow.asp>

⁴⁸⁴ Statistics Sweden, Foreign citizens by country of citizenship, sex and period, http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation____340508.aspx?layout=tableViewLayout1&rxid=a256e5ed-d70f-4a32-9da8-f608c0e229cf, pregledano 18.11.2013.

2009.	8.451	4.298	4.153
2010.	7.908	4.063	3.845
2011.	7.148	3.729	3.419
2012.	6.846	3.626	3.220

Broj državljana BiH u Švedskoj bio je najveći 1996. godine (55.391), kada je većina bh. iseljenika u toj zemlji imala samo bh. državljanstvo. Kasnije, kako su vremenom sticali pravo na švedsko državljanstvo, taj broj je konstantno opadao, tako da je 2012. godine bilo ukupno 6.846 osoba sa bh. državljanstvom koje još nisu bile stekle i švedsko državljanstvo.

Kako bi se dobila jasna slika o tome koliko Švedska ima liberalan stav prema državljanstvu, želimo napomenuti da za sticanje švedskog državljanstva ne postoji uslov o poznavanju švedskog jezika niti se polaže bilo kakav test o poznavanju jezika. Jedan od razloga za ovakvu odredbu je što se smatra da određene grupe ljudi imaju problema da nauče strani jezik. Također, Švedska ne zahtijeva polaganje bilo kakve zakletve o odanosti zemlji – to je ukinuto još 1924. godine tadašnjim Zakonu o državljanstvu.

Još jedna izmjena u Zakonu o državljanstvu iz 2001. godine je prihvaćanje, odnosno dozvoljavanje dvojnog državljanstva. Tako švedski državljanin koji je stekao strano državljanstvo može zadržati švedsko ako to želi, dok strani državljanin koji stekne švedsko državljanstvo ima pravo zadržati prethodno državljanstvo, ukoliko je to u skladu sa zakonima zemlje u kojoj je registrirano njegovo prethodno državljanstvo.

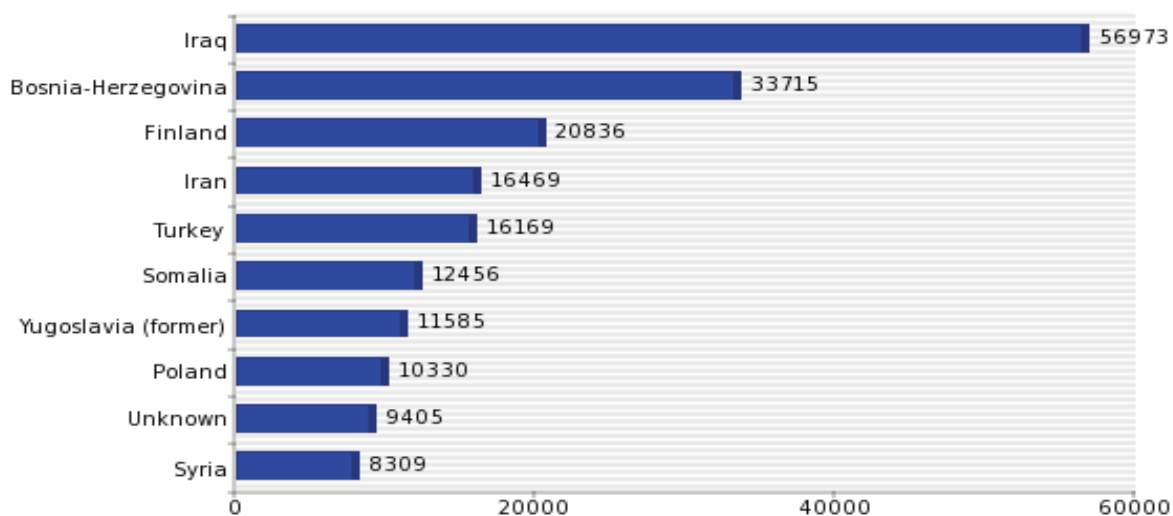
U skladu sa odredbama ovoga zakona, te zakonodavstvom Bosne i Hercegovine, Kraljevina Švedska i Bosna i Hercegovina su 2006. godine potpisale Sporazum o dvojnog državljanstvu („Sl. glasnik BiH“, broj 2/06), kojim je, između ostalog, državljanima Bosne i Hercegovine omogućeno da zadrže bh. državljanstvo nakon sticanja švedskog.

Bosna i Hercegovina je od 2000. do 2008. godine, odmah iza Iraka, bila druga zemlja prema broju svojih državljana koji su stekli pravo na švedsko državljanstvo:

Prvih 10 zemalja porijekla prema broju osoba koje su stekle švedsko državljanstvo u periodu 2000.-2008. godine⁴⁸⁵

⁴⁸⁵ Eudo Citizenship Statistics, Sweden Statistics, <http://eudo-citizenship.eu/databases/citizenship-statistics/data/?styp=1&coun=Sweden>, pregledano 18.11.2013.

Citizenship acquisitions by citizenship of origin: Sweden (total 2000 - 2008, top 10)

Slijedi detaljniji pregled broja bh. državljana koji su od 2000. do 2012. godine stekli državljanstvo Švedske:

Tabela 4: Broj bh. državljana koji su od 2000. do 2012. stekli državljanstvo Švedske⁴⁸⁶

Period/godina sticanja državljanstva	Ukupno	Ž	M
2000.	12.591	6.418	6.173
2001.	4.241	2.129	2.112
2002.	4.064	2.111	1.953
2003.	3.090	1.612	1.478
2004.	1.469	690	779
2005.	1.788	903	885
2006.	2.627	1.365	1.262
2007.	2.081	1.054	1.027
2008.	1.764	950	814
2009.	1.146	566	580
2010.	919	485	434
2011.	1.123	592	531
2012.	946	482	464
Ukupno	37.849	19.357	18.492

⁴⁸⁶ Statistics Sweden, Number of persons in Sweden who have acquired Swedish citizenship by country of citizenship, sex and period, http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_TablePresentation____340508.aspx?layout=tableViewLayout1&rxid=9bfff9c7-86b8-4fc1-b1f1-bae754086a93, pregledano 18.11.2013.

2.2. Obrazovanost⁴⁸⁷

Prema podacima Agencije za statistiku Švedske, od 1993. do 2012. godine obrazovna struktura bh. imigranata starih između 16 i 74 godine, uključujući njihove potomke rođene u Švedskoj, prema područjima i nivou obrazovanja bila je sljedeća:

Tabela 5: Obrazovna struktura bh. iseljenika rođenih van Švedske za period 1993- 2010. godine

Imigranti starosti od 17 do 74 godine prema nacionalnom porijeklu, nivou obrazovanja, području obrazovanja (klasifikacija SUN2000), zemlji prethodnog boravka i periodu ⁴⁸⁸				
Bosna i Hercegovina (bh. iseljenici koji su rođeni izvan Švedske, uključujući rođene u BiH)	od 1993. do 1995. godine	od 1996. do 2001. godine	od 2002. do 2011. godine	2012.
(1) Osnovna škola i osnovno srednjoškolsko obrazovanje				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	6.275	1.028	884	47
<u>Ukupno (1)</u>				<u>8.234</u>
(2) Stručno srednjoškolsko obrazovanje				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	4.193	371	1.098	98
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	1.083	222	490	42
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	3.580	524	985	91
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	475	70	152	19
Nepoznato	6.733	1.242	254	6
<u>Ukupno (2)</u>				<u>21.728</u>
(3) Univerzitetsko obrazovanje nakon završene srednje škole - do 3 godine (ISCED97 4+5B) ⁴⁸⁹				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	473	53	159	10
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	780	80	186	17
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	1.032	116	211	18

⁴⁸⁷ <http://stats.oecd.org/Index.aspx?lang=en>, metadata: podaci se iz popisa stanovništva 2000., registra stanovništva i istraživanja o radnoj snazi 2002 u zemljama porijekla

⁴⁸⁸ Statistics Sweden, Immigrants 16-74 years of age by national background, level of education, field of education SUN 2000, latest country of residence and period, http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_Table_Presentation__340508.aspx?layout=table..., pregledano 15.11.2013.

⁴⁸⁹ Standardna međunarodna klasifikacija nivoa obrazovanja (The International Standard Classification of Education ISCED; cf. UNESCO 1997): osnovno obrazovanje ISCED 0/1/2. srednjoškolsko obrazovanje ISCED 3/4. Tercijarno – prvi stepen: ISCED 5A/5B. Tercijarno – drugi stepen: ISCED 6.

7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	161	24	76	6
Nepoznato	1.338	297	183	10
<u>Ukupno (3)</u>				<u>5.230</u>
(4) Univerzitetsko obrazovanje nakon završene srednje škole - 3 i više godina studiranja (ISCED97 5A ⁴⁹⁰)				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	488	52	151	17
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	986	103	164	22
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	1.094	121	158	16
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	328	24	59	12
Nepoznato	754	131	75	7
<u>Ukupno (4)</u>				<u>4.762</u>
(4) Postdiplomsko obrazovanje (ISCED97 6)				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	9	2	2	0
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	14	2	2	1
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	25	2	6	0
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	42	3	3	0
Nepoznato	21	3	0	0
<u>Ukupno (5)</u>				<u>137</u>
(5) Nema informacija o nivou završenog obrazovanja				
Nepoznato	4.923	1.227	1.057	213
<u>Ukupno (6)</u>				<u>7.420</u>
Ukupno 1+2+3+4+5+6				47.511
(bh. iseljenici u Švedskoj rođeni van Švedske, uključujući rođene u BiH)				

Dakle, kada je u pitanju 47.511 bh. imigranata starosti od 17 do 74 godine u Švedskoj, koji nisu rođeni u Švedskoj, uključujući one rođene u Bosni i Hercegovini, prema podacima koje je 2012. godine objavila Agencija za statistiku Švedske, ukupno 10.129 osoba (21%) iz te kategorije imaju završeno univerzitetsko obrazovanje (uključujući dodiplomsko i postdiplomsko obrazovanje), dok za 7.420 osoba (15,6%) Zavod za statistiku Švedske navodi

⁴⁹⁰ Standardna međunarodna klasifikacija nivoa obrazovanja (The International Standard Classification of Education ISCED; cf. UNESCO 1997): osnovno obrazovanje ISCED 0/1/2. srednjoškolsko obrazovanje ISCED 3/4. Tercijarno – prvi stepen: ISCED 5A/5B. Tercijarno – drugi stepen: ISCED 6.

da nema informacije o nivou stečenog obrazovanja. Najbrojnija je grupa osoba sa završenom srednjom stručnom školom (oko 22.000 ili 46%). Završenu osnovnu školu imaju 8.234 osobe (17%).

Tabela 6: Obrazovna struktura bh. iseljenika rođenih u Švedskoj za period 1993-2010. godine

Imigranti starosti od 17 do 74 godine prema nacionalnom porijeklu, nivou obrazovanja, području obrazovanja (po klasifikaciji SUN2000), zemlji prethodnog boravka i periodu ⁴⁹¹				
Bosna i Hercegovina (potomci bh. iseljenika koji su rođeni u Švedskoj)	od 1993. do 1995. godine	od 1996. do 2001. godine	od 2002. do 2011. godine	2012.
(1) Osnovna škola i osnovno srednjoškolsko obrazovanje				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	27	5	3	0
<u>Ukupno (1)</u>				<u>35</u>
(2) Stručno srednjoškolsko obrazovanje				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	16	3	5	1
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	5	1	0	0
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	11	4	1	1
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	2	1	2	0
Nepoznato	26	4	2	0
<u>Ukupno (2)</u>				<u>85</u>
(3) Univerzitetsko obrazovanje nakon završene srednje škole - do 3 godine (ISCED97 4+5B)				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	3	1	1	0
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	3	0	1	0
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	6	0	1	0
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	0	0	1	0
Nepoznato	10	0	0	0
<u>Ukupno (3)</u>				<u>27</u>

⁴⁹¹ Statistics Sweden, Immigrants 16-74 years of age by national background, level of education, field of education SUN 2000, latest country of residence and period, http://www.scb.se/Pages/SSD/SSD_Table_Presentation___340508.aspx?layout=table..., pregled 15.11.2013.

(4) Univerzitetsko obrazovanje nakon završene srednje škole - 3 i više godina studiranja (ISCED97 5A)				
0+1+2+8 opće obrazovanje, nastava, humanističke nauke i usluge	3	1	3	0
3 društvene nauke, pravo, komercijalne djelatnosti, administracija	2	3	8	1
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	6	3	0	0
7 zdravstvena njega i medicinski tehničari, socijalna skrb	2	0	0	0
Nepoznato	3	0	0	0
<u>Ukupno (4)</u>				<u>35</u>
(5) Postdiplomsko obrazovanje (ISCED97 6)				
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	0	0	1	0
<u>Ukupno (5)</u>				<u>1</u>
(6) Nema informacija o nivou završenog obrazovanja				
4+5+6 nauka, tehnologija, prerada, poljoprivreda	0	0	1	0
Nepoznato	17	5	3	4
<u>Ukupno (6)</u>				<u>30</u>
Ukupno 1+2+3+4+5+6 (bh. iseljenici rođeni u Švedskoj)				213

Ukoliko posmatramo grupu bh. migranata starosti od 17 do 74 godine, koji su rođeni u Švedskoj, a čiji su roditelji porijeklom iz BiH, prema podacima Agencije za statistiku Švedske, 29% osoba iz ove grupe imaju završeno tercijarno obrazovanje prvog i drugog stepena, a oko 40% završeno srednje stručno obrazovanje. Za 14% osoba iz ove grupe navedeno je da Agencija za statistiku Švedske nema informacije o nivou završenog obrazovanja.

Broj međunarodnih studenata iz BiH na školovanju na visokoškolskim ustanovama u Švedskoj, prema podacima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj, bio je sljedeći od 2007. do 2011. godine:

Tabela 7: Državljeni BiH u Švedskoj za završenim tercijarnim obrazovanjem⁴⁹²

	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.
Studenti bh. državljani na školovanju u Švedskoj	174	164	155	144	124
Studenti koji nemaju rezidentni status u Švedskoj a školuju se u toj zemlji	0	14	21	24	26
Ukupno	174	178	176	168	150

Interesantno je primijetiti da je broj studenata koji iz BiH privremeno borave u Švedskoj zbog studija skoro dvostruko veći nego broj potomaka bh. iseljenika rođenih u Švedskoj koji su završili tercijarno obrazovanje u toj zemlji.

3. Maternji jezik

Učenje maternjeg jezika za djecu bh. iseljenika u Švedskoj je dobro organizirano, jer djeca imaju mogućnost učenja maternjeg jezika u okviru dopunske nastave u sklopu udruženja i organizacija bh. dijaspore, kao i u okviru redovne integrirane nastave u švedskom obrazovnom sistemu. Integriranu nastavu finansiraju lokalne zajednice u Švedskoj.

Otvaranje bosanskih dopunskih škola u Švedskoj počelo je još tokom rata u Bosni i Hercegovini. Bosanske škole su pokrenute u svim mjestima u Švedskoj gdje su živjeli bh. iseljenici. Na ovim aktivnostima i aktivnostima uvođenja bosanskog jezika, kao dopunskog jezika u švedskim školama, aktivno je radio Savez bh. udruženja u Švedskoj. U Švedskoj je 1997. godine djelovalo 70 bosanskih dopunskih škola, koje je pohađalo više od 3.000 učenika, a nastavu je izvodilo više od 300 nastavnika. Nažalost, 2010. godine djelovalo je samo 13 bosanskih škola sa nekoliko stotina učenika i oko 30 nastavnika. Razlog za smanjenje broja dopunskih škola jednim dijelom je i u tome što je integrirana nastava učenja maternjeg jezika u švedskim školama prilično dobro organizirana. Nastava u dopunskim školama se izvodi prema Pravilniku o radu bh. dopunske škole sa odjeljenjima dopunske nastave za područje Švedske, kojeg je izradila Ambasada BiH. Nastava se odvija na osnovu važećeg nastavnog plana i programa Švedske.

Prema nastavnom planu i programu za predškolsko, osnovnoškolsko i srednjoškolsko obrazovanje, učenici koji govore dva ili više jezika imaju pravo da unaprijede znanje oba ili svih jezika koje poznaju. Propisi koji reguliraju obrazovanje omogućavaju da se učenicima određeni predmeti predaju na maternjem jeziku. Ovo je, uglavnom, slučaj u školama sa visokim procentom učenika imigrantskog porijekla. Djeca, čiji maternji jezik nije švedski, imaju pravo na podučavanje na maternjem jeziku u okviru posebnog školskog predmeta. Naime, predmet „maternji jezik“ ima poseban nastavni plan koji uključuje književnost,

⁴⁹² OECD Dataset: Foreign international students enrolled, Country of origin: Bosnia and Herzegovina, <http://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=RFOREIGN>, pregledano 18.11.2013.

istoriju i kulturu zemlje porijekla. Ovakva nastava obezbijedena je za oko 60 imigrantskih jezika u Švedskoj.⁴⁹³

Međutim, u praksi, bez obzira na zakonsku mogućnost i pravo na učenje maternjeg jezika, nije slučaj da baš u svim švedskim školama postoji mogućnost učenja maternjeg jezika za djecu imigrantskog porijekla. Organiziranje nastave maternjeg jezika je prepušteno lokalnim nivoima vlasti i nije u svim općinama organizirano na isti način i u istom obimu. Kada je u pitanju organiziranje nastave na maternjem jeziku u švedskim predškolskim ustanovama, organizira je samo svaka četvrta općina (oko 40% ukupnog broja švedskih općina). Ova nastava obično je organizirana tako da nastavnik maternjeg jezika održava nastavu nekoliko puta sedmično. U osnovnim školama nastava maternjeg jezika je najčešće organizirana u kasnim poslijepodnevnim satima, izvan redovnog školskog rasporeda. Učenje nastavnog predmeta na maternjem jeziku nije uobičajeno. U srednjim školama u oko 50% švedskih općina nudi se mogućnost učenja maternjeg jezika za imigrante.⁴⁹⁴

Stoga, a dijelom i zbog nezainteresiranosti roditelja, nisu sva djeca bh. porijekla obuhvaćena učenjem maternjeg jezika u sklopu redovne nastave u švedskom školskom sistemu, a iz godine u godinu broj bh. polaznika je sve manji. Također, još je u pripremi nastavni materijal (udžbenici) za imigrantske jezike u saradnji sa Nacionalnom agencijom za unaprjeđenje školstva Švedske. Najvažnija je aktivnost na izradi dvojezičnih rječnika. Naime, Vlada Švedske je finansirala i omogućila pripremu ovakvih rječnika za više od 20 jezika. Jedan od tih rječnika je i Švedsko-bosanski rječnik, čije je drugo, dopunjeno izdanje sa više od 28.500 riječi objavljeno 2005. godine. Autor je dr. Izet Muratspahić, iseljenik bh. porijekla u Švedskoj.

Prema broju djece koja imaju pravo na učenje maternjeg jezika u osnovnoj školi, bosanski, hrvatski i srpski jezik su 2004. godine treći po redu strani jezici u Švedskoj, nakon albanskog i arapskog. Nažalost, prema procentu djece koja u Švedskoj pohađaju nastavu maternjeg jezika na službenim jezicima BiH, nalazimo se tek na 8. mjestu. Također, treba naglasiti da Švedska tri službena jezika u BiH (i.e. bosanski, hrvatski i srpski) vodi pod nazivom „B/H/S“ i tretira ih kao jedan jezik.

Tabela 8: Maternji jezici imigranata sa najvećim brojem djece u švedskim osnovnim školama, 15. oktobar 2004⁴⁹⁵

Maternji jezik	Broj učenika koji imaju pravo na učenje maternjeg jezika	Broj učenika koji pohađaju nastavu maternjeg jezika	Procenat u odnosu na ukupan broj učenika koji imaju pravo na učenje maternjeg jezika
albanski	7.634	5.173	67,8 %
arapski	24.053	16.014	66,6 %
B/H/S	14.950	7.802	52,2 %

⁴⁹³ National Agency for Education Statistics 2003:3, Table 3.8B, www.skolverket.se

⁴⁹⁴ More Languages– More Opportunities, Ingela Nyman and Mai Beijer, Directors of Education, The National Agency for Education, Sweden

⁴⁹⁵ EUROPEAN INTERCULTURAL WORKPLACE PROJECT - WORK PACKAGE 3 - AN ANALYSIS OF IMMIGRATION TO SWEDEN, Jens Allwood, Charlotte Edebäck & Randi Myhre, juni 2006

engleski	7.250	3.556	49 %
Finski	9.992	4.111	41,1 %
kurdski	5.181	2.894	55,9 %
persijski	6.537	4.182	64 %
somalski	4.396	3.199	72,8 %
španski	10.074	5.373	53,3 %
turski	5.183	3.044	58,7 %

U školskoj 2008/2009. godini 1.318 djece čiji je maternji jezik bosanski, hrvatski ili srpski pohađalo je predškolsku nastavu, a od tog broja samo njih 459 je pohađalo nastavu maternjeg jezika.

Kada je u pitanju osnovna škola, ukupan broj djece koja su imala pravo na učenje maternjeg jezika (bosanskog/hrvatskog/srpskog) 2009. godine je bio 14.377, a samo 48,8% njih (7.022) koristilo je to pravo.⁴⁹⁶ Primjetan je procentualni pad (-3,4%) broja djece bh. porijekla koja pohađaju nastavu maternjeg jezika u odnosu na 2004. godinu, kada je polaznost iznosila 52,2%. Znači, oko 50% učenika porijeklom iz BiH, a u predškolskom uzrastu i više, i pored veoma povoljnih uslova koje pruža švedski školski sistem, ne uči maternji jezik. Također, ukupan broj djece bh. porijekla koja koriste mogućnost da pohađaju nastavu maternjeg jezika u Švedskoj manji je iz godine u godinu.

Tabela 9: Podaci za školsku 2008/2009. godinu o broju djece čiji je maternji jezik B/H/S⁴⁹⁷

2008/2009.	Ukupan broj djece kojima su B/H/S maternji jezici	Djevojčice	Dječaci	Ukupan broj djece koja koriste pravo na učenje maternjeg jezika	Djevojčice	Dječaci
<i>Predškolska nastava</i>	1.318	620	698	459 (35%)	227	232
<i>Osnovna škola</i>	14.377	7.012	7.365	7.022 (51%)	3.564	3.458

Nastavnici bosanskog jezika u švedskim školama su se 2007. godine organizirali i osnovali Udruženje nastavnika bosanskog/maternjeg jezika, a 2009. godine je ovo udruženje preraslo u Bosanskohercegovački savez nastavnika, učenika i roditelja. Cilj ovog udruženja je da okupi sve nastavnike bosanskog jezika u Švedskoj i na taj način doprinese kvalitetnijem izvođenju nastave maternjeg jezika za djecu bh. porijekla u švedskim školama. Prema informacijama Udruženja, stotine nastavnika iz BiH uspjeli su, uz položenu razliku ispita na univerzitetima u Švedskoj, zaposliti se u švedskim školama kao predavači maternjeg jezika. Udruženje je, također, pokrenulo inicijativu za formiranje lokalnih udruženja nastavnika, roditelja i učenika u svim švedskim lokalnim zajednicama gdje je to moguće kako bi se zajedno sa roditeljima radilo na uključivanju što većeg broja učenika u nastavu maternjeg jezika.⁴⁹⁸

⁴⁹⁶ National Agency for Education Statistics, Children, pupils and staff National level, Report 331 2009, Länkadress: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2354>

⁴⁹⁷ Ibid

⁴⁹⁸ <http://modersmal.skolverket.se/bosniska/>

Savez nastavnika, učenika i roditelja je 2010. godine pokrenuo projekat „Mjedenica“ u dogovoru sa Zavodom za specijalno obrazovanje i odgoj djece „Mjedenica“ u Sarajevu. Cilj projekta je ostvarivanje humanitarne i pedagoško-stručne saradnje, što obuhvata uzajamne posjete, ljetnje škole, prezentaciju radova Zavoda „Mjedenica“ u Švedskoj i slično. Projektom upravljaju dva koordinaciona odbora – jedan u Švedskoj i jedan Bosni i Hercegovini.⁴⁹⁹

4. Organiziranost

Bosanskohercegovačka dijaspora u Švedskoj spada među najbolje organiziranu bh. dijasporu u svijetu. U Švedskoj postoji mnoštvo organizacija sa različitim poljem djelovanja i oblikom organiziranja, uključujući krovne organizacije, saveze mladih, žena, nastavnika itd. Aktivnosti ovih organizacija usmjerene su na njegovanje kulture i tradicije bh. naroda, očuvanje maternjeg jezika i jačanje veza sa BiH.

U maju 2013. godine u Švedskoj je održana osamnaesta savezna smotra kulture i školstva bh. udruženja u organizaciji Saveza bh. udruženja u Švedskoj, Bosanskohercegovačko-švedskog saveza žena i Bh. saveza omladine, a domaćin je bilo Udruženje „Bosanska krajina“. Na Smotri kulture nastupilo je 17 bh. udruženja sa oko 620 učesnika, dok se u znanju nadmetalo 27 učenika iz tri odjeljenja Bosanske dopunske škole. Ukupan broj učesnika bio je veći od 1.000 iz 22 bh. udruženja. Skup je podržala Ambasada BiH u Štokholmu.⁵⁰⁰

APU mrežu u Švedskoj osnovali su akademici, poduzetnici i umjetnici s ciljem stvaranja uspješne strukovne grupacije. Ova organizacija aktivno radi na uvezivanju sa ostalim profesionalcima porijeklom iz BiH, kako bi stvorili platformu za razvoj poslovnih ideja, razmjenjivali informacije i lobirali za pomoć i podršku BiH.

U Švedskoj je 2009. godine osnovana i Stranka dijaspore (SDBiH)⁵⁰¹, čije je sjedište u Sarajevu i Geteborgu.

Dio iseljenih Srba i Hrvata porijeklom iz BiH uključen je u organizacije dijaspore Republike Srbije i Republike Hrvatske. Dakle, u Švedskoj postoje bosanskohercegovački orjentirana udruženja koja su oslonjena na bh. diplomatsko-konzularna predstavništva i institucije u BiH, ali i udruženja Srbije i Hrvatske u koja je uključen dio iseljenih Srba i Hrvata iz BiH.

Tabela 10: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Švedskoj

<p>Savez bosanskohercegovačkih udruženja u Švedskoj (osnovan 7.6.1992. godine, okuplja 105 bh. udruženja, oko 16.000 članova) Box 2293, 600 02 Norrköping, Sverige T +46(0)11 166622 F +46(0)11 166933 http://www.bhsavez.org/</p>	<p>Koordinacioni odbor bh. Saveza i organizacija u Švedskoj (osnovan 2007. godine u Jonkopingu)</p>
--	---

⁴⁹⁹ <http://modersmal.skolverket.se/bosniska/>

⁵⁰⁰ Osamnaesta savezna smotra kulture i školstva bh. udruženja, Bosanska pošta, Švedska, 3.6.2013. godine, http://www.bosniskaposta.no/vise.php?article_id=1224&category_id=4, pregledano 22.1.2014.

⁵⁰¹ Stranka dijaspore BiH, <http://strankadijaspore.com/o-nama>, pregledano 20.11.2013.

<p>Kulturno udruženje BiH „Bosna-Boras“ (osnovano 1993. godine, oko 400 članova)</p> <p>Evedalsgatan 1 (Nära Knalleland) Box 725, 503 16 Boras info@bosna-boras.se T 033-130066 F 033-130066 http://www.bosna-boras.se</p>	<p>Bosanskohercegovački savez žena u Švedskoj (osnovano 1995. godine, okuplja 35 udruženja, sekcija i centara u 72 grada, 6.174 člana)</p> <p>Fond „Djeci u BiH“ za stipendiranje učenika i studenata u BiH</p> <p>Bosnien och Hercegovinas Kvinnoriksförbund i Sverige Box353, 541 28 Skövde T 0500-48 14 86 F 0500-41 42 01 www.bihsavezzena.com</p>
<p>Bosansko-švedski savez žena u Švedskoj (osnovan 1999. godine)</p> <p>Skaraborgsvägen 21, postlåda 17 506 30 Borås, Sverige T +46 730774090 info@bssz.se</p>	<p>Bosanskohercegovački omladinski savez u Švedskoj – BHUF (osnovan 1994. godine, krovna organizacija za 20-ak omladinskih udruženja u Švedskoj)</p> <p>BHUF, Sodra Jarnvagsgatan 5, 35234, Vaxjo; BHUF Box 1011, 10138 Stockholm, Sweden T 0771-19 10 80 elma.jakubovic@bhuf.org, predsjednica</p>
<p>APU mreža</p> <p>info@apunetwork.net http://apunetwork.net/</p>	<p>Bosanskohercegovački savez nastavnika, učenika i roditelja u Švedskoj (osnovan 2007. godine, okuplja oko 100 nastavnika)</p> <p>Sjedište: Linköping sabitkalkan@hotmail.com (predsjednik) alma.koralic@kristinedal.stenungsund.se (sekretar) http://modersmal.skolverket.se/bosniska/</p>
<p>Vizionari.ba (mreža osnovana 2010. godine)</p> <p>T 0046-(0) 73 - 771 49 89 adi@vizionari.ba info@vizionari.ba</p> <p>http://www.vizionari.ba/</p>	<p>Rijaset Islamske zajednice u BiH Ured za bošnjačku dijasporu</p> <p>Centrale Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori Idriz Karaman, glavni imam, Švedska T 0046/36-130-314 izetbesic@yahoo.se</p> <p>Džemati IZ Bošnjaka u Švedskoj (9): Skövde, Enköping, Trelleborg, Linköping, Börs, Göteborg, Surte, Stockholm, Jonköping http://www.rijaset.ba/images/stories/Za-download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf http://www.rijaset.ba</p>

<p>Hrvatska katolička misija (HKM) Göteborg</p> <p>Parkgatan 14. 411 38 Göteborg T/F +46 (031) 13 56 33</p> <p>HKM Malmö Sjöblads väg 11. 213 70 Malmö HKM Stockholm Götgatan 66. 118 26 Stockholm HKM Jönköping Jönköpingsvägen 42. 331 34 Värnamo T +46 (0370) 176 77</p> <p>http://hrvatska-kmisija-goteborg.rkkweb.nu/kontakti.html</p>	<p>Srpska pravoslavna crkva u Švedskoj (10 parohija)</p> <p>Skandinavsko-britanska eparhija sjedište u Štokholmu u crkvi „Sveti Sava“</p> <p>Parohije:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Svetog Save, Stockholm; •Sv. Velikomučenika Georgija - Sodertalje; •Stefana Dečanskog, Goteborg; •Sv. Kirila i Metodija, Goteborg; •Sv. Kirila i Metodija, Malm; •Sv. Vasilija Velikog, Helsingborg; •Sv. Ane, Eskilstuna; •Sv. Dimitrija, Kristianstad; •Sv. Marije Magdalene, Lund; •Rođenja presvete Bogorodice, Jönköping <p>http://www.spc.rs/</p>
<p>Savez hrvatskih društava u Švedskoj (osnovan 1978. godine - krovna organizacija hrvatskih useljenika)</p> <p>Wieselgrensplatsen 13 SE-417 17 Göteborg http://hr.kroatiskariksforbundet.org/</p>	<p>Savez Srba u Švedskoj (pod nazivom „Jugoslovenski savez“ osnovalo ga osam udruženja 1970. godine. Danas okuplja četrdesetak udruženja odnosno oko 7.000 članova)</p> <p>Srpska omladinska organizacija Saveza Srba i Savez žena Saveza Srba u Švedskoj</p> <p>Serbernas Riksförbund i Sverige, Bellmansgatan 15 118 47 Stockholm Tel: 084620657 Fax: 084620592 serbernasriksforbund@srpstvo.com http://svenskserber.se/</p>

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Švedskoj informiraju se putem bh. radio i televizijskih satelitskih programa, *online* programa javnih servisa iz BiH, te putem novina, časopisa i biltena koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Švedskoj, kao i putem različitih web portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na maternjem jeziku.

Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH.

Tabela 11: Glasila bh. iseljenika u Švedskoj

<p>Glas Bosne i Hercegovine (Izdavač: Savez bh. udruženja u Švedskoj, izlazi dvomjesečno)</p> <p>Glas BiH, Box 2293, 600 02 Norrköping T 0046 (0)11 16 66 22 F 0046 (0)11 16 69 33 glasbih@bhsavez.org www.bhsavez.org</p>	<p>Bosanska pošta (Redakcija u Švedskoj)</p> <p>Sjedište u Norveškoj: Bosnisk Post AS Postboks 266 1851 MYSEN NORGE</p> <p>Redakcija Norrköping T +46 (0)11 28 77 13 F +47 (0) 11238607</p> <p>Redakcija Malmö T/F +46(0)40 212334 www.bosanskaposta.no/vise.php?category_id=4</p>
<p>Žena/Kvinna List Bh. saveza žena u Švedskoj (prvi bh. ženski list pokrenut izvan BiH 1999. Godine)</p> <p>Bosnien och Hercegovinas Kvinnoriksförbund i Sverige</p> <p>Box 353, 541 28 Skövde, Sweden T +46 500 48 14 86 T +46 500 41 42 01 info@bihsavezzena.com www.bihsavezzena.com/zena/index.html http://www.xn--ena-b3a.se/</p>	<p>Radio program „Zmaj od Bosne“</p> <p>http://bhrijec.com/radio.html</p>

6. Bilateralna saradnja

Kraljevina Švedska priznala je Bosnu i Hercegovinu 22.5.1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 11.12.1992. godine.⁵⁰²

6.1. Razvojna i druga pomoć

Švedska je jedan od najvećih bilateralnih donatora BiH. Odnosi između Bosne i Hercegovine i Švedske su veoma dobri i prijateljski. Švedska je od momenta priznavanja Bosne i

⁵⁰² Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralna saradnja, Datumi priznanja i uspostave diplomatskih odnosa, Švedska, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 22.1.2014.

Hercegovine, kao neovisne i suverene države, pokazala veliko interesovanje za saradnju u svim oblastima, tako da su i rezultati ove saradnje brojni i značajni.

Kraljevina Švedska je još tokom rata u BiH pokazala spremnost da pomogne time što je primila oko 65.000 izbjeglica iz BiH. Danas u Švedskoj živi oko 80.000 osoba porijeklom iz BiH, od kojih je više od 50.000 dobilo švedsko državljanstvo.⁵⁰³

Rad na dobrovoljnom povratku i obnovi počeo je kada se, po prvi put, pojavilo interesovanje za povratak u BiH. Savez bh. organizacija Švedske je, u saradnji sa Zavodom za doseljenike, Ministarstvom vanjskih poslova Švedske, nevladinim organizacijama, Agencijom za međunarodnu razvojnu pomoć Vlade Švedske (SIDA) i Luteranskim savezom Švedske pokrenuo niz projekata. Jedan od prvih takvih projekata bio je "Bosanci pomažu Bosancima", zatim Savjetodavna grupa za povratak u BiH i drugi.

Između Vijeća ministara BiH i Vlade Švedske potpisano je nekoliko sporazuma o razvojnoj saradnji koji su osigurali implementaciju 30 miliona eura za različite programe pomoći kako institucijama BiH tako i povratku u BiH. Sredstva su implementirana posredstvom Švedske razvojne agencije (SIDA), te još nekih agencija, i prema podacima Zavoda za migraciju Švedske, od 2001. do 2005. godine u BiH se dobrovoljno vratilo 149 naših državljana.

Švedska je jedan od najvećih donatora razvojne pomoći BiH (375 miliona eura od 1996. do 2010. godine). Do sada se najviše izdvajalo za infrastrukturu, privatni sektor i urbani razvoj, potom na ljudska prava i demokratsku vladu, prirodne resurse, te za socijalni sektor (zdravstvo, obrazovanje, itd.).

Također, tokom rata u BiH Švedska je donirala humanitarnu pomoć u vrijednosti od skoro milijardu švedskih kruna (oko 112 miliona eura), što je uključivalo hranu, medicinski materijal i opremu, madrace, deke, odjeću, skloništa, popravak zgrada koje su bile potrebne za kolektivne centre za izbjeglice i sl.

Nakon rata u BiH, aktivnosti Vlade Švedske bile su usmjerene na pomoć povratku izbjeglica (izgradnja 16.400 stambenih jedinica za 71.000 osoba).

Kao što je već spomenuto, donacije Švedske uglavnom implementira Agencija za međunarodnu razvojnu pomoć Švedske - SIDA (*Swedish International Development Agency*), čiji je bh. ured smješten u Ambasadi Švedske u Bosni i Hercegovini.

Putem SIDA u poslijeratnom periodu u BiH je pokrenut veliki broj razvojnih projekata. Osim SIDA, u BiH djeluje nekoliko švedskih nevladinih organizacija, uključujući Helsinški komitet Švedske, koji je 2009. godine preimenovan u *Civil Rights Defenders* (Branitelji građanskih prava), zatim „Kvinna till Kvinna“ (Žene za žene) i Međunarodni centar „Olof Palme“, čije je sjedište Ureda za Zapadni Balkan u Beogradu.⁵⁰⁴

Uspostavljena je saradnja između nekoliko gradova „pobratima“ u Švedskoj i BiH (npr. Västerås- Banja Luka, Burlöv-Lukavac, Gävle-Goražde, Luleå-Zenica, Strängnäs-Konjic).

⁵⁰³ <http://www.swedenabroad.com/SelectImageX/101711/Strategija.2006-2010.bosn.pdf>

⁵⁰⁴ Olof Palme International Center, <http://www.palmecenter.org/en/Contact-us/>, pregled 20.11.2013.

Tokom 2005. godine osnovana je Švedsko-bosanska privredna komora (koja je povezana sa Privrednom i industrijskom komorom južne Švedske).

Ambasada BiH u Švedskoj je, u saradnji sa Privrednom komorom Kraljevine Švedske – Jugoistočna Evropa, te ministarstvima vanjskih poslova BiH i Švedske, organizirala Poslovni forum BiH - Švedska 5. novembra 2009. godine u Štokholmu. Na Forumu, čiji je cilj bila promocija pozitivnog imidža BiH u Švedskoj, te jačanje trgovinske, privredne i investicione saradnje dvije zemlje, učestvovalo je oko 140 poslovnih ljudi, među kojima je bilo 50 predstavnika iz 26 bh. kompanija i više od 50 poslovnih ljudi iz brojnih švedskih kompanija, kao i veliki broj predstavnika državnih institucija Švedske i predstavnika drugih institucija i organizacija iz BiH.

Godine 2005. počela je implementacija projekta „Humani projekt Centara za lokalni razvoj“, čiji je nosilac grad Štokholm, u saradnji sa i uz finansijsku pomoć EU. Cilj projekta je pružanje pomoći povratku prisilnih migranata u četiri bh. grada (i.e. Srebrenici, Jajcu, Ilijašu i Banjoj Luci).

Švedska je nastavila uspješnu saradnju s BiH, čiji je fokus za naredni period razvojna saradnja, odnosno pomoć napretku BiH ka Evropskoj Uniji i u borbi protiv siromaštva. Opređeljenje Kraljevine Švedske za daljnje pomaganje BiH i pravac buduće saradnje iskazano je kroz dva dokumenta:

1. Strategiju o razvojnoj saradnji sa BiH za period 2006-2010. godine (izdvajanja na godišnjem nivou oko 40 miliona KM). Saradnja se temeljila na vlastitom razvojnom planu BiH, a usredotočena je na članstvo u EU i smanjenje siromaštva u zemlji, odnosno stvaranje podrške i pomoći prijelazu na tržišnu ekonomiju. Od spomenute sume najviše sredstava izdvojeno je na: a) jačanje institucija na državnom i lokalnom nivou i razvoj demokratije i b) ekonomski razvoj i otvaranje novih radnih mjesta. Prvi segment sadržao je elemente: program za povratak, deminiranje, podršku socijalnom sektoru i jačanje pravosudnih institucija. Najveći dio pomoći kanalan je putem lokalnih NVO, te UNDP-a i IOM-a. Drugi segment se odnosio na značajan doprinos jačanju mikrokreditnih organizacija u BiH, rješavanje strukturalnih ekonomskih problema, te pružanje podrške u poljoprivrednom sektoru.
2. Sporazum između BiH i Švedske o razvojnoj saradnji za period od 2011. do 2014. godine. Sporazum predstavlja bilateralni okvir za provođenje švedske Strategije za razvojnu saradnju sa BiH u periodu 2011-2014. godine, čiji su glavni fokus i cilj podrška procesu integracije BiH ka Evropskoj Uniji. Sporazumom je predviđeno da podrška bude usmjerena na tri glavna područja: demokratiju, ljudska prava i ravnopravnost spolova; razvoj tržišta, te općinsku infrastrukturu za zaštitu okoliša. Švedska će usko saradivati s Evropskom komisijom i drugim bilateralnim donatorima radi koordinacije podrške. Ukupna podrška ima za cilj stvaranje uslova za provođenje potrebnih ekonomskih, političkih i institucionalnih reformi u BiH u skladu sa standardima Evropske Unije.⁵⁰⁵

⁵⁰⁵ Bosnia and Herzegovina Cooperation Strategy 2011-2014, <http://www.swedenabroad.com/en-GB/Embassies/Sarajevo/Development-Cooperation/International-Development-Cooperation/>, pregledano 20.11.2013.

Razvojne programe i projekte zasnovane na Sporazumu će planirati i realizirati Švedska agencija za međunarodnu razvojnu saradnju, u saradnji sa partnerima iz BiH. Tokom perioda važenja Strategije i Sporazuma, vrijednost švedske reformske saradnje sa BiH iznosit će oko 73 miliona eura, odnosno oko 18 miliona eura godišnje.

Kraljevina Švedska podstiče dobrovoljni povratak i cirkularnu migraciju koja, prema mišljenju švedskih vlasti, otvara mogućnost saradnje Bosne i Hercegovine i Švedske. U julu 2009. godine Vlada Švedske je imenovala nezavisni Parlamentarni komitet za cirkularnu migraciju i razvoj.⁵⁰⁶ Zadatak komiteta je da sačini plan cirkularne migracije i identifikira faktore koji utiču na mogućnosti migranata da se kreću tj. da iz Švedske idu u zemlje porijekla, kao i da se ponovo vraćaju u Švedsku. Cilj je da budu predložene mjere za otklanjanje prepreka za cirkularnu migraciju kako bi bila olakšana i povećana mobilnost i pozitivni razvojni efekti cirkularne migracije. Prema privremenom izvještaju ovog komiteta, objavljenom 29. 9. 2010. godine⁵⁰⁷, te finalnom izvještaju iz marta 2011. godine⁵⁰⁸, migracija utiče na razvoj i zemlje porijekla i zemlje odredišta, a u isto vrijeme migranti se sami, također, mijenjaju i razvijaju. Naime, Komitet je zaključio da cirkularna migracija može osigurati tzv. „trostruku dobit“ (za same migrante, zemlje porijekla i zemlje prijema).

6.2. Bilateralni sporazumi između BiH i Švedske

Prema podacima Ministarstva vanjskih poslova BiH, između BiH i Kraljevine Švedske na snazi je ukupno 28 bilateralnih sporazuma, od kojih je 8 potpisano nakon 1992. godine, a 20 je preuzeto sukcesijom od bivše Jugoslavije.⁵⁰⁹ Dobri ukupni odnosi BiH i Kraljevine Švedske, ipak, nisu rezultirali dovoljnim brojem bilateralnih sporazuma. Još nije postignut novi sporazum o socijalnom osiguranju, koji je veoma značajan s obzirom na veliki broj bh. iseljenika u Kraljevini Švedskoj. Nacrt sporazuma o socijalnom osiguranju upućen je švedskoj strani 08.01.2003. godine na usaglašavanje.⁵¹⁰

Od ukupno osam potpisanih sporazuma nakon 1992. godine, četiri su posebno važna za bh. iseljeništvo:

- Sporazum o unaprjeđenju i zaštiti investicija između BiH i Švedske, potpisan u Štokholmu 31.10.2000. godine, stupio na snagu 14.5.2000. godine („Sl. glasnik BiH“, broj 02/01 i 06/01);

⁵⁰⁶ Sweden's Committee for Circular Migration and Development, <http://www.government.se/sb/d/12680/a/152650>, pregled 21.11.2013.

⁵⁰⁷ Ibid

⁵⁰⁸ Circular migration and development, <http://www.government.se/sb/d/14297/a/167259>, pregled 21.11.2013.

⁵⁰⁹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi, Bilateralni ugovori i sporazumi prema državama, Švedska, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1221&id=7775, pregledano 22.1.2014.

⁵¹⁰ Prema informacijama kojima raspolaže Agencije za rad i zapošljavanje BiH, do finaliziranja ovog nacrta još uvijek nije došlo jer švedska strana nije dala povratnu informaciju niti se uključila u pregovore, 21.11.2013. godine

- Sporazum o dvojnomo državljanstvu između Bosne i Hercegovine i Kraljevine Švedske, potpisan u Sarajevu 20.12.2004. godine, ratificiran 30.3.2006. godine („Sl. glasnik BiH“, broj 02/06);
- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Vlade Kraljevine Švedske o pojednostavljenoj proceduri readmisije za osobe koje nemaju dozvolu ulaska ili boravka („Sl. glasnik BiH“, broj 02/07 i 04/07);
- Sporazum o razvojnoj saradnji između Vijeća ministara BiH i Vlade Kraljevine Švedske („Sl. glasnik BiH“ broj: 1/08 i 2/08).

6.3. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom

- Sporazum između Jugoslavije i Švedske o zapošljavanju jugoslovenskih radnika u Švedskoj („Sl. list SFRJ“, br. 12/67);
- Konvencija o socijalnom osiguranju između SFRJ i Švedske („Sl. list SFRJ“, br. 09/69);
- Konvencija između SFRJ i Kraljevine Švedske o socijalnom osiguranju, sa Protokolom uz Konvenciju i Sporazumom o primjeni Konvencije o socijalnom osiguranju („Sl. list SFRJ“, br. 12/79);
- Sporazum između Vlade SFRJ i Vlade Švedske o uzajamnoj zaštiti investicija („Sl. list SFRJ“, br. 12/79);
- Sporazum između SFRJ i Kraljevine Švedske o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u odnosu na poreze na dohodak i imovinu („Sl. list SFRJ“, br. 07/81).

7. Preporuke

1. Uzimajući u obzir već potpisani Sporazum o razvojnoj saradnji između BiH i Švedske, inicirati sklapanje sporazuma o migracijskom partnerstvu sa Švedskom (po uzoru na sporazum sa Švicarskom), na osnovu kojeg bi Švedska agencija za razvoj i saradnju (SIDA) u projekte saradnje sa BiH uvrstila migraciju i razvoj.
2. Inicirati programe koji se oslanjaju na Strategiju razvojne saradnje BiH i Švedske za razvoj tržišta, odnosno kreiranje konkurentnog poslovnog sektora u BiH kroz otvaranje malih i srednjih preduzeća koristeći potencijale i iskustva bh. dijaspora iz Švedske.
3. Insistirati na zaključivanju bilateralnog sporazuma o socijalnom osiguranju, a posebno u svjetlu već postojećih programa dobrovoljnog povratka bh. građana iz Švedske, uz obavezno razmatranje mogućnosti prenosivosti socijalnih davanja (penzija i dr.) stečenih u Švedskoj za povratnike u BiH.
4. Inicirati zaključivanje bilateralnog sporazuma o naučno-tehničkoj, kulturnoj i obrazovnoj saradnji sa takvim opcijama koje će olakšati transfer znanja i tehnologije.
5. Tražiti od Vlade Švedske da pomogne aktivnosti organizacija i udruženja bh. dijaspora u Švedskoj na transferu znanja, vještina, investicija i tehnologije u BiH.

U Švicarskoj živi oko 60.000 bh. iseljenika, od kojih je 25.900 steklo državljanstvo Švicarske. S obzirom na to da Švicarska dozvoljava dvojno i višestruko državljanstvo, državljani Bosne i Hercegovine se kod sticanja švicarskog ne odriču bh. državljanstva. Švicarska je prva država sa kojom je Bosna i Hercegovina zaključila Sporazum o migracijskom partnerstvu⁵¹¹ i jedina država koja je uključila oblast migracije i razvoja u razvojnu pomoć Bosni i Hercegovini.

1. Brojno stanje

Prema podacima Saveznog ureda za statistiku Švicarske iz 2010. godine⁵¹², u ovoj zemlji živi ukupno 34.240 bh. državljana⁵¹³ sa trajnom i 245 sa privremenom boravišnom dozvolom, kao i 25.900 osoba bh. porijekla koje su od 1993. do 2010. stekle švicarsko državljanstvo⁵¹⁴, što ukupno iznosi oko 60.000 osoba bh. porijekla.

Bosanskohercegovački državljani u Švicarskoj su 2010. godine činili 2,3 % ukupnog broja stranaca, što je Bosnu i Hercegovinu stavljalo na 9. mjesto među prvih 10 zemalja porijekla imigranata u toj zemlji.⁵¹⁵

Savezni zavod za migraciju Švicarske objavio je 2012. godine da je broj stalnog stranog stanovništva Švicarske porijeklom iz BiH i nekoliko drugih zemalja Zapadnog Balkana sljedeći:

Tabela 1: Broj stranaca iz BiH i drugih zemalja Zapadnog Balkana u Švicarskoj, 2010.-2012.

Kod državljanstva	2010.	2011.	2012.
Bosna i Hercegovina	34.558	33.505	32.912
Hrvatska	33.772	32.761	31.766
Srbija	113.343	102.957	94.851
Makedonija	60.165	60.807	61.631
Kosovo* ⁵¹⁶	63.196	72.118	79.437

Švicarska je jedna od država u koju su građani Bosne i Hercegovine tradicionalno išli na privremeni rad. To potvrđuju rezultati popisa iz 1981. godine, prema kojima je u ovoj zemlji te godine boravilo ukupno 21.066 osoba iz Bosne i Hercegovine, od čega 18.725 na privremenom radu i 2.341 član njihovih porodica.⁵¹⁷ Pretpostavlja se da je izvjestan broj ovih radnih migranata ostao u Švicarskoj.

⁵¹¹ Istovjetan sporazum zaključen je 2012. godine i sa Lihtenštajnom

⁵¹² Federal Office for Migration,

http://www.bfm.admin.ch/content/bfm/en/home/dokumentation/zahlen_und_fakten/auslaenderstatistik/aktuelle_ergebnisse.htm, accessed on 7.12.2010

⁵¹³ <http://www.pxweb.bfs.admin.ch/Dialog/Saveshow.asp>, accessed in January 2013

⁵¹⁴ <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/01/07/blank/data/04.html> (od ukupno 25.400 državljana BiH koji su u period od 1993. do 2010. stekli državljanstvo Švicarske, 1.924 lica stekli su državljanstvo Švicarske 2010. godine)

⁵¹⁵ Statistical data on Switzerland 2010, Federal Statistical Office

⁵¹⁶ *UNSCR 1244

⁵¹⁷ Popis stanova i domaćinstava u SFRJ, 1981. godina - Tabela br. 069, osnovne skupine stanovništva u inostranstvu prema zemljama boravka, SFRJ, SRBiH, Beograd, 1984. godina, str. 3 – podaci za emigrante iz BiH u

U Švicarskoj je 2010. godine rođeno 415 djece čiji su roditelji bh. državljani. Od 1992. do 2010. godine u Švicarskoj je rođeno ukupno 11.008 djece sa bh. državljanstvom.⁵¹⁸

2. Status

Status osoba bosanskohercegovačkog porijekla u Švicarskoj u potpunosti je riješen kroz sticanje državljanstva, te dozvole trajnog ili ograničenog boravka (radne dozvole).

Prema podacima Saveznog ureda za statistiku Švicarske iz 2010. godine⁵¹⁹, u Švicarskoj Konfederaciji živi ukupno 34.240 bh. državljana⁵²⁰ (od toga 11.008 djece sa bh. državljanstvom rođene u Švicarskoj od 1992. do 2010. godine⁵²¹) sa trajnom i 245 sa privremenom boravišnom dozvolom, kao i 25.900 osoba bh. porijekla koje su od 1993. do 2010. godine stekle švicarsko državljanstvo⁵²², što ukupno iznosi oko 60.000 osoba bh. porijekla.

Bosna i Hercegovina je 2007. godine bila peta evropska zemlja po redu (iz reda zemalja koje nisu članice EU) prema brojniosti stranaca - iseljenika u Švicarskoj.

U Švicarskoj je 2010. godine bilo 2.448 bh. državljana sa statusom priznatih izbjeglica, a između 1997. i 2006. godine taj broj je bio najveći (oko 5.500 bh. državljana). Ukupno su 1999. godine u Švicarskoj bile priznate 5.952 osobe iz BiH sa izbjegličkim statusom, a sredinom 2013. godine, prema podacima Centralnog ureda za statistiku UNHCR, od ukupno 27.419 priznatih izbjeglica u svijetu porijeklom iz BiH, u Švicarskoj ih je bilo 2.714.⁵²³

Švicarska je 2007. godine odobrila izbjeglički status za ukupno 22.900 osoba, od kojih je skoro jedna četvrtina bila iz BiH, Srbije i Crne Gore, jedna petina iz Turske, a 10% iz Iraka.⁵²⁴

Švicarskoj, Bibliotečki fond: Zapošljavanje i aktivnost samoupravnih interesnih zajednica SFRJ za zapošljavanje, Savezni biro za poslove zapošljavanja SFRJ, Evidencija o privremenom zapošljavanju po zemljama po bivšim republikama SFRJ

⁵¹⁸ Djeca rođena u Švicarskoj, <http://www.pxweb.bfs.admin.ch/Dialog/Saveshow.asp>, pregledano 12.8.2013. godine

⁵¹⁹ Federal Office for Migration, http://www.bfm.admin.ch/content/bfm/en/home/dokumentation/zahlen_und_fakten/auslaenderstatistik/aktuelle_ergebnisse.htm, accessed on 7.12.2010

⁵²⁰ <http://www.pxweb.bfs.admin.ch/Dialog/Saveshow.asp>, accessed in January 2013

⁵²¹ Djeca rođena u Švicarskoj, <http://www.pxweb.bfs.admin.ch/Dialog/Saveshow.asp>, pregledano 12.8.2013. godine

⁵²² <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/de/index/themen/01/07/blank/data/04.html> (od ukupno 25.400 državljana BiH koji su u period od 1993. do 2010. stekli državljanstvo Švicarske, 1.924 lica stekli su državljanstvo Švicarske 2010. godine)

⁵²³ Centralni ured za statistiku UNHCR-a Ženeva, EM odgovor od 11.2.2014. godine na upit Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH od 16.1.2014. godine

⁵²⁴ Scindall, Julie (2009), *Switzerland's non-EU immigrants: their inegration and Swiss attitudes*, <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=731>, Migration Policy Institute: Washington, pregledano 25.12.2013.

Tabela 2: Stranci u Švicarskoj prema državama porijekla koje nisu članice EU, 2007. godine

Foreigners in Switzerland by Region and Select Non-EU Countries, 2007 (Stranci u Švicarskoj prema regiji i zemljama koje nisu članice EU, 2007. godina) ⁵²⁵		
<i>Non-EU countries (zemlje koje nisu članice EU)</i>	Ukupno	%
Srbija i Crna Gora	196.078	11,5 %
Turska	75.382	4,4 %
Makedonija	60.509	3,6%
Bosna i Hercegovina	41.654	2,4%
Hrvatska	38.114	2,2%

Prema podacima za 2012. godinu Zavoda za statistiku Švicarske⁵²⁶, 34,7% stalnog rezidentnog stanovništva te zemlje starosti 15 i više godina (ukupno 2.335.000 osoba) imaju imigrantsko porijeklo, a jedna trećina (853.000) ih ima švicarsko državljanstvo. Četiri petine stanovništva Švicarske sa imigrantskim porijeklom su i sami imigranti (prva generacija stranaca i naturalizirane osobe), dok ih je jedna petina rođenih u Švicarskoj (druga generacija stranaca i naturalizirani državljani Švicarske).

Švicarski ured za migracije izvještava da su od januara 2011. do 31. jula 2012. godine ukupno 4.593 osobe iz Bosne i Hercegovine, Makedonije i Srbije podnijele zahtjeve za azil u Švicarskoj, od kojih je odobreno samo 20 (0,5%).

Broj odobrenih zahtjeva za azil za tražitelje iz BiH i ostalih zemalja naše regije je simboličan, jer Švicarski zavod za migraciju procjenjuje da su ove zemlje porijekla sigurne i da u njima nema progona manjina, odnosno da državljani BiH ne ispunjavaju uslove za davanje azila u Švicarskoj.

2.1. Državljanstvo

S obzirom na to da je Švicarska ustrojena kao konfederacija, državljanstvo je u nadležnosti kantona i zajednica/općina, odnosno u Švicarskoj svaki građanin posjeduje tri državljanstva: općinsko, kantonalno i federalno.

Prema Federalnom zakonu o sticanju i gubitku državljanstva Švicarske iz 1953. godine, izmijenjenom i dopunjenom 1992. godine⁵²⁷, Savezna vlada uspostavlja sljedeće osnovne kriterije za odobravanje prijema u švicarsko državljanstvo za strane državljane:

- boravak na teritoriji Švicarske od ukupno 12 godina, uključujući duplo računanje perioda boravka između 10. i 20. godine života;
- da je podnositelj zahtjeva integriran u švicarsku životnu sredinu;
- da dobro poznaje švicarske životne navike i običaje;

⁵²⁵ Source: Swiss Federal Statistical Office, La population étrangère en Suisse (Neuchâtel: FSO, 2008).

⁵²⁶ Swiss Statistics, Migration and integration – data indicators, Population with an immigration background, <http://www.bfs.admin.ch/bfs/portal/en/index/themen/01/07/blank/key/04.html>, pregledano 24.12.2013.

⁵²⁷ Federal Law on Granting and Loss of Swiss Nationality (Savezni zakon o sticanju i gubitku državljanstva Švicarske), 1953, izmijenjen i dopunjen 1992. godine, <http://www.legislationline.org/documents/action/popup/id/6703>

- da poštuje švicarski pravni poredak i
- da ne ugrožava unutrašnju i vanjsku bezbjednost Švicarske.

Nakon ispunjavanja ovih uslova, stranim državljanima Savezni ured za migracije izdaje dozvole za prijem u državljanstvo, koje predstavljaju „zeleno svjetlo“ za sticanje švicarskog državljanstva.

Kantoni i zajednice imaju dodatne zahtjeve (u skladu sa svojim zakonima) koje strani državljanin treba ispuniti. Jedan od tih dodatnih zahtjeva je neprekidan boravak u određenom kantonu/zajednici od 2 do 10 godina (zavisno od propisa kantona/zajednice). Tek kada strani državljanin ispuni i te uslove, završi proceduru na nivou kantona/zajednice i dobije njihove dozvole, tada stiže pravo na švicarsko državljanstvo. Međutim, do prije nekoliko godina, kantoni i općine nisu morali navoditi razloge zbog kojih nekoj osobi nisu odobrili državljanstvo. Naime, neke općine su odlučivale o ovom pitanju glasanjem mještana. Budući da je ovakav vid donošenja odluke bez obrazloženja smatran diskriminirajućim, Vrhovni savezni sud Švicarske je 2003. godine usvojio zabranu donošenja odluke glasanjem mještana i propisao obavezu kantonima da daju obrazloženje za odbijanje zahtjeva za upis u državljanstvo.⁵²⁸

S obzirom na to da su procedura i uslovi za sticanje švicarskog državljanstva prilično komplicirani i zahtjevni, nije neobično da veliki broj stranaca u Švicarskoj, a među njima i bh. državljana, borave u ovoj zemlji čak i po 15 godina na osnovu dozvola za stalni boravak, a bez državljanstva. Prema statističkim podacima Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD)⁵²⁹, više od 30.000 bh. iseljenika, koji nemaju švicarsko državljanstvo, borave u ovoj zemlji duže od 10 godina.

Prema spomenutom Zakonu, sticanje državljanstva naturalizacijom moguće je u redovnoj, ali i olakšanoj proceduri. Olakšana procedura postoji za slučajeve koji se odnose na: strane supruge švicarskih državljana (tri godine braka i najmanje pet godina boravka u Švicarskoj), te na djecu naturaliziranih osoba. Uglavnom, ostali uslovi, osim dužine boravka koja je pet godina, su isti kao i u redovnoj proceduri za sticanje švicarskog državljanstva: integracija, poznavanje švicarske kulture i običaja, poštivanje pravnog poretka i neugrožavanje bezbjednosti Švicarske. U slučaju bh. iseljenika, 2010. godine je ukupno 75 osoba dobilo švicarsko državljanstvo prema olakšanoj proceduri.⁵³⁰

Zakon je izmijenjen i u dijelu koji se odnosi na odlučivanje o olakšanoj dodjeli državljanstva tako da je sada savezni nivo vlasti taj koji, uz prethodne konsultacije sa kantonima i općinama, donosi odluku o dodjeli državljanstva prema ovoj proceduri.

Na osnovu dopuna i izmjena Zakona o državljanstvu iz 1992. godine, u Švicarskoj postoji mogućnost dvojnog ili više državljanstava. Naime, sticanje švicarskog državljanstva nije uslovljeno odricanjem od izvornog državljanstva, izuzev u slučajevima kada to nalažu zakoni domovine tražitelja. Dakle, bh. državljanin koji stiže (i) švicarsko, u većini slučajeva, zadržavaju i bosanskohercegovačko državljanstvo.

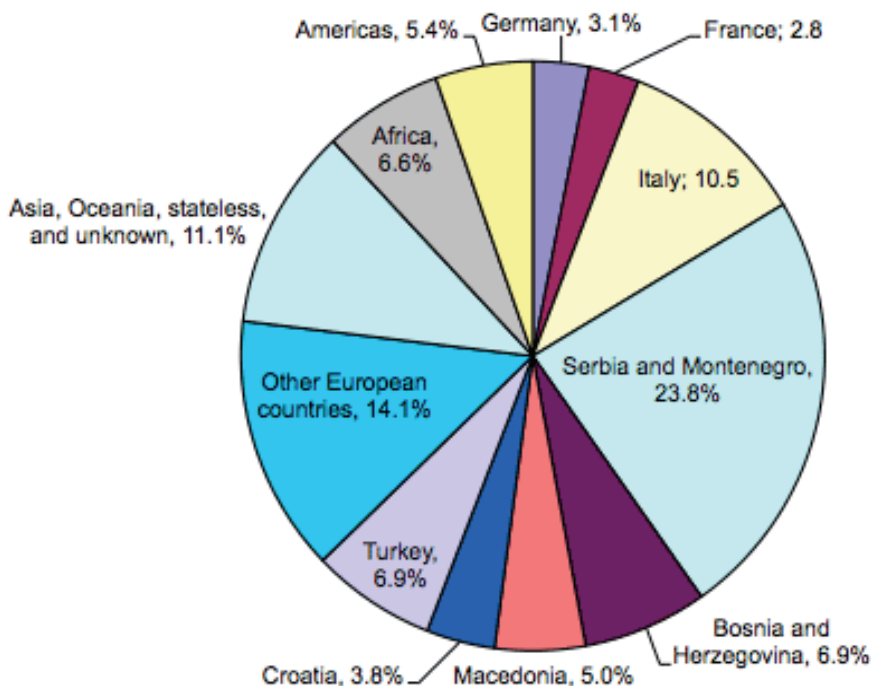
⁵²⁸ EUDO Citizenship observatory, Country Report Switzerland, May 2010

⁵²⁹ <http://stats.oecd.org/Index.aspx?lang=en>, accessed on 24.11.2010.

⁵³⁰ Swiss Federal Office for Migration

Iako kantoni i određene političke partije u Parlamentu Švicarske zagovaraju zabranu dvojnog državljanstva, to se još nije desilo.

Procenat naturaliziranih državljana Švicarske prema zemlji, odnosno regiji porijekla, izgledao je ovako 2007. godine⁵³¹:

2.2. Zaposlenost⁵³²

Kada je u pitanju zaposlenost bh. iseljenika u Švicarskoj 2010. godine, od ukupnog broja osoba starijih od 15 godina - 40.823, koji se odnosi na osobe bh. porijekla sa bh. državljanstvom te sa švicarskim državljanstvom, njih 33.302 činili su aktivnu radnu snagu, a ostali su bili studenti ili penzioneri. Zaposleno je bilo ukupno 30.080 osoba, što čini 90,3% zaposlene aktivne radne snage bh. porijekla. Znači, stopa nezaposlenosti bh. iseljenika u Švicarskoj 2010. godine bila je 9,7%, što za naše lokalne uslove predstavlja vrlo dobar procenat. Poređenja radi, procenat nezaposlenosti⁵³³ za ukupno stanovništvo Švicarske za 2009. godinu bio je 3,7%, a prosječna stopa nezaposlenosti svih stranaca u Švicarskoj, uključujući bh. useljenike, u istom periodu bila je 7,2%.

Da bi nam bio jasniji razlog lošije zaposlenosti bh. iseljenika u odnosu na druge strance, pogledaćemo stopu nezaposlenosti bh. iseljenika prema stručnoj spremi:

- Završeno tercijarno obrazovanje: 10% nezaposlenih;

⁵³¹ Source: Swiss Federal Statistical Office, La population étrangère en Suisse (Neuchâtel: FSO, 2008).

⁵³² <http://stats.oecd.org/Index.aspx?lang=en>, Data extracted on 24 Nov 2010 10:16 UTC (GMT) from OECD.Stat

⁵³³ Statistical data on Switzerland 2010, Federal Statistical Office

- Završeno sekundarno obrazovanje: 6,25% nezaposlenih (što je bolje od prosjeka nezaposlenosti svih stranaca u Švicarskoj);
- Završeno osnovno obrazovanje: 8 % nezaposlenih.

Vidljivo je da bh. iseljenici sa završenom visokom stručnom spremom imaju najlošiju stopu nezaposlenosti (10%), od čega nezaposlene žene bh. porijekla sa tercijarnim obrazovanjem čine 57%.

Inače, od ukupnog broja nezaposlenih bh. iseljenika u Švicarskoj, 3.222 (63%) čine žene.

Bosanskohercegovački iseljenici su najviše zaposleni u proizvodnji (27%), zatim građevinskom sektoru (11,4 %), prodaji (11,6%), ugostiteljstvu - hotelima i restoranima (11%) i u zdravstvu i socijalnom sektoru (10,2%).

3. Maternji jezik

Nastava bosanskog jezika organizirana je u okviru organizacija bh. iseljenika, džemata Islamske zajednice Bošnjaka, a nastava srpskog jezika u okviru crkvenih općina Srpske pravoslavne crkve u Švicarskoj.

U avgustu 2013. godine izabrana je nastavnica dopunske nastave na srpskom jeziku za kantone Lucern, Cug i Švic⁵³⁴, gdje dopunske škole srpskog jezika pohađaju djeca porijeklom iz Srbije, ali i djeca porijeklom iz BiH, čiji je maternji jezik srpski (jedan od tri jezika u BiH).

Organizirano djelovanje hrvatskih škola u Švicarskoj počelo je 1990. godine kroz inicijativu Hrvatske kulturne zajednice i Hrvatskih katoličkih misija. Od 1993. godine pokroviteljstvo nad hrvatskim dopunskim školama preuzelo je Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske. Hrvatsku nastavu danas izvodi 20 učitelja za oko 1.750 učenika, na 94 nastavna mjesta.⁵³⁵ Učenici na kraju školske godine dobivaju učeničke knjižice ili svjedočanstva. U nekim kantonima ocjene iz hrvatske dopunske nastave upisuju se u švicarska svjedočanstva, a za pohađanje nastave učenici se prijavljuju putem švicarskih škola. Učionice na raspolaganje stavljaju švicarske školske vlasti, a nastava se održava radnim danima u poslijepodnevnim satima. Osim hrvatskog jezika, djeca u hrvatskim dopunskim školama upoznaju hrvatsku historiju, kulturu i geografiju. U nekim kantonima roditelji prijavnice za nastavu dobivaju od učitelja u redovnoj školi, negdje prijava slijedi putem učitelja koji održava nastavu ili koordinatora. Godišnjim doprinosom roditelji pomažu rad hrvatskih dopunskih škola u Švicarskoj.⁵³⁶ Dopunske škole hrvatskog jezika pohađaju djeca hrvatskih iseljenika porijeklom iz Hrvatske, kao i iz BiH.

Na univerzitetima u Bernu⁵³⁷, Baselu⁵³⁸ i Cirihi⁵³⁹ održavaju se seminari iz slavistike.

⁵³⁴ Srpska dijaspora, Švicarska, „Marina Đurđević uči decu u tri kantona“, 13.8.2013. godine, <http://www.srpskadijaspora.info/arhiva.asp?kat=Svajcarska>, pregledano 30.12.2013. godine

⁵³⁵ Republika Hrvatska, Državni ured za hrvate izvan Republike Hrvatske, Hrvatsko iseljeničtvo u Švicarskoj, <http://www.hrvtiizvanrh.hr/hr/hmiu/hrvatsko-iseljenicstvo-u-svicarskoj/37>, pregledano 30.12.2013. godine

⁵³⁶ Hrvatska nastava u Švicarskoj, http://www.hds-ch.com/index.php?option=com_content&view=section&layout=blog&id=9&Itemid=83, pregledano 30.12.2013. godine

⁵³⁷ Univerzitet Bern, Slavistik Bern-Fribourg, http://www.issl.unibe.ch/content/index_ger.html, pregledano 30.12.2013.

Tabela 3: Dopunske škole koje pohađaju djeca bh. iseljenika u Švicarskoj

<p>Islamski bošnjački Centar Ciri Bosanska škola</p> <p>Grabenstrasse 7 CH-8952 Schlieren, Zürich, Schweiz info@ibc-zh.ch T +41 (0)44 730 80 60 F +41 (0)44 730 80 57 http://www.ibc-zh.ch</p> <p>http://www.ibc-zh.ch/bismillah/index.php/mekteb--bosanska-skola/bosanska-skola</p>	<p>Bosanska škola „Mak Dizdar“ Basel</p> <p>Rasema Bašić rbasic@hotmail.com Učiteljica: Vesna Suljić-Karaus http://www.bosanskaskola.ch</p>
<p>Bosanska škola pri Bošnjačkom kulturnom udruženju „Bosona“</p> <p>Zaina Gafić-Tocchetti, voditeljica škole via Cantonale 6805 Mezzovico info@bosona.ch sulej@ticino.com</p>	<p>Hrvatska nastava u Švicarskoj</p> <p>http://www.hds-ch.com/</p>
<p>Srpska dopunska škola Lucern</p> <p>Serbische Ergänzungsschule Postfach 635 -6016 Littau</p>	<p>Srpska škola u Romanskoj Švicarskoj</p> <p>Ecole serbe en Suisse romande C.P. 5165,1002 Lusanne brakus@gmx.ch</p>

4. Organiziranost

Bosanskohercegovačka dijaspora u Švicarskoj organizirana je u okviru različitih društava, od kojih je većina organizirana na nacionalnoj osnovi. Značajan broj bh. iseljenika udružen je u okviru vjerskih zajednica Bosne i Hercegovine i susjednih država Srbije i Hrvatske.

Veliki broj bh. iseljenika u Švicarskoj nije uključen u rad udruženja, klubova i zajednica, dok su mnogi Hrvati i Srbi iz BiH uključeni u rad udruženja Hrvatske i Srbije. Za razliku od hrvatskih i srpskih krovnih udruženja dijaspore uspostavljenih u Švicarskoj, nije zabilježeno postojanje krovnog udruženja bosanskohercegovačke dijaspore u toj zemlji.

Dakle, Ambasada BiH u Bernu bilježi aktivnost ukupno 47 vjerskih, sportskih i kulturnih društava koja okupljaju pripadnike bh. dijaspore u Švicarskoj. Inače, rad imigrantskih udruženja i klubova u Švicarskoj finansijski podržavaju tamošnje općine i Komisija za strance (EKA – *Eidgenössische Ausländerkommission*).

⁵³⁸ Universität Basel, Slavistisches Seminar, <http://slavistik.unibas.ch/>, pregledano 30.12.2013.

⁵³⁹ University of Zurich, Slavistik in Zurich, <http://www.slav.uzh.ch/index.html>, pregledano 30.12.2013.

Radna migracija s područja BiH ka Švicarskoj krajem 1960-tih, zatim početkom 1980-tih, nije imala bilo kakav značajan učinak na organizaciju bh. iseljeničtva u toj zemlji, jer se radilo o relativno malom broju osoba. Tek paralelno s dolaskom većeg broja ratnih izbjeglica početkom 1990-tih, među Bošnjacima iz BiH dolazi do stvaranja specifičnih organizacijskih struktura etno-religijskog karaktera, tzv. „džemata“. Naime, prema podacima Švicarske savezne službe za migraciju, u Švicarskoj trenutno živi oko 40.000 Bošnjaka.⁵⁴⁰

Krovna organizacija Bošnjaka u Švicarskoj je Islamska zajednica Bošnjaka Švicarske (*Gemeinschaft der Bosniaken in der Schweiz*), koja okuplja dvadesetak službeno registriranih džemata.⁵⁴¹ Budući da se većina Bošnjaka u Švicarskoj naselila u ekonomski i industrijski najrazvijenijim kantonima njemačkog govornog područja, glavnina bošnjačkih zajednica se i nalazi na tom prostoru.⁵⁴² Jedna od 12 centrala Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori nalazi se u Švicarskoj.⁵⁴³ Islamska zajednica Bošnjaka u dijaspori navodi 16 registriranih džemata u Švicarskoj.⁵⁴⁴ Inače, kako navodi dr. Behloul, gledano iz perspektive uzroka migracijskih procesa, bošnjačka dijaspora u Švicarskoj, za razliku od ostalih etničkih grupa s područja bivše Jugoslavije, velikim dijelom predstavlja tzv. „izbjegličku dijasporu“.⁵⁴⁵

U Švicarskoj djeluje krovna organizacija srpske dijasporne - Srpski kulturni savez (SKS), koji koordinira rad srpskih klubova i udruženja. U rad ove krovne organizacije uključen je određen broj Srba iz BiH.

Od hrvatskih udruženja aktivna su uglavnom vjerska – Hrvatske katoličke misije u nekoliko većih gradova Švicarske. Najveća udruga Hrvata u Švicarskoj je Hrvatska kulturna zajednica (HKZ), koja okuplja Hrvate koji žive u Švicarskoj, Švicarce hrvatskog porijekla i Švicarce – prijatelje Hrvatske. Osim toga, osnovan je i web portal www.croatia.ch, stranica namijenjena Hrvatima iz BiH i Hrvatske. Ova stranica pruža korisne informacije o integraciji stranaca.

⁵⁴⁰ Dr.sc. Samuel M. Behloul (Odsjek za religijske studije Univerziteta u Lucernu), „Religija u kontekstu translokalnih i transnacionalnih aktivnosti na primjeru Bošnjaka u Švicarskoj“ u Zborniku radova *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političke nauke Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013. godine, str. 85-93

⁵⁴¹ Dr.sc. Samuel M. Behloul (Odsjek za religijske studije Univerziteta u Lucernu), „Religija u kontekstu translokalnih i transnacionalnih aktivnosti na primjeru Bošnjaka u Švicarskoj“ u Zborniku radova *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političke nauke Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013. godine, str. 88

⁵⁴² Ibid.

⁵⁴³ Rijaset Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori, Ured za bošnjačku dijasporu, Centrale IZ Bošnjaka u dijaspori, http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=85:centrale-iz-e-bosnjaka-u-dijaspori&catid=60&Itemid=1013, pregledano 25.12.2013.

⁵⁴⁴ Rijaset Islamske zajednice Bošnjaka u dijaspori, Ured za bošnjačku dijasporu, Džemati IZ Bošnjaka u dijaspori, <http://www.rijaset.ba/images/stories/Za-download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf>, pregledano 25.12.2013.

⁵⁴⁵ Dr.sc. Samuel M. Behloul (Odsjek za religijske studije Univerziteta u Lucernu), „Religija u kontekstu translokalnih i transnacionalnih aktivnosti na primjeru Bošnjaka u Švicarskoj“ u Zborniku radova *Migracije iz BiH*, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice BiH i Fakultet političke nauke Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013. godine, str. 88

Tabela 4: Organizacije koje okupljaju bh. iseljenike u Švicarskoj⁵⁴⁶

<p>Associazione culturale bosniaca Bosona</p> <p>Sulejman Đedić Via Cantonale CH-6805 Mezzovico T 091 220 3888, F 091 220 1956 T 091 850 25 20, N 076 220 90 09 info@bosona.ch sulej@ticino.com</p>	<p>BKC „Kula“ Küssnacht http://bkc-kula.ch/</p> <p>Club Behar Sissach Senad Puškar 4450 Sissach, T 076 213 68 70 senad.puskar@hotmail.com</p>
<p>Udruženje Majevičana u Švicarskoj Fond dijaspore</p> <p>Hotel Winkelried Landstrasse 36, Wettingen 5430, Schweiz</p> <p>Slaviša Obrenović, predsjednik (T +41 76 428 05 11) Miodrag Lukić, sekretar (T +41 76 228 82 67) info@majevica.net http://www.majevica.net/</p>	<p>Udruženje Hercegovaca</p> <p>Altsteterstrasse 130, 8040 Zurich N 079 601 19 76 F 044 431 84 06</p>
<p>Udruženje građana Opštine Prnjavor u Švicarskoj (Udruženje Prnjavorčana)</p> <p>Bleicherweg 64a, 8002 Zürich, T +41(0)43 222 48 38 T +43 243 06 94</p>	<p>Matica BiH</p> <p>Bleicherweg 64a, 8002 Zurich Zurichstrasse 55, 8910 Affolten am Albis T 044 760 00 46 micijevic@datazug.ch</p>
<p>KUD „Bosanski ljljani“</p> <p>Zuhdija Handanagic Emmenweidstrasse 4, 6020 Emmenbrucke N 076 712 49 39 N 079 605 97 77 N 079 630 01 92 info@kud-luzern.ch</p>	<p>Bosanski klub „Jedinstvo“</p> <p>Mirzet Bulić Walzenhausenstrasse 9, 9430 St. Margrethen N 079 582 70 03 F 071 278 71 08</p>
<p>OCST Sindikat</p> <p>Via Balestra 19, 6900 Lugano Kontakt osoba: Slavko Bojanić T 076 489 51 61 F 091 923 53 65 sbojanic51@gmail.com</p>	<p>Islamska zajednica Bošnjaka u Švicarskoj</p> <p>Postfach 924, 4800 Zofingen Pfaffnauerstrasse 10, 6260 Reiden (kontakt osoba: Mirsad Mujadžić) T 062 758 31 64 F 062 751 02 72 mirsad.m@bluemail.ch</p>

⁵⁴⁶ Prema podacima Ambasade BiH u Bernu od 4. juna 2013. godine (e-mail)

<p>Džemati (16) Islamske zajednice Bošnjaka u Švicarskoj</p> <p>http://www.rijaset.ba/images/stories/Download/dzemati-iz-u-dijaspori.pdf, str. 26-28.</p>	<p>Džemat Islamske zajednice Bošnjaka Schlieren</p> <p>Sakib Halilović Grabenstrasse 7, 8952 Schlieren T 044 730 80 60 F 044 730 80 57, bosdzzh@bluewin.ch</p>
<p>Islamisch Gemeinschaft Bischoffzell</p> <p>Feho Gitić Oberdorf 13, 9220 Bischoffzell T 071 422 63 26</p>	<p>Džemat Islamske zajednice Lucern</p> <p>Ćazim Mehmedović Vehbija Efendić Emmenweidstrasse 4, 6020 Emmenbrucke TF 041 260 29 68 T 041 340 48 23 N 076 343 48 23 vehbija@dzematluzern.ch</p>
<p>Islamska zajednica Heiden</p> <p>Baširi Redžepi, Ejub Arnaut Hinterergarten 110, 9427 Wolfhalden T 071 891 40 34 N 079 667 09 92 a-ejub@kabeltv.ch</p>	<p>Islamische gemeinschaft St. Galen Gazi Alijin mesdžid</p> <p>Velid Draganović, Enes Zukić Lindenstrasse 61, 9000 St. Galen T 071 244 77 98, 071 463 27 06, 071 244 77 36 info@dzematstg.ch</p>
<p>Islamska asocijacija Yverdon</p> <p>Besim Hrnjić, Muharem Smajić Rue Uttines 36, 1400 Yverdon-les-Bains F024 445 58 95 T 024 420 38 76 T 024 426 02 64 imam@dzematyverdon.ch</p>	<p>Islamska zajednica Zug</p> <p>Jasmin Demić, Izet Delić Sumpsstrasse 1, 6300 Zug T 041 740 04 47 F 041 740 37 35 jasmin.demic@bluewin.ch</p>
<p>Islamska zajednica i Bošnjačko kulturno udruženje Chur</p> <p>Ibrahim Hadžić, Ćazim Prijić Bienenstrasse 2a, 7000 Chur T/F 081 253 95 86 M 079 752 92 02 ibrahim71@gmx.ch</p>	<p>Kulturno udruženje Bošnjaka Ženeva</p> <p>Ibrahim Husanović, Aburahman Avdić Rue Jean Simonet 14-16, 1219 Chatelaine/GE T 022 797 02 07 M 076 378 21 11 husanovic70@hotmail.com</p>
<p>Bošnjačka islamska zajednica St. Galen</p> <p>Geisenwaldstrasse 16, 9015 St. Galen T 071 278 71 08 N 079 582 70 03</p>	<p>Islamska zajednica Bazel</p> <p>Avdija Fatić Kleinhuningerstrasse 55, 4057 Basel T 061 361 10 06 dzemat.basel@bluewin.ch</p>

<p>Hrvatska katolička misija Bern</p> <p>Zahringerstasse 40, 3012 Bern T 031 302 02 15 F 031 302 02 13 http://www.hkm-bern.ch/ hkm.bern@bluewin.ch</p>	<p>Hrvatska katolička misija Zurich</p> <p>Schlossgasse 32, Postfach 9057, 8036 Zurich T (+41) 044 455 80 60 http://www.hkmzuerich.ch/naslovnica.html hkm.zuerich@bluewin.ch</p>
<p>Hrvatska katolička misija Basel</p> <p>Kleinriehenstrasse 53, 4058 Basel T/F 061 692 76 40 M 076 331 63 79 hkmbasel@bluewin.ch</p>	<p>Hrvatska katolička misija St. Galen</p> <p>Paradiesstrasse 38, 9000 St. Galen T 071 277 83 31 F 071 277 83 36, M 079 444 85 49 info@hkm-stgallen.ch http://www.hkm-stgallen.ch/stranica/povijest.php</p>
<p>Hrvatska katolička misija Luzern</p> <p>Matthofring 2/4, 6005 Luzern T 041 360 04 47 F 041 360 01 73 stanko.b@bluewin.ch http://hkm-luzern.ch/index.php?id=2</p>	<p>Hrvatska katolička misija Graubünden/Gonzen</p> <p>Gartaweg 15, Postfach 95, 7203 Trimmis GR T/F 081 353 16 86 N 079 418 20 67 medi.a@bluewin.ch</p> <p>http://www.croatia.ch/hkm/html/hkmgraubunden.php</p>
<p>Hrvatska katolička misija Frauenfeld</p> <p>Zuricherstrasse 179, 8500 Frauenfeld T 052 722 46 79 F 052 721 22 41 hkmfrauenfeld@bluewin.ch http://hkm-frauenfeld.ch/</p>	<p>Hrvatska katolička misija Aarau</p> <p>Laurenzenvorstadt 71, 5000 Aarau T 062 822 04 74 F 062 822 57 75 lija.saravanja@bluewin.ch http://www.croatia.ch/sluzbe/crkva.php#Aarau</p>
<p>Hrvatska katolička misija Lausanne-Wallis</p> <p>Rue de la Borde 25, 1018 Lausanne T 021 647 07 57 N 079 446 45 21 vlado@cromission-wallis.ch</p>	<p>Hrvatska katolička misija Zug</p> <p>Mulhegasse 35b, 6340 Baar T 041 760 48 03 F 041 760 04 29, M 079 286 47 45 hkm@bluewin.ch http://www.nk-marjan.ch/hrvati_u_zugu.html</p>
<p>Hrvatska katolička misija Ticino</p> <p>Al Mai 18, 6528 Camorino T 091 840 23 06 F 091 840 29 05, MN 079 697 05 86 metaljke@gmail.ch http://www.hkm-ticino.ch/</p>	<p>Hrvatska katolička misija Solothurn</p> <p>Unterer Winkel 7, 4500 Solothurn T 032 621 92 02 F 032 621 92 08 sito.coric@gmx.net http://www.croatia.ch/sluzbe/crkva.php#Solothurn</p>

<p>Hrvatska kulturna zajednica u Švicarskoj</p> <p>http://www.hkz-kkv.ch/start.php</p> <p>Hrvatska zajednica Plehan Derventa</p> <p>http://www.plehan.ch/</p>	<p>Srpski kulturni savez Švicarske</p> <p>Ringstrasse 20 Dübendorf, Switzerland 8600</p> <p>http://www.skss.ch/</p>
<p>Srpske pravoslavne crkvene opštine u Švicarskoj (Zürich, Basel, Bern, Luzern, St. Gallen, Lugano, Bellinzona, Lausanne)</p> <p>http://www.skss.ch/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=64&lang=sr</p>	<p>Srpski kulturni centar „Sveti Sava“</p> <p>Nenad Kovljenić Tiefenackerstrasse 49, 9450 Altstatten T 071 755 42 98, F 071 755 00 47 sveti.sava@bluewin.ch</p>
<p>Humanitarno udruženje „Sveti Sava“</p> <p>Neđo Đokić Belinzona N 079 636 15 41 info@djokicsa.com</p>	<p>Regionalna zajednica srpskih klubova</p> <p>Blažan Kojić Gallusstrasse 44, 9500 Will T 071 912 23 82, kojicbabo@bluewin.ch</p>
<p>Kulturno društvo „Nikola Tesla“</p> <p>Marinko Vukajlović Bundesplatz 4/a, 6900 Luzern T 041 210 55 55 N 076 564 96 36 marinko.vukajlovic@bluewin.ch</p>	<p>Bosanski klub „Spreča“</p> <p>Ismet Majdančić Raussenstrasse 5b, 6340 Baar</p>
<p>Bosniche Kulturverein</p> <p>Ahmed Osojkić Seegartenstrasse 4, 8716 Schmerikon M 079 236 28 81 osojkic@bluewin.ch</p>	<p>Bosnische Verein Bošnjak Biel</p> <p>Hasan Brka Mattenstrasse 151, 2503 Biel T 032 361 16 18 F 032 841 18 39 M 078 889 65 45 info@dzemat-biel.ch</p>
<p>IKC Dr. Irfan Ljubijankić</p> <p>Sahudin Slijivar Langaulistrasse 22, 9470 Buchs T 081 756 50 24 N 076 420 50 24</p>	<p>Folklore Musikverein Quelle (Izvor)</p> <p>Mile Milić Postfach 11, Haggenstrasse 44, 9014 St. Galen info@fmd-izvor.ch</p>

5. Informiranje

Bosanskohercegovački iseljenici u Švicarskoj informiraju se putem bh. radio i tv satelitskih programa, *online* programa javnih servisa i privatnih medija iz BiH, te putem novina, časopisa i biltena koji izlaze u Bosni i Hercegovini i Švicarskoj, kao i putem različitih web portala u Bosni i Hercegovini i svijetu. Važan dio u informiranju bh. iseljenika predstavljaju i lokalne radio stanice na jezicima bh. naroda.

Osim toga, određena udruženja bh. iseljenika pripremaju i objavljuju informacije na jezicima koji su u službenoj upotrebi u BiH.

Tabela 5: Glasila bh. iseljenika u Švicarskoj na službenim jezicima BiH

RABE - Radio Bern (program jednom sedmično u trajanju od po sat vremena na jezicima naroda BiH) www.rabe.ch	Kanal „K“ Aarau www.kanalk.ch
Radio LoRA Zürich www.lora.ch	Radio „X“ Basel http://www.radiox.ch/
Internet novine serbske – Švicarska http://www.srpskadijaspora.info/arhiva.asp?kat=Svajcarska	Informativni portal Hrvata http://www.croatia.ch/www.swiss-hrvat.ch
Radio Baden (program na hrvatskom jeziku)	Regionalni „Uživo radio“ http://www.uzivoradio.com/yutref-svicarska.html
Camo.Ceha: Bosanski web portal u Švicarskoj http://www.camo.ch/index-stari.htm	Movis (glasilo Hrvatskih katoličkih misija u Švicarskoj) Društvene obavijesti (glasilo Hrvatske kulturne zajednice)
Srpska pravoslavna crkva Parohija Uspenija Presvete Bogorodice http://www.pravoslavnacrkva.ch/parokhia/	Islamska zajednica Bošnjaka u Švicarskoj http://www.dzemat.ch/index.php/bs/linkovi/17-dzemati-u-svicarskoj

6. Bilateralna saradnja

Švicarska je priznala Bosnu i Hercegovinu 8. aprila 1992. godine i uspostavila diplomatske odnose s našom zemljom 3. februara 1993. godine.⁵⁴⁷

Politički odnosi između Švicarske i Bosne i Hercegovine su dobri i intenzivni. Švicarska daje veliki doprinos konsolidaciji demokracije, vladavine prava i tržišne ekonomije u BiH kroz podršku institucijama BiH na svim nivoima da provedu reforme. Osim navedenih prioriteta, Švicarska od 2009. godine implementira, u saradnji sa nadležnim institucijama BiH, Sporazum o migracionom partnerstvu, u okviru kojeg je predviđena bilateralna saradnja u oblasti migracije i razvoja. Treba posebno naglasiti i pozdraviti činjenicu da je Švicarska prva zemlja koja je uključila oblast migracije i razvoja u zvaničnu razvojnu pomoć Bosni i Hercegovini.

Švicarska je važan partner BiH u oblasti trgovine i direktnih stranih investicija. Novčane doznake koje iz Švicarske u BiH šalju brojni pripadnici bh. iseljeničtva važan su dio ekonomskog aspekta bilateralne saradnje. Krajem 2013. godine u BiH je registrirano 426 švicarskih državljana, od kojih mnogi imaju dvojno državljanstvo BiH i Švicarske, te 20 pripadnika Vojske Švicarske u sastavu sigurnosnih snaga EU. Vlada Švicarske finansira nagrade za najbolji dokumentarni i film o ljudskim pravima u okviru Sarajevo film festivala.⁵⁴⁸

Kandidati za doktorske i postdoktorske studije iz BiH mogu se, putem Ambasade Švicarske u Sarajevu, prijaviti Državnom sekretarijatu za obrazovanje i istraživanje Švicarske za školarine koje daje Vlada Švicarske. Osim toga, Švicarska promovira istraživački rad u BiH u okviru programa SCOPES („Naučna saradnja između Istočne Evrope i Švicarske“) i RRRP („Regionalni program za promociju istraživanja“), u kojima bh. istraživači rade zajedno sa švicarskim i kolegama iz Jugoistočne Evrope.

Za oblast izgradnje mira i prevazilaženja posljedica sukoba u BiH (tj. uklanjanje mina, podršku identifikaciji žrtava rata putem DNK analize, doprinos objektivnom izvještavanju o ratnim zločinima, zaštiti svjedoka, obrazovanje, uključujući standarde za nastavu historije), Savezno ministarstvo vanjskih poslova Švicarske izdvaja godišnji budžet od oko 1,2 miliona švicarskih franaka (oko 984 hiljade eura).

Švicarski vanjskopolitički ciljevi za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Bosnu i Hercegovinu, su podrška demokratskim i ekonomskim procesima tranzicije ka evropskim integracijama, te unaprjeđenje sigurnosti i stabilnosti za građane, sa posebnim naglaskom na uključivanje manjina i ugroženih društvenih grupa. U proteklih 20 godina, Švicarska je uložila više od 400 miliona eura u projekte saradnje sa Bosnom i Hercegovinom. Samo u toku 2011. godine program razvojne saradnje Švicarske sa BiH Švicarska je finansirala sa 17,4 miliona CHF (14,2 miliona eura). Glavni prioriteti Strategije razvojne saradnje Švicarske sa BiH od 2009. do 2012. godine bili su: vladavina prava i demokracija, ekonomija i zapošljavanje, zdravstvo i

⁵⁴⁷ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Datumi priznanja i uspostave bilateralnih odnosa po državama, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/datumi_priznanja_i_uspostave_diplomatskih_odnosa/?id=6, pregledano 29.1.2014.

⁵⁴⁸ Federal Department of Foreign Affairs, Bilateral Relations with Bosnia and Herzegovina, <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/reprs/eur/vbih/bilbih.html>, pregledano 29.1.2014.

osnovna infrastruktura, a 2013. godine, nakon detaljnih konsultacija sa bh. partnerima, usvojena je Strategija razvojne saradnje Švicarske sa BiH od 2013. do 2016. godine, za čiju implementaciju će biti izdvojeno ukupno 79 miliona CHF (oko 64,7 miliona eura).

Zbog važnosti migracije u odnosima između Švicarske i zemalja Zapadnog Balkana, uključujući BiH, Švicarska je uspostavila „Migracijsko partnerstva“ sa zemljama naše regije. Memorandum o razumijevanju između BiH i Švicarske o migracionom partnerstvu, uključujući oblast migracije i razvoja potpisan je 14.4.2009. godine. U toku 2012. godine, u okviru dijela o migraciji i razvoju ovog partnerstva, odobrena je švicarska podrška za implementaciju dva projekta Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH: Radionicu za istraživanje o migraciji iz BiH (održana u septembru 2012. godine), koja je rezultirala uspostavljanjem mreže istraživača, identifikiranjem tema za buduća istraživanja i objavljivanjem zbornika radova na engleskom, bosanskom, srpskom i hrvatskom jeziku u aprilu 2013. godine; te „Studija bh. dijaspore u Švicarskoj: profil i mogući doprinosi razvoju“, čiji je cilj procijeniti i prezentirati razvojni potencijal bh. dijaspore u Švicarskoj za razvoj BiH i analizirati prepreke za uspješan povratak i investiranje u BiH s kojima se susreću povratnici iz Švicarske i drugih razvijenih zemalja.

Na osnovu inicijative Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH (Sektora za iseljništvo) pod naslovom „Migracija i razvoj lokalnih zajednica u BiH“, koju su podržali Švicarska agencija za razvoj i saradnju i drugi švicarski partneri, u julu 2013. godine počela je implementacija projekata pod nazivom „Migracija i razvoj: uvrštavanje koncepta migracije i razvoja u relevantne politike, planove i aktivnosti u BiH“ (trajanje projekta: dvije godine, ukupna vrijednost projekta: 975,586 US\$). Implementator ovog projekta je UNDP.

U dokumentu pod nazivom „Strateška orijentacija Partnerstvo u migracijama Švicarska – Zapadni Balkan 2012.-2015. godine“ navedeno je sljedeće u dijelu pod „Migracije i razvoj“:

„Zapadni Balkan je za Švicarsku i dalje težišna regija za tranzicionu saradnju koja se zalaže za političku stabilizaciju regije, jačanje pravne države i demokratije, konsolidiranje tržišne privrede i socijalni razvoj. U okviru strategije Partnerstvo u migracijama Švicarska-Zapadni Balkan 2012-2015. godine, Švicarska agencija za razvoj i saradnju (SDC) i Državni sekretarijat za privredu (SECO) razvijaju i podržavaju aktivnosti koje će jačati pozitivno uzajamno djelovanje regularnih migracija i razvoj tranzicije. U fokusu su sljedeće akcione linije:

- Projektna saradnja sa državnim institucijama i regionalnim organizacijama za migracije koje se zalažu za poboljšanje okvirnih uslova legalnih migracija u interesu socio-ekonomskog razvoja zemalja Zapadnog Balkana. To mogu biti mjere za intenziviranje odnosa matičnih država sa dijasporom, poboljšani uslovi i finansijske usluge za doznake, podsticaji i motivacija za investicije, ugovor o regularnim migracijama za rad u regiji, itd.
- Projekti koji se direktno odnose na dijasporu u Švicarskoj s ciljem da se mobilizira doprinos razvoju zemlje. Tu spadaju i mjere za jačanje organizacije i komunikacije u dijaspori kao i podrška angažmanu dijaspore korisnom za zajednicu. Dijaspore je samostalni razvojni partner koji raspolaže potencijalom u inovacijama i investicijama i specifičnim stručnim znanjem. Veza između integracije i razvojne pomoći koju pruža dijaspora može značiti zajedničke interresorne projekte.

- Projekti i programi redovne strategije o saradnji SDC/SECO koji su u vezi sa fenomenom migracije. Prema mogućnosti, mjere će biti koncipirane tako da jačaju forme regularnih migracija sa pozitivnim efektima razvoja u zemlji porijekla: npr. u okviru projekata stručnog obrazovanja ili tržišta rada gdje se uzimaju u obzir zahtjevi koji su potrebni za regularne migracije u vezi sa radom u regiji i evropskom prostoru.“

6.1. Bilateralni sporazumi između BiH i Švicarske (potpisano ukupno 7)⁵⁴⁹

- Memorandum o razumijevanju između Švicarskog Saveznog Vijeća i Vijeća ministara BiH o migracijskom partnerstvu Švicarske i Bosne i Hercegovine, april 2009. godine;
- Sporazum o trgovini i ekonomskoj saradnji između Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i Švicarskog saveznog vijeća („Sl. glasnik BiH - Međunarodni ugovori”, br. 5/04);
- Sporazum između Vijeća ministara BiH i Saveznog vijeća Švajcarske o ponovnom prihvatu državljana BiH i državljana Švajcarske s protokolom o sprovođenju - readmisija („Sl. glasnik BiH – Međunarodni ugovori“, broj 8/01);
- Ugovor između Vijeća ministara BiH i Švicarskog saveznog vijeća o tehničkoj, ekonomskoj, finansijskoj i humanitarnoj saradnji („Sl. glasnik BiH“, br. 17/03);
- Sporazum između BiH i Švicarske o unapređenju i recipročnoj zaštiti investicija („Sl. glasnik BiH“, br. 07/04).

6.2. Bilateralni sporazumi preuzeti sukcesijom (najrelevantnija za bh. iseljeničtvo - od ukupno 20):

- Konvencija o socijalnom osiguranju, („Službeni list FNRJ – Dodatak MUIDS”, br. /63/);
- Konvencija o izmjenama i dopunama Konvencije o socijalnom osiguranju od 8.6.1962. godine („Sl. list SFRJ”, br. 12/84);

7. Preporuke

1. Inicirati pregovore o zaključivanju bilateralnog sporazuma o socijalnom osiguranju.
2. Inicirati pregovore koji će voditi ka zaključivanju bilateralnog sporazuma u oblasti obrazovne, naučne, sportske i kulturne saradnje, koji će obuhvatiti pitanje sistemskog pristupa učenju maternjih jezika za djecu bh. iseljenika u Švicarskoj.

⁵⁴⁹ Ministarstvo vanjskih poslova BiH, Bilateralni odnosi – Međunarodni sporazumi po državama, Švicarska, http://www.mvp.gov.ba/vanjska_politika_bih/bilateralni_odnosi/medunarodni_ugovori/prema_drzavama/Default.aspx?template_id=16&s1=1222&id=7776, pregledano 3.1.2013. godine

3. Nastaviti razvijati saradnju u oblasti migracijskog partnerstva sa Švicarskom (razvijati nove projekte u oblasti migracije i razvoja): Švicarska je jedina veća zemlja prijema bh. iseljenika koja je sistemski uključila oblast migracije i razvoja u svoju razvojnu pomoć BiH.
4. Inicirati pregovore o bilateralnom sporazumu o izbjegavanju dvostrukog oporezivanja u vezi sa porezom na dohodak i imovinu.
5. Ažurirati *web* stranicu Ambasade BiH u Bernu informacijama od značaja za iseljeništvo i dodati link na Sektor za iseljeništvo Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice BiH.
6. Intenzivirati aktivnosti nadležnih institucija BiH⁵⁵⁰ za pružanje pomoći u organiziranju dopunske nastave bosanskog, srpskog i hrvatskog jezika za djecu bh. iseljenika u Švicarskoj.

⁵⁵⁰ Ministarstvo civilnih poslova BiH i Ministarstvo vanjskih poslova BiH

Index

Bilateralni sporazumi

Australija (32), Austrija (48, 49), Crna Gora (59), Danska (73, 74),
Hrvatska (92), Italija (105, 106), Kanada (116),
Nizozemska (129), Norveška (148, 149), Njemačka (164, 165),
SAD (185, 186), Slovenija (204, 205), Srbija (220),
Švedska (242, 243), Švicarska (259)

Državljanstvo

Australija (15, 16), Austrija (36-38), Crna Gora (54, 55), Danska (64-66),
Hrvatska (80-83), Italija (99), Kanada (109, 110), Nizozemska (121-123),
Norveška (137-139), Njemačka (153, 154), SAD (170-172),
Slovenija (193, 194), Srbija (211-213), Švedska (225-228), Švicarska (246-248)

Obrazovanost

Australija (20, 21), Austrija (39, 40), Danska (68), Italija (100),
Norveška (141, 142), SAD (173, 174), Švedska (229-233)

Razvojna i druga pomoć

Australija (31), Austrija (47, 48), Danska (68, 69; 72, 73), Hrvatska (88-92),
Italija (103, 104), Kanada (115), Nizozemska (123-125; 128, 129),
Norveška (148), Njemačka (163, 164), SAD (185),
Slovenija (203, 204), Srbija (219), Švedska (239-249), Švicarska (257-259)

Zaposlenost

Australija (16-20), Austrija (39), Danska (66, 67), Italija (99, 100),
Norveška (139-141), Njemačka (154, 155), SAD (172, 173),
Slovenija (194, 195), Švicarska (248, 249)

